

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

DOKTORA TEZİ

**11 EYLÜL SONRASI DEĞİŞEN GÜVENLİK
ALGISI VE EKONOMİK GÜVENLİK:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

CANAN ÖZGE EĞRİ

2502100436

**TEZ DANIŞMANI
PROF.DR. AHMET İNCEKARA**

İSTANBUL – 2017

DOKTORA
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : CANAN ÖZGE EĞRİ Numarası : 2502100436
Anabilim/Bilim Dalı : İKTİSAT Danışman : PROF. DR. AHMET İNCEKARA

Tez Savunma Tarihi : 07.04.2017 Tez Savunma Saati : 14:00

Tez Başlığı : 11 EYLÜL SONRASI DEĞİŞEN GÜVENLİK ALGISI VE EKONOMİK GÜVENLİK:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 50. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ'NE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-PROF. DR. AHMET İNCEKARA		Kabul
2-PROF. DR. YUSUF TUNA		KABUL
3-PROF. DR. ZEKAİ ÖZDEMİR		KABUL
4- PROF. DR. ÜNAL ÇAĞLAR		kabul
5-PROF. DR. CEM SAATÇIOĞLU		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-PROF. DR. ERİŞAH ARICAN		
2-PROF. DR. BAHAR ŞANLI		

ÖZ

**11 EYLÜL SONRASI DEĞİŞEN GÜVENLİK ALGISI VE
EKONOMİK GÜVENLİK:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

CANAN ÖZGE EĞRİ

Beşeri bilimlerdeki çoğu kavram gibi güvenlik kavramı da her dönemin ihtiyacına göre şekillenmiş, farklı bakış açılarıyla yorumlanmış ve değiştirilmiş bir kavramdır. Bireyler, vatandaşlar, insanlar, topluluklar, gruplar, toplumlar ve devletler için tekrar tekrar oluşturulan kavram, askeri, toplumsal, çevresel ve ekonomik boyutların biri, birkaçı veya hepsi ile ilişkilendirilerek derinleştirilmiştir. Bu çalışma Türkçe yazında, makro çerçeve dâhilinde ulus-devleti temel referans nesnesi olarak ekonomik güvenliğe dış ekonomi politikaları bağlamında sistematik biçimde yaklaşan ilk çalışmadır. Deskriptif yöntem aracılığıyla tasvir edilen ve basit bir denklem oluşturularak farklılaştırılan çalışma, Türkiye'nin ekonomik güvenliğinin nasıl ve hangi bağlamda tanımlanabileceğini içeren bir çerçeve sunmuştur. Türkiye'nin ekonomik güvenliğini kalıcı ve sürdürülebilir kılmasının temelinde kurumsal arka planının sağlam ve sağlıklı bir yapı üzerinden yükselmesi, politika yapıcıların bu kurumsal yapı dâhilinde şeffaf ve güvenilir biçimde, yüksek diplomatik yetenekle hareket etmeleri, Türkiye'nin sahip olduğu coğrafya gibi değiştiremediği unsurlarını lehine çevirerek onlardan maksimum düzeyde istifade etmesi gerekmektedir. Uluslararası arena her zaman ülke çıkarlarının korunabileceği bir ortam olmayabilir, ancak sağlam temelli kurumlar, gelenekler ve farklı alternatifleri barındıran, geleceği gören yol haritaları basiretli politika yapıcıların esnek hareket etmelerini ve ekonomik güvenliği inşa etmelerini sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Güvenlik, 11 Eylül, Ekonomik Güvenlik, Dış Ekonomi Politikaları Analizi

ABSTRACT

CHANGING SECURITY PERCEPTION AND ECONOMIC SECURITY IN THE POST-9/11 ERA: THE CASE OF TURKEY

CANAN ÖZGE EĞRİ

Like many concepts in social sciences, the notion of security is a concept that has been shaped, modified and interpreted in different ways. The concept has been deeply redefined for individuals, citizens, people, communities, groups, societies and states, and has been deepened by relating to one, several, or all of the military, social, environmental and economic dimensions. This study is the first study in Turkish literature, taking the nation-state basic reference object within macro framework and systematically approaching economic security in the context of foreign economic policies. The study, which is depicted via a descriptive method and differentiated by creating a simple equation, provides a framework on how and in what context Turkey's economic security can be defined. The rise of Turkey's institutional background on a solid and healthy structure at the basis of making Turkey's economic security sustainable and sustainability makes it possible for policy makers to act in a transparent and reliable manner within this institutional structure with high diplomatic skills and in favor of elements that Turkey can not change like its geography which should be used at its maximum level. The international arena may not always be an environment in which the interests of the country can be preserved, but future-oriented road maps that incorporate well-established institutions, traditions and alternatives will enable prudent policy makers to move flexibly and build economic security.

Keywords: Security, 9/11, Economic Security, Foreign Economy Policies

ÖNSÖZ

Güven ve güvenlik kavramı, varoluşsal bütünlüğü ile zihinsel ve fiziksel sağlığı için insanın temel ihtiyaçları arasında yer aldığından milattan önceki dönemlerden beri tanımlanmaya çalışılan bir kavramdır. Aynı şekilde iktisadi faaliyetlerin geçmişinin de çok eskiye dayanmasına rağmen, güvenlik kavramı günümüze kadar neredeyse daima askeri güvenlik ve savunma ile ilişkili olarak algılanmıştır. Günümüz koşulları ulus-devletlerin güvenlik ihtiyaçlarını bile sadece askeri güvenlik bağlamında oluşturulamayacağı halde şekillendirmiştir. Değişen koşullar altında farklı güvenlik boyutlarının tanımlanması gerekmiştir. Bu çalışma Türkçe yazında ekonomik güvenlik kavramını sistematik bir çerçeve dâhilinde, makroekonomi zemininde ve dış ekonomi politikaları bağlamında, belirli ve sınırlı unsurlarla tanımlayan ilk çalışmadır. Ekonomik güvenlik tanımlanırken kullanılan her unsur, hedef ve yardımcı öge çok daha ayrıntılı incelenerek kendi başlarına birer tez oluşturabilecek nitelik ve derinliktedir. Çalışmanın fiziksel bir sınır içerisinde oluşmasının gerekliliği başlık içeriklerinin de sınırlandırılmasına neden olmuştur. Başlıkların belirlenmesi, hangi bağlamda açıklanması gerektiği ve derinlikleri çalışmanın ilk olması nedeniyle kaynakların hangi çerçevede seçilip yorumlanacağı kaygısı yaratmıştır. Bu aşamada Amerika Birleşik Devletlerinde geçirilen iki yıllık araştırma süresinin büyük katkısı olmuştur. Çalışmanın zihnimde meydana gelmesi sadece son birkaç yılın eseri değildir, yılların fikir birikimin etkisi büyüktür. Bu sebeple eğitim ve öğretim hayatımın her kademesinde desteğini esirgemeyen, öğrenme ve kitap alma aşkımlı dizginlemeyen bilâkis destekleyen ve eğitim almamı sağlayan ilk öğretmenlerim olan annemin ve babamın üzerimde emekleri ve duaları büyüktür. Daima minnet ve şükran duyacağım. Üniversitede girdiğim ilk ders olan İktisada Giriş I'ı almamın üzerinden on altı yıl geçti. O dersi veren ve böylelikle iktisadi okuyup yazmayı öğreten değerli öğretim üyesi Prof. Dr. Ahmet İncekara'nın bu çalışmada danışmanım olması şansına eriştiğim için minnettarım, kendisine ne kadar teşekkür etsem azdır. Son olarak sevgisi, desteği ve zihnimi besleyen fikirleri olmasa hem çalışmamın hem de hayatımın eksik kalacağı eşim Dr. Taha Eğri'ye minnet ve şükranımı sunmak istiyorum, var olsun.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	III
ABSTRACT.....	IV
TABLolar LİSTESİ.....	VIII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	X
GRAFİKLER LİSTESİ.....	XI
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GÜVENLİK KAVRAMINA TEORİK YAKLAŞIMLAR

1.1. Güvenlik Kavramının Teorik Çerçevesi.....	10
1.1.1. Güvenlik Kavramına Geleneksel Bakış	12
1.1.1.1. Realizm ve Realizme Dayanan Diğer Görüşler.....	12
1.1.1.2. Liberalizm (İdealizm)	18
1.1.2. Güvenlik Kavramına Eleştirel Bakış	20
1.1.2.1. Kopenhag Ekolü	23
1.1.2.2. Aberystwyth (Welsh) Ekolü	27
1.1.2.3. Feminist Ekol.....	29
1.2. Güvenlik Kavramının Boyutları	32
1.2.1. Askerî Boyut.....	34
1.2.2. Toplumsal Boyut	38
1.2.3. Çevresel Boyut	40
1.2.4. Ekonomik Boyut.....	41
1.3. Güvenlik ve Küreselleşme İlişkisi.....	43

İKİNCİ BÖLÜM

EKONOMİK GÜVENLİK KAVRAMI VE UNSURLARI

2.1. Ekonomik Güvenliğin Kavramsallaşması	48
2.2. Ekonomik Güvenlik Unsurları	58
2.2.1. Teknik Politikalar Alanında Ekonomik Güvenlik.....	60
2.2.1.1. Arz Zincirleri ve Arz Güvenliği.....	60

2.2.1.2.	Piyasaya Giriş ve Piyasaya Giriş Güvenliği	68
2.2.1.3.	Finans ve Kredi Güvenliği	74
2.2.1.4.	Tekno-Endüstriyel Yetkinlik	80
2.2.1.5.	Sosyo-ekonomik Paradigma ve İktisadî Sistem Güvenliği.....	83
2.2.1.6.	Sınırlar Arası Toplum Güvenliği ve Müttefik Güvenliği	84
2.2.2.	Ekonomik Diplomasi ile Ekonomik Güvenlik İlişkisi	90
2.2.3.	Ekonomik Güvenliği Destekleyen Unsurlar	92

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN EKONOMİK GÜVENLİK GÖRÜNÜMÜ

3.1.	Ekonomik Güvenlik Hedefleri Açısından Türkiye'nin Ekonomik Güvenliğinin İncelenmesi	104
3.1.1.	Türkiye’nin Arz Zinciri Güvenliği	104
3.1.2.	Türkiye’de Piyasaya Giriş Güvenliği	110
3.1.3.	Türkiye’nin Finans ve Kredi Güvenliği	118
3.1.4.	Türkiye’nin Tekno-Endüstriyel Yetkinliği.....	133
3.1.5.	Türkiye’nin Sosyo-Ekonomik Paradigması ve Sistem Güvenliği..	141
3.1.6.	Türkiye’nin Sınırlararası Toplum ve Müttefik Güvenliği	154
3.2.	Uygulamaya Dayalı Politikala Alanında Ekonomik Güvenliğin Tesisi....	168
3.2.1.	Doğrudan Yabancı Yatırım Politikaları.....	168
3.3.2.	Türkiye’nin Resmi Ekonomik Kalkınma Yardımları ve İşbirliği Politikaları (ODAC): Türk İşbirliği ve Koordiansyon Ajansı (TİKA)	177
3.3.	Türkiye’nin Ekonomik Diplomasisi ve Ekonomik Güvenlik İlişkisi.....	185
3.4.	Türkiye’nin Ekonomik Güvenliği Üzerinde Aktörlerin Etkisi: Bürokrasi ve Sivil Toplum Kuruluşları (STKlar).....	191
3.5.	Ekonomik Güvenliği Destekleyen Unsurlar Bağlamında Türkiye’nin Ekonomik Güvenliği	196
	SONUÇ	206
	KAYNAKÇA	212
	ÖZGEÇMİŞ	256

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Önde Gelen Realist Düşünürlerin Fikirleri.....	17
Tablo 2: Klasik Realizm ve Neorealizm Karşılaştırması.....	17
Tablo 3: Farklı Analiz Düzeylerinde Güvenikleştirme	26
Tablo 4: Geleneksel ve Feminist Güvenlik Yaklaşımlarının Uluslararası İnsan Tacirliğine Bakışı.....	31
Tablo 5: Güvenliğin Dikey Düzeyleri ve Yatay Boyutları	33
Tablo 6: Küreselleşmenin İşleyişi ve Etkisi	44
Tablo 7: Açık Piyasa Endeksi Ülke Sonuçları ve Sıralaması.....	71
Tablo 8: Uluslararası Yolsuzluk (Bozulma) Endeksi.....	97
Tablo 9: Ülkelerin WJP Açık/Şeffaf Devlet Endeksine (<i>WJP Open Government Index</i>) Göre Sonuç ve Sıralamaları (2015).....	100
Tablo 10: Ülkeler Bazında Rüşvet Ödeme Endeksi Sonuç ve Sıralamaları	101
Tablo 11: Dış Rüşvetin Sektörler Bazında Dağılımı (2011).....	102
Tablo 12: G20 Ülkelerinin 2011, 2013 ve 2015 Yıllarına Dair Açık Piyasa Endeksleri (APE)	113
Tablo 13: G20 Ülkelerinin Piyasa Açıklık Unsurları Sonuçları.....	115
Tablo 14: Türkiye'nin Kullanılmış Olduğu Toplam Uluslararası Para Fonu (IMF) Kredisi (ABD Doları, Taksit Ödemeleri ve Devreden Borç (<i>Disbursed and Outstanding Debt</i>))	130
Tablo 15: Türkiye'ye Çeşitli Derecelendirme Kuruluşları Tarafından 2000-2016 Yılları Arasında Verilmiş Reytingler (Derecelendirmeler).....	131
Tablo 16: Türkiye'nin Küresel Rekabet Edebilirlik Alt Endeksleri	137
Tablo 17: 2006-2013 Yılları Arasında Türkiye'de Hanehalkının Kullanılabilir Gelirine Göre Gini Katsayısı (Kır Ve Kent)	149
Tablo 18: Ekonomik Etkilenme Tablosu	155
Tablo 19: Ülke Ülke Doğrudan Yabancı Yatırım Endeksi Skorları (Kapalı = 1, Açık = 0)	171
Tablo 20: En Çok Doğrudan Yabancı Yatırım Alan Ülkelerden Seçili Örnekler ve Türkiye	174
Tablo 21: Türkiye'de Yıllara Göre Doğrudan Yabancı Yatırım (DYY) Girişi (Milyon ABD Doları).....	175

Tablo 22: Türkiye’de Coğrafi Dağılıma Göre DYY Girişi (ABD Milyon Dolar)..	176
Tablo 23: Türkiye’de Farklı Yatırım Teşvik Rejimleri Çerçevesinde Sağlanan Destek Unsurları.....	177
Tablo 24: Hukukun Üstünlüğü Endeksi 2016, Türkiye	202
Tablo 25: Ülkeler Bazında Rüşvet Ödeme Endeksi Sonuç ve Sıralamaları	203
Tablo 26: Ülkelerin WJP Açık/Şeffaf Devlet Endeksine (<i>WJP Open Government Index</i>) Göre Sonuç ve Sıralamaları (2015).....	204

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Ekonomik Güvenlik Düzeyleri.....	49
Şekil 2: Dış Ekonomi Politikaları (DEP) Makro-Analitik Çerçeve.....	57
Şekil 3: Arz Zinciri Güvenliğini Etkileyen Faktörler	67
Şekil 4: Politika Analiz Piyasası (<i>The Policy Analysis Market (PAM)</i>) Göstergeleri	78
Şekil 5: Sınır Bölgesi Çalışmalarının Teorisi	85
Şekil 6: Ekonomik Diplomasi ve Güvenlik İlişkisi	187

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Devletler Arasında Gerçekleşen Anlaşmazlık Döngüsü	24
Grafik 2: Bilgi ve İletişim Teknolojileri Mallarının İhracat Yönüyle Toplam Ticaretteki Yıllık Yüzde Payları (2000-2013)	83
Grafik 3: Dünya Çapında Genel Ağ Özgürlük Oranları	94
Grafik 4: CPIA Kamu Sektöründe Şeffaflık, Hesap Verilebilirlik ve Yozlaşma Derecelendirmesi (1 = Düşük, 6 = Yüksek).....	98
Grafik 5: Özgürlük Kazanç ve Kayıpları	103
Grafik 6: Türkiye'nin 2002-2015 Yılları Arası Brüt Dış Borç Stoku / GSYİH	127
Grafik 7: Türkiye'nin 1970-2015 Yılları Arasında Sahip Olduğu Kısa Dönem Borç Miktarlarının Toplam Rezervine Oranı (%).....	129
Grafik 8: Bilgi ve İletişim Teknolojileri Mallarının İhracat Yönüyle Toplam Ticaretteki Yıllık Yüzde Payları (2000-2013)	134
Grafik 9: Türkiye'nin Toplam AR-GE Harcamaları (TL) ile Gayri Safi Yurt İçi AR-GE Harcaması/GSYİH Oranının (%) Karşılaştırılması	135
Grafik 10: Bilgi Gelişim Kaynakları	136
Grafik 11: Yıllık Toplam Patent Tescil Sayısı Ve Patent Tescili Sayısının Yıllık Artış Oranlarının Karşılaştırılması.....	138
Grafik 12: Marka Tescil.....	139
Grafik 13: Türkiye'de 2007-2016 Yılları Arasında Girişimlerde Bilişim Teknolojileri Kullanımı.....	140
Grafik 14: Nüfus Artış Hızı ile Genç Yaş Bağımlılık Oranı	142
Grafik 15: Türkiye'nin 2007-2015 Yılları Arasında Şehir ve Köy Nüfusu Sayısı .	143
Grafik 16: Kurumsal Olmayan Nüfusun İşgücü Durumu.....	145
Grafik 17: 2001-2015 Yılları Arası İntihar Sayısı	148
Grafik 18: Türkiye 2008-2015 Yılları Arasındaki İktisadi Büyüme Hızı Oranı ...	150
Grafik 19: İthalat-İhracat Miktarları; Dış Ticaret Dengesi ve Hacmi (2008-2015)	152
Grafik 20: Türkiye 2002-2014 Yılları Arasında Gerçekleşen Terörizm Endeksi ..	158
Grafik 21: Türkiye'nin 2008-2015 Yılları Arasında Gerçekleşen NRKY/GSYİH Oranının Değişimi.....	182
Grafik 22: DAC Üyesi Ülkelerin ve Türkiye'nin 2014 Yılı Net RKY/GSMH Oranları (%)	183

Grafik 23: Türkiye’de Dernek ve Vakıf Üyeliği 195

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.y.	: Aynı yer
ss.	: Sayfadan sayfaya
Bkz.	: Bakınız
MB	: Merkez Bankası
DEP	: Dış ekonomi politikaları
GSYİH	: Gayri Safii Yurtiçi Hasıla
DYY	: Doğrudan yabancı yatırım
APE	: Açık piyasa endeksi
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Ed.	: Editör
Uİ	: Uluslararası ilişkiler
TDK	: Türk Dil Kurumu
C	: Cilt
S	: Sayı
A.e.	: Aynı eser
Çev	: Çeviren

GİRİŞ

Günümüz dünyasının bireye, toplumlara, devletlere, bölgelere ve hatta gezegene yönelik iktisadi, toplumsal, çevresel ve siyasi tehditleri her dönemde olduğu üzere kendine has özellikler barındırmaktadır. Ancak, bu tehditleri en aza indirmek ya da önlemek amacıyla verilen mücadele diğer dönemlerde olduğu gibi ontolojik bir ihtiyaç için yapılmaktadır: Güvenlik. Güvende olmak ya da güvende hissetmek fiilleri tanımları gereği bünyelerinde duyguları barındırmaktadırlar. Bu duygu durumu, güvenliğe bakılan yönlerin, güvende tutulmak istenilen referans nesnelere, güvenliği sağlamak için kullanılacak araçların çeşitlenmesine sebebiyet vermiştir. Kavramın kendisi insanın var oluşu kadar eskiye dayansa da sistematik bir biçimde beşeri bir bilim yazınında yer alması nispeten yenidir.

Ekonomik güvenlik terimi yabancı ve yerel yazında kullanılırken, kullanan akademisyenler Birleşik Devletler menşeli ise genellikle mikro, birey ve firma; Kıta Avrupası veya Asya menşeli ise makro, ulus devlet ve bölgesel bütünleşme, düzeyden bakma eğilimindedirler. Ancak ne bireyin iktisadi faaliyetlerinin sürdürülebilirliği ne de devletler ile bölgelerin askerî güvenlik tabanlı güç muhafazası tek başlarına güvenliği tesis etmek için geçerli yol değildir. Çalışma; yerli yazında, dış ekonomi politikaları bağlamında iktisadi temellere oturtulmuş ancak uluslararası ilişkiler boyutu ile bağlantısı koparılmadan, bu sayede ulus devletin diğer referans nesnelere yani; bireyler, diğer devletler, uluslararası kurumlar ve kuruluşlar ile ilişkileri ve iç dinamikleri ihmal edilmeden, şimdiye kadar yapılmış ekonomik kriz ya da savunma harcamaları bağlamında konuyu ele alan- çalışmaların aksine yazına “ekonomik güvenlik” kavramını kazandırmayı amaçlamıştır. Deskriptif yöntem aracılığıyla tanıtılan kavramın örnek ülke olan Türkiye çalışmasıyla daha kapsayıcı ve ayrıntılı anlaşılması hedeflenmiştir. Çalışma, ekonomik güvenlik kavramını anlatılan çerçevede ilk kez yazına kazandıracığı için betimleyici yöntem kullanılmış ve ilgili kavramların karşılığının reel politik uygulamalarının anlaşılabilmesi için de ülke örneği ile açıklanması yolu seçilmiştir.

Türkiye’deki tez yazınında “ekonomik güvenlik” kavramının başlıkta yer aldığı toplamda dört adet; kitap olarak ise, sadece bir adet çalışma bulunmaktadır.

Bütün bu çalışmalar yüksek lisans düzeyinde ve ekonomi, uluslararası ilişkiler ve kamu yönetimi alanlarındadır. İdari reform, çok uluslu şirketler ve küreselleşme, krizler ve makro büyüklükler bağlamında ekonomik güvenlik açıklanmaya çalışılmıştır. Bütün bu bakış açıları ekonomik güvenliğin birer parçası olmakla beraber makro bir düzlemde geliştirilmiş, her ülkeye uygulanabilir bir ekonomik güvenlik kavramının tanımını yapmak için yetersiz kalmaktadırlar. Çalışma, yazındaki bu boşluğu doldurmayı da amaçlamaktadır. Bununla beraber, ekonomik güvenlik kavramı ve unsurları belirlendikten sonra, ileride bu çalışmanın ikinci aşaması olarak bir ekonomik güvenlik endeksi oluşturmak istenmektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde, öncelikli olarak güvenlik kavramının tanımı yapılacak, ardından yazında kavramın gelişim ve değişim seyrinin incelenmesi için geleneksel ve eleştirel ekollerin çizdikleri çerçeve dâhilinde bir temel inşa edilecektir. Ekollerin gözünden kavramın incelenmesi kavramın vurgulanan ve ihmal edilen özelliklerinin anlaşılmasında da yardımcı olacaktır. Geleneksel bakış açısının bir parçası olan Realizme göre, uluslararası ortama güvensizlik ve anarşi hali hâkimdir ve bu hal kalıcıdır. Bu nedenle güvenlik, anahtar bir kavramdır. Başlıca aktör devlettir ve ordu ile diplomasi yoluyla elde edilen güç de önemlidir. Devletin hayatta kalma isteği ve dolayısıyla çıkarı; alınan kararların, uygulanan politikaların kısacası atılan her adımın arkasındaki saiktir. Diğer bir geleneksel görüş olan Liberalizm (İdealizm)'de ise, insan varoluşu itibariyle iyidir. Uluslararası ortama barış ve güvenliğin hâkim olması için hukuk kurallarına uyulması ve istikrarlı kurumların varlığı yeterlidir. Bu şartların sağlanması güvenliği inşa edecektir. Devletlerin çıkarlarının uyuşmaması dahi, Realizmin aksine, bu yöntemlerle çözüme kavuşturulabilir.

Eleştirel teori ise, uluslararası ilişkilerin etki alanını epistemolojik konuları içerecek biçimde genişletmiş ve “Güvenlik nedir?”; “Mevcut düzen tarafından kim güvende tutulmaktadır?”; “Karşısında güvende olunan nelerdir veya kimlerdir?”; “Kimin güvenliği ile alâkadar olmalıyız?” ve “Hangi birimler tarafından ve üzerinden hangi stratejilerle bu güvenliğe ulaşılabilir?” soruları ile ilgilenmektedir. Bu soruların cevapları göz önünde bulundurularak güvenlik tanımının devletlerle sınırlandırılmayacağını ve tüm beşerî ilişkileri ve toplulukları içine alacak şekilde

genelleştirilmesi gerektiğini iddia etmektedir. Bu da, güvenlik kavramının; budun merkezli, çıkara dayanan halinin bir başka deyişle geleneksel tanımın yeterli olmayacağı sonucunu doğurmaktadır.

11 Eylül 2001 terör saldırılarından sonra, yeni güvenlik anlayışlarının yetersizliğinden bahsedilmiştir. Ancak 11 Eylül'ün geleneksel güvenlik anlayışlarının yetersizlikleri yüzünden güvenlik açıklarının giderilmemesi sonucu meydana geldiği de iddia edilmektedir. Karmaşık ilişkiler açısından meydana gelen güvenlik olgusu, dünya politikaları incelenirken tüm boyutlarıyla göz önünde bulundurulmalıdır. Aynı zamanda dünya politikaları bağlamında; savaş ve barış durumu, sert ve yumuşak güç uygulamaları ile ayrımı, devlet ve devlet dışı aktörler ile ilgilenilmesi gerekmektedir. Diğer taraftan göz önünde bulundurulması gereken önemli bir husus da güvenlik tartışmalarının tekrar düşünülmesinin, dünyanın hiper güçlerinden birinin, 11 Eylül 2001 sonrası, terörizme küresel savaş ilan etmesiyle de şekillenmiş olduğu gerçeğidir.

Güvenlik kavramı, karışık ve tartışmalı bir kavramdır. Çoğu kimse, güvenlik sorununun, bir failin -bireyin, çetenin, grubun veya devletin- diğer(ler)inin hayatiyetini ve yaşam alanını tehdit ettiğinde ortaya çıktığı üzerinde mutabıktır. Bununla beraber güvenlik tehditleri, günümüzün küreselleşen dünyasında çeşitlendirilebilir. Kavram; askerî, toplumsal, çevresel ve ekonomik boyutları ile derinleşmiştir. Güvenlik kavramının askerî boyutu, küreselleşen ve gittikçe daha çok teknolojik ilerleme barındıran günümüz dünyasında neredeyse her geçen on yılda bir yeni tanımlamalara ve tehditlere maruz kalmaktadır. Bu bağlamda, son gelişmeler ışığında ve çalışmanın kısıtları göz önünde bulundurularak, güvenliğin askerî boyutu siber güvenlik, istihbarat güvenliği ve terörizm konuları dâhilinde incelenecektir. Güvenliğin toplumsal boyutu; sağlık ve insan güvenliği ile ilişkilendirilmiştir. Dünyada fiziki güvenlik bir kez sağlandığı zaman, insanlar ekonomik güvenliğe, yaşam alanı güvenliğine ve gezegenin kendi güvenliğine ihtiyaç duyacaklardır. Günümüzde müşterek kullanılan kamuya ait çevresel değerlerin haddinden fazla kullanımı, gelecek nesillerin doğadan en az önceki nesiller kadar istifade etmeleri önünde engel teşkil etmektedir. Küresel kamusal mülkiyet dâhilinde olan atmosfer, dış uzay, okyanuslar ulusal yetki alanlarının dışındadır. Bu ögeler, çevresel ve

yaşamsal destek sistemleri ile ilişkilidir. Böylelikle insanoğlunun günlük yaşamının sürekliliğini desteklemektedir. Bu da demektir ki, yoksulluk ile ilgili konular çevre ile ilgili konulardan ayrı tutulamazlar.

Çalışmanın ikinci bölümünde, güvenlik kavramının bir alt başlığı olan “ekonomik güvenlik” konusu incelenecektir. Sürekli değişim halinde olan siyasî, toplumsal ve iktisadî meselelerden etkilenen konu, bu boyutlarla olan irtibatı koparılmadan, iktisat disiplini zemininde oluşturulacaktır. Ardından, tanımlanan kavram ile kavrama dair unsurlar belirtilip yorumlanacaktır. Kavrama ait unsurlar, kavramın sınırlandırılmasına yardımcı olacak ve özellikle iktisadî bağlamdan uzaklaşmasını engellemeye yardımcı olacaktır. Aynı zamanda, söz konusu unsurların 11 Eylül 2001 terör saldırıları sonucundaki dönüşümleri, olayların merkezi olan Amerika Birleşik Devletleri perspektifinden, tasvir edilecektir. Devam eden başlıklarda ise, ekonomik güvenliğin; teorik politika temelli ve destekleyici unsurlar ile nasıl şekillendiği açıklanacaktır.

İktisat ve güvenlik arasındaki ilişkiyi ele alan görüşler, üç grupta toplanabilir: Birincisi, güvenlik kavramını askerî güvenlik ekonomisi olarak algılayanlar; ikincisi, iktisadî politikaların, güvenlik politikası çıkarları karşısında ikincil konuma itilmesini savunanlar ve son olarak da iktisadî çıkarlar karşısında güvenlik politikalarının ikinci konuma itilmesi görüşünü benimseyenlerdir. Yukarıdaki şekilde görülen yaklaşımlardan ilki; hane halkı, bireyler, yerel topluluklar ve firmalar gibi yerel paydaşları, odaklanacak birimler olarak seçmekte ve böylelikle mikro düzeydeki analizlere yoğunlaşmaktadır. Mikro düzeydeki ekonomik güvenliğin birincil hedefi, bu paydaşların yaşam ve faaliyet alanlarını korumaktır. İkinci düzey olan makro düzeyde yaklaşım ise, ulus-devleti veya uluslararası dış ekonomi politikalarını yönetme kapasitesi olan tüm teşkilâtları ve bahsi geçen teşkilâtların uluslararası iktisadî sisteme bağlanmalarını içeren makro düzeydeki ekonomik güvenliği incelemektedir. Bu birimler, uluslararası iktisadî sistemde çeşitli dışsal riskler ve tehditler ile yüzleşmek zorunda kalmaktadır. Bahsi geçen iki yaklaşım arasındaki farklılık büyük olmakla beraber devlet otoritesinin her iki düzeyde de görev ve sorumlulukları vardır. Makro düzeydeki ekonomik güvenliğe olan ilgi artışı, çoğunlukla Soğuk Savaş sonrası dönemin ürünüdür. İlgi artışının temelinde,

jeopolitikten jeoekonomiye; askerî süper güçten iktisadî süper güce; ideolojik siyasî çekişmeden iktisadî çekişmeye geçişlere önem veren yaklaşımın yansıması bulunmaktadır. Bununla beraber makro düzeyde incelemeler yapılabilmesi için daha kapsayıcı toplum merkezli ve devlet merkezli bakış açıları getirilerek alan genişletilmeye çalışılmıştır. Ekonomik güvenlik, riskler ve tehditler karşısında, birimlerin yapısal bütünlüğünün, refah yaratma yeteneklerinin, siyasî-iktisadî çıkarlarının dış ekonomi politika hedefleriyle korunmasıdır.

Ekonomik güvenliğin unsurları, ekonomik güvenliğin çalışma alanının ve kavramın kendisinin gelişmesi için olanak tanımaktadır. Bu unsurlar betimlenirken dış ekonomi politikaları bağlamında bir çerçeve çizilmiş ve bu şekilde sınırlandırılmaya çalışılmıştır. Arz zincirleri ve arz zinciri güvenliği, piyasaya giriş, finans-kredi, tekno-endüstriyel yetkinlik, sosyo-ekonomik paradigma ve sınırlar üstü toplum, sistem ve müttefik güvenlikleri teorik politikaların uygulanma alanları ile ilişkilidir. Aynı ayrı başlıklarılandırılmış bu unsurlar, birbirleri ile etkileşim halindedir. Bir unsur araç ya da hedef olarak seçildiğinde diğer unsurlar ile ilgili sonuçlar da alınabilmektedir. Bununla beraber, bu unsurların kavramsal olarak ilişkili oldukları alt başlıklar ülkenin kendi ekonomik, sosyal ve siyasî yapısı ile ilişkilidir. Bir dönem öne çıkan bir ihtiyaç bir sonraki dönemde farklılık gösterebilmektedir. Bahsi geçen tüm unsurların yer almasıyla açıklanan ekonomik güvenlik denklemi yer almaktadır. Bu denkleme göre, ekonomik güvenlik; teorik politikaların ve ekonomik diplomasinin uygulanmalarından doğrudan etkilenmektedir. Aynı zamanda ekonomik güvenlik, destekleyici unsurların varlığından misli ile etkilenmektedir. Bu da demek olmaktadır ki, her ne kadar teorik politikalar ve ekonomik diplomasi hayata geçirilirse geçirilsin söz konusu ülkenin destekleyici unsurlarının yokluğu, ekonomik güvenliğin varlığını doğrudan tehdit etmektedir.

Üçüncü bölümde ekonomik güvenlik hedefleri açısından Türkiye ekonomisinin içinde bulunduğu durumun çerçevesi çizilmeye çalışılacaktır. Bu bölümde Türkiye'nin ekonomik güvenliği ülkenin arz zinciri güvenliği hem lojistik, ulaşım; piyasaya giriş güvenliği, yeni pazarlara girmek ve mevcut pazarlardaki payın artırılması faaliyetleri ile piyasa açıklığı; finans ve kredi güvenliği ise, uluslararası kredi kaynaklarına ulaşma, etkileme ya da kontrol etme ve uluslararası sistemde

finansal geri ödemelerin sağlanması ile ilgili dış borçlar, kredi derecelendirmeleri ve siber güvenlik etkenleri göz önünde bulundurularak; tekno-endüstriyel yetkinlik çeşitli araştırma geliştirme göstergelerinden istifade edilerek tartışılmıştır. Bununla beraber Türkiye'nin sosyo-ekonomik yapısı incelenmiş, sistem güvenliğinin tesisinin temellerinin ne olduğu açıklanmıştır. Güncel yaşanan sorunların hâlihazırda etkilediği lakin ülke için yeni olmayan sınırlar arası toplum ve tehditlere karşı güvenliği sağlamak adına bir savunma mekanizması olan müttefik güvenliğinin ekonomik güvenliği ne yönde etkilediği anlatılmıştır. Ayrıca her ülkenin ekonomik güvenliğini inşa etmede kullanabileceği ya da ekonomik güvenliğini destekleyici dış ekonomi politikaları mevcuttur. Bunlardan öne çıkan, bir ülkenin refahında dolaysız katkı sağlayan doğrudan yabancı yatırım politikaları ile uluslararası pazarlara erişmede, kültürel bağlardan istifade ederek müttefik hatta bir hinterland oluşturma veya ülkelerle yakınlaşma özelliklerini işler kılan resmi ekonomik kalkınma yardımları ve işbirliği politikalarının çerçevesi çizilmiştir. Türkiye'nin ekonomik güvenliğinin görünümü, ekonomik diplomasi ile olan ilişkisi, bürokrasi ve sivil toplum kuruluşlarının yapıları ve işleyişleri ile bağı göz önünde bulundurulmadan eksik kalmaktadır. Bu sebeple bölümde bu unsurlara da yer verilmiş ve son olarak ülkenin ekonomik güvenliğini destekleyen unsurlar açıklanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÜVENLİK KAVRAMINA TEORİK YAKLAŞIMLAR

16 Ekim 1962 tarihinde Amerikan U-2 keşif uçağı, Küba'nın üzerinden yaptığı rutin uçuşlarından birinde, Amerika Birleşik Devletleri'ni (ABD'yi) hedef almış nükleer füzeleri yerleştiren Sovyet çalışanlarını ve çalışanların tertibatlarını fotoğraflamıştır. Durum, Başkan Kennedy'ye ulusal güvenlik danışmanı McGeorge Bundy tarafından hemen bildirilmiş ve bu keşif neredeyse dünyayı nükleer savaşın eşiğine getirmiştir.¹

2 Temmuz 1997'de, borsada yer alan aktörlerin saldırılarına karşı ulusal para birimi olan bahtın değerini korumaya çalışırken 23 milyar Amerikan doları kaybeden Tayland hükûmeti, uluslararası piyasalarda para birimini dalgalanmaya bırakmıştır.² Bu olayın neticesinde baht, bir günde yüzde on beş değer kaybetmiştir ve aynı gün içinde bu problemler diğer Doğu Asya ülkelerine de bulaşıcılık etkisiyle yayılmıştır. Bölgedeki kurumsal iflaslar, iktisadî büyümedeki ve istihdamdaki düşüşler, hükûmetlerin çöküşleri, protestolar, ayaklanmalar ve sivil şiddet binlerce can almıştır.³

Bahsi geçen olaylardan iki yıl sonra, 17 Ağustos 1999'da Türkiye Sakarya'da çok sayıda can ve önemli miktarda mal kaybının yaşandığı şiddetli bir deprem meydana gelmiştir. Bu doğal afet, vatandaşların can ve mal kayıpları yaşamalarının yanı sıra, iktidarda bulunan koalisyon hükûmetini de ekonomik, siyasi ve toplumsal açıdan zor durumda bırakmıştır.⁴

---

¹ Bryan Brown, "The Cuban Missile Crisis", **Junior Scholastic**, Cilt (C): 115, Sayı (S): 3, 01 Ekim 2012, s. 12. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) tarafından Küba Füze Krizi, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) tarafından Karayip Krizi şeklinde tanımlanan ve Kübalıların anlatımında Ekim Krizi olarak geçen bu olayı ulusal çıkarın sorgulanması bağlamından farklı bir bakışla incelemek için lütfen bakınız: Jutta Weldes, **Constructing National Interests: The United States and the Cuban Missile Crisis**, Minnesota, University of Minnesota Press, Ağustos 1999.

² İjaz Nabi ve Jayasankar Shivakumar, **Back from the Brink: Thailand's Response to the 1997 Economic Crisis**, Washington DC, World Bank, Haziran 2001, (Çevrimiçi) <http://dx.doi.org/10.1596/0-8213-4949-X>, ss. 22-23.

³ Anthony Burke, "Security", **An Introduction International Relations: Australian Perspectives**, (Ed.) Richard Devetak vd., Cambridge, Cambridge University Press, 2007, ss. 144-145.

⁴ İsmail Aktürk ve Mesut Albeni, "Doğal Afetlerin Ekonomik Performans Üzerine Etkisi: 1999 Yılında Türkiye'de Meydana Gelen Depremler ve Etkileri", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C: 7, S: 1, 2002, ss. 6-12.

Eylül 1999’da ise, Doğu Timor halkı, Endonezya’dan bağımsız olma yönünde referandumda oy kullanmış, ancak Endonezya destekli milisler bu kararın alınmasına tepki olarak ülkede yıkıma ve katliama sebep olmuşlardır.⁵ Yoğun uluslararası diplomasi ve katliamla geçen günlerden sonra, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Avustralya’nın yönetimindeki bir ordu ile vahşeti durdurmak için müdahale etmiştir.

11 Eylül 2001 günü, on dokuz erkekten oluşan bir grup; Boston, Newark ve Washington’da dört uçağa binip uçakların kalkmasının birkaç dakika sonrasında, uçakları kaçırmak için New York ve Washington DC’ye yönlendirmişlerdir. Bu uçakların ikisi Dünya Ticaret Merkezi’nin ikiz kulelerine, diğer biri Pentagon’a ve sonuncusu ise Pennsylvania’da bir tarlaya çarpmıştır. İkiz kuleler, yandıktan sonra çökmüştür. Saldırıları, üç binden fazla insanın hayatını kaybetmesine sebep olmuş, binden fazla kişi de yaralanmıştır.⁶

2005 yılında, ABD’nin finans piyasalarında risk düzeyi yüksek, güvenilirliği düşük bireylere daha önceki dönemlerde verilmeye başlanan mortgage kredilerinin olumsuz etkileri görülmeye başlanmıştır. 15 Eylül 2008 tarihinde ise, Lehman Brothers’ın iflasını açıklamasıyla başlayan mortgage krizi Avrupa ve Japonya’ya da sıçrayarak bir likidite krizine ya da piyasadaki tanımlamalardan biri ile “finansal tsunami”ye dönüşmüştür.

Küresel olaylara ve problemlere ait bu altı örnek, “güvenlik” adı altında isimlendirilen ve anlaşılan birçok küresel olaydan ve probleminden sadece birkaçıdır. Bu örneklerin her biri her ne kadar farklı çeşitlerdeki krizleri temsil etseler de, hepsi güvenlik kavramına aşağıdaki bölümlerde anlatılacak olan Geleneksel (Realist, neo-realist ve idealist) bakışın düşünüş şekline meydan okumaktadır. Bir başka deyişle;

---

⁵ Doğu Timor 1975’e kadar Portekiz sömürgeci iken, 1975’te Endonezya tarafından ilhak edilmiştir. Mesele ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için lütfen bkz: Astri Suhrke, “Peacekeepers as Nation-Builders: Dilemmas of the UN in East Timor”, **International Peacekeeping**, C: 8, S: 4, (Çevrimiçi) DOI: 10.1080/13533310108413917; <http://dx.doi.org/10.1080/13533310108413917>, ss. 1-20; Kofi Annan, “International: Two Concepts of Sovereignty”, **The Economist**, C: 352, S: 8137, 18 Eylül 1999, (Çevrimiçi) <http://search.proquest.com.mutex.gmu.edu/docview/224071973?accountid=14541>, ss. 49-50.

⁶ Burke, a.y.

güvenlik meseleleri ve güvenlik çalışmaları hakkındaki bu örnekler, iki önemli gerçeği vurgulamaktadır.⁷

- I. Yaşanılan olaylar sadece tek bir sebeple bağlantılı değildir; birbiri içine geçmiş neden ve sonuç ilişkileriyle karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu olaylar; insanların ve sistemlerin hayatlarını sürdürebilme, refah yaratma yetenekleri ile bu refaha sahip olma ve toplumsal uyum ile ilgili önemli problemlerine işaret etmektedir;
- II. Akademisyenler ve politika yapıcılar arasında, güvenlik politikalarının nasıl meydana getirileceği ve hangi problemlere odaklanılması gerektiği veya güvenliğin nasıl kavramsallaştırılması ile kavram ile nasıl çalışılması gerektiğine dair ortak bir anlayış yoktur.

Sonuçta; güvenlik, söylenmesi basmakalıp hale gelmiş ve söylenmeye devam edilecek olsa da “tartışmalı” bir kavram ve uygulama alanıdır. Çalışmanın ilk bölümünde, kavramın genel kabul gören biçimde nasıl ve hangi zeminde inceleneceği anlatılacaktır. Böylelikle çalışmanın merkezini oluşturan ekonomik güvenlik kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için yazında güvenlik kavramının nasıl evrilerek geliştiği açıklanacak ve böylelikle ekonomik güvenliğe dair teorik ve tarihsel bir arka plan oluşturulmaya çalışılacaktır. Bununla beraber çalışmanın ilk bölümünde güvenliğin tanımı, sınırları ekoller bağlamında verilecektir. Güvenliği kimin, kim için sağladığı ve hangi koşullar altında bu durumun meydana geldiği sorularına yanıt aranacaktır. Tüm bu sonuçlara ulaşılmaya çalışılırken, ekollerin temel varsayımları ve anlayışları hakkında da bir çerçeve çizilecek ve böylece güvenliğin hangi ana yapı üzerinde inşa edildiği gösterilecektir. Güvenlik kavramının gelişiminin geleneksel ve eleştirel görüşlerin bakış açılarından nasıl yansıdığı anlatıldıktan sonra, kavramın derinliğinin ve genişliğinin daha iyi anlaşılması adına, boyutları ve küreselleşme ile olan ilişkisine değinilecektir. Marksist yazın, derinleşmesi ve uzmanlaşması kolay olmayan bir alan olduğundan ayrıntılı incelenmesi çalışma dışı bırakılmıştır.

---

⁷ A.y.

1.1. Güvenlik Kavramının Teorik Çerçevesi

Güvenlik gereksinimi ve dolayısıyla kavramın bizatihi kendisi, insanlığın var oluşundan bu yana temel ihtiyaçlar içerisinde yer almaktadır. Böyle geniş ve derin bir kavramın kuşatıcılığı, her alanda kendisine yer edinmesine ve tartışma konusu olmasına neden olmuştur; yani güvenlik, tartışmalı ve karmaşık bir kavramdır. Ayrıca bunun altında, duyguları ve değerleri barındırması da yatmaktadır. Güvenlik kavramı daha geniş bir bakış açısıyla incelendiğinde, insanı hayati derecede alâkadar eden her olay ve durum güvenlikle ilgilidir denilebilir. Bu tanımlama güvenliğin beşerî davranışlara özgü bir alanda anlam kazanmasından doğmaktadır.⁸

Batı’da, bilincin felsefi ve psikolojik vaziyetini tanımlamak için, ilk olarak “güvenlik” kavramı, Çiçero⁹ (*Marcus Tullius Cicero*) ve Lukretius¹⁰ (*Titus Lucretius Carus*) tarafından “*securitas*” kelimesi ile karşılanmıştır. Temel bir siyasi kavram olarak ise, 1. yüzyıldan itibaren Roma Huzuru (*Pax Romana*) dönemine atıfta bulunulmak için kendisine yazında yer edinmiştir.¹¹ Ayrıca Thomas Hobbes’un¹² (*Thomas Hobbes of Malmesbury*) çalışmaları ile tanımlanmaya başlanan “güvenlik” kavramı, otoriter “süper devletin doğuşu” ile de ilişkilidir. Bu anlam değişimi, Tukidides¹³ (*Thucydides*)’in Hobbes’un üzerindeki etkisi ile meydana gelmiştir. Böylelikle çağdaş ‘güvenlik’ kavramı;

- Antik Atinalıların kendi imparatorluklarının çöküşünü engelleme isteğinin,
- Roma ‘*securitas*’ının dinî çağrışımlarının ve

⁸ Edward A. Kolodziej, **Security and International Relations**, Cambridge, Cambridge University Press, 2005, s. 2.

⁹ Çiçero; İÖ 106 ila İÖ 43 yılları arasında yaşamış olan Romalı düşünür, siyasetçi, hukukçu, siyasi teorist, hatip, konsül ve cumhuriyetçidir.

¹⁰ Lukretius; İÖ 99 ila İÖ 55 yılları arasında yaşamış olan Romalı düşünür ve şairdir.

¹¹ Pax Romana, (Latince: “Roma Huzuru”) Augustus (İÖ 27-İS 14)’un hükümlerlik döneminden Markus Orelus (İS 161-180)’un hükümlerlik dönemine kadar olan sürede Akdeniz dünyasının tümüne hâkim olan görece huzur periyoduna denmektedir. Augustus, bu ittifak döneminin temellerini atmış ve aynı zamanda hükümdarlığını Kuzey Afrika ve Pers İmparatorluğu’na kadar genişletmiştir. İmparatorluk, her bir yönetim biriminin, kendi kuralları ile kendi yöneticileri tarafından yönetilmesine Roma’ya vergi ödemeyi ve Roma’nın askerî kontrolünü kabul etmesi koşuluyla izin vermektedir. Bu yöntemle fethedilen yerler korunmakta ve yönetilmekte idi. Bkz. Encyclopædia Britannica, “Pax Romana”. Encyclopædia Britannica Online, Encyclopædia Britannica Inc., 2016, (Çevrimiçi) <http://www.britannica.com/event/Pax-Romana>, 04 Şubat 2016.

¹² Thomas Hobbes; 1588-1679 tarihleri arasında yaşamış, modern politik felsefenin kurucularından biri olarak gösterilen İngiliz düşünürdür. En önemli eseri, 1651 tarihinde yayımladığı Leviathan adlı kitabıdır.

¹³ Tukidides; İÖ 460 ila 400 tarihleri arasında yaşamış Atinalı yazar ve generaldir. Pelenopezya Savaşını kaleme almıştır.

- Hobbesçu iç savaşı önleme amacının, ‘hayalî’ bir birleşimdir.¹⁴

Sosyal bilimlerin, özellikle 18. yüzyıldan itibaren, örneğin; iktisat gibi alt uzmanlık alanlarına ayrılmasıyla, farklı bakış açılarının etkisiyle kavram tanımlanmaya ve incelenmeye başlanmıştır.¹⁵ Dünya Savaşları -özellikle İkinci Dünya Savaşı- sonrası dönemde ve iki kutuplu dünyanın hüküm sürdüğü Soğuk Savaş zamanında, güvenlik ile ilgili çalışmalar artmıştır. Ancak uluslararası güvenlik çalışmaları, Soğuk Savaş dönemiyle karşılaştırıldığında, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin (SSCB’nin) dağılması ile Dünya Ticaret Merkezi’nin yıkılması arasındaki on yılda, güvenlik konusu ile uluslararası güvenlik çalışmaları yapan akademisyenlerin gündeminde eskisine kıyasla pek yer edinmemiştir.

Günümüzde konu ile ilgilenenlerin odak noktası, tüm dünyayı farklı yollar ve farklı nedenler ile yıkım, terör ve hoşgörü eksikliğinin neden olduğu, güvenlik zafiyeti içeren olayların üzerinde toplanmaktadır. Bununla beraber, mutlaka bir başka güvenlik odağı olarak, yadsınamaz biçimde küresel olarak beşerî refaha ulaşmada büyük farklılıkların olduğu gerçeğine de dikkat çekilmektedir.¹⁶ Bu gereklilikleri bünyesinde barındıran güvenlik ihtiyacı, yeni bir güvenlik anlayışının doğmasına neden olmuştur. İnsan ihtiyaçlarının merkezde olduğu bu yeni güvenlik ihtiyacının kavramı dönüştürdüğü durum daha çok bütünü kapsayıcı, güvenliğin hem askerî hem de diğer boyutlarını (iktisadî, çevresel, siyasî, toplumsal) içeren bir anlayışın kabullenilmesi mânâsına gelmektedir. Böyle bir dönüşümün temelinde, güvenliğin “kim için” olduğu sorusuna yanıt aranırken “insan için” olduğu cevabı ile karşılaşılması da yatmaktadır.¹⁷ Diğer taraftan göz önünde bulundurulması gereken önemli bir husus da güvenlik tartışmalarının tekrar düşünülmesinin, dünyanın hiper

---

¹⁴ Hans Günter Brauch, “Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü”, **Uluslararası İlişkiler**, C: 5, S: 18, Yaz 2008, (Çevrimiçi) <http://www.uidergisi.com.tr/wp-content/uploads/2011/06/Guvenligin-Yeniden-Kavramsallastirilmasi.pdf>, 07 Ekim 2016, s. 3.

¹⁵ Linda Nicholson, “Feminism and Marx: Integrating Kinship with the Economic”, **Feminism as Critique**, (Ed.) Seyla Benhabib ve Drucilla Cornell, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1987, s. 16.

¹⁶ Brauch, a.y.

¹⁷ Pınar Bilgin, “Güvenlik Çalışmalarında Yeni Yaklaşımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları”, **Stratejik Araştırmalar**, Stratejik Araştırma ve Etüt Merkezi, C: 8, S: 14, Ocak 2010, s. 79.

(aşırı) güçlerinden (*hyperpower*) birinin, 11 Eylül 2001 sonrası, terörizme küresel savaş ilan etmesiyle de şekillenmiş olduğu gerçeğidir.¹⁸

1.1.1. Güvenlik Kavramına Geleneksel Bakış

Güvenlik kavramı incelenirken iki ana akımdan yararlanılmıştır. Bu akımlardan ilki, içerisinde “Realizm”i ve “Liberalizm (İdealizm)”i barındıran geleneksel görüştür. İkincisi ise, geleneksel görüşün iddialarına alternatif bir yaklaşım getiren eleştirel görüştür. Eleştirel görüş, kabaca bir sınırlandırmayla bünyesinde; “Kopenhag” ve “Welsh” ekollerini ve “feminizm”i barındırmaktadır. Bu bölümde, güvenlik kavramını geleneksel bakışın hangi yönleriyle ele alıp tanımladığı incelenmeye çalışılacaktır.

1.1.1.1. Realizm ve Realizme Dayanan Diğer Görüşler

Realist bakışın teorik kökenleri, tıpkı diğer ekollerde olduğu gibi, klasik metinlere dayanmaktadır. Tukidides (*Thucydides*)’in “Peloponez Savaşının Tarihi” isimli eseri, derinliği ve karmaşıklığı sebebiyle akademisyenlerce yeni yeni anlaşılıp Realizm ile çelişen noktalar barındırdığı keşfedilmeye başlansa da, çağdaş Realizm’in selevi olarak gösterilmektedir.¹⁹ Bununla beraber, ekolün düşünce kökleri Makyavel²⁰ (*Niccolò di Bernardo dei Machiavelli*), Hobbes ve Russo²¹ (*Rousseau*)’ya kadar geri dönerek takip edilebilmektedir.²² Klasik Realistlerin temelde sahip oldukları ortak noktaları vurgulandığında;

➤ Klasik realistler; insanlık halinin bir güvensizlik hali olduğunda

¹⁸ Ken Booth, “Critical Explorations”, **Critical Security Studies and World Politics**, (Ed.) Ken Booth, Colorado, Lynne Rienner Publisher Inc., ss. 2, 3.

¹⁹ S. Sara Monoson ve Michael Loriaux, “Peirces, Realism and the Normative Conditions of Deliberate Action”, **Classical Theory in International Relations**, (Ed.) Beate Jahn, Cambridge, Cambridge University Press, 2006, s. 27. Daha ayrıntılı bilgi için lütfen bkz. Thucydides, **The Peloponnesian War**, (Çev.) Mark Hammond, Oxford World Classics, New York, Oxford University Press Inc., 2009 ya da Thucydides, **International Relations in Political Thought: Text From the Ancient Greeks to the First World War**, (Ed.) Chris Brown vd., Cambridge University Press, 2002, ss. 34-60.

²⁰ Makyavel; İtalyan Rönesans döneminde, 1469-1527 tarihleri arasında yaşamış Floransalı tarihçi, siyasetçi, diplomat, düşünür, hümanist, yazardır. En önemli eseri, 1513’te tamamlanmış olan Prens’tir.

²¹ Russo; 1712-1778 tarihleri arasında yaşamış, Frankopan Cenevrelili düşünür ve yazardır. Siyasi felsefesi, Fransa’da ve Avrupa çapında Aydınlanma Dönemi’ne ilham olmuştur.

²² Beate Jahn, “Classical Theory and International Relations in Context”, **Classical Theory in International Relations**, (Ed.) Beate Jahn, Cambridge, Cambridge University Press, 2006, s. 1. Ayrıca diğer ekoller için bakıldığında Liberaller Kant’ın, İngiliz Okulu Grotius’un, Marksist yaklaşımlar Marx’ın ve Gramsci’nin, Postmodernizm ise Nietzsche ile Hegel’in çalışmalarına dayandırılabilir. Bkz a.y..

hemfikirdirler. Bu güvensizlik hali, tanımlanması ve ilgilenilmesi gereken önemli bir olgudur.

- Her klasik realist, güvenlik problemi ile ilgilenmiş ve güvenlik problemini tanımlayan anahtar kavramları oluşturabilmek için çaba sarf etmiştir.
- Klasik realistler; insanlığın güvensizlik halinden herhangi bir kaçış olmadığını düşünmektedirler. İnsanın güvensiz olma durumu, klasik realistlere göre, kalıcı bir durumdur. Diğer bir deyişle; her ne kadar güvensizlik hali tasvir edilirken siyasi akıl ile tanımlanabilse de, son tahlilde, durumun kesin ve son bir çözümü mevcut değildir. Bu çözümsüzlüğe uluslararası alan da dâhildir. Devletlerarasında kalıcı bir barışın vuku bulması mümkün değildir. Bu karamsar ve umutsuz anlayış, uluslararası ilişkiler çalışmalarının merkezinde 20. yüzyılın önde gelen Klasik Realisti Hans J. Morgenthau'nun çalışmaları ve iddiaları ile bulunmaktadır.²³

Güvenlik çalışmaları, beşerî bilimlerin diğer alanları ile karşılaştırıldığında bilhassa güdümlü bir çalışmadır.²⁴ Güvenlik çalışmalarındaki tartışmaların çoğunun, bir nesildir etrafında döndüğü tek eksen, Klasik Realizm'dir.²⁵ Klasik realistler, yerel ve uluslararası siyaset alanları ayırımında etiğin önemini ön plana çıkarmışlardır. Yerel ve uluslararası siyaset alanlarının her ikisinde de toplumdaki istikrarı arttırmak için, toplumun farklılıklarına değil, benzerliklerine vurgu yapmışlardır. Realistler; toplumsal bağların kırılğan olduğunu ve kolaylıkla bireyler, hizipler ve devletler tarafından tek taraflı olarak, sayılan grupların sahip oldukları avantajlar ile kolayca zayıflatılabileceğini düşünmektedirler. Böyle bir durum gerçekleştiğinde ise mütteliklerin varlığı ve güç dengesi sağlanması gibi çatışma yönetiminin gelenekselleşmiş mekanizması barışı korumakta yetersiz kalacaktır. Aynı zamanda, bu zayıflayışın yerel ve uluslararası vahşete de sebebiyet vermesi olasıdır. Yunan oyun yazarları ve klasik realistler tarihe döngüsel gözle bakma eğilimindedirler. Bu

---

²³ Robert Jackson ve Georg Sørensen, **Introduction to International Relations Theories and Approaches**, Beşinci Basım, Oxford, Oxford University Press, 2013, s. 72.

²⁴ Burada "güdümlü" kelimesi; "*belirli bir plan veya yönde yürütülen bir amacı, bir eğilimi yansıtan*" anlamında kullanılmıştır. Bkz. Türk Dil Kurumu (TDK), "Güdümlü" (Çevrimiçi) http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.56aaca1971e986.95546576, 28 Ocak 2016.

²⁵ Robert Keohane, **Neo-realism and Its Critics**, (Ed.) Robert Keohane, New York, Columbia University Press, 1986, ss. 164-165.

bağlamda düzen inşa etme ve korkunun yönettiği dünyadan kaçma çabasındadırlar.²⁶

Yukarıda bahsi geçen niteliklerin yanı sıra klasik realizm, üç ana karakteristik ve iki destekleyici özellik tarafından tanımlanmaktadır.

- Üç ana karakteristikten ilki; uluslararası ilişkilerdeki başlıca aktörün “devlet”ler olduğu varsayımdır.
- İkincisi ise, yönetimlerin varsayılan mutlak “rasyonalite”sidir ki, bu varsayımın gerçekliğine, ekole göre eylemlerden tümdengelim yoluyla kolaylıkla ulaşılabilir.
- Son ve üçüncü varsayım ise; diplomasi ve ordu yoluyla elde edilen başlıca ilgi alanı olan gücün önemidir.

Destekleyici unsurlar, bir taraftan bu önermelerin basit ancak iddialı oluşunu göstermekte diğer taraftan ise temel özelliklerin önerdiklerinin kabul edilmesinin mantıksal bir döngü ile tamamlanarak önermeleri kanıtladığını ispat etmektedir.²⁷ Buna karşın, klasik realizmin “klasik” etiketinin teorisyenlerin yönelimlerini belirtmekte hiçbir etkisinin bulunmadığı, sadece yapısalcı realistlerden (neorealistlerden) geriye kalan realistlerin tanımlanmasında kelimeye yer verildiği de iddia edilmektedir.²⁸

Neorealizm, Profesör Kenneth N. Waltz tarafından 20. yüzyılın son çeyreğinde geliştirilmiştir. Waltz, Thomas Hobbes’un düşüncelerini uyarlayarak, uluslararası ilişkileri tek bir değişken ile açıklama yoluna gitmiştir. Ona göre, uluslararası sistemin altındaki yapı; “*sistemin anarşisi*” ve “*gücün dağılımı*”dır.²⁹ Kenneth Waltz’un realizmi, Amerikalı sosyal bilimcilerin realizmi yerelleştirmesinin; bir başka deyişle, ABD örneğiyle ülke olgusu olarak ele alınmasının ve yerelin genelleştirilmesinin önemli bir örneğidir. Waltz, bilinçli olarak realizmin sosyo-

---

²⁶ Richard Ned Lebow, “Classical Realism”, **International Relations Theories Discipline and Diversity**, (Ed.) Tim Dunne vd., Üçüncü Basım, Oxford, Oxford University Press, 2013, s. 60.

²⁷ Gwyn Prins, “The Four-Stroke Cycle in Security Studies”, **International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)**, C: 74, S: 4, Ekim 1998, (Çevrimiçi) <http://www.jstor.org/stable/2625370>, 22 Eylül 2016, ss. 785-786.

²⁸ Jack Donnelly, **Realism & International Relations**, Port Chester, New York, USA: Cambridge University Press, 2000, s. 11.

²⁹ Walter C. Clemens Jr., **Dynamics of International Relations**, Maryland, Rowman & Littlefield Publishers Inc., 1998, s. 14.

bilimsel türünü üretmeyi hedeflemiştir. Bu amacını gerçekleştirmek suretiyle de Morgenthau tarafından benimsenen güç modeline alternatif bir yaklaşım getirmeye çalışmıştır. Bununla beraber, Waltz'un neorealizmi aynı zamanda realizm ile rasyonel seçim paradigmasının son bir birleşimini temsil etmektedir. Her ne kadar Robert O. Keohane, hem klasik realizme hem de Waltz'ın yapısal değişkenine rasyonellik varsayımı atfetmişse de her ikisinin de mikro temelleri belirsizdir. Realizm, rasyonel davranışı uluslararası siyasette genel geçer bir doğru olarak algılamamaktadır.³⁰

Bu bakış açısı anarşinin ve güç dengesinin anlamları hakkında, devlet kimliği ve devlet(in) çıkarı arasındaki ilişkiyle ilgili ve aynı zamanda gücün kapsamının derinleştirilerek detaylandırılmasıyla dünya siyasetindeki değişimin başarı şansı için alternatif bir anlayış sunmaktadır. Bakışın kendisi, ekole has geleneksel ve eleştirel değişkenler dâhilinde anlaşılmalıdır. Eleştirel yaklaşım, eleştirel beşerî teoriler ile daha yakından ilişkilidir. Geleneksel neorealistler, araştırma programları içeren yeni bir ana akım olan uluslararası ilişkiler teorisini alana kazandırmak istemektedirler. Böyle bir program, yapısalcıların tehdit dengesi teorisinin³¹, güvenlik ikileminin³² (*security dilemma*), neoliberal işbirliği teorisinin ve demokratik barışın yeniden yapısalcı bir bakış açısıyla kavramsallaştırılmasını içermektedir. Bu yeni realist bakış açısının, dünya siyasetinde kimliksel ve yerel politikaların teorileştirilmesi ile uluslararası ilişkiler alanında, kültür gibi, kendine has bulmacaları vardır.³³

Güvenlik ikilemleri, varsayıma dayalı belirsizliğin ürünleridir. Bu ikilemlerin dünya siyasetinde var olduklarının varsayımı artık sıradanlaşmış gözükmektedir. Çünkü bu varsayıma göre devletler, diğer devletlerin niyetlerini kesin ve kendinden

---

³⁰ Miles Kahler, "Rationality in International Relations", **International Organization** (International Organization at Fifty: Exploration and Contestation in the Study of World Politics Özel Sayısı), C: 52, S: 4, Sonbahar 1998, (Çevrimiçi) <http://www.jstor.org/stable/2601362>, s. 920.

³¹ Stephen Walt tarafından ortaya atılan bu teoriye göre, devletlerin ittifak kurmalarının temelindeki saik, güç değil tehditlerin varlığıdır. Güç kavramı, devletlerarası ittifakları açıklamada yeterli değildir.

³² John Herz tarafından Politik Realizm ile Politik İdealizm kitaplarıyla yazına kazandırılan bir kavramdır. Geleneksel ekol çerçevesinde açıklanan bu kavrama göre; bir aktör, kendi güvenliğini sağlamak için çeşitli politikalar ürettiğinde diğer aktörler bu politikaları kendi güvenlikleri için tehdit olarak algılayacaklar ve karşı politikalar üretmekle güvensizlik durumu oluşturacaklardır. İşte bu hal, güvenlik ikilemine yol açacaktır.

³³ Ted Hopf, "The Promise of Constructivism in International Relations Theory", **International Security**, C: 23, S: 1, Yaz 1998, (Çevrimiçi) <http://www.ou.edu/uschina/gries/articles/IntPol/Hopf%201998.pdf> ya da <http://www.jstor.org/stable/2539267>, DOI: 10.2307/2539267, s. 172.

emin bir biçimde bilemeyeceklerdir. Bu doğrultuda, güvenlik ikilemini anlamak kadar devletlerarasındaki ihtilafı ilişkiyi anlamak da önemlidir. Ancak birçok devlet grubu ve çiftinde güvenlik ikileminin kanıtı görülmemektedir. Bilâkis ülke gruplarının ve çiftlerinin aynı ittifakta taraf, aynı iktisadi kurumda üye veya iki barışçıl ya da tarafsız devletler oldukları görülmektedir. Dünya siyaseti çalışmalarında, belirsizlik belki de en iyi değişken olarak görülmeli; ancak, bir sabit değişkenmiş gibi muamele edilmemelidir. Değişen realizm, çoğu zaman, devletlerarasında neler olduğunun özellikle tehdit edici bir olayın gerçekleşmediğinin anlayışını sunabilmektedir.³⁴

Aşağıda yer alan Kutu 1’de, Realizm’in önde gelen düşünürlerinin yukarıda bahsi geçen görüşleri özet halinde sunulmaktadır. Bu kutudan da anlaşılacağı üzere Morgenthau³⁵, insan doğasının temelleri ile uyumlu nesnel yasalar tarafından yönetilen siyasetin özünde güç ve çıkar gibi değişkenler olduğunu iddia etmektedir. Bununla beraber, devletlerin davranışlarından ve karakteristik özelliklerinden, kültürel farklılıklarından bahsetmek mümkün olsa da devletler bir birey gibi somut biçimde karşınıza alıp soru yöneltebileceğiniz, ortaklaşa eylemler gerçekleştirebileceğiniz varlıklar değillerdir. Bu sebeplerden ötürü, evrensel ahlaki değerler devletlerin hareketlerine uygulanamaz. Mearsheimer³⁶ ise, uluslararası sistemin kargaşa temelli olduğunu düşünmüştür. Bu kargaşa ortamı ise devletlerin hareketlerini temel bir dürtü olan hayatta kalma isteği ile gerçekleştirmelerine neden olmuştur. Bu kargaşa ortamına aynı zamanda belirsizlik de hâkimdir. Böylelikle hiçbir devlet, başka bir devletin kendisine karşı askerî kaynaklarını kullanmayacağından emin olamaz. Waltz’a³⁷ göre ise devletin çıkarını sağlayabilmesi, gerçekleşecek eylemlerin menşeyini oluşturmada belirleyici rolü üstlenmesi ile ilgilidir. Devletlerin kendi aralarında gerçekleşen, düzenlenmemiş, temelinde rekabet olan münasebetler; politika oluşturma gereksinimini doğurmaktadır. Bu gerekliliğin dayandığı nokta ise devletlerin devlet çıkarlarına en

---

³⁴ A.e., s. 188.

³⁵ Hans Joachim Morgenthau; 1904-1980 tarihleri arasında yaşamış, 20. yüzyıl uluslararası siyaset çalışmalarının, önde gelen düşünürlerinden biridir.

³⁶ John Mearsheimer 1947 doğumlu siyaset bilimcidir. Savunmacı realizmin fikir babasıdır.

³⁷ Kenneth Neal Waltz 1924-2013 tarihleri arasında yaşamış siyaset bilimcidir. Neorealizmin kurucusudur.

iyi şekilde hizmet edecek politikaların oluşturulup uygulanmasıdır. Yine Waltz'a göre, devleti korumak ve güçlendirmek olarak tanımlanan başarı, uygulanan politikaların nihai testidir.

Tablo 1: Önde Gelen Realist Düşünürlerin Fikirleri

Morgenthau <ul style="list-style-type: none">
• Siyaset, kökleri insan doğasından gelen nesnel yasalar tarafından yönetilmektedir.
• Güç ve çıkar özün değişkenleridir.
• Evrensel ahlaki değerler devletlerin hareketlerine uygulanamaz.
Mearsheimer <ul style="list-style-type: none">
• Uluslararası sistem anarşiktir.
• Devletleri harekete geçiren en temel saik, hayatta kalmadır (isteğidir).
• Hiçbir devlet diğer bir devletin saldırı amaçlı askerî kapasitesini kullanmayacağından emin olamaz.
Waltz <ul style="list-style-type: none">
• Devletin çıkarı eylemin menşeyini sağlamaktadır.
• Devletlerin düzenlenmemiş rekabet kaynaklı münasebetlerinden politika gereklilikleri doğmaktadır. Bu gerekliliklerin dayandıkları muhasebe ise devlet çıkarlarına en iyi şekilde hizmet edecek politikalar tarafından ortaya çıkarılmalıdır.
• Devleti korumak ve güçlendirmek olarak tanımlanan başarı, politikanın nihai testidir.

Kaynak: Hans Joachim Morgenthau, **Politics Among Nations: The Struggle for Peace**, New York, Knopf, 1954, ss. 4-10; John J. Mearsheimer, "The False Promise of International Institutions", **International Security**, C: 19, S: 3, Kış 1994/1995, ss. 9-10; Kenneth Neal Waltz, **Theory of International Politics**, Addison-Wesley Pub. Co., 1979, s. 117.

Yukarıda yer alan bilgiler ışığında Realizm kendi içinde karşılaştırıldığında aşağıdaki tablodaki sonuçlarla farklılıklar ve benzerlikler özetlenebilir. Klasik Realizm ve Neorealizm görüşlerinin her ikisi de devletlerin aralarındaki ortamın kargaşa halinde olduğuna inanmaktadır. Söz konusu alana anarşi hâkimdir. Böyle bir ortamda devletin gücü önemlidir. Ancak Klasik Realizm'de liderlik faktörü önemliyken Neorealizm'de önemli değildir. Bununla beraber, Klasik Realizm'de devlet yönetim etiği devletlerarası ilişkilerde göz önünde bulundurulmuş bir unsurdur. Fakat her iki ekol de yerel toplumlara devletlerarası ilişkilerin gerçekleştiği alan kadar önem vermezler.

Tablo 2: Klasik Realizm ve Neorealizm Karşılaştırması

	Klasik Realizm	Neorealizm
Anarşi	Evet	Evet
Devlet Gücü	Evet	Evet
Liderlik	Evet	Hayır
Devlet Yönetim Etiği	Evet	Hayır
Yerel Toplum	Hayır	Hayır

Kaynak: Robert Jackson ve Georg Sorensen, **Introduction to International Relations Theories and Approaches**, Beşinci Basım, Oxford, Oxford University Press, 2013, s. 87.

Realizm düşüncesi dünya siyasetinde dönem dönem etkin rol oynamış ve devletlerin politika yapıcılarının güvenlik ile ilgili konularda karar almalarında etkili olmuştur. Ancak bu yaklaşımın eksiklikleri de diğer görüşlerin ve ekollerin gelişiminde görüldüğü gibi eleştiriye maruz kalmış, muhalif veya farklı görüşlerin doğmasına sebebiyet vermiştir. Liberalizm de bu görüşlerden biridir.

1.1.1.2. Liberalizm (İdealizm)

Liberal veya idealist görüşün temelleri, insanların kalıtımsal/varoluşsal olarak iyi oldukları ve birbirlerine zarar vermeyecekleri/birbirleri ile savaşmayacakları inancına dayalıdır. İnsanoğlu, hâlihazırda saldırganlık üzerine kurulan iletişimden zarar görmekte ve savaşlar sonucunda acı çekmekte iken, idealistlere göre bu çatışmayı sonlandırmak için gerekenler “*hukuka saygı*” ile “*istikrarlı kurumlar*”dır. Bu duygunun ve kurumların sağlanması, uluslararası düzenin barış ve güvenliğini sağlayacak bir biçimde teşekkül etmesine imkân sağlayacaktır. 1920’lerde Avrupa’da ve Kuzey Amerika’da yayılan savaş karşıtı söylem, idealizm gibi bir girişimi başarılı kılabilecek kamusal desteğin oluşturulmasına zemin hazırlamıştır. 1930’ların sonlarında ve İkinci Dünya Savaşı’nı takip eden dönemde, idealizm gözden düşerek yerini realizme bırakmıştır. Bunun altında yatan neden olarak, realizmin söz konusu döneme ait güç siyasetinin karakteristiğini iyi yansıtmaması gösterilmektedir.³⁸

Liberal İdealizm’e en önemli eleştirilerden birini Edward H. Carr getirmiştir. Carr, Yirmi Yıl Krizi 1919-1939 (*The Twenty Years’ Crisis, 1919-1939*) kitabında, liberallerin tarihin gerçeklerini ve uluslararası ilişkilerin doğasını yanlış okuduklarını iddia etmiştir.³⁹ Bununla beraber Carr, liberalleri uluslararası ilişkilerin doğasına bakışlarının doğru olmamakla kalmayıp, doğasını yanlış anlamakla da itham etmiştir. Liberal akademisyenler, ülkeler ya da insanlar arasındaki ilişkilerin, kendi çıkarlarının karşılıklı uyumuna dayanabileceğini savunmuşlardır. Carr’a göre, söz konusu ilişkilere bakış bu durumun tam tersi olmalıdır; yani hem insanlar hem de ülkeler arasında çıkar çatışmasının bulunduğu varsayılmalıdır. Carr, bazı insanların

³⁸ Jill Steans v.d., **An Introduction to International Relations Theory: Perspectives and Themes**, Üçüncü Basım, Essex, Pearson Education Limited, 2010, s. 23.

³⁹ Daha ayrıntılı bilgi için lütfen bakınız: Edward Hallett Carr, **Yirmi Yıl Krizi**, (Çev.) Can Cemgil, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015.

ve bazı ülkelerin diğerlerinden daha iyi durumda olduklarını iddia etmektedir. Bu ülke ve insanlar, kendi ayrıcalıklı durumlarını muhafaza etmek isteyeceklerdir. Buna karşın ayaktakımı (*under-dogs*); bir başka deyişle bu ayrıcalıklı duruma “sahip olmayanlar”, bu durumu değiştirmek için mücadele edeceklerdir. Uluslararası ilişkiler, bunun gibi çatışan çıkarların ve arzuların mücadelesi ile ilgilidir.⁴⁰

Devletlerarası çatışmayı önleyici bir mekanizma olarak Milletler Cemiyeti'nin başarısız oluşu, İdealizm'in popülerliğinin yitirilmesine yardımcı olmuştur. Kurumun, iki dünya savaşı arasındaki dönemde meydana gelen büyük anlaşmazlıkları çözemeyişi ile beraber Büyük Depresyon'un ve sonrasında İkinci Dünya Savaşı'nın getirdiği olumsuz sonuçlar, iktisadi milliyetçilik anlayışının yükselmesine sebep olmuştur. Dünya siyasetinde bu kötümser durumun etkili oluşu, 1940'ların gidişatına hâkim olmuştur. Buna rağmen İdealizm, Birinci Dünya Savaşı ile İkinci Dünya Savaşı arasındaki dönemde, insanoğlundaki iyilik potansiyeline dayanan basit temeli ve hukuk kurallarının, insan haklarının ve demokrasinin ilerleyişi vaadiyle akademik alanda baskın görüş olmuş ve hâlâ günümüzde de uluslararası ilişkiler teorilerini etkilemektedir.⁴¹

Neo-liberal teoride, 1970'lerden bu yana birçok yenilik meydana gelmiştir. Bu yenilikler, Liberalizm düşüncesinde oluşan kendine özgü/ayırıcı bir dizi, farklılıktan kaynaklanmaktadır.⁴² 1970'lerde uluslararası ilişkiler üzerine liberal bir yazın ve “dünya -transnasyonel (ulus aşırı)- toplumu” söylemi gelişmiştir. Liberal çoğulcular; sivil toplum kuruluşlarının, çok uluslu şirketlerin, baskı gruplarının ve hükümetler arası organizasyonların büyüyen önemini işaret etmişlerdir.⁴³ 1980'li yıllar ile başlayan dönem ise liberal fikirlerin ve Keynesyen iktisat politikalarının uygulanmaya devam edildiği dönemi ifade etmektedir. Bunun bir yansıması olarak, uluslararası ekonomi politik alanında Brandt Raporu'nun yayınlandığı görülmektedir.⁴⁴

---

⁴⁰ Robert Jackson ve Georg Sørensen, **a.g.e.**, s. 39.

⁴¹ Jill Steans vd., **a.y.**.

⁴² Örneğin; Çoğulculuk, Karşılıklı Bağımlılık Teorisi, Çok Ulusluluk, Liberal Enternasyonalizm, Liberal Barış Teorisi, Neoliberal Kurumsalcılık ve Dünya Toplumu Teorileri gibi teorilerdir.

⁴³ **A.e.**, s. 26.

⁴⁴ Brandt Komisyonu tarafından, “Kuzey-Güney Raporu: Hayatta Kalmak için Bir Program” isimli eser 1980 yılında yayınlanmıştır. Rapor, liberal enternasyonalist fikrin ve Keynesyen iktisadi

Realistlere göre dünya siyaseti, hayatta kalmak, avantaj sahibi olmak ve bazen hâkimiyet ve baskınlık için sürekli olmasa da devam edegelen bir mücadeledir. Neoliberaler, uç noktadaki anlaşmazlık durumlarının varlığını inkâr etmemekle beraber, bu anlaşmazlıkların tüm dünya siyasetini temsil ettiğine inanmamaktadırlar. Birçok vakada ve birçok alanda devletler, beraber çalışarak anarşinin etkilerini azaltabilmekte, ortak kazanımlar üretebilmekte ve paylaşılan zarardan (*shared harm*) kaçınabilmektedirler. Ancak bütün bu karakteristik ayrımlar hâlâ yetersizdir. Öncelikle düşünce okullarındaki farklılıklar, okulların analiz etme biçimlerinden ileri gelmektedir. Neoliberal kurumsalcılar, uluslararası politik ekonomi ve çevre üzerinde yoğunlaşmaktadırlar. Realistler daha çok uluslararası güvenliği, savaşın nedenini, yönetimini ve sonucunu çalışma eğilimindedirler. Realist akademisyenlerin analiz ettikleri dünyada, neoliberal dünyadakine kıyasla daha çok çatışma olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bunun arkasındaki nedenin, aslında farklı dünyaları analiz etmeleri olduğu söylenebilir.⁴⁵

1.1.2. Güvenlik Kavramına Eleştirel Bakış

Eleştirel teorinin düşünce silsilesi ile kökenleri Aydınlanma Çağı'na kadar izlenebilmektedir. Kant'ın, Hegel'in, Marks'ın hatta Yunan düşüncesinin, Weber'in, Nietzsche'nin çalışmaları ile bağdaştırılabilir. Bununla birlikte, 20. yüzyılda eleştirel teori daha çok Frankfurt ekolü ile yakından ilişkilendirilmektedir. Frankfurt ekolü; Max Horkheimer'in, Theodor Adorno'nun, Walter Benjamin'in, Herbert Marcuse'un, Erich Fromm'un, Leo Lowenthal'ın ve Jungen Habermas'ın çalışmalarıyla oluşmuştur. Frankfurt Okulu'nun eleştirel teorisinin kökenlerinin, çağdaş toplumun tarihî, toplumsal gelişimini anlayarak ve günümüzdeki

---

felsefenin uygulanmasının bir örneğidir. "Brandt Raporu", çok sayıda ve çeşitli yollar aracılığıyla, ekonomik bağımsızlığın dünyadaki tüm insanların ekonomik durgunluğa ve küresel iktisadi krizlere karşı nasıl savunmasız olduğunu vurgulamıştır. Bretton Woods iktisadi sisteminin çöküşünün ardından gelen, bazı açılardan, 1980'lerin resesyonu ve borç krizini öngörerek, dünya çapında işbirliği ve aktif siyasi müdahale ile krizin ve borcun en kötü biçimde etkilediği ülkeleri korumak ve dünya ekonomisini tekrar ayağa kaldırmak için neler yapılması gerektiği incelenmiştir. Ayrıntılı bilgi için lütfen bkz. Willy Brandt vd., **North-South A Program for Survival**, The Report of the Independent Commission on International Development Issues Under the Chairmanship of Willy Brandt, Sekizinci Baskı, Cambridge; Massachusetts, the MIT Press, 1986.

⁴⁵ Robert Jervis, "Realism, Neoliberalism, and Cooperation Understanding the Debate", **Progress in International Relations Theory Appraising the Field**, (Ed.) Colin Elman ve Miriam Fendius Elman, Belfer Center for Science and International Affairs Studies in International Security, Cambridge, Massachusetts, MIT Press, 2003, ss. 283-284.

çelişkilerinin izini sürüp özelliklerini kavrayarak böylelikle mevcut toplumun ötesine geçme olasılığıyla ilgilenmektedir. Eleştirel teorinin gayesi; “basitçe birini saf dışı bırakmak veya diğerini taciz etmek” değil, suiistimal ile sonuçlanan eylemlerin altında yatan toplumsal yapının nedenlerini analiz etmek ve bu kötüye kullanımın üstesinden gelmektir.⁴⁶

Vurgulanan kavramla ilişkili olarak, güvenlik analizleri farklı tehditleri işaret etmekte ve farklı çözümler sunmaktadır. Örneğin; bir süper gücün bakış açısından, bölgesel ve küresel çıkarlarının yönetimi ile ilgili, 11 Eylül sonrası oluşan çevrede, haydut (*rogue*) ve başarısız (*failed*) devletler büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Çünkü söz konusu devletler, teröristlere ve teröristlerle bağlantılı olanlara, saklanma imkânı sağlamaktadırlar. Aslında 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra, Birleşik Devletler’in güvenlik gündeminde başarısız devletler, en üst sıralarda yer almışlardır. 11 Eylül saldırılarından önce ise, başarısız devletlerin durumu, ancak içinden çıkılamayacak vahim bir hal aldığı ve kendi yasal sınırlarının dışındaki alanları tehdit eder hale geldiğinde problem olarak algılanmaktaydı.⁴⁷

Eleştirel teorinin en önemli katkılarından biri, uluslararası ilişkilerin etki alanını epistemolojik konuları içerecek biçimde genişletmiş olmasıdır.⁴⁸ Eleştirel Güvenlik Çalışmaları;

- “Güvenlik nedir?”;
- “Mevcut düzen tarafından kim güvende tutulmaktadır?”;
- “Karşısında güvende olunan nelerdir veya kimlerdir?”;

---

⁴⁶ Burchill, **a.g.e.**, s. 146.

⁴⁷ Pınar Bilgin, “Individual and Societal Dimensions of Security”, **International Studies Review**, 2003, S: 5, s. 207. Haydut devletler (*rogue states*), uluslararası kanunları çiğneyen ve diğer uluslara tehdit oluşturan uluslar veya devletlerdir. Oxford Sözlüğü, “Rogue State”, (Çevrimiçi) <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/rogue-state?q=rogue+state>, 16 Haziran 2016. Başarısız devlet ise siyasi veya ekonomik sistemi, hükûmetin artık kontrolünde olamayacak kadar zayıflamış devletlerdir. Oxford Sözlüğü, “Failed State”, (Çevrimiçi) www.oxforddictionaries.com/definition/english/rogue-state?q=rogue+state, 16 Haziran 2016. Başarısız devletlerin Amerikan resmî belgelerinde yer almalarının sıklığındaki artış, Clinton dönemi ile başlamıştır. Aynı zamanda ABD tarafından tekrar tanımlanan ve anlamı derinleştirilen bu kavram, artık sadece hükûmetin işlerliğini yitirdiği durumları değil aynı zamanda kendi özgürlüklerine ve güvenliklerine tehdit olarak gördükleri devletleri de içerir hale gelmiştir. Örneğin İran İslam Cumhuriyeti bu kategoridedir. Paul D. Hoyt, “The ‘Rogue State’ Image in American Foreign Policy”, **Global Society**, C: 14, S: 2, 2000 (Çevrimiçi Basımı: 14 Haziran 2010), (Çevrimiçi) DOI: 10.1080/13600820050008464, s. 300.

⁴⁸ Burchill, **a.g.e.**, s. 149.

- “Kimin güvenliği ile alâkadar olmalıyız?” ve
- “Hangi birimler tarafından ve üzerinden hangi stratejilerle bu güvenliğe ulaşılabilir?”

Soruları ile ilgilenmektedir. Eleştirel güvenlik çalışmalarının odağı, egemen devletin güvenliğinden insanlığın güvenliğine kaymıştır. Bu anlamda, söz konusu çatışmalar, Kantçı devletler yerine insanları güvenlik nesnesi olarak alan “dünya güvenliğinin kozmopolit sistemi” düşüncesini hayata döndürmektedir. Bu çerçevede dâhilinde güvenlik tanımı, bilinen egemen devletlerle sınırlandırılmaz, mutlaka tüm beşerî ilişkileri ve toplulukları içine alacak şekilde genelleştirilmelidir. Bu da, güvenlik kavramının; budun merkezli (*ethnocentric*) kişisel çıkarıya dayanan inanış olan güvenliği yansıtan halinin yani bildik geleneksel tanımının, stratejik anlamda eleştirel tanımı karşılamayacağı anlamına gelmektedir.⁴⁹

11 Eylül 2001 terör saldırılarından sonra, yeni güvenlik anlayışlarının yetersizliğinden bahsedilmiştir. Ancak mevcut duruma farklı bir bakış açısından yaklaşıldığında, 11 Eylül’ün geleneksel güvenlik anlayışlarının yetersizlikleri yüzünden güvenlik açıklarının giderilmediğinin ortaya çıktığı iddia edilebilir. Karmaşık ilişkiler ağından meydana gelen güvenlik olgusu, dünya politikaları incelenirken tüm boyutlarıyla göz önünde bulundurulmalıdır. Aynı zamanda dünya politikaları bağlamında; savaş ve barış durumu, sert ve yumuşak güç uygulamaları ile ayrımı, devlet ve devlet dışı aktörler ile ilgilenilmesi gerekmektedir.⁵⁰ Günümüzde eleştirel ekol çerçevesinde sayılabilecek önde gelen iki yaklaşımdan bahsedilebilir.⁵¹ Bunlar Kopenhag ve Aberystwyth (Welsh) ekolleridir. Görünürde aralarındaki temel farklılık Aberystwyth’in normatif, Kopenhag’ın analitik yaklaşımlarıdır.⁵² İngiliz ekolünün analizinin farklı ve yenilikçi yönü, dünyanın en vahşi bölgelerindeki

---

⁴⁹ A.e., s. 167.

⁵⁰ Bilgin, “Güvenlik Çalışmalarında Yeni Yaklaşımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları”, s. 75.

⁵¹ Paris ekolü, sosyolojik açıdan eleştirel yaklaşan bir ekoldür. Bu sebeple çalışmada ekole yer verilmemiştir. Daha ayrıntılı bilgi için lütfen bakınız: Ateş Uslu, “Diplomasi Tarihinin Ötesi: Uluslararası İlişkiler Tarih Yazımında Fransız Ekolü”, **Uluslararası İlişkiler**, C: 11, S: 44, Kış 2015, (Çevrimiçi) http://www.uidergisi.com.tr/wp-content/uploads/2016/06/44_1.pdf, s. 44.

⁵² Columba Peoples ve Nick Vaughan-Williams, “Introduction”, **Critical Security Studies: An Introduction**, Routledge (Francis&Taylor E-Library basımı), 2010, s. 10.

başarısız (*failed*) devletleri içine alacak şekilde uluslararası toplumu genişletmiş olmasındır.⁵³

1.1.2.1. Kopenhag Ekolü

Kopenhag ekolünün temelleri, Kopenhag Barış Çalışmaları Enstitüsü'nde atılmıştır. Ekolün kurulmasına Ole Wæver ve Barry Buzan'ın ortak yaptıkları çalışmalar öncülük etmiştir. Ekol, Kopenhag Üniversitesi'nde kurulan CAST (*Center for Advanced Security Theory*) ile 2008 yılında kurumsal hale gelmiştir. Söz konusu kurumun “Güvenlikleştirme Kuramı” aracılığıyla yazına en önemli katkılarından biri, Avrupa'nın İkinci Dünya Savaşı sonrasında gösterdiği dönüşümü ikna edici bir şekilde açıklamasında yatmaktadır.⁵⁴ Kopenhag ekolü, “aktör-tehdit-politika” sacayağından oluşan realist bakış açısı ile aynı görüşleri paylaşmamaktadır. Kopenhag ekolüne göre, devletler tek güvenlik aktörü değildirler ve sadece askerî güç kullanıldığında tehditlere maruz kalmazlar. Aynı zamanda askerî kuvvetlerle tehdit edilen devletin, sadece bu tehditlere karşı politika geliştirmesi de yeterli değildir.⁵⁵

Kopenhag ekolünde “*kimin neyi, hangi koşullar altında güvenlikleştirdiği*” sorusu önemlidir. Güvenliğin kavramsallaştırılmasında askerî unsurun ve devletin önceliği sorgulanmaktadır. Bu öncelemeyi sorgulayanlar arasında barış araştırmacıları, feministler, uluslararası politik ekonomi, güvenlik (strateji) çalışmaları tarafından oluşturulan akademik kesim ile örgütler ve hatta devleti içeren siyasi kesim bulunmaktadır. Güvenlik gündeminin genişletilmesi “konular” ve “referans nesnesi” ile ilgilidir. Güvenlik çalışmalarında, “temel alanlar” ve “güvenlik konusu” ve “referans nesnesi” bulunmaktadır. Bu *konu* ve *referans nesnesi* “**biri**” tarafından “**belirli şartlarda**” anlamlandırılarak güvenlik çalışmalarının konusu

---

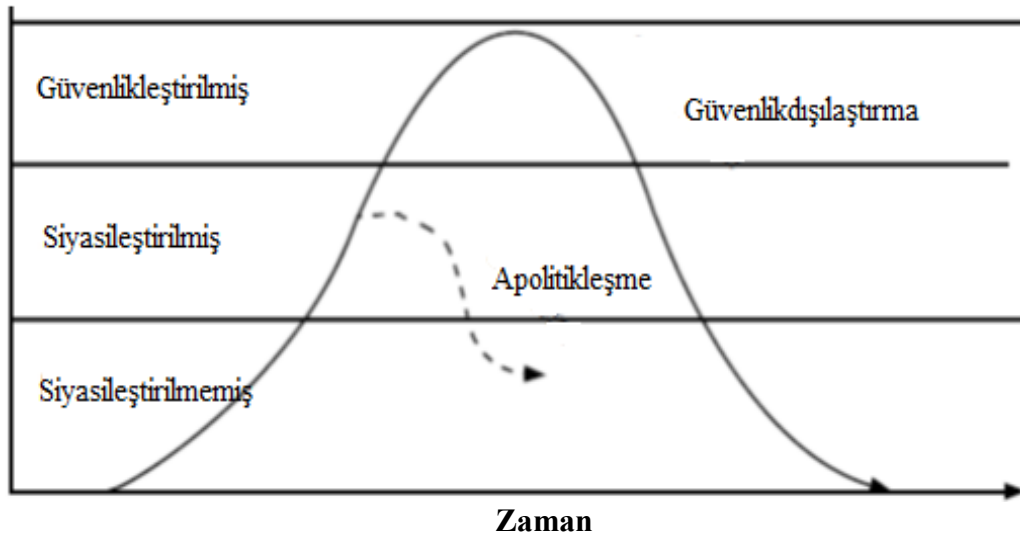
⁵³ Batı yazınının eleştirisi ile ilişkili bir diğer konu; eşsiz çok kültürlü uluslararası toplumda, birbirinden farklı olan kültürel dünya görüşü ile çoğunlukla çarpışan kültürel dünya görüşleri arasındaki farkı anlama ihtiyacıdır ki, 11 Eylül olayları sonrasında önemini yitirmemiştir. Andrew Linklater ve Hidemi Suganami, “Introduction”, **The English School of International Relations: A Contemporary Reassessment**, (Ed.) Andrew Linklater ve Hidemi Suganami, Cambridge, Cambridge University Press, 2006, s. 2.

⁵⁴ Bilgin, “Güvenlik Çalışmalarında Yeni Yaklaşımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları”, s. 81.

⁵⁵ Sinem Akgül-Açıkmeşe, “Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri”, **Uluslararası İlişkiler**, C: 8, S: 30, Yaz 2011, (Çevrimiçi) <http://www.uidergisi.com.tr/wp-content/uploads/2013/02/algı-mi-soylem-mi.pdf>, 09 Ekim 2016, s. 46.

haline gelmiştir.⁵⁶ Başka bir deyişle; “bir sorunun güvenlik tehdidi olabilmesi için bu tehdit karşısında önlem almaya yetkili aktörler tarafından o sorunun herhangi bir öznenin varlığına yöneltilen ve bu nedenle de söz konusu aktörler tarafından rutin siyasi süreçlerin dışına taşan acil ve meşruiyet kazanmış önlemler alınmasını öngören bir sorun olarak tanımlanması gerekir”.⁵⁷ Bu şekilde tanımlanan sorun, süreçte dinleyici kitle tarafından da benimsenirse döngü tamamlanır. Olağanüstü önlemler alabilme yetkisine kavuşan güvenlikleştirici aktör, normal şartlarda uygulanan siyasi kuralları askıya alır ve demokratik işleyişin devam etmesi bir süre ertelenir. Böylelikle güvenlikleştirme işlemi gerçekleşmiş olur. Aşağıdaki grafikte iki devlet arasında güvenlikleştirme eyleminin nasıl uygulandığı görülmektedir. Bu grafiğe göre, yaşanan olaylar ve iletişimde kullanılan söylemler aslında siyasallaştırılmama olanağına sahiptir. Ancak siyasallaştırılmış olaylar ve kavramlar dahi özellikle vurgulanıp güvenlikleştirilmedikçe tekrar siyasallaştırılmamış hallerine dönebilirler. Ancak verilen atıf ve önem güvenlik nesnesine daha da vurgu yapmaya devam edildiğinde artık güvenlikleştirme sınırı aşılmış olmaktadır.⁵⁸

Grafik 1: Devletler Arasında Gerçekleşen Anlaşmazlık Döngüsü

Kaynak: Kristian Åtland ve Kristin Van Bruusgaard, “When Security Speech Acts Misfire: Russia and Elektron Incident”, *Security Dialogue*, C: 40, S: 3, Haziran 2009, (Çevrimiçi) <http://sdi.sagepub.com/content/40/3/333.full.pdf+html>, s. 336.

⁵⁶ Barry Buzan vd., *Security: A New Frame Work Analysis*, London, Lynne Rienner Publishers, 1998.

⁵⁷ Akgül-Açıkmeşe, *a.g.e.*, ss. 58-59.

⁵⁸ Nebi Miş, “Güvenlikleştirme Teorisi ve Siyasal Olanın Güvenlikleştirilmesi”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, C: 6, S: 2, 2011, (Çevrimiçi) <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/akademikincelemeler/article/view/5000049793>, 09 Ekim 2016, s. 350.

Uluslararası İlişkiler çalışmalarında en çok kullanılan analiz yöntemleri beş düzeye ayrılmaktadır: “Uluslararası sistemler”, altlarında herhangi başka bir sistem olmayan bağımsız birimlerdir. Günümüzde bu tüm gezegeni kapsamaktadır, ancak daha erken dönemlerde birçok ya da birkaç uluslararası sistem aynı anda birlikte bulunmaktaydı. “Uluslararası alt sistemler”, örneğin; ASEAN, OAU, OPEC. “Birimler”, örneğin; devletler, uluslar, ulus üstü şirketler. “Alt birimler”, örneğin; bürokrasiler ve lobiler ile “Bireylerdir”.⁵⁹ Morgenthau’dan Waltz’a kadar tüm Realistler ve Neorealistler, siyaset teorisi terimleri çerçevesinde çalışmalarını gerçekleştirmişlerdir. Analiz düzeyleri yukarıda sayılan düzeylerle sınırlı kalmıştır. Akademisyenler; diğer kesimlere (*sectors*) ise, siyaset teorisi kavramları çerçevesinde olaylara açıklama getirdiklerinden, analiz yapılırken kullanılan belirgin bir araç gözüyle bakmışlar ve kesimleri herhangi bir analiz düzeyine dâhil etmemişlerdir. Uluslararası ilişkileri tartışırken, sistemlerin kimliğini ve bu sistemler içerisinde faaliyet gösteren belirli sektörleri sınıflandırmakta, örneğin; uluslararası iktisadi sistemde olduğu gibi, genelleştirme yoluna gidilmiştir. Geleneksel yaklaşım, güvenliği sadece tek bir alan ile ki, bu da askerî alandır, sınırlarken; Kopenhag Okulu güvenlik çalışmalarını beş farklı alanda incelemektedir. Bu alanlar: “Askerî kesim”, “siyasi kesim”, “iktisadi kesim”, “çevresel kesim” ve “toplumsal kesim”dir.⁶⁰ Güvenikleştirme eylemi, ekolün belirlediği kesimler tarafından farklı dinamikler aracılığıyla gerçekleştirilebilir. Ancak güvenikleştirme eyleminin etkisi bu farklı kesim ve dinamiklerde her zaman aynı düzeyde ve derecede gerçekleşmeyebilir. Örneğin; küresel düzeyde askerî kesim önemsiz düzeyde güvenikleştirme başarısı gösterebilirken, çevre ve ekonomi ile ilgili kesimler baskın güvenikleştirme yapacak düzeydedirler. Siyasi kesim ise, küresel anlamda alt baskın bir güvenikleştirme sağlayabilmektedir. Ancak toplumsal kesim de askerî kesim kadar küresel anlamda güvenikleştirme eylemini gerçekleştirebilecektir. Aşağıdaki tabloda bahsedilen kesimlerin hangi düzeylerde güvenikleştirme sağlayabileceği görülmektedir.

---

⁵⁹ Barry Buzan vd., **Security: A New Framework Analysis**, London, Lynne Rienner Publishers, 1998, s. 7.

⁶⁰ A.y.

Tablo 3: Farklı Analiz Düzeylerinde Güvenlikleştirme

Dinamikler/ Kesimler	Askerî Kesim (/Ordu)	Çevre	Ekonomik Kesim	Toplumsal Kesim	Siyasi Kesim
Küresel	••	••••	••••	••	•••
Bölgesel Olmayan (Non- regional) Sistem altı ile ilgili (Subsystemic)	••	••	••	••	•
Bölgesel	••••	•••	•••	••••	••••
Yerel	•••	••••	••	•••	••

Kaynak: Barry Buzan vd., *Security A New Framework Analysis*, s. 163.

- baskın güvenlikleştirme
- alt baskın (subdominant) güvenlikleştirme
- önemsiz düzeyde güvenlikleştirme
- güvenlikleştirmenin bulunmayışı

Güvenlik kavramının genişletilmesinin arka planında, devletin insan güvenliğini sağlamadaki yetersizliğinin bulunduğu iddia edilmektedir. Bu iddiadan, ulusal güvenlik ile insan güvenliği arasında karşılıklı olarak bir fikir birliği ve anlaşma olmadığı anlaşılmaktadır. Devletin egemenliği altındaki bölgenin güvenliği veya söz konusu alanda gösterilen hayatta kalma çabası ile devletin hâkim olduğu bölgedeki bireyin güvenliği arasında bir varoluş çatışması olarak yer almaktadır.⁶¹ Bu bağlamda güvenlik çalışmalarına eleştirel yaklaşan diğer bir ekol Aberystwyth'dir. Aşağıda, bu ekol ile ilgili ayrıntılar bulunmaktadır.

⁶¹ Gizem Bilgin Aytaç ve Gül Pınar Ekrem Gülboy, "Critical Approaches For Identity Policies-Minority Rights as A Concept of Modern Security Studies", Uluslararası Ortadoğu Kongresi, Türkiye, 1-2 Kasım 2011, s. 496.

1.1.2.2. Aberystwyth (Welsh) Ekolü

İnsanoğlunun güvenliği; her gün daha küçük, daha kalabalık, aşırı ısınmış hale gelen gezegenin üzerinde, dünya siyasetinin yerel uzantıları; devletlerarası çatışmanın kolay alevlenebilir etkileşimi, küreselleşme, nüfus artışı, köktenci ideolojiler, durdurulamayan teknolojik ivme, terörizm, tüketimcilik (*consumerism*), tiranlık, muazzam büyüklükte refah eşitsizliği, kin, emperyalizm, nükleer-biyolojik-kimyasal silahlar, vahşi kapitalizm ve ataerkillikle dinsel bağınazlıkların sonucu olarak geleneksel, kültürel tehditler ile karşı karşıyadır.⁶² İnsanoğlu yalnızca hayatta olmayı seçen veya hayatta olan biyolojik bir organizmadan farklı olarak, kendisini yeniden keşfetmesini sağlayan bir işleyişin önemli bir parçasıdır. Bununla beraber, her ne kadar güvenlik tehditleri (*security threats*) ve fiziki tehlikeler (*bodily risks*) birbirlerinden farklı tanımlara sahip olsalar da, güvenlik kavramının insanların seçmesine izin verdiği konulardan birinin “tehlike” olması paradoksaldır. Güvenlik, bunların hepsinin üzerinde, kuvvetli, siyasî bir mefhumdur. Öyle ki, düşüncelere güç verecek ve maddi gücü harekete geçirecek türden bir kelimedir.⁶³

Güvenliğe ancak, kişiler ve gruplar, diğerlerini ondan yoksun bırakmazlarsa erişilebilir. Güvenlik, bir kimsenin, ancak diğerleri güvendeyse güvende olabileceği evrensel bir kavram haline gelmiştir.⁶⁴ Kavramın bu dönüşümü ile dikkatler, “güvenlik” ve “toplum” arasındaki ilişkiye çekilmektedir. Güvenlik genelleştirilecekse, kaçınılmaz olarak bu ahlaki ve siyasi toplumun genişlemesiyle olacaktır. Devletin temel problemi ‘sınırlı bir ahlak toplumu’ olması; Linklater’ın dediği gibi, ‘içeridekiler ve dışarıdakiler’, ‘biz’ ve ‘onlar’ gibi katı sınırları olmasıyla dayatılan, tikelciliğin bir türü olan güvensizliği ve yabancılaşmayı desteklemesinden kaynaklanmaktadır.⁶⁵

Ken Booth’un güvenlik tanımı: Dünya siyasetinde güvenlik, insanların nasıl yaşayacaklarını seçmeleri için bazı fırsatları mümkün kılan tesirli bir değerdir. Bu değer, bireylerin ve bireylerin oluşturduğu bütünün, insana dair farklı fikirler

⁶² Ken Booth, “Critical Explorations”, **Critical Security Studies and World Politics**, Ken Booth (Ed.), Colorado, Lynne Rienner Publisher Inc., s. 1.

⁶³ Ken Booth, “Introduction”, **a.g.e.**, ss. 22-23.

⁶⁴ Burchill, **a.g.e.**, s.167, 168.

⁶⁵ **A.y.**

yaratabilmesi ve yeniden var edebilmesi anlamına gelmektedir.⁶⁶ Booth, “tehditlerin yokluğu”nun, mutlaka özgürleşmenin içinde yer aldığını, çünkü otonominin, bir derecede, tehditleri etkisiz kılmanın yoksunluğuna dayandığını ifade etmektedir.

Güvenlik, otonomiye korumakta ve kollamaktadır. Güvenlik olmadan, otonomi var olmaz; güvenlik olmadan bireyler veya toplumlar özgürlük amaçlarında güvende olamazlar, bu sebepten Booth’un iddiası, “güvenliğin ve özgürleşmenin aynı madalyonun iki yüzü olduğu”dur. Booth; şiddetin, savaşın, yoksulluğun, siyasî baskının ve yetersiz eğitimin, bireylerin ve toplumların refahını tehdit eden, yanı sıra, özgürce davranma kapasitelerini tehlikeye atan sınırlamalardan sadece birkaçı olduğuna atıfta bulunmaktadır. Güvenlik, tehditleri özgürlük ve otonomi sınırında tutma etkisine sahiptir. Bu bağlamda, özgürleşme kavramı kaçınılmayacak biçimde güvenliği içermektedir.⁶⁷

Aberystwyth Ekolü ile Kopenhag Ekolü arasında anlayış farklılıkları bulunmaktadır. Bu bakış açılarındaki en önemli ayrışma, problemlerin çözümleri ile alakalıdır. Bir problemin çözümünün o problemi güvenlik alanı dışına çıkarmakta mı yoksa güvenlikleştirerek alana dâhil etmekte mi olduğu konusunda fikir birliği sağlayamamışlardır. Kopenhag Ekolü, bir problem, normal siyasi süreçlerden geçerek dile getirildiğinde bu problemin güvenlik sorunu olmaktan çıkacağı inancına sahiptir. Aberystwyth Ekolü’ne göre ise güvenlik türetilmiş bir ögedir. Problemin çözümü için güvenliğin siyasi oluşunun farkında olmak gerekmektedir. Herhangi normal siyasi bir sürece geçiş söz konusu değildir.⁶⁸

Aberystwyth Ekolü’ne göre Batı’nın Doğu’yu yorumlama şekli sorunludur. Batı dünyası, Doğu dünyasını hem kendi karşısında tanımlamaktadır hem de hiyerarşiye özgü bir biçimde sıraladığında kendini daha yüksekte ve karşısındakini kendi altında görmektedir. Söz konusu durum da Batı’ya olan düşmanlığı beslemektedir. Bununla beraber, Doğu ve Batı arasındaki güç dağılımı eşit değildir. Eşit olmayan güç dağılımı, dış politika aracı olarak kullanılmaktadır. Bunun sonucunda ise, şiddete olan eğilim artarak karşılıklı düşmanlıkları beslemektedir.

---

⁶⁶ Ken Booth, “Introduction”, **Critical Security Studies and World Politics**, Ken Booth (Ed.), Colorado, Lynne Rienner Publisher Inc., s. 23.

⁶⁷ Burchill, **a.g.e.**, ss. 166-167.

⁶⁸ Bilgin, “Güvenlik Çalışmalarında Yeni Yaklaşımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları”, s. 83.

Örneğin 11 Eylül saldırılarının ardından Batı’da yabancı düşmanlığı körüklenmiş ve İslamofobi yükselişe geçmiştir. Geleneksel güvenlik yaklaşımları ise olayları güç kavramı dâhilinde ele almaktadır. Böylelikle kalıcı çözümler üretmekte yetersiz kalmaktadır.⁶⁹

1.1.2.3. Feminist Ekol

Feminist görüşün başlangıcından beri kadınlar ve şiddet içeren çatışmalar arasındaki karmaşık ilişki, feminist akademisyenlerin araştırma gündeminin merkezindedir. Devletlerin, askerîleşmiş erkeklik kuvvetlerine ağırlıklı olarak meyletmeleri ve barışçıl, anaç kadınlık özelliklerinden, uluslararası çatışmalarda alabilecekleri rolü ve faaliyetleri göz ardı etmeleri devam etmektedir.⁷⁰ Bununla beraber, akademik yazında da önde gelen eserlerden olan Makyavel’in Prens’i; Hobbes’un Leviathan’ı ve Waltz’ın “Man, The State and War”ı incelendiğinde, egemen ve yönetici güç ile bu gücün kaynağının erkeksi davranışın ve karakterle özdeşleştiği gözlemlenebilmektedir. Tam tersi durumda, düşman konumunda bulunan devletin ve egemenliğe karşı tehlike ve tehdit oluşturan unsurların ise kadınsı özellikler gösteren karakterleri görülmektedir.

“Bunun yanı sıra, uluslararasıdaki tüm siyasi, ekonomik vb. ilişkilerin, genel olarak “prenslerin” hâkim olduğu “prenselerin” çoğunlukla görmezden gelindiği, prenslerin kadın ve çocukları korumak amacıyla giriştikleri mücadelelerin ise, doğrudan veya dolaylı bir biçimde kadınları olumsuz yönde etkilediği bir yapı özelliği sergilediği de vurgulanmaktadır.”⁷¹

Feminist bakışın tartışma konuları; yazınında hangi kavram tartışılırsa tartışılırsın ki bu kavramlara güvenlik konusu da dâhildir, kadınlara alanda yer verilmeyiştir. Bununla beraber geleneksel bakış açıları beynelmilel ya da evrensel

⁶⁹ Fikret Birdişi, “Eleştirel Güvenlik Çalışmaları Kapsamında Frankfurt Okulu ve Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Sorunlarına Eleştirel Bir Yaklaşım: Galler Ekolü”, **Güvenlik Stratejileri**, Yıl: 10, S: 20, (Çevrimiçi) <http://docplayer.biz.tr/5814406-Elestirel-guvenlik-calismalari-kapsaminda-frankfurt-okulu-ve-soguk-savas-sonrasi-guvenlik-sorunlarina-estirel-bir-yaklasim-galler-ekolu.html>, 22 Eylül 2016, s. 251.

⁷⁰ Jillian Terry vd., “Women and War: Gender Identity and Activism in Times of Conflict”, **International Feminist Journal of Politics**, C: 15, S: 2, DOI: 10.1080/14616742.2013.779144, ss. 282-283.

⁷¹ Özlem Tür ve Aydın Koyuncu, Çiğdem, “Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımı: Temelleri, Gelişimi, Katkı ve Sorunları”, **Uluslararası İlişkiler**, C: 7, S: 26, Yaz 2010, (Çevrimiçi) <http://www.uidergisi.com.tr/wp-content/uploads/2013/02/feminist-uluslararasi-iliskiler.pdf>, 09 Ekim 2016, ss. 4, 5.

değildir. Aynı zamanda nesnellikten uzaktır. Feminist bakış açısı, yazındaki kavramların hepsinin yenilenmesi gerektiğini iddia etmektedir.⁷² Aslında Feminizm ekolünün geçmişi, hem siyaset biliminde hem de uluslararası ilişkiler alanlarında oldukça derin ve köklü bir tarihe sahiptir. Ekolün kökleri, 17. yüzyıla kadar dayandırılabilir. Feminist ekol, öncelikle varoluşsal ve yaşamsal problemler üzerinde durmuştur. Bu alanlardaki kısıtlamalar ve ayrımcılıklar ile mücadele etmiştir. Bu alanlarda yaşanan ilerlemeler, feminizmi toplumsal ve siyasi hakların elde edilmesine yöneltmiştir. Böylelikle siyaset bilimi yazınında ekol yerini almıştır. Özellikle 1960'lı yıllarda önde gelen düşünürlerden Simone de Beauvoir, Betty Friedan ve Kate Millet'nin çalışmalarıyla tüm alanlarda kendisine artık göz ardı edilemez bir yer edinmiştir.⁷³ 1980'lerin sonu ve 1990'ların başlarında ise Ann Tickner, Sandra Harding, Cynthia Enloe, Christine Sylvester isimdeki önemli düşünürlerin sordukları;

- *Neden devlet ve uluslararası örgütlerin yöneticileri, dış politika karar alıcıları veya askerler genellikle erkektir?*
- *Neden dış ve askerî politika alanlarında kadınlara yeterince yetki verilmemektedir?*
- *Uluslararası ilişkiler disiplininin toplumsal cinsiyet sorunlarına bakışı tarafsız mıdır?*
- *Feminist uluslararası ilişkiler yaklaşımı savaş, nükleer silahlanma, çevre tahribatı, uluslararası terör, enerji kıtlığı veya Ortadoğu'daki sorunların çözümü gibi dünyanın önemli problemlerine farklı çözümler üretebilir mi?*

Şeklindeki sorular ve bulunmaya çalışılan cevaplar yazını derinleştirmiştir.⁷⁴

Cinsiyet objektifinden ve farklı cinsiyetlerin farklı toplumsal deneyimlerine karşı hassas olunarak bakıldığında ve böylelikle kavramsal ile terminolojik dikatominin nasıl nüfuz ettiğinin çoğunlukla cinsiyete atıfta bulunularak gerçekleştirildiği görüldüğünde, gücün tanımının nasıl makulen bir çerçevede inşa

---

⁷² Çiğdem Ayfın Koyuncu, "Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımları Açısından Güvenlik Konusunun Analizi", Ankara Üniversitesi **SBF Dergisi**, C: 67, S: 1, 2012, (Çevrimiçi) <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/1646/17594.pdf>, 23 Eylül 2016, s. 117.

⁷³ Erdem Özlük, "Feminist Yaklaşım", (Ed.) Haydar Çakmak, **Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavram ve Teoriler**, Ankara, Platin Yayınları, 2007, 06 Ekim 2016, s. 2.

⁷⁴ Koyuncu, a.y.

edildiği anlaşılmaktadır. Kontrolün, baskınlığın ve izlemenin modern varsayımları, vahşetin ve mekânsal kontrolün etkileri öyle ya da böyle güvenliği önceleyecektir. Bu noktada, güvenlik kavramı ile ilgili günümüzde kavramın sahip olduğu ikilemlerin ortaya çıkarılması gerekmektedir. Güvenlik kavramı, özellikle tekrar feminist gözle incelendiğinde; gücün, kontrolün, bilginin varsayımlarının ve şiddete başvurmaya yönelik bakışın giderek çağdaş siyasi problemlere cevapta uygun yöntemi içermediği düşünülmektedir.⁷⁵

Aşağıdaki tabloda, güvenliğin önemli bir problemi olan insan ticaretine hem geleneksel hem de feminist bakış açılarının farklarını gösteren açıklamalar yer almaktadır. Bu tabloda her iki yaklaşımın güvenlik imlemleri, güvenlik tehdit anlayışları ve politika odakları arasında farklar bulunmaktadır. Örneğin, geleneksel bakış açısına göre, güvenlik imlemi devletler; feminist bakış açısına göre insanlar ya da halktır. Tacirleri ve kaçak göçmenleri, geleneksel yaklaşım güvenlik tehdidi olarak görmektedir. Feminist görüş ise tacirlerin yanı sıra sınır devriyesi ve kolluk kuvvetlerini, yolsuz ve kötü eğilimli işverenleri, kolluk kuvvetlerinin müvekkillerini ve tacirlerin müşterilerini güvenlik tehdidi olarak algılamaktadır. Geleneksel görüşün politika odağı sınır güvenliği, göç kontrolleri, uluslararası kolluk güçleri ile iş birliğidir. Feministler ise politikalarının odağına sosyal hizmetler, insan hakları, güvenli göç, işçi güvenliği, fuhşun statüsüne dikkat çekilme çabasını almıştır.

Tablo 4: Geleneksel ve Feminist Güvenlik Yaklaşımlarının Uluslararası İnsan Tacirliğine Bakışı

Yaklaşım	Güvenlik İmlemi (<i>Security Referent</i>)	Güvenlik Tehdidi	Politika Odağı
Geleneksel	Devletler	Tacirler, Kaçak göçmenler	Sınır güvenliği, göç kontrolleri, uluslararası kolluk güçleri iş birliği
Feminist	İnsanlar/Halk	Tacirler, sınır devriyesi ve kolluk kuvvetleri, yolsuz ve kötü eğilimli işverenler ile müvekkiller ve müşteriler	Sosyal hizmetler, insan hakları, güvenli göç, işçi güvenliği, fuhşun statüsüne dikkat çekilmesi

Kaynak: Jennifer K. Lobasz, “Beyond Border Security: Feminist Approaches to Human Trafficking”, **Security Studies**, 2009, C: 18, S: 2, s. 321, DOI: 10.1080/09636410902900020.

⁷⁵ Simon Dalby, “Contesting an Essential Concept: Reading the Dilemmas in Contemporary Security Discourse”, **Critical Security Studies: Concepts and Cases**, (Ed.) Keith Krause ve Michael C. Williams, Borderlines: C: 8, University of Minnesota Press, 1997, s. 7.

Cinsiyet güvenliğini sağlayabilmek, günümüzde de farklı şiddet ve tehdit türlerine karşı savunmasız kalan kadınlar için önem teşkil etmektedir. Örneğin; savaşlarda ve çatışmalarda kadın bedeni en kolay istismar konusu olmaktadır. Bu durum Bosna’da, Pakistan-Hindistan bölünmesinde ve daha birçok örnekte yaşanmıştır. Günümüzde, 2012 yılından bu yana Birleşmiş Milletler’in özel mülteci elçisi Angelina Jolie ve İngiliz Dış İlişkiler Bakanı William Hague kampanyalarını sürdürmektedirler. Özellikle Cinsel Şiddeti Önleme İnisiyatifi (*Preventing Sexual Violence Initiative (PSVI)*) kanalıyla çalışmaktadırlar. Bu girişimdeki amaç, küresel olarak salgın haline gelmiş savaş bölgelerindeki cinsel vahşetin sona erdirilmesidir. Demokratik Kongo Cumhuriyeti de seçilen ülkelerden biridir. Londra’da Haziran 2014’te Çatışmada Cinsel Şiddeti Sonlandırma Küresel Zirvesi (*Global Summit to End Sexual Violence in Conflict*) düzenlenmiştir. Bu zirve, düzenlenmiş olan en yüksek profilli ve büyük zirvedir. Mart 2013’te Demokratik Kongo Cumhuriyeti’ni ziyaret eden Hague ve Jolie, bir yıl sonra Nisan ayında G8’de kabul gören Çatışmada Cinsel Şiddet Deklarasyonu’nu (*Declaration on Preventing Sexual Violence in Conflict*) yazmışlardır.⁷⁶ Küresel olarak tanınan ünlü kişilerin veya siyasilerin bu konu ile ilgilenmeleri, konunun bilinirliği ve problemin çözümü için harekete geçilmesini kolaylaştırabilmektedir. Bu gibi konularda farkındalık yaratılıp arttırıldıkça çözüm için gereken adımlar daha sağlam zeminde atılabilmektedir.

1.2. Güvenlik Kavramının Boyutları

Güvenlik kavramı, karışık ve tartışmalı bir kavramdır. Kavram, kendi içerisinde duyguları ve değerleri barındırır. Çoğu kimse, güvenlik sorununun, bir failin -bireyin, çetenin, grubun veya devletin- diğer(ler)inin hayatini ve yaşam alanını tehdit ettiğinde ortaya çıktığı üzerinde mutabıktır.⁷⁷ Güvenlik tehditleri, günümüzün küreselleşen dünyasında çeşitlendirilebilir. Askerî, toplumsal, çevresel ve ekonomik boyutları ile derinleşen kavramın bu yönleri bu bölümde açıklanacaktır.

Aşağıdaki tabloda, güvenliğin dikey düzeyleri ve yatay boyutları yer almaktadır. Tablodan da anlaşılacağı üzere, güvenlik kavramının; askerî, ekonomik,

⁷⁶ Charlotte Mertens ve Maree Parady, “‘Sexurity’ and Its Effects In Eastern Democratic Republic Of Congo”, **Third World Quarterly**, 05 Temmuz 2016, (Çevrimiçi) <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01436597.2016.1191341>, ss. 1-2.

⁷⁷ Kolodziej, **Security and International Relations**, Cambridge, Cambridge University Press, 2005, s. 1.

çevresel ve toplumsal boyutlarının insandan (bireyden) en küçük topluluk birimine ve böylelikle toplum üzerinde etkisi bulunmaktadır. Aynı zamanda, güvenlik kavramı ulusal kademedен uluslararası ve bölgesel düzeyle, bu alandan da küresel ve gezegensel boyutla etkileşim halindedir. Bütün bu etkileşim zinciri birbiri ile ilişkilidir. Temelde etkileşim düzeyleri, birey ve devlet bazında düşünülürse: Bireyin güvenliği; toplumsal unsurlara, enerji, gıda, sağlık ile ilgili konulara ve geçim yollarına yönelik tehditler, çatışma alanları ve riskler ile yüksek hassasiyet içeren bu alanlarda bir *beka ikilemi* ortaya çıkmaktadır. Ulusal güvenlik düzeyi incelendiğinde öncelikle, rekabet halindeki devletlerin güvenlik ikilemi ile karşılaşmaktadır. Bu durum, ulusal güvenlik kavramını yaratmaktadır. Aynı zamanda ulusal güvenlik sağlanmaya çalışıldığında, tüm analiz ve etkileşim düzeylerini bir araya getiren enerji, gıda, sağlık ve geçim yollarının güvenliğini sağlamak gerekecektir. Böylelikle hem ulusun güvenliği sağlanacak ve son tahlilde insan güvenliğine de ulaşılabacaktır.

Tablo 5: Güvenliğin Dikey Düzeyleri ve Yatay Boyutları

Güvenlik Boyutu → Etkileşim Düzeyi ↓ (gösterilenler)	Askerî		Ekonomik	Çevresel ↓	Toplumsal
İnsan →			Sosyal, enerji, gıda, sağlık, geçim yollarına yönelik tehditler, çatışma alanları ve riskler, yüksek hassasiyet içeren alanlarda bir <i>beka ikilemi</i> ortaya koyabilir.		
Köy/Topluluk/Toplum				↓ ↑	
Ulusal	“Rekabet halindeki devletlerin güvenlik ikilemi” (Ulusal Güvenlik Kavramı)		Tüm analiz ve etkileşim düzeylerini bir araya getiren “enerji, gıda, sağlık ve geçim yolları, vs güvenliğini sağlamak” (<i>İnsan Güvenliği Kavramı</i>)		
Uluslararası/Bölgesel				↓ ↑	
Küresel/Gezegensel	→			↓ ↑	

Kaynak: Hans Günter Brauch, “Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü”, *Uluslararası İlişkiler*, C: 5, S: 18, Yaz 2008, s. 8.

Aşağıda güvenliğin askerî, toplumsal ve çevresel boyutlarına ana hatlarıyla değinilmiştir.

1.2.1. Askerî Boyut

Güvenlik kavramının askerî boyutu, küreselleşen ve gittikçe daha çok teknolojik ilerleme barındıran günümüz dünyasında neredeyse her geçen on yılda bir yeni tanımlamalar ve tehditlerle derinleşmektedir. Bu bağlamda, son gelişmeler ışığında ve çalışmanın kısıtları göz önünde bulundurularak, güvenliğin askerî boyutu siber güvenlik, istihbarat güvenliği ve terörizm konuları dâhilinde incelenecektir.

“Bilgi” (*enformasyon*) kavramı, farklı akademik disiplinler için çok çeşitli anlamlar barındırmaktadır. İletişim mühendisi, bilgiyi düzenlenmiş bir veri seti olarak görmektedir. Bu büyüklük bit halinde ölçülmekte ve sembollerin oluşum olasılıkları şeklinde tanımlanmaktadır.⁷⁸ Beşerî bilimler açısından ise, bilgi kelimesi en azından anlam-bilimsel muhteva ve mânâ içermektedir. Beşerî bilimler bağlamında bilgi, olaylardan (fenomenden) türemektedir. Fenomen; gözlemlenebilir gerçekten, olaylar ve uyarı çevrede gerçekleşen her şey için kullanılabilir. Bilgi olabilmesi için, bilinçli bir alıcı tarafından gözlemlenip analiz edilmesi gerekmektedir. Bilgi, kendisini taşıyan fiziksel nesnelere bağımsız olarak yer almaktadır; somut değildir. Aynı zamanda bilgi, hapsedilemez; kolaylıkla kopyalanabilir, uyumlandırılabilir, yok edilebilir veya çalınabilir. Genellikle bu eylemler gerçekleştirilirken arkada eyleme dair iz kalmaz. Bilgiler elektronik bir ortamda kaydedilmişse ve bağlantılı bilgisayarlar üzerinden erişime uygunsuz; aynı bilginin kâğıda basılarak bir dolap içerisinde fiziki olarak saklanan türüne kıyasla daha savunmasızdır. Dijital teknoloji; ileri bilgi altyapısı ve hizmetleri gelişimi için anahtar niteliğindedir. Çünkü dijital bilginin iletişim ortamı (medya) içerisinde dolaşımını kolaylaştırmakta ve bilgiye ulaşımı veya bilginin dağıtımını kontrollü hale getirmektedir.⁷⁹ Siber terörizm; (*Cyberterrorism*) siber uzay (*cyberspace*) ile terörizmin iç içe geçmesinden oluşmuştur. Bilgisayarlara, ağlara ve bilginin saklandığı yerlere yasal olmayan bir şekilde saldırılmasıdır. Siber terörizmin gerçekleştirilmesi için saldırının insanlara ya da mülke karşı şiddetle sonuçlanması ya da en azından korku yaratmak için yeterli zararın verilmiş olması gerekmektedir.

⁷⁸ Claude E. Shannon ve Warren Weaver, **The Mathematical Theory of Communication**, Urbana, University of Illinois Press, 1949, ss. 3, 7.

⁷⁹ Myriam Dunn Cavelty, **Cyber-Security and Threat Politics: US Efforts to Secure the Information Age**, London ve New York, Routledge, 2007, ss. 14-15.

Ölüm ya da fiziki zarara yol açan olaylar, patlamalar veya çok ciddi sonuçlara neden olan ekonomik kayıplar örnek olarak verilebilir. Kritik pozisyonda olan altyapı faaliyetlerine verilen zarar, etkisi göz önüne alınarak değerlendirildiğinde, siber terörizmin sonucu olabilmektedir.⁸⁰

Bilgisayar ağlarının güvenlik açısından savunmasızlığı ve kırılganlığı, giderek artan bir sorun teşkil etmektedir. Bu problem, iş dünyası için geçerlidir. Ancak ulusal güvenliğe tehdit oluşturmasının dillere pelesenk oluşu sürekli vurgulandığı kadar gerçekte önemli olmayabilir. Siber bir saldırının, tüm ekonomilerin yaşadığı her zamanki rutin problemlerin neden olabileceğinden fazla zarar vermesi mümkün değilken, ulusal güvenliğe anlık veya belirgin bir risk teşkil etmez. Su sistemlerinde yaşanan sıkıntılar, elektrik kesintileri, hava trafiğinde yaşanan aksaklıklar ve diğer bütün senaryolar günlerce sürse de etkileri ulusal güvenlik üzerinde pek görülmebilir. Hâlbuki günümüzde tehdit çerçevesi o kadar ikna edicidir ki, siber güvenlik tehditleri gündemde kalmaya devam etmekte ve bu sebeple karar alıcılar, “siber-korku”ya (*cyberangst*) gereğinden fazla önem vermektedirler. Karar alıcıların odaklanmaları gereken, daha geniş bir alan olmalıdır. Sadece felaket senaryoları değil, aynı zamanda insan kaynaklı hatalar, teknik sorunlar ve piyasa başarısızlığı da göz önünde bulundurulmalıdır. Odak noktasının yanlış belirlenmesi, güvenliğin tesis edilmesinde ya da güvenliği sağlamak adına çok fazla önlem alınmasına neden olabilmektedir.⁸¹ Örneğin; 1990’lar gibi erken bir dönemde Ulusal Bilim Akademisi (*National Academy of Sciences*) bilgisayar güvenliği ile ilgili bir raporuna şu kelimelerle başlamıştır: “*Risk altındayız... Artan bir biçimde Amerika bilgisayarlara dayanmaktadır... Yarının teröristleri belki de bir klavyeyle, bir bombayla olduğundan daha çok zarar vereceklerdir.*” Aynı zamanda, prototip bir kavram olarak, “elektronik Pearl Harbor” kavramı türetilmiştir. Bu kavram da bilgisayar saldırılarının Amerika’nın tarihteki en önemli travması ile

---

⁸⁰ Dorothy Denning, *Testimony On The Cyberterrorism*, Birleşik Devletlere Karşı Olan Tehditler Duruşması (*Hearing on Terrorist Threats To The United States*), [H.A.S.C. No. 106–52], İkinci Oturum, 23 Mayıs 2000, (Çevrimiçi) http://commdocs.house.gov/committees/security/has144240.000/has144240_of.htm, 07 Ekim 2016.

⁸¹ Caverty, **a.g.e.**, ss. 144.

bağdaştırılmasının önünü açmıştır.⁸²

Günümüzde tek terör çeşidi siber uzayda gerçekleşmez. En büyük piyasa ekonomisine yapılmış beklenmedik en büyük saldırı 11 Eylül saldırılarıdır. Dünya Ticaret Merkezi'nin yıkımını da içeren yapı ve teçhizat zararına ilişkin raporda, toplam kaybın 16,3 milyar dolar olduğu tahmin edilmiştir. Sektörlerde işlerin gecikmesi, bölünmesi, iki günlük kısmi işlerin durması, ücretli ve maaşlı özel sektör çalışanlarının gelirinde 3,3 milyar dolarlık kayıp yaşatmıştır. Bu kayıp, devlet çalışanları ile yerel düzeyde görevli olan kişilerin; çoğunlukla polislerin ve itfaiyecilerin, 0,8 milyar dolarlık ücret kazancıyla az da olsa dengelenmiştir. Temizlik çalışmalarının maliyetleri ise 10 milyar dolar civarındadır. Bununla beraber, Gayrisafi Yurt İçi Hasılda gerçekleşen azalmalar gibi yaşanan kayıplar hesaplamalara dâhil edilmemiştir. Ek olarak, sadece fiziki sermaye değil, beşerî sermaye de 11 Eylül'den sonra yok olmuştur. Sigorta endüstrisinin raporlarında, tahminen, 30 ilâ 58 milyar dolar arası kayıp gerçekleştiği vurgulanmıştır.⁸³

Bilgi güçtür ve bilgiye sadece siber ağlar üzerinden ulaşılmamaktadır. Modern devletlerde istihbarat ve güvenlik teşkilatları; ilgili istihbaratı temin edip analiz ederek devletlerin savunmalarını, iç ve dış politikalarını desteklemekte ve devletlere hizmet etmekte önemli bir rol oynamaktadır.⁸⁴ Bu teşkilatların rolü, yerel güvenliği (özellikle terörle mücadele, casuslukla mücadele ve devletin demokratik doğasına yönelen tehditlere karşı) uluslararası ilişkiler, diplomasi ve savunma bağlamında da tesis etmeye yardımcı olmaktır. İstihbarat ve güvenlik teşkilatlarının hesap verilebilirlikleri, demokratik yollarla seçilmiş siyasetçilere karşı olmalıdır. Bu kurumların hesap verme mekanizması sadece kendi içinde işlememelidir. Bir demokraside seçilmiş politikacılar, devlet dairelerinin ve kamu hizmetlerinin görünür koruyucuları ve vasileridirler. Seçilmiş siyasetçiler tarafından sıkı bir denetim altında

---

⁸² Gabriel Weimann, **Cyberterrorism How Real Is the Threat?**, Özel Rapor (Special Report), Washington DC, United States Institute Of Peace, Rapor Numarası (No.): 119, Aralık 2004, (Çevrimiçi) <https://www.usip.org/sites/default/files/Sr119.pdf>, 07 Ekim 2016, s. 2.

⁸³ Walter Enders ve Todd Sandler, **The Political Economy of Terrorism**, Cambridge, Cambridge University Press, 2006, ss. 204-205.

⁸⁴ En eski savaş sanatı ve liderlik kitaplarından biri olan Savaş Sanatı isimli eserde Sun Tzu, "*Bilge hükümdarlar, iyi bir komutanın normal askerlere oranla kolaylıkla savaş kazanıp, zafere ulaşması İSTİHBARAT'a bağlıdır.*" Demektedir. İstihbarat ve bilginin önemine dair atıflar çok uzun bir geçmişe sahiptir. Daha ayrıntılı bilgi için lütfen bakınız: Sun Tzu, **Savaş Sanatı**, (Kindle Sürümü), (Çev.) Adil Demir, Kastaş Yayınları, Üçüncü Baskı, Mart 2008, Bölüm XIII, Madde: 4.

bulunmayan mekanizmalar, devlet içinde devlet riskini doğurmaktadır. Buna karşılık, seçilmiş siyasetçilerin bu gücü muhalif siyasi partilere karşı kullanması tehlikesi de mevcuttur. Yerel politikaları etkileyecek ya da karşı tarafı itibarsızlaştıracak bilgilerin toplanmasına karşı kurumlar korunmalıdır. Demokratik devletler, bu çift taraflı problemi iki şekilde çözmeye çalışmaktadırlar. Çözümlerden ilki; haklar ve yükümlülükler, teşkilatlar ile siyasi yöneticiler arasında dengelenmektedir. İkinci olarak ise kontrol mekanizmaları yönetici kadrosunun dışında yaratılmaktadır.⁸⁵

İstihbarat, tasavvur edildiği gibi sadece siyaset alanı ile sınırlı değildir. Özellikle Soğuk Savaş'ın bitişiyle beraber, ekonomiler arasında rekabet ve üstünlük sağlama çabaları kendini göstermiştir. İlk dönemlerde Amerikalı ve İngiliz girişimciler, rekabet edebilen stratejiler yaratmak için ekonomik istihbarat yöntemlerini kullanmışlardır. Ancak, devletlerarası ilişkilerde ekonomik gücün artan önemi ve gücün pekiştirilmesi gerekliliği devletleri de ekonomik istihbarat yöntemleri oluşturmaya ve uygulamaya itmiştir.⁸⁶ Ekonominin rekabet halinde oluşuna yardım eden her türlü bilgi, ekonomik istihbarat olarak adlandırılmıştır. Yatırım kararlarını etkileyecek ve devletlerarasındaki ilişkileri güvenli alanından çıkaracak bütün bilgiler de ekonomik istihbarat olarak isimlendirilebilir.⁸⁷ Başka bir deyişle; ekonomik istihbarat; ticaret ile ilgili iktisadi bilgiyi veya politikayı kastetmektedir. İktisadi bilgi; teknolojik veri, finansal, mülki ticaretle ilgili ve devlete dair bilgiler olabilir. Bu bilgiler dış çıkarlar vasıtasıyla, doğrudan ya da dolaylı olarak, devletin görece verimliliğine veya ekonominin rekabet durumuna yardımcı olabilecek bilgilerdir. Ekonomik istihbarat, bir ulusun iktisadi güvenliğini tesis etmesinde önemli bir etken olabilmektedir. Ekonomik istihbaratın çoğunluğu yasal yollardan elde edilmektedir.⁸⁸ Böyle durumlarda devletlerin, şirket politikalarını destekler ve takip eder duruma gelmelerine dahi neden olmuştur. Örneğin; CIA,

---

⁸⁵ Ian Leigh, "The Accountability Of Security And Intelligence Agencies", **Handbook of Intelligence Agencies**, (Ed.) Loch K. Johnson, London ve New York, Routledge, 2007, s. 68.

⁸⁶ Rabia Yüceçelik, **Ekonomik İstihbarat Modelleri ve Türkiye İçin Öneri**, Tartışma Metinleri, No. 04/2015-06, İstanbul, İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Enstitüsü, (Çevrimiçi) <http://www.ticaret.edu.tr/uploads/dosyalar/921/WPS%20NO%2004%20%202015-06.pdf>, 23 Eylül 2016, s. 3.

⁸⁷ Hatice Bahar Aşçı, "Savaşın ve Rekabetin Değişimi: Ekonomik İstihbarat", **21. Yüzyıl**, S: 52, Nisan 2013, 23 Eylül 2016, s. 39.

⁸⁸ Minh A. Luong, "The Challenges of Economic Intelligence", **Handbook of Intelligence Agencies**, (Ed.) Loch K. Johnson, London ve New York, Routledge, 2007, s. 163.

ABD’li ve diğer ülkelere mensup, ticari ilişkileri geliştirmek üzere Fransız Havayolları ile uçan işadamlarını, Fransız İstihbarat Servisi’nin yolcu koltuklarına dinleme cihazı koyduğunun tespit edilmesiyle, bu havayolu ile uçmamaları için uyarmıştır.⁸⁹

1.2.2. Toplumsal Boyut

Güvenliğin toplumsal boyutu; alt etkileşim düzeyleri, sağlık ve insan güvenliği olarak alt başlıklara ayrılabilir. Soğuk Savaş sonrası insan güvenliğini en çok tehdit eden potansiyel unsurlardan biri bulaşıcı hastalıklardır. Soğuk Savaş döneminden bu yana güvenlik anlayışının yeniden düzenlenmesi düşünüldüğünde, askerî tehditlerin varlığı da kabul edilebilir olmuştur. Mikro güvenlik konularının dâhil olduğu yeni bir odak, fayda maliyet düşüşüne yol açabilir. Kısa dönemde politika yapıcılar, sorunun ciddiyetini kavramalı ve kaynakları bu duruma göre tekrar dağıtmalıdır.⁹⁰ Maalesef kamu sağlığını ilgilendiren konular ve güvenlik tartışmalarına olan etkisi, birçok faktör tarafından bilahare dışarı itilmiştir. Öncelikle 11 Eylül saldırıları güvenlik tehditlerinin merkezine, en azından Birleşik Devletler için, terörizmi yerleştirmiştir. Ne yazık ki, insan eğilimi, öncelikli bir tehdit üzerine odaklanırken diğerlerini görmezden gelen bir şekilde gerçekleşebilmektedir. Bu durum, Soğuk Savaş’ın ardından da 11 Eylül sonrasında da yaşanmıştır. Diğer sürece dayalı tehditleri; çevrenin yok oluşu, kaynak kıtlığı, salgınlar, önemli yerlerinden daha önemsiz bir seviyeye indirmiş ve geri planda kalmalarına neden olmuştur. Terör ile bağlantısı olduğu düşünülen ve bu kategoride yer alan tehditlere karşı alınan önlemlere ise artan oranda fon sağlanmıştır.⁹¹

Sektörel güvenlik çalışmalarından ayrı olarak, geleneksel odak noktasından ayrılarak farklı bir hareket olarak insan güvenliği ortaya çıkmıştır. Bu hareket, insanoğlunu, yeni güvenliğin “öznesi” veya geleneksel Uluslararası İlişkiler

---

⁸⁹ Aşçı, a.g.e., s. 41.

⁹⁰ Dennis Pirages, “Microsecurity: Disease Organisms and Human Well-Being”, **The Washington Quarterly**, C: 18, S: 4, ss. 11-12.

⁹¹ Andrew T. Price-Smith, **Contagion and Chaos Disease, Ecology, and National Security in the Era of Globalization**, Cambridge, Massachusetts, MIT Press, 2009, s. 191.

jargonuna uygun olarak tanımlandığında analiz birimi olarak tanımlamaktadır.⁹² Birleşmiş Milletler, 1994'te İnsan Gelişim Raporu'nu yayınlamıştır. Söz konusu raporda, insan güvenliğini tehdit eden unsurlara yer verilmiştir. Birleşmiş Milletler'in bu yönde attığı adım, akademisyenlerin ilgisini kavramın oluşturulmasına ve kavramın analizine çekmiştir. Söz konusu raporda, güvenlik politikalarının nasıl ve kim için sağlanması gerektiği tartışılmış ve bireyin güvenliğinin önemi vurgulanmıştır. Buradan çıkan sonuç, güvenliğin referans nesnesinin artık devlet olarak değil birey olarak alınması gerektiğidir. Günümüzde de güvenlik politikalarının odağında insanın olmasına karşın bazı durumlarda devletlerin vatandaşları adına onları korumaya çalışırken kendi vatandaşlarına zarar verdiği görülmektedir.⁹³

İnsan güvenliği, bireyi; dış etkilerden, tehlikelerden ve zor durumlardan uzak tutan bir zihniyettir. Bunun temelinde; anlayışın, olası bir tehdit henüz ortaya çıkmadan bu tehdidin nasıl bertaraf edileceğine dair önceden çözüm üretmesi vardır. Bir başka deyişle, insan güvenliğinde sürecin ilk adımı tehdidin belirlenmesi, ikinci adımı söz konusu tehditten imtina edilmesi ve tehdit gerçekleşirse son adım olarak sonucun olumsuz etkilerinin asgari düzeye indirilmesi olarak tanımlanabilir. Bu anlatıma göre; *“finansal bir kriz, şiddet eylemleri, AIDS, sağlık koruma politikalarında kısıtlamalara neden olacak hükümet politikaları, terörist saldırılar, su kesintileri, kronik yoksulluk, çevre kirliliği, doğal afetler”* insan güvenliğini tehdit etmektedir.⁹⁴ Aynı zamanda, bireylerin dayanışma haklarının varoluşu kendilerini güvende hissetmelerine yardımcı olmaktadır. Bununla beraber bireylerin korkudan, yoksunluktan ve yoksulluktan arınmaları gerekmekte, bu sonuca ulaşılabilmesi için

---

⁹² David Roberts, “Empowering The Human Security Debate: Making It Coherent And Meaningful”, **International Journal on World Peace**, C: 22, S: 4, Aralık 2005, (Çevrimiçi) <http://www.jstor.org/stable/20753509?origin=JSTOR-pdf>, 05 Ekim 2016, s. 4.

⁹³ Muharrem Aksu ve Faruk Turhan, “Yeni Tehditler, Güvenliğin Genişleme Boyutları ve İnsani Güvenlik”, **Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi**, 2012, C: 4, S: 2, (Çevrimiçi) <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/uaifd/article/download/5000051302/5000048538>, 07 Ekim 2016, s. 69.

⁹⁴ Murat Necip Arman, “Avrupa Komşuluk Politikasında Sorunlu Alanlar: İnsan Güvenliği ve Komşuluk İlişkisi”, **Uluslararası İlişkiler**, C: 8, S: 31, Güz 2011, (Çevrimiçi) <http://www.uidergisi.com.tr/wp-content/uploads/2014/12/Avrupa-Komsuluk-Politikas%C4%B1nda-Sorunlu-Alanlar.pdf>, 07 Ekim 2016, s. 48.

de bireyler arası dayanışma desteklenmektedir. Böylelikle, insan güvenliği temel düzeyde sağlanmış olacaktır.⁹⁵

1.2.3. Çevresel Boyut

Dünyada fiziki güvenlik bir kez sağlandığı zaman, insanlar ekonomik güvenliğe, yaşam alanı güvenliğine ve gezegensel güvenliğe ihtiyaç duyacaklardır. Günümüzde müşterek kullanılan kamuya ait çevresel değerlerin haddinden fazla kullanımı, gelecek nesillerin doğadan en az önceki nesiller kadar istifade etmeleri önünde engel teşkil etmektedir. Küresel kamusal mülkiyet dâhilinde olan atmosfer, dış uzay, okyanuslar ulusal yetki alanlarının dışındadır. Bu ögeler, çevresel ve yaşamsal destek sistemleri ile ilişkilidir. Böylelikle insanoğlunun günlük yaşamının sürekliliğini desteklemektedir. Bu da demektir ki, yoksulluk ile ilgili konular çevre ile ilgili konulardan ayrılmaz.⁹⁶

Küresel gelişmeler, ulusal güvenliğin tanımının kaynaklar, çevre ve nüfus ile ilgili konularla genişletilmesi ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.⁹⁷ Artık içinde bulunulan dönem, ülkelerin iklim hakkında uygulanamayan anlaşmalar üzerinde uzlaştıkları ya da hedefledikleri amaca hiçbir zaman ulaşamadıkları dönem değildir. Yeni ve yükselen iklim rejimi, çok iyi odaklanılmış bir sıcaklık hedefi ve ulaşılabilecek hedefe dair çok net bir yol haritası içermektedir. Aynı zamanda bu rejim, ülkeler tarafından uygulanan politikaların ve riayet edilmeyen alınan önlemlerin gözden geçirilmesini katı bir biçimde içermektedir. Böylelikle güvenliğin çevresel boyutu reel politik karşılığına, düşük politikadan yüksek politikaya ulaşmaktadır. Yine de Dünya Çevre Organizasyonu (*World Environment Organisation*) gibi küresel resmî bir örgütün kurulması için gereken zemin hazır değildir. Çevresel önlemlerin bu kadar sıkı takibinin olması, aynı zamanda konu hakkında ilerleme elde edilmesini sağlayacaktır.⁹⁸ Güvenlik ile ekonomi arasındaki ilişki ayrıntılı bir biçimde ikinci

---

⁹⁵ Burak Tangör, “Kuramsal Tartışmalar Işığında İnsan Güvenliği ve Politikaları”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, C: 8, S: 30, 2012, s. 59.

⁹⁶ Manu N. Kulkarni, “Global Political and Economic Security: Wishes and Horses”, **Economic and Political Weekly**, C: 30, S: 52, 30 Aralık 1995, (Çevrimiçi) <http://www.jstor.org/stable/4403610>, 10 Mart 2016, s. 3342,

⁹⁷ Jessica Tuchman Mathews, “Redefining Security”, **Foreign Affairs**, C: 68, S: 2, Bahar 1989, (Çevrimiçi) <http://www.jstor.org/stable/2004390>, 10 Mart 2016, s. 162,

⁹⁸ D. A. Motaal, “The Shift from “Low Politics” to “High Politics”: Climate Change”, **Environmental Policy And Law**, 04 Ocak 2010, C: 40 (2/3), s. 98.

bölümde ele alınacağından bu konuya bir başlık dâhilinde çalışmanın ilk kısmında değinilmemiştir.

1.2.4. Ekonomik Boyut

İktisat ve güvenlik arasındaki bağa dikkat çeken Jacob Viner, E. H. Carr, Albert Hirschman, Edward Mead Earle, doğrudan bu ilişkiye eğilen öncü akademisyenlerdir.⁹⁹ Ancak, bu bağ, İkinci Dünya Savaşı sonrası erken dönemde, özellikle 1970’lerde yaşanan küresel şok ve uluslararası politik ekonominin önem kazanması ile beşeri bilimlerde ya da siyaset biliminde ağırlığı hissedilen Birleşik Devletler dış politikasının da önemli bir ögesi olmasına karşın, ihmal edilmiş veya ülkelerin farklı öncelikleri bulunduğu için yok sayılmıştır.¹⁰⁰ 1980’lerde ve sonrasında devletler, iktisadî meseleleri giderek artan bir biçimde ulusal güvenlik çerçevesinde algılamaya başlamışlardır. Algıdaki bu değişim, söz konusu dönemde, açlığı önleme ve temel ihtiyaçları karşılama aciliyeti ile iktisadî kalkınma benzeri problemleri, fakir ülkeler için her zaman bu problemlerin siyasî bir önceliği olmasıyla beraber, Batılı ülkeler için de benzeri uluslararası iktisadî problemlerinin siyasallaştırılarak yüksek politika çerçevesine alınmasına vesile olmuştur.¹⁰¹ Böylelikle o dönemin hâkim görüşünün (geleneksel realizmin) bir uzantısı olan yüksek politika (*high politics*) ve alçak politika (*low politics*) ayrımı da giderek belirginliğini kaybetmiştir.¹⁰²

Dış ekonomi politikalarında, iktisadî olanı ve iktisadî olmayanı tanımlamak sorun teşkil etmektedir. Çünkü dış politika faaliyetlerinin iktisadî sonuçları olabileceği gibi, dış ekonomi politikalarının da iktisadî olmayan hedefleri olabilmektedir. Diğer taraftan, yazında mevcut olan dış ekonomi politikaları ile ilgili

---

⁹⁹ Jacob Viner, 1892-1970 yılları arasında yaşamış Kanadalı iktisatçıdır. Şikago Ekolü’ne ilham olan, ekolün önde gelen isimlerindedir. Albert Otto Hirschman, 1915-2012 yılları arasında yaşamış iktisatçıdır. Politik iktisat ve politik ideoloji konularında önemli eserler vermiştir. Önde gelen alanı kalkınma ekonomisidir. Edward Mead Earle, 1894-1954 yılları arasında yaşamış Amerikalı yazar ve öğretim üyesidir. Dış ilişkilerde ordunun rolüne dair çalışmalar yapmıştır.

¹⁰⁰ Christopher M. Dent, **The Foreign Economic Policies of Singapore, South Korea and Taiwan**, Massachusetts; ABD, Edward Edgar Publishing Inc., 2002, s. 2.

¹⁰¹ Frans A. M. Alting von Geusau ve Jaques Pelkmans, “Preface”, **National Economic Security: Perceptions, Threats and Policies**, (Ed.) Frans A. M. Alting von Geusau ve Jaques Pelkmans, Tilburg; Hollanda, John F. Kennedy Ins., 1982, s. v.

¹⁰² Yüksek politika, siyasi diplomasi ve askerî güvenliği kapsar iken; alçak politika, ekonomik ve toplumsal güvenliğin diğer unsurlarını barındırmaktadır.

çalışmalar, çoğunlukla Amerika Birleşik Devletleri ile ilişkilidir. Neoliberal, hegemonik bakış açısına dayanmaları da problem yaratmaktadır.¹⁰³

İktisat ve güvenlik arasındaki ilişkiyi ele alan görüşler, üç grupta toplanabilir: Birincisi, güvenlik kavramını askerî güvenlik ekonomisi olarak algılayanlar; ikincisi, iktisadî politikaların, güvenlik politikası çıkarları karşısında ikincil konuma itilmesini savunanlar ve son olarak da iktisadî çıkarlar karşısında güvenlik politikalarının ikinci konuma itilmesi görüşünü benimseyenlerdir. Bu ayrım şu şekilde ortaya çıkmıştır.¹⁰⁴

(a) *Askerî Güvenlik Ekonomisi (veya Askerî Güvenliğin Ekonomisi)*: Bu bakış açısı; iktisadi kaynakların tahsisi, verimli tekno-endüstriyel yapı, altyapı durumu ve maliyet fiyatları göz önünde bulundurularak askerî güvenlik kabiliyetinin gelişimi için kaynak sağlamakla ilgilenmektedir.¹⁰⁵ Araştırma geliştirme (AR-GE) ve üretim faaliyetleriyle hem sivil hem de askerî kullanım için ürünler geliştirilmekte ve böylelikle ordunun teknik kabiliyetleri arttırılmaktadır. Ayrıca askerî harcama programları, askerî harcamaların büyüklüğünden bağımsız olarak, toplam çıktı düzeyinde özel sektör için yan ürün etkisi ile fayda sağlayabilmektedir.¹⁰⁶ Askerî harcamaların, iktisadî büyümenin destekleyicisi olarak görülmesi, modernizasyon etkisine de dayanmaktadır; askerî harcamalar (yollar, köprüler, havaalanları, iletişim vb.) çok defa doğrudan sivil sektörü olumlu yönde etkilemektedir. Ordu, böylece, çeşitli kamu faaliyetlerini yerine getirmiş ve bu faaliyetleri, dolaysız biçimde sivil kullanımına sunmuş olmaktadır.¹⁰⁷

---

¹⁰³ Dent, **a.g.e.**, ss. 2-4.

¹⁰⁴ Christopher M. Dent, "Economic Security", **Contemporary Security Studies**, (Ed.) Alan Collins, Contemporary Security Studies, New York, Oxford University Press, 2007, s. 207.

¹⁰⁵ **A.y.**

¹⁰⁶ Emile Benoit, "Growth and Defense in Developing Countries", **Economic Development and Cultural Change**, C: 26, S: 2, Ocak 1978, (Çevrimiçi) <http://www.jstor.org/stable/1153245>, 19 Aralık 2015, s. 277; Saadet Değer, "Economic Development and Defense Expenditure", **Economic Development and Cultural Change**, C: 35, S: 1, Ekim 1986, (Çevrimiçi) <http://www.jstor.org/stable/1154149>, s. 184; Michael D. Ward ve David R. Davis, "Sizing Up the Peace Dividend: Economic Growth and Military Spending in the United States, 1948-1996", **The American Political Science Review**, C: 86, S: 3, Eylül 1992, (Çevrimiçi) <http://www.jstor.org/stable/1964136>, DOI: 10.2307/1964136, 19 Aralık 2015, s. 754.

¹⁰⁷ James H. Lebovic ve Ashfaq Ishaq, "Military Burden, Security Needs, and Economic Growth in the Middle East", **Journal of Conflict Resolution**, Cilt: 31, Sayı: 1, Mart 1987, s. 109; Benoit, **a.y.**

Ancak başka bir açıdan bakıldığında, ekonomi ve ordu arasında böyle bir pozitif korelasyonun varlığına inanılan bir durumda, zengin bir ülke fakir bir ülkeye göreceli olarak askerî kapasitesinin geliştirilmesi için daha çok kaynak ayırabilecektir. Adam Smith de, modern savaşlarda ateşli silahlara harcama yapabilecek durumda olan ulusların yapamayacak durumda olan ulusların üzerinde avantajlı olacağı ilişkisini kurarak devlet bütçesinde yer alacak savunma harcamaları üzerinden ulusal güvenliğe ulaşmıştır.¹⁰⁸

(b) *İktisadî politikaların, güvenlik politikası çıkarları karşısında ikincil konuma itilmesi*; dış ekonomik politika önlemlerinin, daha geniş dış politika hedeflerini desteklemek için kullanılmasını içermektedir.

(c) *İktisadî çıkarlar karşısında güvenlik politikalarının ikinci konuma itilmesi*; hegemonya kuran devletlerin kapitalist faaliyetlerini sürdürmek için dünyayı daha güvenli bir hale getirmeleridir. Bir başka deyişle, liberalizm çatısı altındaki ekonomik güvenlik; aktörlerin yarışabileceği ortam şartlarının istikrarlı hale getirilmesidir. Bu bağlamda, ekonomik güvenlik Avrupa'nın eski rejimi ve 19. yüzyıl boyunca sağlanan askerî güvenlik ile paralellik göstermiştir. Eski devrin hükümdarları savaş durumu ile ilgili kurallara olan ihtiyacı, savaşın sınırlar dâhilinde tutulması fakat savaştan kaçınılmaması şeklinde olması gerektiği şeklinde yorumlamışlardır. Ekonomik liberalizmin bu eski karakteri, ekonomik güvenlikle ilgili söylemin özünü oluşturmaktadır. Zafiyet ve verimlilik arasındaki gerilimi de yöneten bu durumdur.¹⁰⁹

Yapılmış ayrımlara karşın, hâlâ politika uygulanan bir eylemin ardında hangi güdünün bulunduğu bahsetmek zordur. Bununla beraber, ekonomik güvenliği; çoğu akademisyen, tamamen ekonomik güvenlik ile ilgili bir teori oluşturup bu teoriyi geliştirmek yerine, hâlâ iktisat-güvenlik ilişkisi çerçevesinde incelemektedir.

1.3. Güvenlik ve Küreselleşme İlişkisi

Küresel anlamda haberleşmeyi ve hızlı ulaşımı sağlayan bilgi ve üretim

¹⁰⁸ Aktaran; Giacomo Luciani, "The Economic Content of Security", **Journal of Public Policy**, C: 8, S: 2, Nisan-Haziran Dönemi, 1988, (Çevrimiçi) <http://www.jstor.org/stable/4007203>, 19 Aralık 2015, s. 153.

¹⁰⁹ Barry Buzan vd., **Security: A New Framework Analysis**, London, Lynne Rienner Publishers, 1998, ss. 98-99.

teknolojileri yeni teknolojilerin üretilmesinde bilginin derinleşmesinde hızlandırıcı bir etkiye sahip olmuştur. Küreselleşmenin derinleştiği; toplumları, ulusları ve devletleri birbirleriyle bağlayan ağların karmaşıklaştığı günümüzde, siyasi ve ekonomik krizler aynı döneme denk gelmişlerdir.¹¹⁰ Küreselleşme olgusu devam edegelen bir süreç olarak ele alındığında, bu süreçte etkili olan bazı faktörler yardımıyla dönem ve etkileri tasnif edilebilir. Küreselleşme sürecinde etkin olan faktörler öncelikle teknolojinin gelişimi ile bağlantılı olarak üç çeşide ayrılabilir. Teknolojinin etki olduğu ilk türde; askeri kaynaklardan türeyen motorlu taşıtlar, jet uçakları ve diğer ordu kaynaklı teknoloji gösterilebilir. Bu dönemde küreselleşme vasıtasıyla uluslararası ve ulus içinde mesafeler azalmıştır. Ancak toplumlarda ayrı gruplar görünürde birbirleri ile iç içe geçmiş ama tam manasıyla homojen bir yapı oluşmamıştır. Yalnızlık giderek artmıştır. Küreselleşme sürecindeki bu bağlanmaya erişimi olanlar ile erişimi olmayanlar arasında toplumsal ayrışma meydana gelmeye başlamıştır. Terör ve sivil savaş eğilimi yaygınlaşmaya müsait hale gelmiştir. Teknolojinin ikinci türü telefon ve faks makinelerinin dolayısıyla telekomünikasyonun yaygınlaştığı dönemdir. Bu dönemde bireylerin etik topluluğunun karmaşıklığı ve büyüklüğü genişlemiştir. Otoriter yönetime karşı gelinmeye başlanmıştır. Küreselleşmenin bu etkileri toplumlar üzerinde küreselleşmenin nimetlerinden faydalananlar ve faydalanamayanlar arasındaki ayrışma derinleşmiştir. Gözetlenmekten duyulan korku artmıştır. Dar ve değişken ilişki biçimine eğilim artmıştır.

Tablo 6: Küreselleşmenin İşleyişi ve Etkisi

Aktör (Agent)	Küreselleşme Etkisi	Parçalayıcı Etki
<i>Etken olarak aktör</i>		
<i>Teknoloji (Tip 1):</i> Motorlu taşıtlar, jet uçaklar ve diğer ordu kaynaklı teknoloji	Ulusların arasında ve ulus içinde azalan mesafeler	Toplumsal Çözülüm (emülsifikasyon), artan yalnızlık, Erişimi olmayan çoğunluğun olanlarla sosyal farklılaşması; Hobbesçu eğilimlerin kolaylaştırılması;

¹¹⁰Ahmet İncekara ve Mesut Savrul, **Küreselleşme Ekonomik Entegrasyonlar ve Türkiye**, İstanbul, İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayınları, Yayın No. 24, Ekim 2015, ss. V, 1.

		terör ve iç savaş eğilimi
<i>Teknoloji (Tip 2):</i> Telekomünikasyon (telefon ve faks)	Bireylerin ahlaki kümelerinin büyüklüğünün ve karmaşıklığının genişletilmesi; otoriter yönetimlerde kırılma	Toplumsal Çözülüm (emülsifikasyon), artan yalnızlık, Erişimi olmayan çoğunluğun olanlarla sosyal farklılaşması; denetim ve gözetlemeden dolayı korkunun artması; daralan ve kayan ilişki modellerinin ortaya çıkarılması; kendi kendine yönlendirici kişiliklerin teşvik edilmesi
Televizyon	Bilgilendirici; eş zamanlı görüntülerin paylaşımının kolaylaştırılması	Hassasiyeti azaltılmış, homojenleştirilmiş; yapay cesaret yüklenmesi, pasiflik ve entelektüel tembellik; yabancılaştırma, neden yıkıcılık.
<i>Teknoloji (Tip 3):</i> IT, bilgisayarlar; e-mail; Nintendo	Yeni kurumsal aktörlerin ortaya çıkarılması; uygunluk; mesafelerin ortadan kaldırılması; siber-uzay ve bilgi otoyolları. Zenginlere ve geleneksel olarak güçlü olanlara karşı fakirler ve zayıflar tarafından siyasi zorlama çarpanı olarak kullanılabilir.	Gözetleme potansiyelinde büyük artış; iletişimin önemsizleştirilmesi; yabancılaştırıcı, sağduyu yıkıcı oyunlar, Hassasiyeti azaltılmış, homojenleştirilmiş; bilginin işlenmesinin fazlaşan gücü özellikle küresel elektronik finansal piyasalarda geri besleme krizinin tetikler; kilit göstergeleri tespit edebilme yetisini baskılar.
<i>Değerler:</i> İnsan hakları; Mülkiyet hakları	Mevcut kurumlarda sorumluluk alanlarının genişletilmesi; benzerlikler üzerinden inşa; sosyal mülkiyet hakları toplumu yerelden küresele tüm katmalarda içermektedir.	Kırılmalarda İnsan hakları onurlandırılır: savaş suçları, özellikle iç ve ilan edilmemiş savaşlarda; silah kanunları. Özel mülkiyetler hakları parçalanmanın ilk örneği, ama çoğunun düşündüğünden daha az ısrarcı
Bilime (olan) inanç (kurtuluş olarak bilim) Ve diğer	Dünyayı çevreleyen ideolojinin ana kumaşı	Özel dinlerin öne çıkarılması, tahammülsüzlük, Özellikle yeni

Köktencilikler		teknolojilerle karşılaştığında tek tipleştirme
<i>Etkiler</i>		
Küresel ticaret	Savaş karşıtı koruyucu önlemler	Sınırlı ham madde için çatışmanın teşvik edilmesi ve artan bir şekilde kapasitenin aşılması
Çevresel stres ve tehdit	Paylaşılan zayıflığın farkındalığının artırılması	Kendi kendine koruyucu inkâr ve hareketsizliğin artırılması
<i>Kurumlar (Tip 1)</i>		
İngilizce	Evrensel fonksiyonel kontrol sistemi; bireylerin kurtuluşunda anahtar olarak	Küreselleşen teknolojilerin anahtarı olarak ve onların parçalanmasının sonuçları; içe dönük dilsel milliyetçiliğin güç kaynağı olarak
<i>Uygulayıcı olarak Aktör</i>		
<i>Kurumlar (Tip 2):</i>		
Fonksiyonel kurumlar; örn. Hava trafik kontrol; organize suçlar	Dünya sisteminin denetimi ve yürütülmesi; gri bölgelerde devlet ve ticaretin ikamesinin sağlanması	'toplum diye bir şey yoktur'; terör. Kültür karşıtlığının anti-sosyal politik ideolojileri. Her ikisi de refahın yapısını ve kültürünü aşındırmakta, tek tipleştiriciliği ve ırkçılığı güçlendirmektedir.
Çok uluslu şirketler; küresel elektronik finans; sigorta.	Küresel ekonominin sınırlarının ve kurallarının tanımlanması ve onun bu limitler içerisinde gerçeğe çevrilmesi	Yerel güçsüzlük; bölgesel korumacılık bloklar arası çatışmayı doğurmaktadır; imparatorluk ideolojilerinin çöküşü; Nitelendirilemeyen risklerin yaygınlaştırılması
<i>Kurumlar (Tip 3):</i>		
Sivil toplum kuruluşları	Yeni değerler için politikanın araç olması için yeni teknolojiler kullanmak ('güç kayması'); Kozmopolit demokrasi için temel	Küresel politik ekonomiye karşı yerel muhalefetin bastırılması için yeni teknolojilerin kullanılması

Kaynak: Gwyn Prins, "The Four-Stroke Cycle in Security Studies", *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, C: 74, S: 4, Ekim 1998, (Çevrimiçi) <http://www.jstor.org/stable/2625370>, 22 Eylül 2016, ss. 781-808.

İlerleyen küreselleşme süreci ile derinleşen iktisadi bağımsızlık çağında yerel politikaların dışsallaşması gittikçe artan bir biçimde göze çarpmaktadır. Özellikle

günümüzde yerel ve dış politikaların arasındaki sınır, yerelin uluslararasıını, uluslararası olanın da yereli etkilemesiyle silikleşmektedir.¹¹¹

---

¹¹¹Dent, **The Foreign Economic Policies of Singapore, South Korea and Taiwan**, s. 3.

İKİNCİ BÖLÜM

EKONOMİK GÜVENLİK KAVRAMI VE UNSURLARI

Çalışmanın ikinci bölümünde, güvenlik kavramının bir alt başlığı olan “ekonomik güvenlik” konusu incelenecektir. Sürekli değişim halinde olan siyasî, toplumsal ve iktisadî meselelerden etkilenen konu, bu boyutlarla olan irtibatı koparılmadan, iktisat disiplini zemininde oluşturulacaktır. Ardından, tanımlanan kavram ile kavrama dair unsurlar belirtilip yorumlanacaktır. Kavrama ait unsurlar, kavramın sınırlandırılmasına yardımcı olacak ve özellikle iktisadî bağlamdan uzaklaşmasını engellemeyecektir. Aynı zamanda, söz konusu unsurların 11 Eylül 2001 terör saldırıları sonucundaki dönüşümleri, olayların merkezi olan Amerika Birleşik Devletleri perspektifinden, tasvir edilecektir. Devam eden başlıklarda ise, ekonomik güvenliğin; teknik politikalar ve destekleyici unsurlar ile nasıl şekillendiği açıklanacaktır.

2.1. Ekonomik Güvenliğin Kavramsallaşması

Güvenlik kelimesi, standart bir sözlükte basitçe “tehditlerin yokluğu” şeklinde tanımlanmaktadır.¹¹² “Yokluk”, iki farklı şekilde yorumlanabilir: “Tehlikeden güvende olma” veya “güvende hissetme” hâlleri, her iki durumda da bu his, içerik anlamında, olasılıklara açıktır. “Olmak eylemi” ve “hissetmek duygu durumu”, uygulamada güvenliğin nesnel ve öznel boyutlarını ima etmektedir. Böyle bir ima, “yanlış hesap etme” ve “haksız korku” için kendine yer açmaktadır. Devlet güvenlik politikalarının çeşitliliği, siyasî aktörler tarafından rasyonelleştirme eylemi, farklı grupların sahip oldukları farklı harekete geçme güdüleri, politika teorilerini ve dolayısıyla güvenlik kavramının tanımını farklılaştırmıştır. Böylelikle güvenliğin kavramsallaş(tırıl)ması, dünya siyasetinde özgür -ya da göreceli özgür- “hissetmenin” veya “olmanın” anlamına ve tehditlerin olmayışı ile güvenlik kavramının Realist, Marksist, Feminist, ırkçı ya da her kim tarafından tanımlandığına

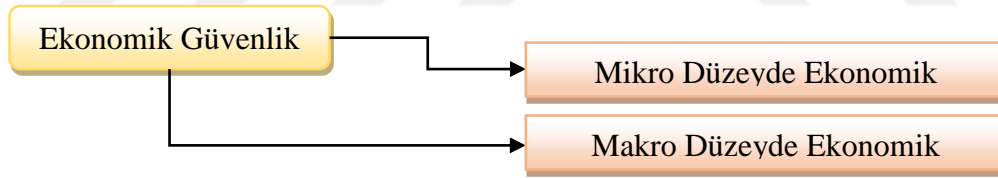
---

¹¹² Türk Dil Kurumu’na ait Türkçe Güncel Sözlükte “güvenlik” kelimesi, “*Toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu, emniyet.*” olarak tanımlanmaktadır. Türk Dil Kurumu, “Güvenlik”, **Güncel Türkçe Sözlük**, (Çevrimiçi) http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.572754706eac78.51401103, 02 Mayıs 2016.

bağlıdır. Tüm görüşlerin güvenikleştireceği, (*securitization*)¹¹³ öncül bir referans nesnesi, en çok korkulan tehdit biçimi ve uygulamada kilit etkenler hakkında farklı bakış açıları ve tanımlamaları olacaktır. İşte bu farklılıklar, güvenliğin anlamını çeşitlendirmektedir.¹¹⁴ Tıpkı güvenlik kavramında olduğu gibi, ekonomik güvenlik konusu da kavrama hangi kabul, değer ve fikirler zemininden bakıldığı ile şekillenmektedir.

Günümüzde ekonomik güvenlik görüşünün karşı karşıya olduğu sorunlardan bir diğeri, bir önceki bölümün sonunda anlatılan askerî güvenliğe olan yaklaşımda olduğu gibi, ekonomik güvenliğin ulusal güvenlik ile bütünleştirilerek ulusal güvenliğin tek ve vazgeçilmez boyutu gibi tanımlanmasıdır.¹¹⁵ Ekonomik güvenlik kavramını iktisat alanına yaklaştırabilmek için, yukarıda anlatılan bakış açılarını tamamen göz ardı etmeksizin, farklı bir görüşü benimsemek gerekmektedir. Kavramı, mikro ve makro düzeylere ayırarak incelemek bu hususta yardımcı olacaktır. Bu farklı düzeydeki ayırım, aşağıdaki şekilde görülmektedir:

Şekil 1: Ekonomik Güvenlik Düzeyleri

Kaynak: Christopher M. Dent, “Economic Security”, **Contemporary Security Studies**, Ed. Alan Collins, Contemporary Security Studies, Birinci Basım, New York, Oxford University Press, 2007, s. 207.

Yukarıdaki şekilde görülen yaklaşımlardan ilki; “*hane halkı, bireyler, yerel topluluklar ve firmalar gibi “yerel” paydaşları, odaklanacak birimler olarak seçmekte ve böylelikle mikro düzeydeki analizlere yoğunlaşmaktadır. Mikro düzeydeki ekonomik güvenliğin birincil hedefi, bu paydaşların yaşam ve faaliyet*

¹¹³ Bu çalışmada, “*securitization*” kelimesinin karşılığı olarak yazında da tercih edilen ve tek bir kelime olan güvenikleştirme fiili kullanılmaktadır. Daha geniş olarak bahsedilecek olursa güvenikleştirme; güvenliğin nesnesi haline getirme anlamına gelmektedir.

¹¹⁴ Ken Booth, “Introduction”, **Critical Security Studies and World Politics**, (Ed.) Ken Booth, Colorado, Lynne Rienner Publisher Inc., 2005, s. 21.

¹¹⁵ Robert Mandel, **The Changing Face of National Security: A Conceptual Analysis**, Connecticut; ABD, Greenwood Press, 1994, s. 61.

alanlarını korumaktır.”¹¹⁶ Örnek olarak, ABD’de 1934 yılında kurulan Ekonomik Güvenlik Komitesi’nin (*Committee on Economic Security (CES)*), 1935 yılında Başkan Roosevelt tarafından verilen yetki ile başlattığı ‘Sosyal Güvenlik Hareketi’ gösterilebilir. Bu harekette; işsizliğin telafisi,¹¹⁷ ileri yaş güvenliği, çocuklar için güvenlik, körlüğe karşı alınacak tedbirler ve kamu sağlık hizmetlerinin genişletilmesi öncül hedefler olarak belirlenmiştir.¹¹⁸ İkinci bir örnek ise, yakın zamanda yapılan bir çalışmada oluşturulan Ekonomik Güvenlik Endeksi (*Economic Security Index (ESI)*)’dir. Bu çalışma; mevcut hane halkı gelirinde, herhangi bir sağlık güvencesi olmaksızın aile bütçesinden harcanan sağlık harcamalarının değişimi ile gelir değişimi nedeniyle gelirinin en az % 25’ini kaybeden, bu kaybın etkisini azaltan yeterli likit finansal refahtan yoksun bireylerin toplum içindeki oranını ölçmektedir.¹¹⁹ Sosyologlar ve antropologlar da bazı siyaset bilimciler ve ekonomistler gibi, ekonomik güvenlik kavramına, daha çok mikro düzeyde yaklaşma eğilimindedirler.

İkinci düzey olan makro düzeyde yaklaşım ise, “ulus-devleti veya uluslararası dış ekonomi politikalarını yönetme kapasitesi olan tüm teşkilâtları ve bahsi geçen teşkilâtların uluslararası iktisadî sisteme bağlanmalarını içeren makro düzeydeki ekonomik güvenliği incelemektedir.” Bu birimler, uluslararası iktisadî sistemde çeşitli dışsal riskler ve tehditler ile yüzleşmek zorunda kalmaktadır. Bahsi geçen iki yaklaşım arasındaki farklılık büyük olmakla beraber devlet otoritesinin her iki düzeyde de görev ve sorumlulukları vardır. Makro düzeydeki ekonomik güvenliğe olan ilgi artışı, çoğunlukla Soğuk Savaş sonrası dönemin ürünüdür. İlgi artışının temelinde, jeopolitikten jeoekonomiye; askerî süper güçten iktisadî süper güce; ideolojik siyasî çekişmeden iktisadî çekişmeye geçişlere önem veren

¹¹⁶ Daniel A., Zalewski, “Economic Security and the Myth of the Efficiency/Equity Trade-Off”, **Journal of Economic Issues**, C: 39, S: 2, Haziran 2005, (Çevrimiçi) <http://www.jstor.org/stable/4228150>, 19 Aralık 2015, s. 383.

¹¹⁷ İşsizliğin telafisi, makro düzey bir hedef olmakla birlikte, bireyin refahı için de gereklidir.

¹¹⁸ Committee on Economic Security (CES), **Social Security in America**, 1937, (Çevrimiçi) <https://www.ssa.gov/history/reports/ces/cesbook.html>, 09 Kasım 2015.

¹¹⁹ Ekonomik Güvenlik Endeksi, daha ayrıntılı bir biçimde açıklandığında, “*Ekonomik Güvenlik Endeksi; hane halkları arasında görülen büyük ekonomik kayıpların yaygınlığını yakalamada kullanılan, güvensizliğin bütünleşik bir ölçümü*” olarak tanımlanmıştır. Jacob S. Hacker vd., “Economic Insecurity Across the American States: New State Estimates from the Economic Security Index”, Haziran 2012, (Çevrimiçi) http://economicsecurityindex.org/assets/state_reports/ESI_cross_state.pdf, sayfa yok, 19 Aralık 2015.

yaklaşımın yansıması bulunmaktadır.¹²⁰ Bununla beraber makro düzeyde incelemeler yapılabilmesi için daha kapsayıcı toplum merkezli (*societal-centered*) ve devlet merkezli (*state-centered*) bakış açıları getirilerek alan genişletilmeye çalışılmıştır.¹²¹ Özellikle 1990'lı yılların başlarında, jeoekonomik yarış ve bölgesel bütünleşmelerin temellerinin sağlamlaştırılması eylemleri, uluslararası toplumda var olan yapıların sağlamlıklarının pekiştirilmesi için gösterilen çabalara odaklanmıştır. Örneğin; Amerika'da siyaset, gözle görülür biçimde, iktisadî güvenliğe doğru kaymıştır. İktisadî güvenlik; Ulusal Güvenlik Konseyi [*National Security Council (NSC)*]'nin ve Dış İlişkiler Konseyi (*Council on Foreign Relations*)'nin ele aldıkları meselelerde önemli bir yer teşkil etmeye başlamıştır. Bu bağlamda, ulusal güvenlik politikaları denkleminde, iktisadî meselelere daha büyük rol verilmeye başlanmıştır. Ocak 1993'te ABD Başkanı Clinton, NSC'nin yapısını, diğer konsey üyelerini muhafaza etmekle beraber, Hazine Bakanlığı'nı ve yeni bir birim olan İktisadî Politikalar Müsteşarlığı'nı dâhil ederek genişletmiştir. Mayıs 1997'de açıklanan Clinton yönetiminin ikinci dönem raporuna, "Yeni Yüzyıl İçin Ulusal Güvenlik Stratejisi" adı verilmiştir. Raporda, "Askerî kuvvetlerin ve etkin diplomasinin güvenlik düzeylerinin artırılması, ülke dışında demokrasinin desteklenmesi, teşvik edilmesi ve Amerika'nın *iktisadî refahının* desteklenmesi" açıkça yer almıştır.¹²² Bu politika gelişmeleri, Clinton yönetiminin önceki yönetimlere kıyasla, ekonomi politikaları ile ulusal güvenliğin bütünleşmesi yönünde atılan adımlar göz önüne alındığında, iktisadî güvenlik politikasını daha ileri bir aşamaya taşıdığını göstermektedir.¹²³

---

¹²⁰ John Stremlau, "Clinton's Dollar Diplomacy", **Foreign Policy**, Washingtonpost Newsweek Interactive LLC, S: 97, 1994, Kış 1994-1995, (Çevrimiçi) <http://www.jstor.org/stable/1149437>, DOI: 10.2307/1149437, 19 Aralık 2015, s. 18.

¹²¹ G. John Ikenberry, "Market Solutions for State Problems: The International and Domestic Politics of American Oil Decontrol", **International Organization**, C: 42, S: 1, Kış 1988, (Çevrimiçi) <http://www.jstor.org/stable/2706773>, 19 Aralık 2015, s. 176.

¹²² National Security Council (NSC), **A National Security Strategy for A New Century**, Mayıs 1997, (Çevrimiçi) <http://clinton2.nara.gov/WH/EOP/NSC/Strategy/>, 22 Aralık 2015. (Bu; tarihî, eski bir materyaldir. Zamanda dondurulmuştur. Web sitesi yenilenmemektedir ve bazı dış bağlantıları çalışmamaktadır.)

¹²³ Patrick J. DeSouza, "Introduction and Overview", **Economic Strategy and National Security: A Next Generation Approach**, (Ed.) Patrick J. DeSouza, Colorado: ABD, Westview Press, 2000, s. 4. Günümüzde, Amerikan Senatosu'nda Finans Komitesi'nin ve Ulusal Güvenlik Alt Komitesi'nin gündeminde, ekonomik güvenlik yer tutmaktadır. Örneğin; The United States Senate Committee on Finance, "Economic Security", (Çevrimiçi) <http://www.finance.senate.gov/issue/?id=2135a2c9-707e-4468-8088-c793521b8b63>, 19 Aralık 2015.

11 Eylül 2001 saldırıları ise, geçerli güvenlik düşüncesini, güvenlik politikası dairesinden ileri bir düzeye taşımıştır. Ekonomik güvenlik faktörü, stratejik analize daha dikkatle dâhil edilmiştir: “*Amerika'nın ve dünyanın iktisadî refahını malların, hizmetlerin, sermaye ve emeğin yanı sıra bilgi ve teknolojinin sınırlar arası akışında gören Birleşik Devletler, terörizmin finanse edilmesini engellemek, dolandırıcılıkla mücadele etmek ve fikrî mülkiyet haklarını korumak kapsamında ekonomik güvenliği değerlendirmektedir.*”¹²⁴ Böyle bir uygulama, saldırılara hedef olan Pentagon’un “güvenlik” alanını, Dünya Ticaret Merkezi’nin ise “iktisadî” alanı temsil etmelerinden ileri gelmiştir.¹²⁵

Çalışmada temel olarak alınacak ekonomik güvenlik kavramı teorik olarak tanımlanırken bazı terimler kullanılmıştır. Aşağıda bu terimler yer almaktadır:

- **İktisadî kapasite;** “*dış ekonomi politikasının (DEP) (foreign economic policy -FEP-) önde gelen uygulayıcılarının (protagonistlerinin),¹²⁶ siyasî ve iktisadî görevleri, ulusal çıkar tanımı dâhilinde dış baskının ve karmaşanın yarattığı kırılganlığı en alt düzeye indirerek, iktisadi kapasiteyi kullanabilme kabiliyetleridir.*”¹²⁷
- **DEP protagonistleri;** “*bürokratik liderlik ile dış ekonomik politikayı yönetmekten ve siyasî veya yarı siyasî liderlik ile yönlendirmekten sorumlu önde gelen aktörlerdir.*” DEP protagonistleri, normal şartlar altında, merkezî devlet temsilcileri olabilirler. Fakat aynı zamanda bu politika yapıcıları; devlet altı (*sub-state*) birimleri (örneğin; yerel yönetim birimleri), uluslar üstü (*supranational*) veya devletlerarası (*inter-governmental*) birimleri (Örneğin;

¹²⁴ Bkz. Department of Homeland Security (DHS), “Economic Security Overview”, (Çevrimiçi) <http://www.dhs.gov/topic/economic-security-overview>; DHS, “Economic Security”, (Çevrimiçi) <http://www.dhs.gov/economic-security>, 19 Aralık 2015.

¹²⁵ Dent, **a.g.e.**, s. 206.

¹²⁶ Oxford sözlüğünde “protagonist” kelimesinin ikincil anlamı, “Gerçek bir durumda öne çıkan, önde gelen şahıs, şahsiyet” şeklinde açıklanmıştır. Kökeni 17. yüzyıl sonları Yunancasına dayanan bu sözcük, tiyatrodâ esas/ana karakteri anlatmak için kullanılmıştır. Bu çalışmada, protagonist kelimesi, “önde gelen kurum, şahsiyet, uygulayıcı” manasında geçecektir. Bkz. Oxford Dictionaries, (Çevrimiçi) http://www.oxforddictionaries.com/us/definition/american_english/protagonist, 19 Aralık 2015. Bununla beraber yer yer dış ekonomi politikası kavramı da kısaltılarak DEP biçiminde çalışmada yer alacaktır. Böylelikle kavramsallaştırmanın sahibi Dent’in de üslubuna sadık kalınmıştır, ¹²⁷ Dent, **a.y.**.

Avrupa Birliği) hatta bazı durumlarda iş dünyasından ve sivil toplumdan temsilcileri kapsayabilmektedirler.¹²⁸

- **DEP güçleri** ise protagonistlerin faaliyet gösterdikleri yönetim biçimini (*polity*) temsil etmektedirler. Genellikle DEP güçleri, “*ulus devletler*”dir. Ancak istisnalar mevcuttur: Bu güçler; şehir devletleri, federasyonlar ve eyaletler biçiminde de var olabilirler.
- **DEP seçim bölgesinin pay sahipleri**, DEP oluşumu ile doğrudan ilgisi olanlardır ya da DEP oluşumu üzerinde baskı gücü olanların temsil ettikleri gruplardır. Dış çevreler ise, güçlü devletlerin, ekonomik güvenlik amaçlarını sürdürerek önemli yapısal güçlerini denediği yerlerdir.¹²⁹

Yukarıdaki görüşlerin yanı sıra bazı akademisyenler, ekonomik güvenliği tanımlayabilmek için çok yönlü bir yaklaşım benimsemişlerdir. Bir görüşe göre, ekonomik güvenliği, “ticaret ve yatırımlar” ile “iktisat politikası araçları” etkilemektedir. Buna göre, diğer yabancı uygulayıcılar tarafından kötü ekonomik performans dolayısıyla sağlanan düşük düzeydeki ekonomik güvenlik, askerî kapasite ve güç öngörüsü ile de ilişkilendirileceğinden, bu duruma iktisadî politikalarla cevap verilmesi gerekmektedir. Bununla beraber, küresel, toplumsal ve çevreyle ilgili istikrarsızlık korkusunun hâkim olması, ekonomik güvenliği etkilemektedir.¹³⁰

Başka bir bakış açısına göre ise; devlet, cemiyetin, toplumsal ve iktisadî yapılarının korunması ile ilgilenmektedir. Devletin, toplumsal bütünlüğü sağlamak adına, etkin bir koruyucu (bekçi) gibi hareket etmesi gerekmektedir.¹³¹ Dolayısıyla devletin, uluslararası iktisadî çevrenin, askerî amaçlar doğrultusunda istikrarsızlaşmasından dolayı diğer devletler ile işbirliği yaparak korunabilmesi kabiliyeti, ekonomik güvenliğin önemli bir parçasıdır.¹³²

---

¹²⁸ Örneğın; 3 Mart 2001 tarihinde Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanlığı görevini üstlenen Kemal Derviş gibi.

¹²⁹ Dent, **The Foreign Economic Policies of Singapore, South Korea and Taiwan**, s. 1.

¹³⁰ Vincent Cable, “What is International Economic Security?”, **International Affairs**, C: 71, S: 2, 1995, (Çevrimiçi) <http://www.jstor.org/stable/2623436>, DOI: 10.2307/2623436, 19 Aralık 2015, ss. 306, 307.

¹³¹ James Sperling ve Emil Joseph Kirchner, **Recasting the European Order: Security Architectures and Economic Cooperation**, Manchester, Manchester University Press, 1997, s. 12.

¹³² Dent, “Economic Security”, s. 209.

Diğer bir görüşe göre; iktisadî refahın sağlanmamış olması tehdidinin yokluğu; bir başka deyişle iktisadi refahın istenilen düzeyde sağlanmış olması durumu, ekonomik güvenlik olarak adlandırılmaktadır. Ekonomik güvenlik, sürekli tehlike sınırının altına düşme endişesi taşıma halidir şeklinde de yorumlanmıştır. Genellikle, çoğu ekonomik güvenlik analizi, dış ekonomi politikaları bağlamında “gücü” ve “çeşitli, çok sayıda” hedefi öncelikleri haline getirmektedir. Gücün ve çeşitli, çok sayıda hedefin varlığı, Neoliberaler ve Neorealistler ortak bir ekonomik güvenlik tanımı oluşturabilmeleri adına, deneysel bir etkinlik alanı yaratmaktadır.¹³³ Neorealistler için ekonomik gücün uluslararası sistem içinde karşılıklı etkileşim alanı ve uygulaması öncelikli ilgilendikleri konu iken, refah (“çeşitli ve çok sayıda” için örnek olarak) da neoliberal temel bir bağlamı temsil edebilmektedir.¹³⁴ Ana akım teoride ekonomik güvenlik; minimum insan/aile ihtiyaçları için gerekli olan gelir ve harcama akımının gerekliliğini, pazar birleşmelerini, dağıtımda eşitliği içermektedir. Bununla beraber, geleneksel yaklaşım, dünya çapındaki ekonomik küreselleşme ile devletler ve toplumlarda oluşan düzensizliği, özellikle dünya çapındaki finansal düzenlemeler doğrultusunda, maskeleyen niyetindedir.¹³⁵ Bu bağlamda geleneksel ekonomik güvenlik, ekonomiyi koz ve üstünlüğün yanı sıra askerî gücün temeli olarak da kullanabilmektedir. İktisadî karşılıklı bağımlılığın artması ve iktisadî meselelerin artan biçimde siyasallaşmaları, ulus devletler üzerinde önceki dönemlere kıyasla daha fazla kırılganlık yaratmıştır.¹³⁶

Bu çalışmada ekonomik güvenlik tanımını oluşturulurken tanımın iki özelliği ön plana çıkmaktadır. Bunlardan ilki “*tehdidi en aza indirgeyici oluşu*”, ikincisi ise “*fırsatları en çoğa çıkaracak oluşu*”dur. Bu temellerin üzerinde tanım yapılacak olursa: “**Ekonomik güvenlik, riskler ve tehditler karşısında, birimlerin yapısal**

---

¹³³ A.y..

¹³⁴ Peter J. Katzenstein, “International Relations and Domestic Structures: Foreign Economic Policies of Advanced Industrial States”, **International Organization**, C. 30, S. 1, 1976, (Çevrimiçi) <http://www.jstor.org/stable/2706246>, 19 Aralık 2015, s. 4.

¹³⁵ Helen E. S. Nesadurai, “Conceptualising Economic Security in an Era of Globalisation: What Does the East Asian Experience Reveal?”, **CSGR Working Paper**, S: 157/05, Şubat 2005, (Çevrimiçi) <http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/csgr/research/workingpapers/2005/wp15705.pdf>, 22 Aralık 2015, s. 2.

¹³⁶ Mandel, a.y..

bütünlüğünün, refah yaratma yeteneklerinin, siyasî-iktisadî çıkarlarının dış ekonomi politika hedefleriyle korunmasıdır.”¹³⁷

- Tanımdaki “yapısal bütünlük”, özünde; ekonominin, küresel ekonomi ile karşılıklı etkileşimi esnasında, içyapısı idame ettirilirken, yerleşik olan iktisadî öznelerin temel iktisadî taleplerini karşılama kabiliyeti ile ilişkilidir. Ekonomi uluslararası sistemde varlığını sürdürürken aynı zamanda yapısal çöküşünün önlenmesi yapısal bütünlüğüne işaret eder.¹³⁸
- “Refah yaratma yeteneği ve çıkar” boyutu; ekonomik güvenliğin sınırlarını, doğrudan ve acil ekonomik zafiyetleri en alt seviyeye indirgemek olan geleneksel çizgisinin ötesine genişletmektedir. Refah yaratma yeteneğinin ve çıkarların geliştirilmesi ve korunması “teknik” (örneğin; ticaret-endüstriyel politikaları) veya “ilişkisel” (örneğin; iktisadî diplomasi) boyutlarıyla ilgili olabilmektedir.
- Aynı zamanda, yerel ve küresel refahın azami hale getirilmesi, kendi ülkelerine ait çok uluslu şirketlerin dışarıdaki faaliyetlerine destek olunması gibi DEP çıkarlarının dışsallaştırılması ile bağlantılı olabilmektedir. Refah yaratırken ve çıkarlar göz önüne alınırken, ekonomik risklerin, tehditlerin ve kırılganlıkların gelecekte oluşabileceği alanlar azaltılmalı; bir nevi “sigorta politikası” ve “önleyici, tedavi edici” yaklaşım kurulmalıdır.

DEP güçlerinin (DEP güçleri, protagonistlerin temsil ettiği politikalar ile ilişkilidir. Bunların tipik olarak ulus ya da şehir devletler veya eyaletler olduğu düşünülebilir.) “yapısal bütünlüğü”, çağrimsal hareketlerde daha savunmacı iken, “refah yaratma yeteneği ve çıkar”ı korumak, daha destekleyici veya geliştirici hareketlerle alâkalıdır.¹³⁹

Bu kavram ve aktörler; çevresel faktörlerden ve kalkınma rekabeti faktörlerinden etkilenmektedir. Çevresel faktörler, yapısal olarak aktörlerden etkilenmeyen fakat aktör temelli güçlerin uygulamaları tarafından şekillenebilen

¹³⁷ Christopher M. Dent, “Economic Security”, s. 10.

¹³⁸ Örneğin; önceki dönemler için Doğu ve Batı Almanya; günümüzde kapitalist dünya düzeni karşısında Güney Amerika ülkeleri, Küba, Kuzey Kore; laik yönetimler ve/veya cumhuriyet yönetimleri karşısında İran ve Suudi Arabistan gibi.

¹³⁹ Dent, “Economic Security”, ss. 210-211.

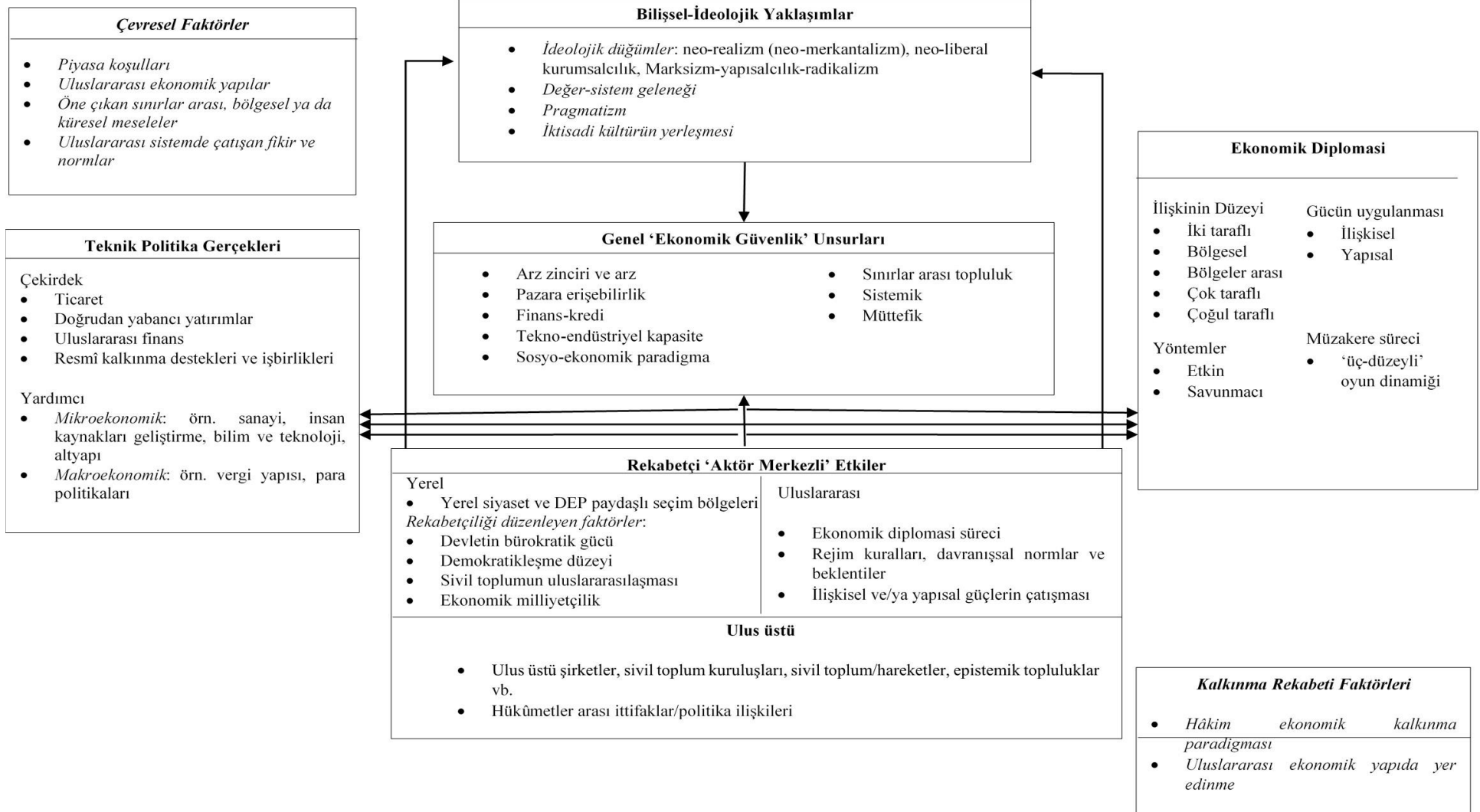
elementlerdir. Bunlar; “Piyasa koşulları”, “Uluslararası ekonomik yapılar”, “Öne çıkan sınırlar arası, bölgesel ya da küresel meseleler”, “Uluslararası sistemde çatışan fikir ve normlar”dır. Bu unsurlar, DEP protagonistlerinin nüfuzunun ötesinde yer almaktadır. Piyasa koşulları; neoliberal piyasaların devlet üzerindeki önceliği kavramı ile ilişkilidir. DEP aktörleri, davranışlarını değişen piyasa koşullarına göre ayarlamaktadırlar. DEP güçleri ile ilişkili firmaların ve endüstrilerin pozisyonları da politika yaklaşımını etkilemektedir. Uluslararası ekonomik yapılar; uluslararası ekonomik ilişkiler bağlamında müttefiklikler kadar, üretim, finans, teknoloji ve bilgi yapılarını içeren yapılardır. Öne çıkan sınırlar arası, bölgesel ya da küresel meseleler ise, uluslararası toplumun daha geniş perspektifli güvenlik konularıyla alakalı olarak ya da DEP gücünün yer aldığı ve DEP protagonistlerinden karşılık talep eden küçük bölgesel bir toplulukla ilişkili olarak ortaya çıkmaktadır. Uluslararası sistemde çatışan fikirler ve normlar, farklı ideolojik yaklaşımların benimsenmesi sonucunda oluşmaktadır.¹⁴⁰

Bütün politikalar; düşünceler, değerler ve inançlar tarafından belirlenmektedir. Bu noktada, DEP protagonistleri; bilişsel-ideolojik zemin üzerinden pay sahibi destek grupları aracılığıyla aktör temelli etkilerini göstermektedirler. Protagonistler, faaliyetlerini sisteme edilmiş ideolojik yapılar aracılığıyla ya da faydacı seçime yönlendiren, daha kişiselleştirilmiş, kendi geliştirdikleri bilişsel görüşler üzerinden sürdürmektedirler. Bilişsel-ideolojik altyapı sınıflandırılması, DEP yaklaşımını tahmin etmeye hizmet etmektedir, protagonistler bu ayrıma ait politikaları karma biçimde de kullanmaktadırlar.¹⁴¹ Aşağıdaki şekilde kabaca çerçevesi çizilmiş bu ilişki ve etkileşim ağı daha ayrıntılı olarak görülmektedir.

---

¹⁴⁰ Dent, **The Foreign Economic Policies of Singapore, South Korea and Taiwan**, ss. 9-10.

¹⁴¹ A.e., s. 11.

Şekil 2: Dış Ekonomi Politikaları (DEP) Makro-Analitik Çerçeve

Kaynak: Christopher M. Dent, *The Foreign Economic Policies of Singapore, South Korea and Taiwan*, Massachusetts; ABD, Edward Edgar Publishing Inc., 2002, s. 8

2.2. Ekonomik Güvenlik Unsurları

Ekonomik güvenlik düşüncesi, doğrudan çözülmemiş ve oldukça siyasi; anarşinin siyasi yapısı ile piyasanın iktisadi yapısı arasındaki ilişkinin doğasıyla alakalı uluslararası ekonomi politik tartışmaların içinde yer almaktadır.¹⁴² Ekonomik güvenlik hakkındaki söylem, büyük çoğunlukla, liberal gündemin baskınlığı ve bu gündemin ticaret, üretim ve finans alanlarında uygulanmaya çalışılmasının sonuçları tarafından şekillendirilmektedir. İstikrarsızlıklar hakkındaki endişeler, Birleşik Devletler'in ekonomik düşüşü ve dünya ekonomisinde artan bütünleşmeden ve liberalleşmeden kaynaklanan, yerel ve uluslararası yönetim problemleri ile ilgili sorular doğmasına neden olmaktadır. Eşitsizlik ile ilgili endişeler, yerel düzeyde devletin rolü ve uluslararası düzeyde çoğu Üçüncü Dünya ülkelerinin dezavantajlı ekonomik durumları hakkında sorular yaratmaktadır.¹⁴³

Ekonomik güvenliğin unsurları, ekonomik güvenliğin çalışma alanının ve kavramın kendisinin gelişmesi için olanak tanımaktadır. Bu unsurlar betimlenirken dış ekonomi politikaları (DEP) ve DEP güçleri (*FEP powers*) bağlamında bir çerçeve çizilmiş ve sınırlandırılmıştır. Arz zincirleri ve arz zinciri güvenliği, piyasaya giriş, finans-kredi, tekno-endüstriyel yetkinlik, sosyo-ekonomik paradigma ve sınırlar üstü toplum, sistem ve müttefik güvenlikleri teknik politikaların uygulanma alanları ile ilişkilidir.¹⁴⁴ Aynı ayrı başlıklarılmış bu unsurlar, birbirleri ile etkileşim halindedir. Bir unsur araç ya da hedef olarak seçildiğinde diğer unsurlar ile ilgili sonuçlar da alınmaktadır. Bununla beraber, bu unsurların kavramsal olarak ilişkili oldukları alt başlıklar ülkenin kendi ekonomik, sosyal ve siyasî yapısı ile ilişkilidir. Bir dönem öne çıkan bir ihtiyaç bir sonraki dönemde farklılık gösterebilmektedir.

Aşağıdaki şekil içinde, yukarıda bahsi geçen tüm unsurların yer almasıyla açıklanan ekonomik güvenlik denklemi bulunmaktadır. Bu denkleme göre, ekonomik güvenlik; teknik politikaların ve ekonomik diplomasinin uygulanmasından doğrudan etkilenmektedir. Aynı zamanda ekonomik güvenlik, destekleyici unsurların

---

¹⁴² Buzan, **People, States & Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era**, Londra, Lynne Rienner Publishers, 1991, s. 230.

¹⁴³ Barry Buzan vd., **Security: A New Framework Analysis**, Londra, Lynne Rienner Publishers, 1998, s. 97.

¹⁴⁴ Dent, **a.g.e.**, ss. 211, 218.

varlığından misli ile etkilenmektedir. Bu da demek olmaktadır ki, her ne kadar teorik politikalar ve ekonomik diplomasi hayata geçirilirse geçirilsin söz konusu ülkenin destekleyici unsurlarının yokluğu, ekonomik güvenliğin varlığını doğrudan tehdit etmektedir.¹⁴⁵

$$E_G = (T_P + E_D) \times D_U$$

Ekonomik Güvenlik (E_G) = (Teknik Politikalar (T_P) + Ekonomik Diplomasi (E_D)) x (Destekleyici Unsurlar (D_U))

Teknik

Politikalar (T_P) = (Arz Güvenliği + Piyasaya Giriş Güvenliği + Finans Kredi Güvenliği + Tekno-Endüstriyel Yetkinlik) + (Sosyo-ekonomik Paradigma ve İktisadî Sistem Güvenliği + Sınırlar Arası Toplum Güvenliği ve Müttefik Güvenliği)

Destekleyici Unsurlar (D_U) = (Ekonomik Verilerin Güvenilirliği + Politika Yapıcıların İtibarı ve Güvenilirliği + Kurumsal Yapıların Güvenilirliği ve Şeffaflığı + Hukukî İşleyişin Güvenilirliği)

Ekonomik güvenlik kavramı kapsayıcı bir kavramdır. Bünyesinde iktisadî istikrarı ve gücü barındırmaktadır. İktisadî istikrar (*economic stability*); refah getiren, istihdam sağlayan iktisadî büyümeyi teşvik ettiği için önemlidir.¹⁴⁶ İktisadî istikrarı arttırmak; iktisadî ve mali krizlerden, yüksek enflasyondan, dövizde ve mali piyasalardaki aşırı dalgalanmalardan kaçınma anlamına gelmektedir. Böylelikle

¹⁴⁵ Söz konusu ekonomik güvenlik denkleminin yapılandırılması çalışmaya aittir.

¹⁴⁶ European Commission Economic and Financial Affairs, "Why Euro?", (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu/economy_finance/euro/why/stability_growth/index_en.htm, 02 Mayıs 2016.

istikrarsızlığın getirdiği belirsizlik, yatırımların cesaretinin kırılması ve iktisadî büyümenin engellenmesi ile yaşam standartlarına zarar vermektedir.¹⁴⁷

Geçmişte bir ülkenin üretime yönlendirebileceği üretim faktörlerinin miktarı ne kadar çok ve bu faktörlerin verimlilikleri ne kadar yüksek ise, ekonomik gücünün (*economic power*) seviyesinin de o derece kuvvetli olduğu iddia edilmekte idi. Ancak göz önünde bulundurulması gereken önemli bir husus, üretimin hangi kompozisyon şeklinde veya hangi ekonomik yapı içerisinde gerçekleştiğidir. Yalnızca belirli malların üretiminde uzmanlaşan ve sektörler arası ilişkileri dengeli olmayan ülkeler, ekonomik olarak güçlü görülmemektedir. Yüksek ekonomik güce sahip olan ülkeler; sektörler arası ekonomik bütünleşmelerini tamamlamış, altyapıları güçlü, yüksek teknoloji düzeyine ulaşmış ve yaratılan geliri adil olarak paylaşabilen ülkeler olarak kabul edilmektedir.¹⁴⁸ Günümüzde ekonomik gücün önemli bir parçası; nitelikli işgücü ya da beşerî sermaye olarak adlandırılan insanlardan öte, eğitim ve öğretimle olaylara farklı bakış açılarından bakabilen bireylerdir. Siyasî ve askerî güçte de, bu önem ve seviyede olmasa da, etkileyici lider figürünün benzer bir etkisi bulunmaktadır. Eğitim önemli olmakla birlikte, göz önünde bulundurmak gerekir ki, eğitilen bireyler için piyasalarda hiçbir iş mevcut değilse, ekonomik kalkınma gerçekleşmeyecektir.¹⁴⁹ Ekonomik güvenlik, tüm bu açıklamaları bünyesinde barındıran ancak farklı ve çatı bir kavramdır.

2.2.1. Teknik Politikalar Alanında Ekonomik Güvenlik

2.2.1.1. Arz Zincirleri ve Arz Güvenliği

Ekonominin; İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra lojistik uzmanları tarafından fayda-maliyet analizinin mekânlaştırılıp dağıtım ağlarına uygulanmasıyla yeniden kavramsallaştırıldığı iddia edilmektedir. Bu, sözde “lojistik devrimi”, mekânın nasıl ifade edilip sunulduğunu değiştirmiş ve arz zincirlerinin tatbikî yönetimini

---

¹⁴⁷ International Monetary Fund (IMF), “How the IMF Promotes Global Economic Stability”, FactSheet, 10.03.2016, (Çevrimiçi) <https://www.imf.org/external/np/exr/facts/globstab.htm>, 02 Mayıs 2016.

¹⁴⁸ Tevfik Ertüzün, “Milli İktisadi Güç ile Milli Güvenlik Gücü Münasebetleri”, **Harp Ekonomisi**, İstanbul, Harp Akademileri Basımevi, 1985, ss. 200, 203, 204.

¹⁴⁹ Joseph Stiglitz, **Making Globalization Work**, Birinci Basım, New York, Penguin Books, 2007, s. 26.

dönüştürmüştür. Lojistik; geçmişte, savaşlarda kullanılmak için geliştirilen askerî teknolojiler ile sömürgeciliği; günümüzde, ülkelerin güvenliklerini, şirket stratejileri ile ulus aşırı (*transnational*) alanda yönlendirmektedir.¹⁵⁰

Arz zinciri ve arz zinciri yönetimi kavramlarının temelinde, 1970’ler boyunca ve 1980’lerin başında, birçok Amerikan şirketinin; bütünleşmiş lojistik yönetimini uygulamak için çalışması yatmaktadır. Firmalarda bütünleşmiş lojistik yönetimi ile firma üzerinden organik veya sistemik bir yolla idare edilerek materyal hareketinin sağlanması ve bu yöntem yardımıyla hem etkinliğin hem de verimliliğin artırılabilmesi fikri oluşmuştur.¹⁵¹ Zamanla olgunlaşıp hayata geçirilen bu fikirler, arz zincirlerine (*supply chain*) ve arz zinciri yönetimine (*supply chain management (SCM)*) doğru evrilmiştir. Arz zinciri, geniş bir yelpazedeki disiplinleri kapsadığından, arz zincirinin tanımı çok belirgin olmamakla beraber, çoğunlukla lojistik yönetimi ile karıştırılmaktadır. Arz zinciri yönetimi; kaynak yaratmaya, tedarik ait faaliyetlerin yönetimini, planlamasını ve tüm lojistik eylemleri kapsamaktadır. Arz yönetimi, aynı zamanda, uygulamada bağlantı ortaklarını, dayanışmayı ve işbirliğini de içermektedir. Arz zincirleri yönetimi; arz ve talep yönetimini, şirketler üzerinden yine şirketler ile bütünleştirmektedir.¹⁵²

Oxford sözlüğüne göre, arz zinciri; “malların üretimini ve arzını, ilk yapıldıkları, yetiştirildikleri vb. zamandan alındıkları veya kullanıldıkları zamana kadar olan aşamaları içeren seridir”.¹⁵³ Başka bir çalışmada, arz zinciri; “hammadde aşamasından son alıcıya kadar malların hareketi ile alâkalı faaliyetlerin hepsi” şeklinde tanımlamıştır. Bu faaliyetler; kaynak bulma, tedarik, ürün planlaması, sipariş aşaması, döküm yönetimi, ulaşım, depolama ve müşteri hizmetlerini de içermektedir. Önemli başka bir husus da, bilgi sistemlerinin bu

---

¹⁵⁰ Deborah Cowen, “A Geography of Logistics: Market Authority and the Security of Supply Chains”, **Annals of the Association of American Geographers**, C: 100, S: 3, 07 Haziran 2010 (Çevrimiçi) <http://dx.doi.org/10.1080/00045601003794908>, DOI:10.1080/00045601003794908, 19 Aralık 2015, s. 600.

¹⁵¹ Bernard J. La Londe ve James M. Masters, “Emerging Logistics Strategies”, **International Journal of Physical Distribution & Logistics Management**, C: 24, S: 7, 1994, (Çevrimiçi) <http://dx.doi.org/10.1108/09600039410070975>, 19 Aralık 2015, ss. 37-38.

¹⁵² Council of Supply Chain Management Professionals (CSCMP), **Definitions**, (Çevrimiçi) <https://cscmp.org/about-us/supply-chain-management-definitions>, 19 Aralık 2015.

¹⁵³ Oxford Dictionaries, “Definition; Supply Chain” <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/supply-chain>, 19 Aralık 2015.

aşamalarla bütünleşmesi ve böylece tüm bu faaliyetlerin izlenmesinin zorunlu olduğu inancının gelişmesidir.¹⁵⁴ Böylelikle, teknoloji ve endüstriyel yetkinlikle doğrudan ilişki kurulmuştur. Ekonomik güvenliğin diğer unsurlarından olan tekno-endüstriyel yetkinliğin geliştirilmesinde ve piyasalara girişin sağlanmasında, arz zincirlerinin ve arz zinciri güvenliğinin de önemli bir etkisi vardır. Lojistik sektöründe derinleşen AR-GE faaliyetleri, inovasyon etkisi ile artan verimlilik ve sürdürülebilirlik çalışmaları ülkenin tekno-endüstriyel yetkinliğini de beslemektedir. Piyasalara giriş açısından bakıldığında ise, geçmiş dönemlerde dahi lojistiğin önemi devlet ve imparatorluk topraklarında hissedilmiştir. Gerçekleşen coğrafi keşifler ile değişen ticaret yolları, ülke ekonomilerini coğrafi ve siyasi konumlarına göre olumlu ya da olumsuz etkilemiştir.

Yukarıda değinilen özelliklerinin yanı sıra arz zinciri, bir tür ağ (network) ve ilişkiler bütünüdür. Ağların tanımları ve ağlar üzerindeki tartışmalar da çok ve çeşitlidir; fakat ağların şu iki özelliği çok önemlidir. Bunlardan birincisi; ağ, iki firmadan daha çok sayıda firmanın yer alması ve dışsallığın var olabileceği; ikincisi ise, yönetimin rasyonel biçimini alabilmesi (Örneğin; ortak arz gibi) durumudur.¹⁵⁵ Arz zincirleri yönetimi, arz zinciri üzerinden kuruluşlar aracılığıyla işbirliğini, uyumu, bütünleşmeyi içermesi gereken yapılardır.¹⁵⁶ Kısacası, arz zincirlerinin güvenliğinin sağlanması ekonomik güvenliğin hem mikro hem de makro boyutlarını birleştirir.

Hızla gelişen lojistik alanı, arz güvenliği ile ilgili artan bir biçimde eleştirel olmaya başlamakla birlikte, aynı zamanda jeopolitik alansallığın siyasî ve mekânsal algısına da meydan okumaktadır. Günümüzde, lojistik; mekânsal sistemler arasındaki hareketin verimli düzenlenmesinin “bilim”idir; öyle ki, arz zincirlerinin yönetimini

---

¹⁵⁴ Rhonda R. Lummus ve Robert J. Vokurka, “Defining Supply Chain Management: A Historical Perspective And Practical Guidelines”, **Industrial Management & Data Systems**, C: 99, S: 1, 1999, (Çevrimiçi) <http://dx.doi.org/10.1108/02635579910243851>, 19 Aralık 2015, s. 12.

¹⁵⁵ Mark Stevenson ve Martin Spring, “Flexibility From A Supply Chain Perspective: Definition And Review”, **International Journal of Operations & Production Management**, C:27, S:7, 2007, (Çevrimiçi) <http://dx.doi.org/10.1108/01443570710756956>, 19 Aralık 2015, s. 686.

¹⁵⁶ Theodore P. Stank vd., “Supply Chain Collaboration And Logistical Service Performance”, **Journal Of Business Logistics**, C: 22, S: 1, Mart 2001, (Çevrimiçi) http://www.researchgate.net/publication/229711780_Supply_Chain_Collaboration_and_Logistics_Service_Performance, DOI: 10.1002/j.2158-1592.2001.tb00158.x, 19 Aralık 2015, s. 5.

ve tasarımını zorunlu olarak içermektedir.¹⁵⁷ Eğer bir alansal/sınır (*territorial*) güvenlik modeli, modern devlet inşasına; ulusal alanda “içeri” ve “dışarı” arasındaki ayrıma dayanarak ve bu ayrımı üreterek izin veriyorsa, bu durumda uluslar üstü sistemlerin güvenliğine aynı zamanda duyulan ilgi, bu toplumsal ve mekânsal biçimleri şüphe uyandırır hale getirir. Devletin içerisi ve dışarıyı ayrımı; otoritenin, yetkinin, alanın ve hakların, varoluşsal fakat aynı zamanda coğrafi olarak yönetilmesi için oluşturulmuştur denilebilir.¹⁵⁸

Ekonomist, siyaset bilimci, coğrafyacı ve sosyolog gibi farklı disiplinlere ait araştırmacıların katkıda bulunarak çok yönlü hale getirdikleri “sınır” kavramı, 11 Eylül saldırıları öncesinde de ulus devlet tarafından katı bir suretle tanımlanan sınır anlayışına meydan okuyan Avrupa’daki Schengen Anlaşması’nın uygulamaya konması, küresel ekonominin artan bütünleşmesi düşüncesi, ‘sınır bölgeler’ bağlamında artarak bütünleşen sınır şehirleri ile gelişen Genel Ağ üzerinden yaratılan sınırsız, sanal ve sosyal alanlar çerçevesinde incelenmekteydi. Böyle bir durumda arz zincirlerinin güvenliği, küreselleşen dünyada; arzın çeşitlendirilmesi (kendine bağımlı olmanın dışında) ekonomik güvenlikteki kırılganlığın yönetilmesi açısından önemli bir rol oynamaktaydı. Bununla beraber oligopolistik ve tekelci oluşumlar ekonomik güvenliği tehdit edebilmekteydi.¹⁵⁹ 11 Eylül sonrasında ise; fikirler (önceki tehditler devam etmekle beraber), özellikle Amerika Birleşik Devletleri’nde yeniden evrilerek, sınır güvenliğini ve iç güvenliği sağlamada ulusal stratejinin bütünleyici bir parçası olarak tanımlandı.¹⁶⁰ 11 Eylül sonrası, politika yapıcılar, geleneksel görevlerini teröristlerin ve terör silahlarının Birleşik Devletler’e girişini engellemeyi içerecek biçimde genişletti, “kanundışı biçimde yabancıların ve uyuşturucuların ve bunları sınırlar üzerinden kaçırmaya çalışanların men edilmesi” düsturunu da açıkça görev tanımlarına eklediler.¹⁶¹ 11 Eylül; ülkeye girme yolunu

---

¹⁵⁷ Cowen, **a.g.e.**, s. 601.

¹⁵⁸ A.e., s. 603.

¹⁵⁹ Dent, **a.y.**

¹⁶⁰ Jennifer E. Lake vd., **Border and Transportation Security: The Complexity of the Challenge**, CRS Report for Congress, 29 Mart 2005, (Çevrimiçi) <https://www.fas.org/sgp/crs/homsec/RL32839.pdf>, Order Code: RL32839, 19 Aralık 2015, s. 5.

¹⁶¹ Karina Ordóñez, “Securing the United States-Mexika Border: An On-Going Dilemma”, **Homeland Security Affairs**, Proceedings of the 2008 Center for Homeland Defense and Security Annual Conference, **The Journal of the NPS Center for Homeland Defense and Security**, Nisan 2008, (Çevrimiçi) <https://www.hsaj.org/articles/132>, 19 Aralık 2015, s. 2.

arayan potansiyel teröristlerin yasadışı göç sorununa yeni bir boyut getirmiş, bu suretle sınır güvenliğini ulusal boyuttaki öncelikler kategorisine yükseltmiştir.¹⁶² Dolayısıyla ülke sınırlarından giriş-çıkış yapan kişi ve ürünler önceki dönemde öncelikli olarak ekonomi alanında tanımlanırken 11 Eylül sonrasında söz konusu kişi ve ürünler ülke güvenliği ile ilintili olarak algılanmış ve görüş açısında kayma yaşanmıştır.

Artan hareketlilik ve modern terörizmin potansiyel yıkıcılığı, Birleşik Devletler’i sınır ve taşımacılık sistemlerinin güvenliğini en temel noktalardan ele alarak yeniden düşünmeye ve düzenlemeye itmiştir. Yurtiçi Güvenlik Departmanı’ndaki tek bir oluşum, ülkeye giren kim ve ne olursa, ekonominin dayandığı kanuni temellere uygun giriş yapan insan, mal ve hizmet akışına olanak tanıırken, teröristlerin girişini engellemek amacıyla genişletilmesi için kurulmuştur. Söz konusu departman ve ortakları, uluslararası anlaşmalar ve teknoloji yoluyla sınır-güvenlik fonksiyonlarını yurt dışında yönlendirebilecektir.¹⁶³ Bir anlamda Birleşik Devletler, 11 Eylül’e Yurt içi Ulusal Güvenlik Birimi’ni (Domestic Homeland Security (DHS)) yaratarak yanıt vermiştir. DHS, "Birleşik Devletler içerisindeki terörist saldırılarını engellemek, Amerikalıların terörizme karşı zafiyetini azaltmak ve bir saldırı oluştuğunda hasarı asgari düzeye indirmek ile meydana gelen zararları iyileştirmek" görevi verilen bir kurumdur.¹⁶⁴ DHS, Yurt içi Güvenlik Hareketi 2002’nin altında kurulmuştur ve yirmi iki kurum, bir bölümde ve görünürde bir amaç altında birleştirilmiştir. Yeni kurulan müdürlüklerden biri de “Sınır ve Taşımacılık Güvenliği”dir, Göçmenlik ve Vatandaşlık Bürosu (INS) feshedilmiş, görevleri Vatandaşlık ve Göçmenlik Bürosu (CIS), Göçmenlik ve Gümrük Kuvvetleri (ICE), Birleşik Devletler Sahil Koruma (USCG), Gümrük ve Sınır Koruma (CBP) arasında bölüştürülmüştür.¹⁶⁵ İç güvenlik endişeleri ile iktisadi faaliyetler böylece birleştirilmiştir.

---

¹⁶² Ordonez, a.y..

¹⁶³ Office of Homeland Security, *National Strategy for Homeland Security*, Washington DC, Government Printing Office, Temmuz 2002, (Çevrimiçi) <http://www.dhs.gov/sites/default/files/publications/nat-strat-hls-2002.pdf>, 19 Aralık 2015, s. 21.

¹⁶⁴ A.e.,s. 2.

¹⁶⁵ Ordonez, a.y..

Korku ve güvensizlik, dünya gündeminde bir süredir öncelikli sıralarda yer almıştır. Fakat bu duygular, Birleşik Devletler’de 11 Eylül’den bu yana politika yapımında dayanak noktası haline gelmiştir. Küresel ticaretin yükselişinin sürdürülebilirliğini desteklemenin yanı sıra, özellikle arz zincirleri de güvenlik politikasının ciddi bir gayesine dönüşmüştür. Dünya liderlerinin, bazı durumlarda, küresel ticareti ve ulusal güvenliği bir tuttukları görülebilmektedir; ekonomik akışla ilgili endişeler, zaman zaman jeopolitik güvenlik stratejilerine galip gelebilmektedir.¹⁶⁶ Bunun gibi ticaret ve güvenlik konularında ikilem yaratan durumlarda ise uzmanlar, sınır alanları ile ilgili yeni modeller kavramsallaştırmaya çalışmaktadırlar. Bu modeller, liman alanlarını, arz zincirlerinin bütünlüğünü devletin istisnai biçimlerini gerektiren kritik düğüm noktaları olarak tanımlamaktadırlar. Deniz sınırlarında (yerel) suçları ve uluslararası terörist hareketlerini engellemek için, askerî ve siyasî güce ihtiyaç duyulduğu önermesine dayanmaktadırlar. Bu teorik çerçeve ise, ulusal ve ulus üstü yönetimler tarafından uygulamaya konmaktadır. Bu yeni sınır alanı modelinin, emek ve vatandaşlık ilişkileri dâhilinde inşa edilmesi hedeflenmektedir.¹⁶⁷

Dış kaynakların dâhil olduğu kilit arz zincirlerinin güvenliğinin sağlanması “arz güvenliği” olarak tanımlanabilir. Bu şekilde güvenliğin sağlanması, dış ekonomi politikası (DEP) gücü ile elde edilmeye çalışılan yabancı mallar, parçalar ve teknolojik ürünlerin sağlandığı yapılar ile de ilgilidir. Ayrıca bu yapıların bütünlüğünü sürdürmek için de ekonomik diplomasiye başvurmak gerekebilmektedir. Bu yapılar, temelde ekonominin arz tabanı işlevini görmektedir. Dış ölçek ekonomisinden kazanmak ve zenginleştirilmiş arz-tabanından faydalanmak isteyen iktisadî aktörlerin perspektifinden bu yapılar altyapı koşulları içerisinde düşünülebilmektedir.¹⁶⁸ 11 Eylül saldırıları; kuruluşların, iş faaliyetlerine yönelik olan terörizm tehditlerinin daha çok farkına varmasına neden olmuştur. Beşerî tehditlere karşı arz zincirleri stratejileri ve kaynakları ile alınan tedbirler, şirketlerin aynı zamanda doğal felaketlere karşı hazırlanmasına ve yanıt vermesine yardımcı

---

¹⁶⁶ Örneğin; sınırları kapatma kararında olduğu gibi.

¹⁶⁷ Cowen, **a.g.e.**, ss. 615-616.

¹⁶⁸ Dent, **a.y.**.

olabilmektedir.¹⁶⁹ 11 Eylül saldırılarının meydana geldiği günler içerisinde imalatçılar, montaj fabrikalarında materyallerin akışıyla ilgili sorunlar yaşamaya başlamışlardır. Kanada ve Meksika sınırlarındaki yavaşlamalardan dolayı geciken yük dolu tırlar, üretim bantlarının boş çalışmalarına neden olmuştur. Bu durumun bir örneği de 13 Kasım'da Paris'te gerçekleşen bombalamalarda ve ateş açılma olayında yaşanmıştır. Olaylar 11 Eylül saldırılarıyla paralellik göstermektedir. Başkan François Hollande'ın ilk tepkisi, teröristlerin kimliklerine dair kanıtlar dahi ortaya çıkmadan önce, ulusun sınırlarında kontrolün tekrar sağlanması yönünde olmuştur.¹⁷⁰ Bu gibi insan yapımı felaketler; saldırılara hazırlanma, artan belirsizlik karşısında arz zincirlerini ve devletle olan ilişkileri yönetme, problemlerle baş edebilmek için organize olma gibi özellikler vasıtasıyla bu felaketlerle baş edebilme kabiliyetlerini sınamaktadır.¹⁷¹ 11 Eylül ile beraber devlet, vatandaşlarını terörist saldırılara ve potansiyel tehditlere karşı korumak için, malların ABD'nin içine dışına akışı için birçok standardı, politikayı ve yöntemi dayatmıştır. Daha öncesinde, hükümet yetkilileri arz zinciri yönetiminde öncelikli olarak kamuyu potansiyel zararlı atıklara maruz kalmasından korumaya odaklanmışken 11 Eylül ile hükümetin arz zincirlerinde oynadığı rol, güvenlik düzenlemelerini ve gerekliliklerini dayatmak olarak değişmiştir.¹⁷²

Arz zinciri güvenliği söz konusu olduğunda, müşteriler malların akışında daha yüksek bir güvenliği talep etmekte ve firmalar da rekabet etmeye devam edebilmek ve kârlı kalabilmek için bu talebe cevap vermektedir. Yukarıda sayılan sebeplerden dolayı, müşterilerin ve devletin, arz güvenliğini sağlamak için kullanabilecekleri zorlayıcı bir baskı mevcuttur. Devlet, yasama ve yargı gücünün; müşteriler de arz zincirinin hedef kitlesi ve bir anlamda var oluş nedeni olduklarından zorlayıcı bir baskıyla güvenliği talep edip gerçekleşmesini

---

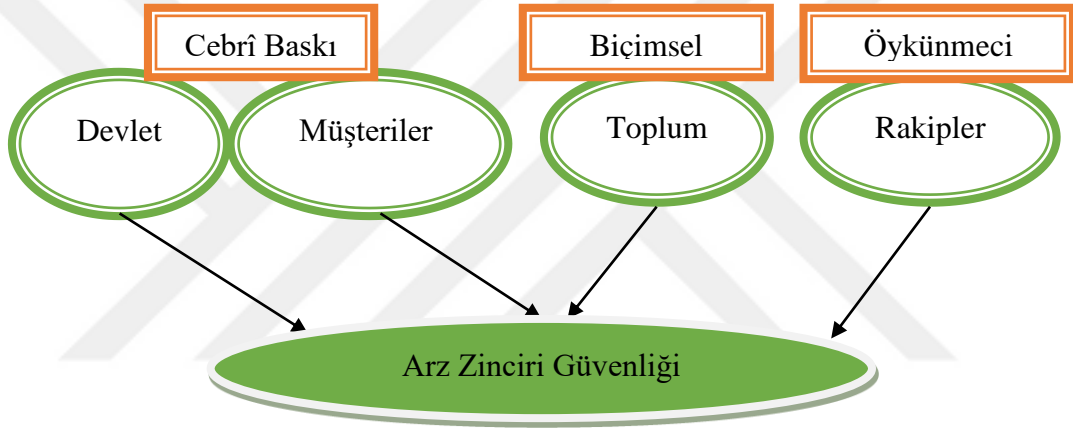
¹⁶⁹ Zachary Williams vd., "Why All the Changes?: An Institutional Theory Approach To Exploring The Drivers of Supply Chain Security (SCS)", **International Journal of Physical Distribution & Logistics Management**, C: 39, S: 7, 2009, (Çevrimiçi) <http://dx.doi.org/10.1108/09600030910996279>, 19 Aralık 2015, s. 607.

¹⁷⁰ Edward Alden, "What Europe Can Learn From America's 9/11 Response", **Fortune**, 17 Kasım 2015, (Çevrimiçi) <http://fortune.com/2015/11/17/paris-attacks-immigration-europe/>, 19 Aralık 2015.

¹⁷¹ Yossi Sheffi, "Supply Chain Management under the Threat of International Terrorism", **The International Journal of Logistics Management**, C: 12, S: 2, 2001, (Çevrimiçi) <http://dx.doi.org/10.1108/09574090110806262>, 19 Aralık 2015, ss. 1-2.

¹⁷² Williams vd., **a.g.e.**, s. 607.

sağlayabilirler. Piyasadaki kazançlı stratejiler, bu stratejileri taklit eden yeni firmaları piyasaya çekecek ve rakip firmalar, mevcut kârlı ortamın sürdürülebilmesi adına, öykünmeci bir baskıyla arz zinciri güvenliği uygulamasını yönetebileceklerdir. Bütün bu aktörlerin hepsini temsil ettiğini varsayabileceğimiz toplum da dolaylı olarak arzın sürdürülebilirliği adına biçimsel bir baskı uygulayacaklardır. Böylelikle araç olarak kullanılan bütün bu baskı çeşitleri ve yöntemleri, mevcut aktörler tarafından arz zinciri güvenliği çıktısı sağlayacak biçimde yönlendirildiğinde ekonomik güvenliğin bir ayağı sağlanmış olacaktır. Bahsi geçen bu durum, aşağıdaki basit şekilde de görülebilir:¹⁷³

Şekil 3: Arz Zinciri Güvenliğini Etkileyen Faktörler

Kaynak: Zachary Williams vd., “Why all the changes?: An Institutional Theory Approach To Exploring The Drivers Of Supply Chain Security (SCS)”, **International Journal of Physical Distribution & Logistics Management**, C: 39, S: 7, 2009, (Çevrimiçi) <http://dx.doi.org/10.1108/09600030910996279>, 27.08.2016, s. 611.

Sonuç olarak; arz güvenliği, üreticilerin ana malzemeleri ve teknolojiyi elde edebilecek rekabetçiliği sürdürme ya da geliştirme yeteneklerini etkileyebilmekte ve ekonominin genel refah üretici kapasitesi ve çıkarlarını muhafaza etmeye yardımcı olmaktadır. 11 Eylül saldırıları, yazında, arz zinciri güvenliğinde değişimin katalizörü olarak tanımlanmaktadır. Terör saldırıları değişim faktörü iken, değişimin altında yatan gerçek ise şirketlerin faaliyetlerini yürüttükleri çevredeki baskının değişmesidir.¹⁷⁴

¹⁷³ A.e., s. 611.

¹⁷⁴ A.y.,

2.2.1.2. Piyasaya Giriş ve Piyasaya Giriş Güvenliği

Piyasaya girilebilirlikten (*market accessibility*) bahsedildiğinde; mal ve hizmet üreticisi bir ülkenin, dünya üzerindeki herhangi bir piyasaya veya piyasalara bu malları ve hizmetleri satabilmek için girişinin ne kadar kolay olduğu ele alınmaktadır.¹⁷⁵ Bu bağlamda, piyasaya giriş güvenliğinin sağlanması hususunda vurgulanan nokta, ülkelerin piyasalarına giriş esnekliği ne kadar yüksek olursa bir ülkenin elde edeceği gelir bu esneklikle orantılı olarak o kadar büyük olacaktır varsayımdır. Fakat piyasaya girişin ne kadar kolay veya rahat olduğunu ölçmede kullanılan, üzerinde fikir birliğine varılmış tek bir yol yoktur.

Geleneksel bakış açısıyla piyasaya girişi inceleyen yaklaşımlar, konuyu dar bir uluslararası ticaret perspektifiyle sınırlamışlardır. Bu perspektife göre; gelişmekte olan ülkelerin gelişen ticareti, yerel korumacılığın azalması ve gelişmiş ülke pazarlarına girişlerin olumlu yönde değişmesi ile beslenmektedir. Arz ve lojistik kısıtlamaları ise, az gelişmiş ülkeler ile düşük gelirli ülkeleri olumsuz etkilemektedir. Bu görüşte, değer zincirlerinin artan rolünün ve kıyı ötesi (*off-shore*) üretimin pek çok ülkenin iktisadî büyümesini olumlu etkilediği inancı hâkimdir.¹⁷⁶ Diğer bir deyişle, bir bölgenin dünya ekonomisi ile bütünleşmesi, söz konusu ülke tarifelerini düşürdüğü, Avrupa Birliği (AB) ve Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) tarafından sunulan ticarete kolaylaştırma, rekabet, yatırım ve devlet alımları hakkındaki serbestleşme kurallarına uyduğu vakit gerçekleşir denilmektedir. Aynı zamanda AB'deki imtiyazlı bütünleşme çabaları, bölgesel bütünleşmenin başarısızlığı ile bağdaştırılmaktadır.¹⁷⁷

Geleneksel görüşün yanı sıra, uluslararası ticaret yazınında piyasaya giriş kavramı incelendiğinde bu kavramın; “bir ülkenin ithal malların girişini kısıtlamak veya düzenlemek adına kullanabileceği ölçütler” için çatı bir kavram olarak algılandığı görülmektedir. Fakat piyasaya giriş kavramının doğrudan gözlemlenebileceği bir ölçüt olmadığından tam mânâsıyla anlamlandırılmasında

¹⁷⁵ Dent, “Economic Security”, s. 212.

¹⁷⁶ Constantine Michalopoulos ve Francis Ng, “Developing Country Trade Policies And Market Access Issues: 1990-2012”, **Policy Research Working Paper**, S: 6463, Mayıs 2013, (Çevrimiçi) <http://dx.doi.org/10.1596/1813-9450-6463>, 27 Ağustos 2016, s. 2.

¹⁷⁷ Alfredo C. Robles Jr., “EU FTA Negotiations with Sadc And Mercosur: Integration into The World Economy or Market Access for EU Firms?”, **Third World Quarterly**, C: 29, S: 1, 2008, DOI: 10.1080/01436590701726608, 14 Kasım 2015, ss. 183-184.

güçlükler yaşanabilmektedir.¹⁷⁸ Piyasaya giriş kavramını sadece ticaret politikaları bağlamında ve koşullarında değerlendirmek yetersiz olabilmektedir. Bu kavram “doğru ticaret politikalarının uygulandığı ortam” sınırlamasının ötesinde değerlendirilmelidir. Ancak, bu ortamın oluşması da yeterli değildir. Bir ülkenin liberal ticaret rejimini benimsemiş olması, ne üreticilerinin ne de tüketicilerinin dünyanın geri kalan piyasalarına girişini garanti etmemektedir. Örneğin; AB şirketleri için, eğer AB bakış açısı, dünya ekonomisi ile bütünleşmenin anlamı; talebi artan malları daha çok üretebilmek, mamul mal ihracatı yapabilmek ve dünyadaki toplam üretimdeki payın artışı olsaydı, dolayısıyla çok boyutlu serbestleşme fikrini kapsasaydı, dünya ekonomisi ile bütünleşme ve piyasaya giriş arasında hiçbir tezat oluşmazdı.¹⁷⁹ Ancak AB’nin diğer ülkelere veya topluluklara ait şirketlere uyguladığı kısıtlamalar, tek yönlü serbestlik ile piyasalara girişi zorlaştırmaktadır. Kamu kurumları, düzenleyici ortam ve ağ sanayilerinin hepsi, ticaret serbestliğinde etkilidir. Kamu kurumları; yönetim meseleleri, hukukun yönetilmesi ve ekonomi içerisinde piyasanın rolü ile ilgilenerik iktisadî büyümeyi yönlendirebilir. Böyle bir durumda, bir ülke, ister serbest ekonomi yanlısı olsun ister olmasın, diğer pazarlara ulaşabilir ya da kendi ülke piyasasına girişleri belirli bir çerçevede sağlayabilir. İyi yapılandırılmış ve verimli ağ sanayileri dünyanın geri kalanının yerel piyasalara ve dünya piyasalarına girişini geliştirecektir.¹⁸⁰

Yatırımlar; büyümenin ve sürdürülebilir kalkınmanın merkezinde yer almaktadır. Bir ekonominin üretkenliği ve bu üretkenliği sağlayacak kapasitenin artırılması, iş yaratmada ve gelir artışında etkili olabilmektedir. Bir ülkede yatırımın büyük bir kısmı yerel firmalar tarafından yapılabilmektedir. Fakat uluslararası yatırımlar, sermaye stokuna katkı sağlamasının yanı sıra, başka avantajlar da sağlayabilmektedirler. Örneğin; uluslararası yabancı yatırımlar, teknolojinin yerel piyasada yaygınlaşmasına yardımcı olabilir; sahip olduğu uzmanlığı, yarattığı tedarik zinciri ile paylaşabilir ve diğer piyasalara girişte, yerel firmalara sahip olmadıkları

---

¹⁷⁸ Jay Squalli v.d., “An Analysis Of Market Access”, **Applied Economics**, C: 42, S: 14, 2010, DOI: 10.1080/00036840701736198, 19 Aralık 2015, s. 1833.

¹⁷⁹ Robles Jr., **a.g.e.**, ss. 194.

¹⁸⁰ Squalli vd., **a.g.e.**, s. 1834.

olanaklar sağlayabilirler.¹⁸¹ Bu açıdan bakıldığında, piyasaya girişin kolaylık derecesini belirleyebilmek hususunda dört kıstas ön plana çıkmaktadır.¹⁸²

- 1. Yabancı Sahipliğine ve Yabancı Yatırımcılara Açıklık:** Genellikle uluslararası yatırımcıların bir ülke piyasasında görmek istedikleri özelliklerden biri de yerel ve uluslararası yatırımcılar arasında bir fark gözetilmemesidir.
- 2. Sermayenin Giriş ve Çıkışında Kolaylık:** Uluslararası yatırımcılar; rahatsız edilmeden, gecikmesiz bir biçimde ve normal şartlarda karşılaşılabilecekleri maliyetlerin dışında bir maliyetleri olmaksızın, sermayelerini piyasanın içine ya da dışına taşıyabilecekleri bir pozisyonda olmak isterler.
- 3. Çalışma Alanının Verimliliği:** Uluslararası yatırımcıların sağlanmasını gerekli gördükleri hususlardan birisi, holdinglerinin iyi tanımlanıp iyi korunmasıdır. Böyle bir durumun da kabaca ticaret, yerleşim ve muhafaza işinin ve uygun maliyet temeli üzerinde çeşitli yönlerden sağlandığı, faaliyet risklerin olabildiğince en aza indirildiği bir ortamda gerçekleşebileceği düşünülmektedir.
- 4. Kurumsal Çalışma Alanının İstikrarı:** Uzun vadeli yatırımcılar, bir ülkenin piyasasına uzun vadeli olarak taahhütte bulunmaktadırlar. Bu nedenle istikrar onlar için çok önemlidir. Devlet müdahalelerinin geçmişteki performansı ve güncel yabancı sermaye kısıtlamaları, “serbest piyasa” iktisadî sisteminin istikrar göstergeleri olarak kullanılmaktadır. Bu değerler, ileriye bakan göstergeler olmamalarına karşın, yatırımcıların alacakları potansiyel riski öngörmelerinde yardımcı olabilmektedir.

Yukarıda bahsi geçen kıstasların yanı sıra, piyasaya giriş güvenliğinin oluştuğu durum piyasaların açık olması ile bağdaştırılmaktadır. Buna göre; “*Açık piyasalar, insan yapımı engellerin, malların, sermayenin ve emeğin sınırlar arasındaki akışına herhangi bir müdahalede bulunmadığı durumu karakterize*

---

¹⁸¹ Organization for Economic Co-Operation and Development (OECD), “Policy Framework for Investment 2015 Edition”, Paris, OECD Publishing, (Çevrimiçi) <http://dx.doi.org/10.1787/9789264208667-en>, 19 Aralık 2015, ss. 13-14.

¹⁸²MCSI, “MSCI Global Market Accessibility Review June 2015”, Haziran 2015, (Çevrimiçi) https://www.msci.com/documents/1296102/1626811/MSCI_Global_Market_Accessibility_Review_June2015.pdf/bc3f34a2-b4e0-460f-8cb2-1c88d458a72b, 19 Aralık 2015, ss. 4-10.

etmektedir.” şeklinde açıklanmaktadır. En basit tanımıyla, ülke piyasaları ne kadar açıksa diğer ülkelerin piyasaya giriş güvenliği o oranda sağlanmış olur şeklinde bir iddiada bulunulabilir. Her bir ülkenin ticarete olan açıklığını farklı göstergeler temsil edebilmektedir. Bir ülkenin açıklığını tanımlayabilmek için dört farklı bileşen kullanılabilir:

- Ticaret yapılmasında gözlemlenmiş açıklığı;
- Ticaret politikaları;
- Doğrudan yabancı sermayeye olan açıklığı¹⁸³ ve
- Ticaretin altyapısı.

Bu bileşenlerle oluşturulmuş bir açık piyasa endeksinin sonuçlarına göre ülkelerin sıralaması aşağıdaki tabloda yer almaktadır:¹⁸⁴

Tablo 7: Açık Piyasa Endeksi Ülke Sonuçları ve Sıralaması

Kategori	Sıra	Sonuç	Kategori	Sıra	Sonuç
Singapur	1	5.5	Romanya	38	3.9
Hong Kong	2	5.5	Portekiz	39	3.8
Lüksemburg	3	4.9	Peru	40	3.8
Belçika	4	4.8	Güney Kore	41	3.8
Hollanda	5	4.8	ABD	42	3.7
İrlanda	6	4.7	İtalya	43	3.6
İsviçre	7	4.7	Japonya	44	3.6
Birleşik Arap Emirlikleri	8	4.7	Vietnam	45	3.6
İzlanda	9	4.7	İspanya	46	3.6
İsveç	10	4.5	Tayland	47	3.5
Estonya	11	4.5	Ürdün	48	3.4
Danimarka	12	4.5	Yunanistan	49	3.3
Malta	13	4.5	Güney Afrika	50	3.3
Norveç	14	4.5	Türkiye	51	3.2
Slovakya	15	4.5	Kazakistan	52	3.2
Avusturya	16	4.4	Uruguay	53	3.1
Çek Cumhuriyeti	17	4.4	Meksika	54	3.1
Macaristan	18	4.4	Kolombiya	55	3.1
Almanya	19	4.3	Endonezya	56	3.1
Letonya	20	4.3	Rusya Federasyonu	57	3.1
Yeni Zelanda	21	4.3	Fas	58	3.0

¹⁸³ Doğrudan yabancı yatırımların kısıtlanıp kısıtlanmadığını ölçme hususunda dört göstergeye bakılabilir: (a) Yabancı hisse senetlerinde kısıtlamalar; (b) Eleme ve onaylama mekanizması; (c) Kilit personel olarak yabancıların işe alımında olan sınırlamalar ve son olarak (d) Faaliyet kısıtlamaları (Örneğin; Şubeleşmedeki, sermayenin ana yurda geri gönderilmesindeki veya toprak sahipliğindeki kısıtlamalar gibi.) Bkz. OECD, “Measuring FDI Restrictiveness”, (Çevrimiçi) <http://www.oecd.org/investment/fdiindex.htm>, 19 Aralık 2015.

¹⁸⁴ K. Michael Finger, “ICC Open Markets Index”, Üçüncü Basım, Eylül 2015, International Chamber of Commerce (ICC), (Çevrimiçi) <http://www.iccwbo.org/global-influence/g20/reports-and-products/open-markets-index/>, 19 Aralık 2015, s. 11.

Slovenya	22	4.3	Çin	59	3.0
Litvanya	23	4.2	Filipinler	60	2.9
Kanada	24	4.2	Mısır	61	2.7
Finlandiya	25	4.2	Tunus	62	2.7
Bulgaristan	26	4.1	Hindistan	63	2.6
Avustralya	27	4.1	Venezüella	64	2.6
Tayvan	28	4.1	Arjantin	65	2.5
Şili	29	4.1	Nijerya	66	2.4
Birleşik Krallık	30	4.1	Kenya	67	2.4
Polonya	31	4.0	Sri Lanka	68	2.3
Güney Kıbrıs Rum Yön.	32	4.0	Uganda	69	2.3
Malezya	33	4.0	Brezilya	70	2.3
İsrail	34	3.9	Cezayir	71	2.2
Ukrayna	35	3.9	Pakistan	72	2.1
Suudi Arabistan	36	3.9	Bangladeş	73	1.9
Fransa	37	3.9	Etiyopya	74	1.9
			Sudan	75	1.8

Kaynak: K. Michael Finger, "ICC Open Markets Index", Üçüncü Baskı, Eylül 2015, International Chamber of Commerce (ICC), (Çevrimiçi) <http://www.iccwbo.org/global-influence/g20/reports-and-products/open-markets-index/>, 21 Kasım 2015, s. 13.

Yukarıdaki tabloya göre; ABD, Fransa ve Japonya gibi dünyanın en büyük bazı ekonomilerinin ortalama bir sonuç elde ettikleri görülmektedir. Bununla beraber, gelişmekte olan otuz iki ülkenin yarısı ise endekste ortalamanın altında yer almaktadır. En yüksek performansı gösteren ve genel açıklık için mükemmel bir sonuca ulaşan iki ülke vardır. Bu ülkeler, Hong Kong ve Singapur'dur. Bu durumun aksine, en kötü performansı gösteren ülkeler ise Pakistan, Bangladeş, Etiyopya ve Sudan'dır. G20 liderleri; iş yaratma ve iktisadî büyüme hedeflerini sağlamanın bir parçası olarak gördükleri market açıklığının önemini ısrarla vurgulamalarına rağmen, G20 ülkelerinin bu konudaki performansları, market açıklığını sağlamada öncü bir konumda bulduklarını göstermemektedir. Hatta G20 ülkelerinin ortalama sonuçları, 75 ülke örneğinin az da olsa altında kalmaktadır. Sadece G20 ülkelerinden tek bir ülke; Almanya, ilk yirmi ülke arasında yer almaktadır. Bununla beraber sadece Almanya, Kanada, Avustralya ve İngiltere ortalama açıklık derecesinin üzerinde bir sonuca sahiptir. BRICS ülkeleri (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika) toplu halde ortalama açıklık derecesinin altında kalmaktadır.¹⁸⁵

Pazara giriş güvenliği ile DEP gücünün ilgilenmesinin temel nedeni, kilit yabancı pazarlara erişebilmektir. Bu amaca ulaşıldığında temel iki sonuç alınması beklenebilir. Bunlardan ilki, ihraç eden ülke için refah üretmek; ikincisi ise, daha

¹⁸⁵ A.e., s. 8.

önce bahsi geçen “yapısal bütünlüğü” koruyarak dış piyasalara girmektir. Pazara giriş güvenliği amacına ulaşılması aynı zamanda tekno-endüstriyel yeniden yapılandırmaya, uygun sanayi sektörlerinde milli (*extra-nationally*) olarak üretilen mallara satış yeri sağlayarak yardımcı olabilmektedir. Yerel olarak üretilen bazı önemli mallara pazar sağlanması, yapısal olarak sektörün çöküşünü önleyebilmektedir.¹⁸⁶

Ulaştırmadaki kalitenin iyileştirilmesi, lojistik ve haberleşme altyapısı, mülkiyet haklarının geliştirilmesi yönünde kamu kurumlarının adım atmaları, hukukun yönetimi ile yargı sisteminin bütünlüğü, geleneksel ticari düzenlemelerden daha önemlidir. Piyasaya giriş gelir artırımı için önemliyse daha iyi bir piyasaya giriş imkânı, serbest ticaret politikası rejimine kıyasla kamu kurumları ve ağ sanayileri aracılığıyla olacaktır.¹⁸⁷ Ancak azalan fakat hâlâ önem ihtiva eden ticaret maliyeti, şirketlerin merkezî ve büyük pazarlara odaklanma eğilimini desteklemektedir. Ticaret maliyetleri sonunda düşük çevre ekonomiler bundan istifade etmeye başladığında ise bir alana yığılan ekonomi; beraberinde artan rekabet, toprak ve emek ücretleriyle dışlanabilmektedir.¹⁸⁸ Ticaretin yapılmasını haklı gösteren teorik taban; pazarların yayılması ile ticaret yapan her iki tarafın da kârlı olacağı görüşü, birçok insanın uzun çalışma saatlerine, düşük ücretlere ve insanî olmayan, sınırlı sağlık olanaklarına maruz kaldıkları durumlar küresel ekonominin işleyişi ile ilişkilendirilmektedir. Böyle bir durumda ticari ilişkiler; insan hakları, emek standartları veya çevresel düzenlemeler gibi gereksinimlere cevap verecek şekilde gerçekleştirilmelidir. Bu şartların sağlanması veya sağlanamaması durumuna göre, tercihe bağlı ya da dezavantajlı piyasaya giriş şeklinde ülkelere teşvik veya yaptırım uygulanabilir.¹⁸⁹ Ayrıca olumsuz bir örnek vermek gerekirse; 11 Eylül olayları sebebiyle oluşturulan politikalar, en eğitilmiş göçmenlerin dahi Amerika’ya girişlerini

---

¹⁸⁶ Dent, a.y.. Batılı “hassas” sanayilerin yapısal olarak düşüşüne, çelik sanayii örnek verilebilir.

¹⁸⁷ Squalli vd., a.y..

¹⁸⁸ Pierre-Philippe Combes ve Miren Lafourcade, “Competition, Market Access And Economic Geography: Structural Estimation And Predictions For France”, **Regional Science and Urban Economics**, C: 41, S: 6, Kasım 2011, (Çevrimiçi) <http://www.researchgate.net/publication/222828777> ya da DOI: 10.1016/j.regsciurbeco.2011.03.012, 24 Aralık 2015, s. 508.

¹⁸⁹ Lisa Herzog ve Andrew Walton, “Qualified Market Access and Inter-diciplinarity (Research Note)”, **Ethics & Global Politics**, C. 7, No: 2, 28 Mayıs 2014, (Çevrimiçi) <http://www.ethicsandglobalpolitics.net/index.php/egp/article/view/24507> ya da (Çevrimiçi) <http://dx.doi.org/10.3402/egp.v7.24507>, 24 Aralık 2015, ss. 83, 84.

zorlaştırmıştır. Bu durum, ister istemez, ekonomi üzerinde olumsuz etki yaratacaktır. Amerika doğumlu olmayan bireyler ile Amerika doğumlu bireyler karşılaştırıldıklarında, göçmenlerin kendiışlerine sahip olma oranları diğerlerine göre dokuz kat daha fazladır. Geleneksel endüstrilerin yanı sıra, en iyi bilim insanları ve mühendisler de göçmenlerdir. 1990'lardan bu yana, göçmenlerin sahipliğindeki şirketler, 400.000'den fazla iş imkânı yaratmışlar ve 500 milyar dolarlık sermayeyi temsil etmektedirler.¹⁹⁰

2.2.1.3. Finans ve Kredi Güvenliğı

Finans-Kredi Güvenliğı, dış ekonomi politikaları gücü (*DEP power*) açısından;

- “uluslararası kredi kaynaklarına ulaşma, etkileme ya da kontrol etme” ve
- “uluslararası sistemde finansal geri ödemelerin sağlanması” ile ilgilidir.

Finansal küreselleşmenin karşılıklı, karmaşık bağımlılığına rağmen gittikçe farklı ulusal ve bölgesel finansal sistemler arasında derinleşen bağlantılar, uluslararası finansla ilgili meseleler üzerinde mecburi ve büyük işbirliklerini zorunlu kılmaktadır. Ekonomik güvenlik sağlayabilmek için, güçlü para birimi spekülâtörlerinin gittikçe artan rolü ve etkisi, finans-kredi güvenliğini bir amaç haline getirmiştir. Son zamanlarda gelişmekte olan ülkelerin akut bir problemi haline gelen ekonomik güvenlik endişeleri, daha çok Üçüncü Dünya borçları ve diğer ülkelerin IMF yardımını istemeleri bağlamında gerçekleşmektedir.¹⁹¹ Gelişmekte olan ülkelere, serbestleşme sürecinin sonunda, ekonomilerinde temel değişkenlerin belirlenmesi ve buna bağlı olarak da ilgili oldukları düşünölen ulusal büyüklüklerle olan bağlantıları değişikliklere uğramıştır. Serbest döviz kuru ve faiz, ana işlevlerinden koparak, kısa vadeli getirilerini en üst düzeye çıkarmayı hedefleyen uluslararası para hareketlerinin etkileşim alanına girmişlerdir. Bu durumda faiz, olması gerektiğinden daha yüksek bir rakamda meydana gelmiştir. Sonuç itibariyle göstergeyi değişken ve kararsız kılmıştır. Böylelikle liberalleştirme aşamasında para

¹⁹⁰ Brett Nelson, “16 Ways 9/11 Changed The Way We Do Business”, **Forbes**, 08 Eylül 2011, (Çevrimiçi) <http://www.forbes.com/sites/brettnelson/2011/09/08/16-ways-911-changed-the-way-we-do-business/2/>, 24 Aralık 2015.

¹⁹¹ Dent, “Economic Security”, s. 212; Dent, **The Foreign Economic Policies of Singapore, South Korea and Taiwan**, s. 18.

akımlarının liberalleşmesi ile döviz kurunun döviz piyasasında meydana gelişi denk geldiğinde ülkelerin ulusal döviz miktarı, mal hareketlerinin bir göstergesi olacağına spekülâtif para hareketlerinin belirteci olmuştur. Geleneksel fonksiyonunu yerine getiremeyen ülke faizi ve döviz kuru, gelişmekte olan ülkenin sıcak para olan teması sonucu, iktisadi ortamını belirsiz kılmıştır. Döviz kurlarının asli işlevlerinden olan mal hareketleri yansıtması fonksiyonu geçerliliğini kaybetmiştir. Kararsızlığın ve değişkenliğin yaygınlaşması da mal ticaretini yavaşlatıp olumsuz etkilemiştir. Böylelikle beslenen dengesizlikler istikrarsızlık doğurmuştur.¹⁹² Bu durum, temel işlevlerini yerine getiremeyen piyasanın sonucu olarak, ülkeler açısından finans kredi güvenliğini daha kırılgan hale getirmiştir.

New York; finans-kredi güvenliğinin gelişmiş bir ülkede nasıl kırılgan hale gelebileceğine dair de yorumlanabilecek, son yirmi yılın belirleyici olaylarından ikisine sahne olmuştur. Bunlardan ilki, 11 Eylül 2001 (9/11) Dünya Ticaret Merkezi'ne yapılan terör saldırısıdır; ikincisi ise, 15 Eylül 2008'de (9/15) Lehman Brothers'ın çöküşüdür. Bu iki olay, mikro düzey etkileşimlerin küresel olarak vardığı noktayı sembolize etmekle kalmamakta, aynı zamanda hangi siyasî politikaların önemli değişimlerden geçtiğinin altını çizmektedir. 2001 yılı; yeni aktörleri, gerçeklikleri, dünyevilikleri (*temporality*) ile yeni bir güvenlik paradigmasının başlangıcını oluşturmuştur. Böylelikle, yeni bir kurum olmamalarına rağmen, özel askerî şirketler, 'savaş lordları' ve terörist ağları yeniden tanımlanmıştır.¹⁹³ New York'ta ve Washington'da gerçekleşen 11 Eylül saldırılarına genel bir perspektiften bakıldığında; Birleşik Devletler, finans merkezinin kalbinden vurulmuş ve ülkenin hisse senedi ile sermaye piyasalarını kısa bir süre işlevsiz kılmıştır. Bu saldırılar; piyasaların, dış şokların etkilerini azaltma kabiliyetleri ile ilgili endişeleri arttırmıştır. Piyasalarda, söz konusu dönem süresince yabancı yatırımcıların, ABD finansal varlıklarını almaktan vazgeçecekleri düşünülmüştür. Böylelikle ABD ekonomisine akan sermayenin azalacağı ve dolayısıyla doların değerinin zayıflayacağı görüşü hâkim olmuştur. Her ne kadar doların değerindeki bir düşüş, ihracat-duyarlı (*export-*

---

¹⁹² Ahmet İncekara, **Globalleşme ve Bölgeselleşme Sürecinde Nafta ve Etkileri**, İTO Yayınları, İstanbul 1995, (Çevrimiçi) <http://www.ito.org.tr/itoyayin/0008503.pdf>, 24 Aralık 2015, s. 18.

¹⁹³ Oliver Kessler, "Beyond Sectors, Before The "World: Finance, Security and Risk", **Security Dialogue** (Special Issue on The Global Governance of Security and Finance), C: 42, S: 2, 2011, DOI: 10.1177/0967010611400775, 24 Aralık 2015, s. 197.

sensitive) ve ithalat-rakibi (*import-competing*) ABD endüstrileri için faydalı olabilecekse de bu durum, aynı zamanda faiz oranlarını yukarı çekebilecektir. Böylelikle, otomobil ve inşaat sektörleri gibi faize duyarlı endüstriler üzerinde de olumsuz bir etki olabileceği endişeleri piyasaları sarsmıştır.¹⁹⁴

Dar bir perspektiften bakıldığında ise 11 Eylül terör saldırılarının ardından, olayların gelişim sürecinde Merkez Bankası, bankacılık sistemine benzeri görülmemiş miktarda fon arzı yapmıştır. Saldırıların yıkıcı etkisi, bankacılık sisteminin kendisinde, özellikle bankaların ödemeleri gönderme kabiliyetleri üzerinde ciddi karışıklıklara neden olmuştur. Saldırıların neden olduğu fiziksel hasar, aşağı Manhattan finansal bölgesindeki telefon anahtarlama teçhizatlarının hizmet dışı kalmalarını da içeren, her bir bankadaki zarar görmüş kayıtların işlenmesi ve iletişim sistemlerinden büyük bankaların ödeme faaliyetlerini yaptıkları mekânlar olan binaların boşaltılmasına ve dağıtım geçici olarak durdurulmuş hava kargosuyla gelen çeklere kadar uzanmaktadır. Bu zarar, bazı bankaların Merkez Bankası'nın yüksek değerli ödeme sistemi olan Fedwire üzerinden diğer bankalara ödeme yapabilmesini engellemiş ve akabinde diğer bankaların bakiyelerinde açık vermelerine neden olmuştur. Bankaların ödemelerini yapabilmeleri, ciddi ölçüde, fonların gelişine dayanmaktadır. Böylelikle, bankacılık sistemi üzerinden dengenin dağılımı verilen bu beklenmedik açık yüzünden olumsuz etkilenmiştir. Telekomünikasyon altyapısına verilen zararlar, aynı zamanda bankaların, bakiyeleri bankacılık sistemi üzerinden zamanında tekrar dağıtmalarını zorlaştırmıştır. Bu sebeple, Amerikan Merkez Bankası'nın hamleleri likiditenin alışılmadık dağıtımının etkilerini gidermek niyetiyle yapılmıştır ve bankacılık sistemi doğrudan likidite dağıtımında zorluklar yaşamıştır.¹⁹⁵ Bu durum, farklı bir kırılmanın daha ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Günümüzde güç sistemlerinin zafiyeti, artık sadece fiziksel bir sistem ya da aşırı yüklenmiş bir elektrik sistemi çevresinde

---

¹⁹⁴ Gail Makinen, "The Economic Effects of 9/11: A Retrospective Assessment", **Report for Congress**, 27 Eylül 2002, Order Code RL31617, (Çevrimiçi) <https://fas.org/irp/crs/RL31617.pdf>, 29 Ağustos 2016, s. 23.

¹⁹⁵ James J. McAndrews ve Simon M. Potter, "Liquidity Effects of the Events of September 11, 2001", **Economic Policy Review (Federal Reserve Bank of New York)**, 01 Kasım 2002, C: 8, S: 2, (Çevrimiçi) <https://www.newyorkfed.org/medialibrary/media/research/epr/02v08n2/0211mcanpdf.pdf>, 24 Aralık 2015, s. 1.

şekillenmemektedir. Bu kırılganlık her geçen gün daha çok siber güvenlik çerçevesinde algılanmaktadır. Amerikan ekonomisine birçok alanda büyük tehdit oluşturan 11 Eylül terör saldırılarından beri neredeyse her iktisadî ve toplumsal fonksiyon; enerjiye, telekomünikasyon hizmetlerine ve ulaşımaya kaynak sağlama faaliyetine dayanmaya başlamıştır. Bu altyapılara olan saldırılar ekonomi ve insan yaşamı üzerinde yıkıcı etkilere sahiptir.¹⁹⁶

Bir ülkenin dış borç ya da kredi alma kabiliyeti veya aldığı borcu ödeyebilmesi, sadece o ülkenin ekonomik göstergeleri ile ilgili değildir. Söz konusu ülkenin bulunduğu coğrafya ile beraber ülkenin içerisinde ve dışarısında gerçekleşen siyasi, toplumsal ve iktisadi olaylar da ülkeyi etkilemektedir. Örneğin; insan yaşamı üzerinde yıkıcı etkileri olan terörizmin tahmin edilmesi çok zor bir durumdur. Amerikan Devleti'nin terörizmin tahmini için alışılmadık bir yol izlemeye çalışmış olması belki de bu sebeple meydana gelmiştir. Pentagon'un geniş ve çok çeşitli kaynaklardan seçtiği bir yol, çevrimiçi bir vadeli işlem piyasası yaratmak olmuştur. Böyle bir çevrimiçi vadeli işlem piyasasında, borsa spekülâtörleri sıra dışı olaylar (Örneğin; biyo-terörist bir saldırı veya Ürdün kralına suikast düzenlenmesi, Demokrat senatörlerin bu gibi olayların duyumunu aldıklarında Demokratların üzerinde bir kızgınlık yaratacağı ön koşulu gibi sıra dışı olaylar) üzerine bahis oynayabilecek hale gelmişlerdir.

Piyasanın artık aktif olmayan sitesindeki bilgilere göre; analistler, çeşitli piyasalardan edindikleri fiyatları potansiyel olayların göstergesi olarak kullanmışlardır. Örneğin; Orta Doğu bölgesi için petrolün vadeli işlem sözleşmeleri analistler tarafından kullanılmıştır. Politika Analiz Piyasası (PAP) (*The Policy Analysis Market (PAM)*) yaklaşımı, vadeli işlem sözleşmelerinin alım satımını yaparak Orta Doğu ile ilgili temel prensiplerin ardındaki nedenler ile ilgilenmiştir. Başlangıçta PAP; Mısır'ın, Ürdün'ün, İran'ın, Irak'ın Suudi Arabistan'ın, Suriye'nin

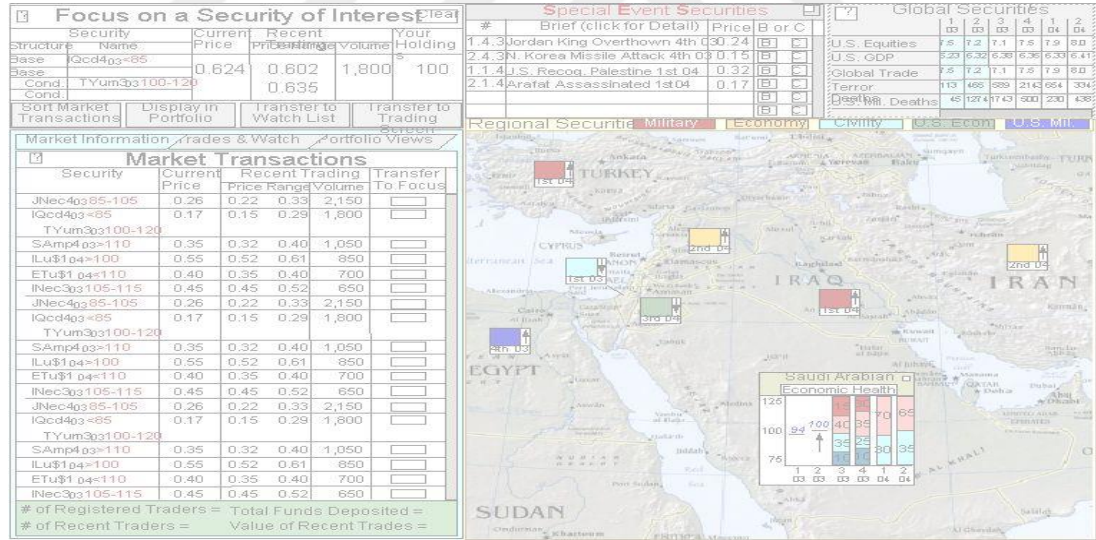
---

¹⁹⁶ David Watts, "Security & Vulnerability in Electric Power Systems", NAPS 2003, 35. North American Power Symposium, University of Missouri-Rolla in Rolla, Missouri, 20-21 Ekim 2003, (Çevrimiçi) <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.69.4104&rep=rep1&type=pdf>, s. 559.

ve Türkiye'nin ekonomik, kamusal ve askerî vadeli işlemlerinin ve ABD'nin her biri ile ilişkisinin etkisi üzerinde yoğunlaşmayı hedeflemiştir.¹⁹⁷

Meydana getirilen bu sıra dışı yöntem, saldırıların finans ve kredi sistemini etkilediği kadar finans ve kredi sisteminden yararlanarak olası saldırılara ne gibi çözümler getirilebileceğine dair çift yönlü bir etki oluşmasına sebebiyet vermiş ve finans-kredi güvenliği için yeni bir boyut oluşturmuştur. Bahsi geçen vadeli işlem piyasası, Savunma Bakanlığı Müsteşarı Paul Wolfowitz tarafından 29 Temmuz 2003'te iptal edilmiştir.¹⁹⁸ Bu program, ilk defa ciddi bir biçimde Clinton yönetimi döneminde¹⁹⁹ tartışılmıştır. Ancak 2003'te basın yayın organlarının programı keşfetmesiyle programın en etkin olduğu 11 Eylül sonrası dönemin içinde değerlendirilmesi esas alınmıştır.²⁰⁰ Aşağıdaki şekilde, Politika Analiz Piyasası'nın görünümü ve işleyişi ile ilgili göstergelerin bir örneği yer almaktadır.

Şekil 4: Politika Analiz Piyasası (*The Policy Analysis Market (PAM)*) Göstergeleri

Kaynak: The Policy Analysis Market (PAM), "Concept Overview", (Çevrimiçi) <http://cryptome.org/pam/pam-site.htm#Concept>, 24 Aralık 2015.

¹⁹⁷ The Policy Analysis Market (PAM), "Concept Overview", (Çevrimiçi) <http://cryptome.org/pam/pam-site.htm#Concept>, 24 Aralık 2015, sy.

¹⁹⁸ The Economist, "Terror Futures: A Bet Too Far", 31 Temmuz 2003, (Çevrimiçi) <http://www.economist.com/node/1957767>, 24 Aralık 2015.

¹⁹⁹ Clinton Dönemi 20 Ocak 1993-20 Ocak 2001 tarihleri arasındadır.

²⁰⁰ Rob Aitken, "Financializing Security: Political Prediction Markets And The Commodification of Uncertainty", *Security Dialogue* (Special Issue on The Global Governance of Security and Finance), C: 42, S: 2, 2011, DOI: 10.1177/0967010611399617, 22 Aralık 2015, s. 124.

Para aklama faaliyetleri, günümüz dünyasında finans sistemi üzerinden elektronik bir ortamda gerçekleşebilmektedir. 11 Eylül 2001 olaylarına verilen siyasî karşılıklardan birisi de var olan (kara) para aklama karşıtı programlara yeni güdülerin kazandırılması olmuştur. Terörü finanse eden faaliyetler ile para aklama işlemi arasında farklılıklar olmasına karşın, her iki eylem karşısında harcanan önleyici çaba ve varılacak hedefler ayrıştırmamıştır. Terörizmin finanse edilmesine uluslararası boyutta odaklanılması, 2001 saldırıları ile başlamamıştır. Bu ilginin kökleri, 1990'lara kadar gitmektedir. Özellikle Birleşmiş Milletler'in 9 Aralık 1999'da düzenlediği Uluslararası Terörizmin Finanse Edilmesinin Önlenmesi (*International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism*) Konvansiyonu bir mihenk taşı olmuştur.²⁰¹ Ancak 1999 Konvansiyonu, 11 Eylül olayları öncesindeki bu dönemde, gerekli yirmi iki ülke onayını almaktan çok uzak bir şekilde, sadece dört ülkenin onayı ile sonlanmıştı. Buna karşılık, 11 Eylül'den iki hafta sonra 28 Eylül 2001'de 1373 Çözümü²⁰², ABD'den gelen baskı ve tüm ülkelerin onayı ile kabul edilmiştir. 11 Eylül sonrası düzenlemelerdeki gelişmelere ve resmî söylemlere göre; *mali işlemlerin izini takip etme sürecinde, sadece işlenen bir suç sonrası kara paraya el konulmasına izin verilmemekte, mali hareketliliğin izlenmesinin aynı zamanda siyasî şiddet hareketini engellemek için de etkin, kilit rolde bir "istihbarat aracı" olduğu iddia edilmektedir.*²⁰³ İngiltere Hazinesi, örneğin; hazırlık içerisindeki mücrim terör faaliyetlerinin uyarı işaretlerini toplamak adına, sadece geriye bakılmamasını, aynı zamanda ileriye bakmak kadar her iki yanın da kontrol edilmesi gerektiğini söyleyerek, bu süreçte "finansal bilgi"nin kilit bir rolü olduğunu vurgulamıştır.²⁰⁴ 1990'lı yıllarda politik ekonomi ile ilgilenen akademisyenler; küreselleşmeden, Asya Finans Krizi'nden ve Doha müzakerelerinden endişe

²⁰¹ Daha ayrıntılı bilgi için lütfen bkz. United Nations, **International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism**, Adopted by the General Assembly of the United Nations in Resolution 54/109 of 9 December 1999, (Çevrimiçi) <http://www.un.org/law/cod/finterr.htm>, 24 Aralık 2015.

²⁰² United Nations Security Council, **Resolution 1372 (2001)**, 28 Eylül 2001, (Çevrimiçi) <http://www.un.org/en/sc/ctc/specialmeetings/2012/docs/United%20Nations%20Security%20Council%20Resolution%201373%20%282001%29.pdf>, 24 Aralık 2015.

²⁰³ Anthony Amicelle, "Towards A 'New' Political Anatomy Of Financial Surveillance", **Security Dialogue** (Special Issue on The Global Governance of Security and Finance), C: 42, S. 2, 2011, DOI: 10.1177/0967010611401472, ss. 163-164.

²⁰⁴ Her Majesty's Treasury (*HM Treasury*), "The Financial Challenge to Crime And Terrorism", Şubat 2007, (Çevrimiçi) http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.hm-treasury.gov.uk/d/financialchallenge_crime_280207.pdf, 24 Aralık 2015, s. 10.

duymaktaydılar. 11 Eylül saldırılarından sonra ise, finans ve güvenlik arasında yeni bir bağ oluşmuştur. Terörle savaşın ekonomik boyutu, ilgiyi, uluslararası suç ağlarının finanse edilmesi üzerine çekmiştir.²⁰⁵

2.2.1.4. Tekno-Endüstriyel Yetkinlik

Stratejik endüstriler; “devletin iktisadî ve ulusal güvenliği açısından “asli” ve ulusal ekonomiyi, gelecek veya geçmiş bağlantılarıyla pozitif dışsallıklar üzerinden etkileyebilecek etkinlikler ile ilişkisi olan sanayilerdir” şeklinde tanımlanabilir.²⁰⁶ Stratejik endüstrilerin geliştirilmesi için büyük miktarda fiziki sermayenin harcanmasına ve katma değerinin yüksek olmasına çalışılmaktadır. Böylelikle, yüksek katma değeri olan endüstri daha yüksek ücretler ödeyecek ve daha büyük geri dönüşler alacaktır.²⁰⁷ Bu sanayinin gelişimi, yerel ve dış kaynaklardan ve aynı zamanda yurt dışı teknolojilere ulaşım ve bu teknolojilerden edinilen kazançlarla desteklenebilmektedir.

Tekno-endüstriyel yetkinlik için belirli dış ekonomi politikası (DEP) hedeflerini harekete geçirmek gerekebilmektedir. Örneğin; ihraç mallarında rekabet yeteneği arttırılabilir, yüksek teknolojlili yabancı yatırımlar çekilebilir, uluslararası iktisadî sistemde dış iktisadî politika güçlerinin göreceli tekno-endüstriyel konumları geliştirilebilir. Bu noktada ekonomik diplomasi ve ticaret-sanayi politikaları ile amaca ulaşmaya çalışılabilir.²⁰⁸ Bununla beraber, ülkeden ülkeye stratejik endüstriler değişebilmektedir. Günümüzde stratejik endüstriler belirlenirken önceliğin katma değer yaratan endüstrilere verilmesi söz konusu olabilmektedir. Örneğin; Singapur’da biyomedikal imalat, profesyonel hizmetler, kimya ve elektronik sektörleri büyüyen sektörlerdir ve devlet bu sektör ile alanlara yatırım yapmakta iken Amerika’nın ileri endüstrileri imalat, enerji ve hizmet sektörleridir.²⁰⁹

²⁰⁵ Kessler, **a.g.e.**, ss. 200-201.

²⁰⁶ Eric Marshall Green, **Economic Security and High Technology Competition in an Age of Transition**, Birinci Basım, Praeger, Londra 1996, s. 31.

²⁰⁷ Lester C. Thurow, “Comparative Advantage, Factor-Price Equalization, Industrial Strategies and Trade Tactics”, **Political Economy Of 21st Century: Contemporary Views On The Trend Economics**, (Ed.) Charles J. Whalen, Armonk: New York, ME Sharpe Inc., s. 219.

²⁰⁸ Dent, “Economic Security”, s. 213.

²⁰⁹ BMI Research, “High Value-Added Industries To Drive Growth”, **Sinagpure Country Risk Report**, (Çevrimiçi) <http://www.bmiresearch.com/news-and-views/high-value-added-industries-to-drive-growth>, 22 Aralık 2015; Mark Muro vd., **America’s Advances Industries: What They Are**,

Tekno-endüstriyel yetkinlik ölçüsü olarak, mevcut sanayinin ekonomiye olan katkısı göz önüne alınmaktadır. Bir endüstrinin katma değerinin yüksek olması, aynı zamanda o endüstrinin çok yönlü yetkinlik içerdiğini göstermektedir. Tekno-endüstriyel yetkinlik için yetenek, fikir, ağlar, finans, liderlik ve kültür gibi özelliklerle de donatılması gerekmektedir. Dünya ekonomisinin globalleşen yüzünde, yeni teknolojileri yaratma ve bu yaratılan teknolojilerin de üretim süreçlerine uyum sağlaması ile çıktı olarak ürün elde edebilme yeteneği, bu yeteneğe sahip olan işletmeyi ve ülkeyi rekabette ön saflara taşıyabilmektedir. Yenilik anlayışına hâkim kültür sonucu ortaya çıkan bu süreçte, bilgi ve bilgiye bağlı teknoloji üretilmek ya da dışarıdan getirilmek durumundadır. Araştırma-Geliştirme faaliyetleri ve yeni bilgi, uluslararası rekabet ortamında neredeyse üretimin ön şartı olmuştur.²¹⁰

- **Yetenek**; entelektüel sermayenin olduğu başarı çevrelerinde ortaya çıkmaktadır.
- **Fikir**; araştırma ve geliştirmenin söz konusu olduğu ortamlarda gelişmekte ve bu ortamları beslemektedir.
- Üniversitelerin, teknoloji transferi yapan kuruluşlarla yaptıkları işbirlikleri, kurdukları tekno-park ve tekno-kentler **ağlara** örnektir.
- **Girişimcilik** faaliyeti ile riske atılacak ama aynı zamanda kazanç getirecek sermayeye yani finans boyutuna ihtiyaç vardır.
- **Liderlik**, iş çevrelerinden, akademiden, yerel yönetimlerden çıkabilecek ve bütün bu ağ yönetimini başarı ile sağlayacak özelliklere sahip kişilerin özelliğidir.
- Fikir sahibi olan kuruluşların ve kurumların desteklenmesi de bir **kültür** unsurudur.²¹¹

Where They Are And Why They Are Matter, Şubat 2015, (Çevrimiçi) <http://www.brookings.edu/research/reports/2015/02/03-advanced-industries#/M10420>, 24 Aralık 2015, s. 3.

²¹⁰ Raife Y. İyiler, “Yenilikçi Girişimler Bilginin Ticarileştirilmesi ve Teknoloji Bölgeleri”, İAV Bilgi Merkezi: Elektronik Yayınlar, (Çevrimiçi) <http://www.iav.org.tr/yonetim/dosya/makale/yenilikci-girisimler.pdf>, 29 Ağustos 2016.

²¹¹ UK Parliament; Business and Enterprise Committee, “Risk And Reward: Sustaining A Higher Value-Added Economy”, (Çevrimiçi) <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200809/cmselect/cmberr/746/74605.htm#note16>, 22 Aralık 2015.

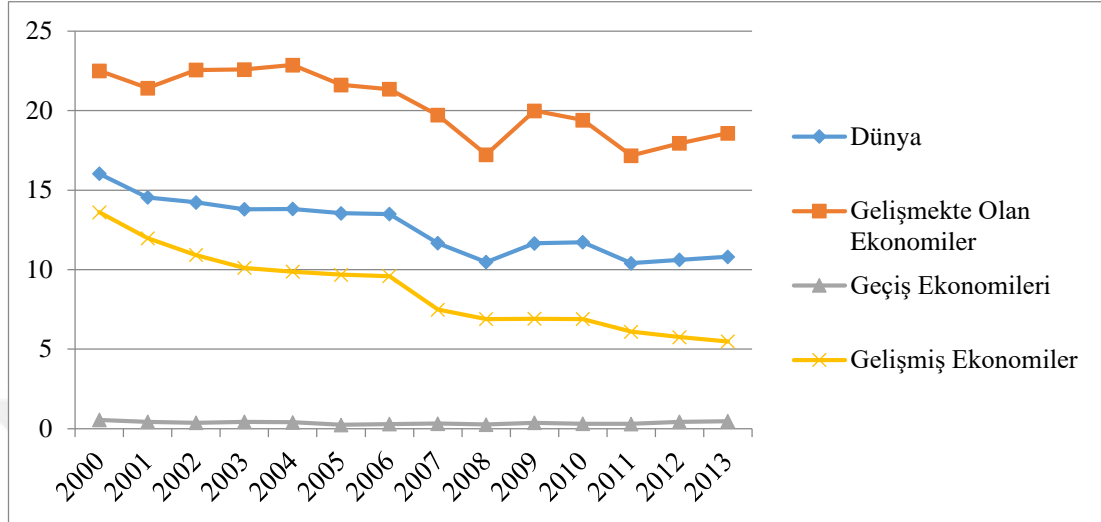
Hong Kong; imalat ve hizmet sektörlerinde dünyanın en rekabetçi ekonomisi haline gelmek, artan katma değer ve verimlilik yaratmak için dört anahtar alan belirlemiştir. Bunlar sırasıyla; üretim ve hizmet endüstrilerinde yeniliği ve ileri teknolojileri artırmak, yüksek teknoloji ürünlerine erişimi maksimize etmek, imalat ve hizmet endüstrileri için dünya standartlarında bir destek altyapısı oluşturmak ve son olarak küçük ve orta ölçekli girişimlere destek olmaktır.²¹² Hong Kong, bu koşulları sağlayarak tekno-endüstriyel yetkinliğini geliştirmeyi hedeflemektedir.

Gelişmiş ülkelerin, bu alanlarda üretim ve keşif sürecini tamamlayıp üretim üzerindeki haklara nispeten sahip olmalarından dolayı, dünya ortalamasının üzerinde bir oranda diğer ülkelere ihracatta bulunabilirler. Gelişmiş ülkeler, ulaşabildikleri beşerî ve finansal sermaye ile yüksek katma değerli alanlara yatırım yapabilmekte ama belirli kısıtlar yüzünden, gelişmiş ülkelerin ulaştıkları yüksek oranlara erişememektedirler. Bununla beraber geçiş ekonomileri hem finansal hem de beşerî sermayeden gerek beyin göçü gerek eğitimsizlikten dolayı yoksun oldukları için bu alanlardaki gelişme seviyeleri diğer ülkelere göre düşük ve yavaştır. Bu duruma örnek olarak tüm bu bileşenleri içeren endüstrilerden biri olan bilgi ve iletişim teknolojileri verilebilir. Aşağıdaki grafikte, bilgi ve iletişim alanlarında üretilen malların toplam ticaretteki ihracat yönüyle yıllık paydaları yüzde şeklinde verilmiştir.

---

²¹² Trade and Industry Bureau of Hong Kong, “Key Result Areas (KRAs)” (Çevrimiçi) <http://www.policyaddress.gov.hk/pa98/english/epo/evalue.pdf>, 22 Aralık 2015, s. 2.

Grafik 2: Bilgi ve İletişim Teknolojileri Mallarının İhracat Yönüyle Toplam Ticaretteki Yıllık Yüzde Payları (2000-2013)

Kaynak: United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD), "Information Technology Statistics", (Çevrimiçi) <http://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=15849>, 22 Aralık 2015.

Grafikte görülen eğilim, yukarıda bahsi geçen durumla örtüşmektedir. Mikro düzeyde de birleştirilen bu unsurların makro düzeye yansımaları, orta ve uzun vadede gerçekleşmektedir. Şirketlerin yenilikçi yaratıcı güçlerini geliştirmeleri de tıpkı ülke genelindeki gibi çeşitli aşamaların kaydedilmesi ile gerçekleşmektedir. Yenilikçilik için ortam oluşturulmalı ve şirket ortamı çalışanlarını cesaretlendirip teşvik eden, destekleyen, yeniliklere açık bir kültüre ve lider grubuna sahip olmalıdır. Şirketin varlığının ve büyümesinin, yeniliklere bağlı olduğu düşüncesi şirket kültürünün bir parçası olmalıdır.²¹³

2.2.1.5. Sosyo-ekonomik Paradigma ve İktisadî Sistem Güvenliği

Sosyo-ekonomik değerler dizisi (paradigma) güvenliği; toplumda tercih edilen sosyo-ekonomik değerlerin "savunulması" ile ilgilidir. Bu paradigma dâhilinde, refah amaçları da tanımlanmıştır. Örneğin; Doğu Asya, kalkınmaya yönelik devletçi; Avrupa, sosyal piyasa; Anglo-Sakson liberal piyasa; Orta Doğu 'iktisadî model'in sosyo-dinsel formunu kullanmaktadır. Bu durum, genellikle, karşı değerler dizisiyle ilişkili olan yeni uluslararası normlara uyuma yönelik dışsal

²¹³ Ahmet İncekara, "Enerji-İnovasyon-Yaratıcı Girişimci", (Çevrimiçi) www.iav.org.tr/yonetim/dosya/makale/Enerji-ve-%C4%B0novasyon.ppt, 29 Ağustos 2016.

baskılara yol açar. Dış ekonomi politikası (DEP) güçlerinin; imtiyazlı ve müşterek eylemlerin gerçekleştirilmesi koşuluyla sistemsal yönetişimin çok boyutlu yönetiminin sürdürülmesindeki, devletlerarası (*inter-state*) anlaşmalara ve pazarlıklara olanak sağlanması ve tüm sistemsal istikrarın gerçekleştirilmesi yönündeki uluslararası iktisadî sistemin bütünlüğünü devam ettirmedeki ortak çıkarları ile ilgilidir.²¹⁴

Kapitalizm, rekabetçi bir sistemin tanımıdır. Tüm gücü piyasadaki tehditlerin, kırılganlıkların ve fırsatların karşılıklı etkileşimine dayanır.²¹⁵ Bu sebepten dolayı Keohane, Nye, Axelrod, Oye gibi neoliberal kurumsalcılar sistem güvenliğinin yönetim mimarisinde öncelikli olarak çok boyutlu iktisadî kurumların yattığını iddia ederler. Sistemde yer alan Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ve Uluslararası Para Fonu (IMF) gibi kural yapıcı ve kredi, borç sağlayan kurumlar da böylelikle bahsi geçen kamu malları için dahi kilit bir konuma gelmiş olurlar. Bu kurumların yanı sıra, aynı işlevi sağlayan Avrupa Birliği ve APEC gibi bütünleşmeler de sisteme dâhil edilebilirler. Diğer yandan, Marksistler ve yapısalcılar, hem küresel iktisadî kalkınmada hem de dünya kapitalist sistemi içerisindeki güç dengelerinde belirgin asimetrilere meydana gelen ekonomik güvenlik endişelerinin doğduğunu vurgulamaktadırlar. Bundan dolayı, benzer şekilde DEP güçleri arasında eşit olmayan iktisadî kırılganlıkların dağılımı yaşanmaktadır. Çevrede ve yarı çevrede yer alanlar doğal olarak daha yüksek katsayıda kırılganlıktan etkilenirken, göreceli zayıflıkları onları ekonomik güvenlik risklerine ve dışsal tehditlere karşı daha duyarlı hale getirmektedir.²¹⁶

2.2.1.6. Sınırlar Arası Toplum Güvenliği ve Müttefik Güvenliği

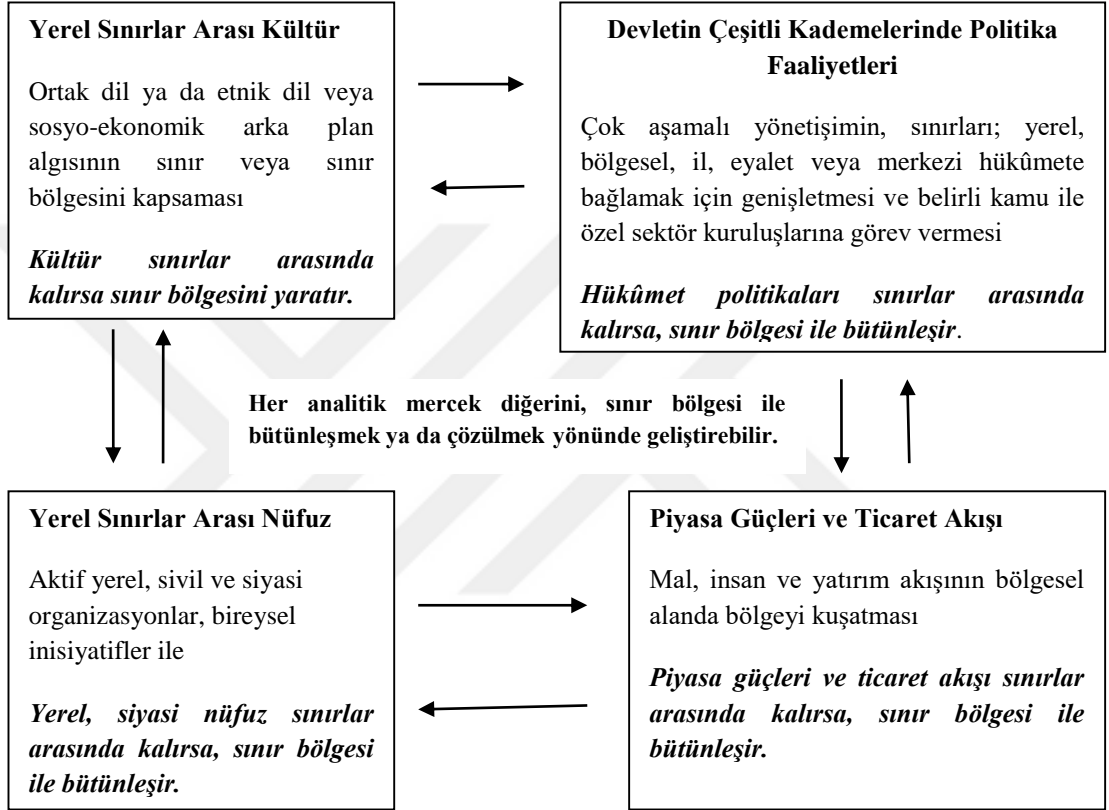
Ulusal sınır güvenlik politikaları, yerel sınır kültürü, siyasî nüfuz, piyasa güçleri ve devlet faaliyetlerinin çokluğu, kuruluşlar ile sınırların ve sınır bölgelerinin yapıları üzerinde önemli bir rol oynamaktadır. Aşağıdaki şekilde; uluslararası sınır politikaları, tehlikeli kişi ve maddeleri tanıma olanağı sunma girişiminde iken, devletlerin artık sadece artan şekilde piyasanın yönlendirdiği sınırlar ve sınır

²¹⁴ Dent, "Economic Security", ss. 214, 216-217.

²¹⁵ Barry Buzan, **People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era**, s. 235.

²¹⁶ Dent, a.y..

bölgeleri arasında mal ve insan akışları değil fakat aynı zamanda yerel kültür ve siyasî nüfuz akışları, diğer devletlerin kademeleri ve kuruluşları tarafından uygulanan sınır güvenlik politikaları ile de rekabet etmek zorunda olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle, sınır güvenliğinin başarısı insan unsuruna bağlıdır.²¹⁷

Şekil 5: Sınır Bölgesi Çalışmalarının Teorisi

Kaynak: Emmanuel Brunet-Jailly ve Bruno Duperyon, “Introduction: Borders, Borderlands and Porosity”, **Comparing Border Security in North America and Europe**, (Ed.) Emmanuel Brunet-Jailly, Ottawa Ontario, University of Ontario Press, 2007, s. 10.

Bununla beraber, güvenlik kavramının tanımının genişlemesiyle birlikte, sınırlar arası toplum güvenliğine; uyuşturucu trafiği, kirlilik, göç gibi problemler de dâhil olmuştur.²¹⁸ Özellikle siyaset biliminde ve antropolojide, önde gelen bazı gelenekler kaçakçılığı, bir şeyin yokluğu olarak görmektedirler. Karşılaştırmalı siyasette, kaçakçılık, bozulma ve kayıt dışı ekonomi alanları, devletin zayıflığı ve

²¹⁷ Emmanuel Brunet-Jailly ve Bruno Duperyon, “Introduction: Borders, Borderlands and Porosity”, **Comparing Border Security in North America and Europe**, (Ed.) Emmanuel Brunet-Jailly, Ottawa Ontario, University of Ontario Press, 2007, ss. 9-10.

²¹⁸ Dent, “Economic Security”, s. 215.

bürokratik kapasitenin düşüklüğü olarak algılanmaktadır.²¹⁹ Meksika-Amerika, İran-Türkiye, Suriye-Türkiye gibi ülke sınırları, bu bakış açısının ötesinde, paylaşılan kültürü, ülkelerin birbirleri üzerindeki nüfuzu, ülkeler arası ticaret akışı gibi unsurları da barındırmakta ve mevcut durumları daha karmaşık hale getirmektedir.

Sınırlar arası toplum güvenliğinde en uç alınan önlemlerden bazıları 11 Eylül 2001’de hayata geçirilmiştir. Birleşik Devletler-Meksika ve Birleşik Devletler-Kanada sınırları kapatılmıştır. Bu tarihten önce ülkenin sınırları resmî olarak kapatılmamışken, bu dönemde kafa karışıklığı ve belirsizliğin de getirdikleriyle, birinci düzeyin altında bir güvenlik seviyesinde trafik yavaşlamaktan durma noktasına geçmiştir. Takip eden günlerde, bomba tehditleri bazı giriş limanlarının tamamen kapanmasına neden olmuştur. Kanada ve Meksika sınırlarındaki bu gecikme ve kapanmalar, ihracatta bir önceki yıla göre 3 milyar dolar kayıp yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Sınır şehirlerindeki bazı perakende dükkânlarında satışlar daha az Meksikalı müşteri bulunması nedeniyle düşmüştür. Kısacası, 11 Eylül’ün ve Birleşik Devletler’in bu olaya tepkisinin Güney Amerika’daki sınır topluluklarına olduğu kadar Kanada ve Meksika’ya da geniş bir siyasî-ekonomik etkisi olmuştur.²²⁰ 11 Eylül’ün bazıları tarafından bölgeselleşme pahasına, küreselleşmenin büyüyen öneminin ilanı olarak görülmesine ve Amerika’nın, bölgesel çabalara tek taraflı zarar verici hareketlerine rağmen, pratikte, özellikle güvenlik alanında, bölgeselleşmede bir genişleme meydana gelmiştir.²²¹ Amerika’nın ekonomisi için uluslararası ticaret çok önemlidir. ABD Gümrük ve Sınır Koruma Birimi (CBP), sınırları korurken ticareti kolaylaştırma vazifesine de vurgu yapmaktadır. Bununla beraber, malların dünyanın her tarafına akışını sağlamak için devletlerle ve özel sektörle işbirliği yapıldığı söylenmektedir. CBP gibi ulusal

²¹⁹ Narges Erami ve Arang Keshavarzian, “When Ties Don’t Bind:Smuggling Effects, Bazaars and Regulatory Regimes in Postrevolutionary Iran”, **Economy and Society**, C: 44, S: 1, Şubat 2015, (Çevrimiçi) <http://dx.doi.org/10.1080/03085147.2014.909986>, 24 Aralık 2015, s. 117.

²²⁰ Jason Ackleson, “Border Security Technologies: Local and Regional Implications”, **Review of Policy Research**, C: 22, S: 2, Mart 2005, (Çevrimiçi) DOI: 10.1111/j.1541-1338.2005.00126.x, 13 Aralık 2015, s. 137.

²²¹ Mustafa Aydın ve Neslihan Kaplanoğlu, “Regionalization of Great Power Security-Near Abroad, Broader Middle East, and European Neighbourhood”, **Globalization and Environmental Challenges Reconceptualizing Security in the 21st Century**, (Ed.) Hans Günter Brauch vd., Hexagon Series on Human and Environmental Security and Peace, Cilt: 3, DOI: 10.1007/978-3-540-75977-5_60 ya da (Çevrimiçi)

http://www.academia.edu/1517823/Regionalization_of_Great_Power_Security_Near_Abroad_Broader_Middle_East_and_European_Neighbourhood, 22 Aralık 2015, s. 763.

güvenlik temelli bir kurum, aynı zamanda, yedi öncelikli ticari konuya odaklanmaktadır. Bunlar; tarım, anti-damping ve telafi edici hizmetler, ithalat güvenliği ve fikrî mülkiyet hakları, para cezaları, gelir ve tekstildir.²²² Bu sayılan alanların aynı zamanda ulusal güvenlik kadar önemsendiği görülmektedir. 11 Eylül'de Birleşmiş Devletler'e karşı terör faaliyetinde bulunanların, resmî dolaşım kanallarından gelen yabancı uyruklular olmalarından dolayı, 11 Eylül sonrası ABD'nin göçmenlik politika ve programlarının en önemli amacı, terörist faaliyetlerini saptamak ve önlemek olmuştur. Bununla beraber, göçmenlik politikalarına ulusal güvenlik gözüyle bakılmaya başlanmıştır.²²³ Aynı zamanda, devletin terörizm ile savaşında sivil hak savunucuları, devletin çok ileri gitmiş olabileceğini ve göçmen haklarını gereksiz yere ihlal ettiğini iddia etmektedir. Yabancı ziyaretçiler ile vatandaş olmamış (*non-naturalized*) göçmenler, ülkenin en savunmasız nüfusu olmalarına karşın, soruşturmaların merkezinde yer almakta ve bu durum, sınır güvenliğini olduğu kadar, müttefik olan ülkelerle ilişkileri de etkilemektedir.²²⁴

Geniş bir perspektiften ele alındığında, devletlerle ve devlet dışı aktörlerle, diğer ekonomik güvenlik hedeflerini gerçekleştirmeye çalışırken uluslararası iktisadî ortaklık kurmak ve geliştirmek olarak tarif edilebilir. Bu ortaklıklar çeşitli şekillerde olabilir. Herhangi bir uluslararası ticaret müzakeresine katılımın altında iki boyut yatmaktadır. Bunlar söz konusu ülkeye getireceği “kazançlar” ve ülkenin diğer ülkeler üzerinde sağlayacağı “kontrol”dür. Demokratik ve sanayileşmiş ülkeler, çeşitli alanlardan yerel siyasî baskılara cevap verirken, toplantılar aracılığıyla ticaretle ilişkili diplomatik kaynaklarını stratejik olarak paylaşmalarını bu ülkeler için önem arz etmektedir.²²⁵ Devletlerarası işbirlikleri çeşitli şekillerde ortaya

²²² DHS, “Border Security: Trade”, (Çevrimiçi) <http://www.dhs.gov/topic/trade>, 22 Aralık 2015.

²²³ Muzaffar Chishti ve Claire Bergeron, “Post-9/11 Policies Dramatically Alter the U.S. Immigration Landscape”, **Policy Beat**, 8 Eylül 2011, (Çevrimiçi) <http://www.migrationpolicy.org/article/post-911-policies-dramatically-alter-us-immigration-landscape>, 22 Aralık 2015.

²²⁴ Muzaffar Chishti, “Immigration and Security Post-Sept. 11”, 01 Ağustos 2002, (Çevrimiçi) <http://www.migrationpolicy.org/article/immigration-and-security-post-sept-11>, 14 Aralık 2015.

²²⁵ Saadia M. Pekkanen vd., “Trading Gains for Control: International Trade Forums and Japonyaese Economic Diplomacy”, **International Studies Quarterly**, C: 51, S: 4, Aralık 2007, (Çevrimiçi) <http://www.jstor.org/stable/4621750>, 22 Aralık 2015, s. 946.

çıkabilir.²²⁶ Bunlardan ilki, “zımnî işbirliği”dir. Herhangi bir iletişim ya da açık anlaşma olmaksızın oluşurlar. İkinci tür olan “müzakere edilmiş işbirlikleri” ise, açık bir görüşme süreci sonucunda oluşturulurlar. Serbestleşmenin; piyasaya giriş güvencesi ile uluslararası ticarete küresel katılım için iktisadî olarak en verimli yol olduğu savunulmaktadır. Bu durumda, imtiyazlı ticaret anlaşmalarının (*preferential trade agreements*), sınır ötesi (*behind border*) meseleleri dâhilinde yer alan yatırım rejimi, teknoloji ve sağlık standartları, ticaretin kolaylaştırılması ve rekabet politikaları, fikrî haklar, çevrenin korunması, göç, emek hakları ve insan hakları hususları üzerindeki müzakerelerle “piyasaya giriş”in de ötesinde refah yaratıcı olabileceği iddia edilmektedir.²²⁷ “Devletler neden serbest ticaret anlaşmalarını tercih etmektedirler?” sorusuna yazında şu cevaplar verilmektedir:²²⁸

- Bölgeselleşme yayılmaktadır çünkü çok yönlü görüşmelerin gelişme göstermesi uzun sürmektedir.
- On yıllardır süren çok yönlü serbestleşme, daha düşük tarifeler ticaret saptırıcı maliyeti azalttığından beri, son zamanlarda yayılan çift yönlü inisiyatiflere yardımcı olmuştur.
- Sözde başı çeken (*bandwagon*) ya da taklit eden (*emulation*) tartışmaları; serbest ticaret anlaşmaları imzalayan “ticaret devleri” (ABD, AB, Japonya) ve diğer devletlerin davranışları arasında bir bağlantı olduğunu farz etmekle beraber, serbest ticaret anlaşmasını imzalamak ya da derinleştirmek dışarıda bırakılmış devletleri azaltabilmekte ve daha önce dışlanmış olanlarla yeni serbest ticaret anlaşmaları imzalanmasına vesile olabilmektedir.
- Politik ekonomi açıklamalarının belirttiği gibi, ihracatçılar için ters yönde etkilenmiş çıkar gruplarının koordinasyon başarısızlıklarından veya kâr

---

²²⁶ Helen Milner, “International Theories of Cooperation Among Nations: Strengths and Weaknesses”, **World Politics**, C: 44, S: 3, Nisan 1992, (Çevrimiçi) <http://www.jstor.org/stable/2010546> ya da DOI: 10.2307/2010546, 24 Aralık 2015, s. 469.

²²⁷ Jean-Pierre Chauffour and Jean-Christophe Maur, **Beyond Market Access: The New Normal of Preferential Trade Agreements**, Policy Research Working Paper, World Bank Group, (Çevrimiçi) <http://dx.doi.org/10.1596/1813-9450-5454>, s. 2.

²²⁸ Alessandro Antimiani ve Luca Salvatici, “Regionalism versus Multilateralism: The Case of the European Union Trade Policy”, **Journal of World Trade**, C: 49, S: 2, 2015, (Çevrimiçi) <https://www.kluwerlawonline.com/document.php?id=TRAD2015011>, 22 Aralık 2015, s. 254.

kazançlarından daha fazla ithal-rekabetçi endüstriler tarafından kayba uğratıldıkları için mağdur olacaklardır.

Günümüzde dünyada çok sayıda ekonomik bütünleşme hareketi bulunmaktadır. Bütünleşme hareketleri temelde üç grupta toplulaşmıştır ki, bunlar Avrupa Birliği, APEC (*Asia-Pacific Economic Cooperation*) ve NAFTA (*North American Free Trade Agreement*)’dır. Bu bütünleşmelerin göze çarpan iki önemli noktası vardır:

- Gelişmiş ülkeler arasında oluşturulmuşlardır,
- Liderlik gelişmiş ülkelere aittir.²²⁹

Birleşik Devletler, 14 çift yönlü anlaşmayı hali hazırda yönetmektedir, bunlardan bir kısmı birkaç ülkeyi (NAFTA; ABD, Kanada ve Meksika’yı; CAFTA, bir grup Karayip ülkesini) içermektedir. Avrupa Birliği, toplamda 35 çift yönlü anlaşmaya taraftır. Örneğin; Kore, Meksika, Kanada, Singapur, İsrail ve Şili’nin hem AB hem ABD ile çift yönlü anlaşmaları vardır.²³⁰ Bu anlaşmalarla ülkeler;²³¹

- Mal, hizmet ve tarım ticareti ile yatırımlarında, kotaları bertaraf ederek piyasalara girişi artırmak ve ilaveten kamu tedarik piyasalarının açılması;
- Mevzuata ilişkin uyumluluğun ve işbirliğinin geliştirilmesi;
- Doğrudan yabancı yatırım, fikrî mülkiyet hakları, emek, çevre ve 21. yüzyılın yükselen ticaret alanları (veri akışının, arz zinciri çevresinde ticaretin kolaylaştırılmasının ve kamu sahipliğindeki girişimlerin rolünün düzenlenmesi vb.) ile ilgili yeni kurallar geliştirmek arayışındadırlar. Bununla beraber Birleşik Devletler ve Avrupa Birliği, çok yönlü ticari serbestleşmeyi ilerletmek, beynelmilel kurallar ve standartlar oluşturmak, küresel ekonomide

---

²²⁹ Ahmet İncekara ve Mesut Savrul, “Küreselleşme, Büyüme ve Ekonomik Entegrasyonlar Türkiye Açısından Bir Değerlendirme”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, 2011, (Çevrimiçi) <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuifm/article/viewFile/1023009190/1023008538>, 24 Aralık 2015, s. 12.

²³⁰ Gabriel J. Felbermayr ve Mario Larch, “The Transatlantic Trade And Investment Partnership (TTIP): Potentials, Problems and Perspectives”, **CESifo Forum**, C: 14, S: 2, Yaz 2013, (Çevrimiçi) <https://www.cesifo-group.de/ifoHome/publications/docbase/details.html?docId=19093256>, 22 Aralık 2015, s. 50.

²³¹ Shayerah Ilias Akhtar ve Vivian C. Jones, “Proposed Transatlantic Trade and Investment Partnership (T-TIP): In Brief”, **US Congressional Research Service Reports**, S: R43158, 11 Haziran 2014, (Çevrimiçi) <https://www.fas.org/sgp/crs/row/R43158.pdf>, 22 Aralık 2015, s. 1.

Çin'in ve diğer yükselen piyasaların büyüyen rolü ile ilişkili karşı karşıya kalınan zorlukların üzerine gitmek için anlaşmayı hayata geçirmek istemektedirler.

“Dayatılan işbirlikleri”nde, ilişkideki güçlü taraf işbirliği anlaşmasını diğer taraf ya da taraflara empoze etmektedir. DEP gücü için, bir taraftan dış müdahaleler tarafından uygulanan istismarlardan iç bağımsızlığını ve ekonomik egemenliğini muhafaza ederken diğer taraftan da yerel refahı arttırmayı sağlamak adına dış güçleri davet etme gereksinimi dilemma yaratmaktadır. Bu anlaşmalar aracılığıyla ulus devletler hareket alanlarını genişletmekte, arz zinciri güvenliklerini sağlamakta ve yeni pazarlara giriş imkânları yakalayarak ekonomik güvenliklerini sağlamlaştırmaya da çalışmaktadırlar.

2.2.2. Ekonomik Diplomasi ile Ekonomik Güvenlik İlişkisi

Ekonomik diplomasinin ticaret üzerindeki etkisini ölçmek, akademisyenler için zorlayıcı olmuştur. Öncelikle bağlantıların (*network*) yoğunluğu ve toplantıların çokluğu vasıtasıyla çeşitli ve karmaşık olması etkilidir. İkinci olarak, ekonomik diplomasi amaçlarının daha geniş ulusal güvenlik endişeleri arayışı sırasında sıklıkla müzakere edilmeleri, birleştirici bir ekonomik diplomasi teorisinin bulunmayışı sorun teşkil etmektedir. Eşit gözlem (*observational equivalence*) konusu ile sık sık karşı karşıya kalınmaktadır. Gözlenen yararlı sonuçların; ustalıkla yapılmış müzakereler ve hesaplamalar sonucunda mı yoksa şans ve tesadüf üzerine mi elde edildiği problemi yaşanmaktadır. Vaka çalışmalarında özel diplomatik çabaların etkinliğini ölçmeye yönelik mükemmel yöntemler kullanılsa da, uzun dönemin ve birçok toplantının sonunda diplomatik çabaların ekonomik etkilerinin kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesi zor olmaktadır. Muazzam sayıdaki olayın analiz edilmesindeki zorluklardan dolayı, etkileri dolaysız olarak ölçmek için bir yolun bulunması irticalen yapılabilmektedir.²³²

---

²³² W. Travis Selmier II ve Chang Hoon Oh, “Economic Diplomacy and International Trade: ASEAN’s Quest to Value-Claim”, **The World Economy**, C: 36, S: 2, Şubat 2013, DOI: 10.1111/twec.12002, 24 Aralık 2015, s. 233.

Birçok ülke, ihracatlarını artırmak için ihracat artırma ajansları, elçilikleri bünyesinde ekonomi bölümleri ve dış ticaret ofisleri gibi çeşitli kurumları oluşturmakta ve etkinlikler düzenlemektedirler.²³³ Bu kurumların varlıklarının veya düzenlenen etkinliklerin verimlilikleri de çalışmalara konu olmaktadır. Yapılan çalışmalarda; konsolosluk sayıları, ticaret ofisleri, ticari görevleri, siyasî sunumları, ticaret heyetleri ve devlet destekleri, ihracatı artırma yönünde ekonomik diplomasi araçları olarak kabul edilmiştir.²³⁴ Örneğin; 1945 yılında Pasifik Savaşı'nın son bulmasından bu yana Japon dış politikasının temel karakteristiği, ekonomik diplomasinin uygulanması olmuştur. İktisadî amaçlar, Japonya'nın dış politikalarında ve iktisadî araçlarında yüksek önceliklidir ve ulusal güvenliğinde hayati önem taşımaktadır. 1990'lardan bu yana da turizmi özendirici tedbirler dâhilinde reklam diplomasisi, ticaret diplomasisi, finansal diplomasi, öncelikli olarak kalkınma ortaklıklarının teşvik edilmesi ve yaptırımlar ekonomik diplomasinin temelini oluşturmaktadır.²³⁵ Başka bir örnek, Çin Halk Cumhuriyeti'nin ekonomik diplomasisidir. Tenkitleri reddeden çıkarıcı (*self-interested*) ekonomik diplomasisi, birçok durumda Beijing'in kendisini büyük güç modeli (*'great power style' - 大国风范, da guo feng fan-*) ile övmektedir. Büyük güç modeli terimi sıklıkla, Çin renminbisinin (RMB) değerini 1997-1998 Asya finansal krizinde sırasında koruduğu ya da Afrika'nın 10 milyar dolar borcundan 2000 yılında muaf tutulduğu zamanlarda olduğu gibi, ekonomik diplomaside kullanılmaktadır. Ekonomik diplomasi, dış politika hedeflerine ulaşmak için ekonominin kullanılmasının yanında, diplomasinin de iktisadî faydalar elde edilmesi için kullanılmasıdır. Çin retoriğinde, “büyük güç modeli”, “sorumlu büyük güç” (*responsible great power, (负责任大国, fu zeren*

²³³ Harold Creusen ve Arjan Lejour, “Market Entry and Economic Diplomacy”, **Applied Economics Letters**, C: 20, S: 5, 2013, DOI:10.1080/13504851.2012.714066, s. 507.

²³⁴ Söz konusu çalışmalar için lütfen bkz. Andrew K. Rose, “The Foreign Service and Foreign Trade: Embassies as Export Promotion,” **World Economy**, C: 30, S: 1, Ocak 2007, ss. 22-38, (Çevrimiçi) doi: 10.1111/%28ISSN%291467-9701/issues; Volker Nitsch, “State Visits and International Trade,” **World Economy**, C: 30, S: 12, Aralık 1, 2007, ss. 1797-1816, (Çevrimiçi) doi:10.1111/j.1467-9701.2007.01062.x; Keith Head ve John Ries, “Do Trade Missions Increase Trade?,” **Canadian Journal of Economics**, C: 43, S: 3, Ağustos 2010, ss. 754-75, (Çevrimiçi) doi:10.1111/%28ISSN%291540-5982; Mina Yakop ve Peter A. G. van Bergeijk, “Economic Diplomacy, Trade and Developing Countries,” **Cambridge Journal of Regions, Economy & Society**, C: 4, S: 2, Temmuz 2011, ss. 253-67, (Çevrimiçi) doi:10.1093/cjres/rsr002, 28 Kasım 2015.

²³⁵ Maaïke Okano-Heijmans, “Japan’s New Economic Diplomacy: Changing Tactics or Strategy?,” **Asia-Pacific Review**, C: 19, S:1, 2012, DOI:10.1080/13439006.2012.678628, ss. 62-64.

daguo) ile ilişkilidir. Bu imge aynı zamanda bir statüdür ki, Çin için dış politikada en yüksek hedefdir. Fakat büyük güç modeli, özellikle daha küçük ve gelişmekte olan Asya, Afrika ve Latin Amerika'daki ülkelerle ilişki kurarken kullanılır. Bu övgü, görünüşte diğer büyük güçlere karşın özellikle Birleşik Devletler için karşıtlık yaratmak için kullanılır. Böyle yapılarak ima edilmek istenen de Birleşik Devletler'in bencil ve yırtıcı davranışına vurgu yapmaktır.²³⁶ Böylelikle, ekonomik diplomasi hem ekonomik güvenliği elde etmek için iktisat politikası araçlarıyla hem de siyasî güç haline gelebilmek için olaylar ve kavramlar güvenlikleştirilerek kullanılmaktadır.

2.2.3. Ekonomik Güvenliği Destekleyen Unsurlar

Ekonomik Güvenliği destekleyen unsurlar olarak; “Ekonomik Verilerin Güvenilirliği”; “Politika Yapıcıların İtibarı ve Güvenilirliği”; “Kurumsal Yapıların Güvenilirliği ve Şeffaflığı” ile “Hukukî İşleyişin Güvenilirliği” gösterilebilir. Ancak destekleyici unsurların varlığını somut olarak kanıtlamak zor olabilmektedir. Dolayısıyla bazı tanımlamalar ve ölçümler, bu unsurların yokluğu üzerinden yapılmaya ve böylelikle etkileri saptanmaya çalışılacaktır. Ekonomik verilerin güvenilirliğinden bahsedebilmek için veri kavramı incelenecek olursa; TDK Güncel Türkçe Sözlüğünde veri; *"Aslında kendileri ekonomik olmayan ancak ekonomi dünyasını dışarıdan kuşatan veya çerçeveleyen, nüfus, teknik bilgi, hukuk düzeni ve yönetim biçimi öğelerinden her biri"* olarak tanımlanmıştır.²³⁷ Kamuya açık devlet verileri; ekonomiyi, kamu yönetiminin şeffaflığını geliştirerek ve vatandaşlık kavramını bu yolla pratikte güçlendirerek ekonomide büyümeyi sağlayabilir, bu sebepten dolayı da değerlidir. Bu veriler çoğunlukla hassas verilerdir ve özel sebeplerden dolayı tekrar işlenmeleri de gerekebilmektedir.²³⁸ Bu verilerin yer alıp

²³⁶ Yang Jiang, “Great Power Style’ in China’s Economic Diplomacy: Filling the Shoes of a Benign Hegemon?”, *The Hague Journal of Diplomacy*, C: 6, S: 1-2, 2011, DOI: 10.1163/187119111X564104, 22 Aralık 2015, s. 64.

²³⁷ Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlüğü, “Data Kelimesinin Sözlük Anlamı” (Çevrimiçi) http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.565119ccbfd612.0148541, 21 Kasım 2015.

²³⁸ Davide Ceolin, “Reliability Analyses of Open Government Data”, Proceedings of the 9th International Workshop on Uncertainty Reasoning for the Semantic Web co-located with the 12th International Semantic Web Conference (ISWC 2013), Sydney, Avustralya, October 21, 2013, (Çevrimiçi) <http://ceur-ws.org/Vol-1073/pospaper2.pdf>, 22 Aralık 2015, s. 1. Örneğin; Türkiye’de uygulamaya konan yeni fiyat endeksleri ve ekonomik verilerin güvenilirliği tartışma konusu olmuştur. Lütfen bkz. Ercan Kumcu, “Yeni fiyat endeksleri ve ekonomik verilerin

saklandığı sanal ortamın güvenliğine olan bakış, 11 Eylül 2001 terör saldırıları ile değişmiştir. Bu olay ile bilgisayarlara, bilgi teknolojilerine ve güvenliğe olan ilgiyi daha ileriye; özellikle dijital altyapı korumasını, elektronik gözlemlemeyi, teröristlerin hacklemeyi kullanmasını ve genel ağı devletlere karşı kullanılan bir iletişim platformu olmasını sorgulamaya taşımıştır. Birleşik Devletler'in dışında, özellikle demokratik olmayan rejimler, genel ağı siyasî ve toplumsal istikrara tehdit görerek vatandaşlarının erişimlerini engellemiştir.²³⁹ İçerik kaldırma artmıştır; 65 ülkenin 42'sindeki yetkililer, özel şirketlere ya da internet kullanıcılarına, web sayfalarının siyasî, dinî veya toplumsal meseleler ile ilgili sınırlanması ya da silinmesi için değerlendirme zorunluluğu getirmiştir. Tutuklamalar ve yıldırımlar çoğalmıştır; 65 ülkenin 40'ında yetkililer, insanları dijital ağlar aracılığıyla siyasî, dinî veya toplumsal meselelerde bilgi paylaştıkları için hapse atmıştır. Gözetleme-denetim yasaları ve teknolojileri çoğalmıştır; Haziran 2014'ten bu yana 65 ülkenin 14'ünde hükûmetler, denetleme ve gözetlemeyi arttıran yeni yasalar geçirmişlerdir. Daha çoğu ise gözetleme donanımlarını yenilemişlerdir. Devletler anonimliği ve şifrelemeyi zayıflatmaktadır: Demokrasiler ve otoriter rejimler, şifrelemeyi terörizmin bir aracı olarak damgalamakta benzerlerdir ve birçoğu gizliliği koruyan araçları yasaklamaya veya sınırlamaya çalışmışlardır.²⁴⁰ Aşağıdaki grafikte, dünya çapında genel ağ özgürlük oranları yer almaktadır.

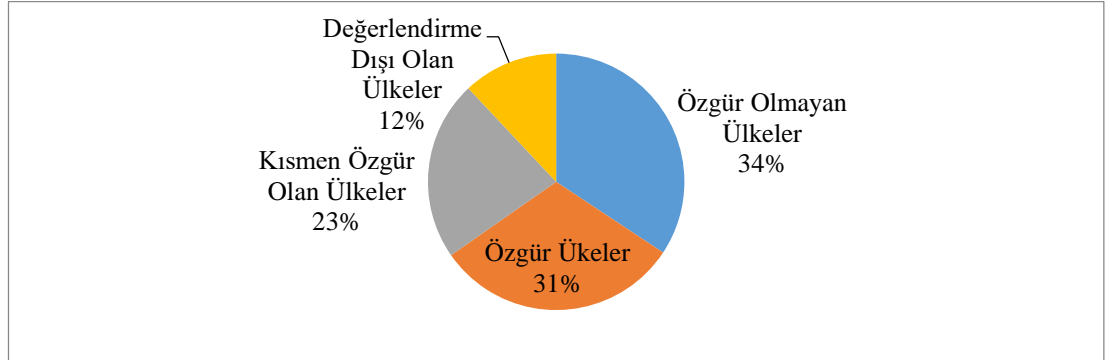
---

güvenilirliği", Hürriyet Gazetesi, 06 Şubat 2005, (Çevrimiçi) <http://www.hurriyet.com.tr/yeni-fiyat-endeksleri-ve-ekonomik-verilerin-guvenilirli-294581>, 21 Kasım 2015.

²³⁹ Lene Hansen ve Helen Nissenbaum, "Digital Disaster, Cyber Security, and the Copenhagen School", *International Studies Quarterly*, C: 53, S: 4, Aralık 2009, DOI: 10.1111/j.1468-2478.2009.00572.x, 24 Aralık 2015, ss. 1155-1156.

²⁴⁰ Freedom House, "Key Findings", *Privatizing Censorship, Eroding Privacy: Freedom on the Net* 2015, Ekim 2015, (Çevrimiçi) https://freedomhouse.org/sites/default/files/Resized_FOTN2015_Global_Internet_Population_By_FOTNStatus.jpg, 24 Aralık 2015.

Grafik 3: Dünya Çapında Genel Ağ Özgürlük Oranları

Kaynak: Freedom House, “Privatizing Censorship, Eroding Privacy: Freedom on The Net 2015”, Ekim 2015, (Çevrimiçi)
https://freedomhouse.org/sites/default/files/Resized_FOTN2015_Global_Internet_Population_By_FOTNStatus.jp
g, 22 Aralık 2015.

Genel ağ özgürlüğünün bulunmayışı, sadece toplumsal ve siyasî değil ekonomik güvensizliğe de yol açmaktadır. Bu durum, hem verilerin güvenilirliğini sorgulamakta hem de yatırım ortamına duyulan güveni baltalamaktadır. Ayrıca bu kararları alan politika yapıcıların itibarları da yurt içi ve yurt dışında etkilenmektedir.

İktisat politikalarının yapımında, şeffaflığın gerekliliği aynı zamanda profesyonel soyut bilgi üzerinde daha çok strese neden olmaktadır. Şeffaflık ve soyut bilgi, sırları korumakla vazifeli ve zımnî bilgileri kullanan diplomatın geleneksel rolü ile çelişki içindedir.²⁴¹ Bu durumdan, politika yapıcıların ekonomiyi kendi karar ve kabiliyetleri doğrultusunda doğrudan etkileyebilecekleri anlaşılmaktadır.²⁴² Söz konusu konumdaki bireylerin belirli meziyet ve yeteneklerden yoksun olması da tam tersi etki yaratmaktadır. Bu durumun tespiti, kamu sektöründe görülen yolsuzluk oranı ile sağlanmaya çalışılabilir. Yolsuzluk kavramı; “tevdî edilmiş gücün özel kazanç uğruna istismar edilmesi” olarak tanımlanmaktadır ve kaybedilen paranın miktarına ve hangi sektörde oluştuğuna göre büyük, küçük ve siyasî olarak

²⁴¹ Leonard Seabrooke, “Economists and Diplomacy: Professions and the Practice of Economic Policy,” **International Journal**, C: 66, S: 3, The Future of Diplomacy: Yaz 2011, (Çevrimiçi) <http://www.jstor.org/stable/23104372>, 22 Aralık 2015, s. 629.

²⁴² Örneğin; ASEAN üyesi devletlerin kendi ekonomi diplomatlarının harcadıkları çaba doğrultusunda, beklendiğinden daha fazla, daha güçlü, daha çok değer talep eden ticaret ortaklarıyla irtibat olabilecekleri tespit edilmiştir. Bu durum, ekonomik diplomasinin düzeyi ve ticaret ortakları arasındaki güç mesafesi arasındaki etkileşim koşulları içerisinde meydana gelmektedir. Lütfen bkz. W. Travis Selmer ve Chang Hoon Oh, “Economic Diplomacy and International Trade: ASEAN’s Quest to Value-Claim,” **World Economy**, C: 36, S: 2, Şubat 2013, DOI: 10.1111/twec.12002, ss. 233-252.

sınıflandırılabilir. Büyük yolsuzluk; devletin yüksek kademelerinin teşebbüs ettikleri faaliyetlerle oluşmaktadır. Bu durum, devletin temel fonksiyonlarında ya da politikalarında tahrife yol açmakta ve liderlere kamu mallarının harcanmasında fayda sağlamaktadır. Küçük yolsuzluklar; orta ve düşük seviyedeki kamu memurları tarafından hastane, okul, polis merkezi veya diğer kurumlarda temel mal ve hizmetlere ulaşmaya çalışan sıradan vatandaşlarla olan etkileşimleri sonucunda tevdi edilmiş görevlerini kötüye kullanarak her gün yaptıkları istismarlardır.²⁴³ Şeffaflık; kurallar, planlar, aşamalar ve hareketler üzerine ışık tutmak ve bunları açıklığa kavuşturmak ve nedeni, nasılı, ne olduğunu, ne kadarı bilmektir. Şeffaflık; kamu görevlilerinin, devlet memurlarının, yöneticilerin, kurul üyelerinin ve iş adamlarının anlaşılır ve açık davranmalarını ve faaliyetlerini bildirmelerini sağlamaktadır. Böylelikle, halk onları sorumlu tutabilmektedir. Bu yol, yolsuzluğa karşı savunmada en kesin yol olmakla birlikte, insanlara ve geleceği inşa eden kurumlara duyulan güveni artırmaya yardım etmektedir.²⁴⁴

Yolsuzluğun toplum üzerinde yaşamların, özgürlüklerin, sağlığın ve paranın kaybedilmesine kadar siyasî, ekonomik, toplumsal ve çevresel birçok etkisi bulunmaktadır. Siyasî açıdan demokratik bir sistemin yolsuzlukla karşılaşması, kurumlarının meşruluğunu kaybetmelerine neden olabilmektedir. Bu durum, yerleşik demokrasiler kadar, yükselen demokratik ülkeler için de problemdir. Bozulmanın yaşandığı bir ortamda siyasî liderliğin güvenilirliğini geliştirmek de oldukça zordur. İktisadi açıdan, yolsuzluk ulusal refahı tüketmektedir. Yolsuzluk meydana geldiğinde, karar verici ve politika yapıcı konumundaki siyasîler, kıt kaynaklarla topluma fayda sağlayacak seçimler yapmak yerine kendi çıkarları yönünde hareket edebilmektedirler. Yüksek kârlı baraj, güç santrali, boru hattı ve rafineri gibi projelere okul, hastane ve yol ihtiyacı varken yatırım yapabilmektedirler. Yolsuzluk ve bozulma, adil bir piyasa yapısının gelişmesine mani olmakta ve böylelikle rekabeti engelleyerek yatırımların yapılmasında caydırıcı olmaktadır. Yolsuzluk toplum dokusunu da etkilemektedir. Halkın siyasî sisteme, ona ait kurumlara ve

---

²⁴³ Transparency International, “How Do You Define Corruption?” (Çevrimiçi) <https://www.transparency.org/what-is-corruption/#define>, 24 Aralık 2015.

²⁴⁴ Transparency International, “What is Transparency?” (Çevrimiçi) <https://www.transparency.org/what-is-corruption/#what-is-transparency>, 24 Aralık 2015.

liderlerine duyduğu güveni azaltmaktadır. Güvensiz ve kayıtsız bir halk, yolsuzluğu giderebilmek adına başka bir zorlayıcı engel haline gelecektir. Çevresel yozlaşma, bozulmuş sistemin diğer bir sonucudur. Çevre için düzenlemelerin ve mevzuatların yokluğu ya da icra edilmeyişi, değerli doğal kaynakların dikkatsizce harcanmasına ve tüm ekolojik sistemin tahrip olmasına neden olmaktadır.²⁴⁵ Aşağıdaki tabloda, ülkelerin uluslararası yolsuzluk endeksine göre sıralanmaları yer almaktadır.²⁴⁶ Bu tabloya göre, tüm ülkeler arasında yolsuzluğun en az görüldüğü ve en iyi sonucu almış ülkeler Danimarka, Yeni Zelanda ve Finlandiya'dır. Aksine, bu ülkeler arasında en çok bozulma ve yolsuzluk Sudan, Kuzey Kore ve Somali'de görülmektedir.

---

²⁴⁵ Transparency International, "What are the Cost of Corruption?", a.y..

²⁴⁶ Transparency International, **Transparency International Corruption Perceptions Index 2014**, (Çevrimiçi) <http://www.transparency.org/cpi2014/results>, 22 Aralık 2015.

Tablo 8: Uluslararası Yolsuzluk (Bozulma) Endeksi

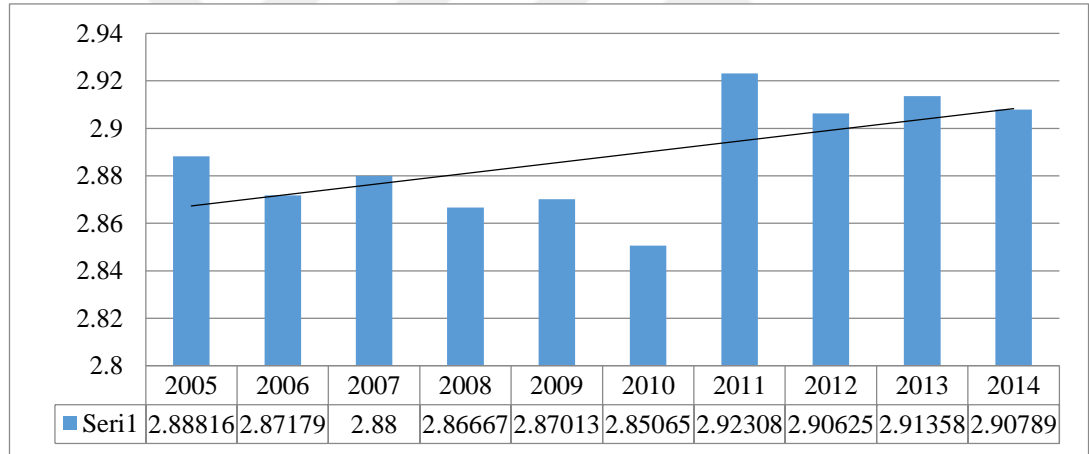
Sıra	Ülke/Bölge	Sıra	Ülke/Bölge	Sıra	Ülke/Bölge	Sıra	Ülke/Bölge
1	Danimarka	47	Kosta Rika	94	Ermenistan	136	Kamerun
2	Yeni Zelanda	47	Macaristan	94	Kolombiya	136	İran
3	Finlandiya	47	Mauritius	94	Mısır	136	Kırgızistan
4	İsveç	50	Gürcistan	94	Gabon	136	Lübnan
5	Norveç	50	Malezya	94	Liberya	136	Nijerya
5	İsviçre	50	Samoa	94	Panama	136	Rusya
7	Singapur	53	Çek Cumhuriyeti	100	Cezayir	142	Comoros
8	Hollanda	54	Slovakya	100	Çin	142	Uganda
9	Lüksemburg	55	Bahreyn	100	Suriname	142	Ukrayna
10	Kanada	55	Ürdün	103	Bolivya	145	Bangladeş
11	Avustralya	55	Lesotho	103	Meksika	145	Gine
12	Almaya	55	Namibya	103	Moldova	145	Kenya
12	İzlanda	55	Ruganda	103	Nijer	145	Lâhos
14	Birleşik Krallık	55	Suudi Arabistan	107	Arjantin	145	Papua Yeni Gine
15	Belçika	61	Hırvatistan	107	Cibuti	150	Merkezi Afrika Cumhuriyeti
15	Japonya	61	Gana	107	Endonezya	150	Paraguay
17	Barbados	63	Küba	110	Arnavutluk	152	Kongo Cumhuriyeti
17	Hong Kong	64	Umman	110	Ekvator	152	Tacikistan
17	İrlanda	64	Makedonya	110	Etiyopya	154	Çad
17	Birleşik Devletler	64	Türkiye	110	Kosova	154	Demokratik Kongo Cumhuriyeti
21	Şili	67	Kuveyt	110	Malavi	156	Kamboçya
21	Uruguay	67	Güney Afrika	115	Fildişi Sahilleri	156	Myanmar
23	Avusturya	69	Brezilya	115	Dominik Cumhuriyeti	156	Zimbabve
24	Bahamalar	69	Bulgaristan	115	Guatemala	159	Burundi
25	Birleşik Arap Emirlikleri	69	Yunanistan	115	Mali	159	Suriye
26	Estonya	69	İtalya	119	Belarus	161	Angola
26	Fransa	69	Romanya	119	Mozambik	161	Gine-Bissau
26	Katar	69	Senegal	119	Sierra Leone	161	Haiti
29	Saint Vincent and the Grenadines	69	Swaziland	119	Tanzanya	161	Venezuela
30	Butan	76	Karadağ	119	Vietnam	161	Yemen
31	Botsvana	76	Sao Tome ve Principe	124	Guyana	166	Eritre
31	Güney Kıbrıs Rum Cumhuriyeti	78	Srbistan	124	Moritanya	166	Libya
31	Portekiz	79	Tunus	126	Azerbaycan	166	Özbekistan
31	Porto Riko	80	Benin	126	Gambiya	169	Türkmenistan
35	Poland	80	Bosna Hersek	126	Honduras	170	Irak
35	Tayvan	80	El Salvador	126	Kazakistan	171	South Sudan
37	İsrail	80	Mongolia	126	Nepal	172	Afganistan
37	İspanya	80	Fas	126	Pakistan	173	Sudan
39	Dominik	85	Burkina Faso	126	Togo	174	Kore (Kuzey)
39	Litvanya	85	Hindistan	133	Madagaskar	174	Somali
39	Slovenya	85	Jamaika	133	Nikaragua		
42	Cape Verde	85	Peru	133	Timor-Leste		
43	Kore (South)	85	Philippines				
43	Latvia	85	Sri Lanka				
43	Malta	85	Tayland				
43	Seyşel Adaları	85	Trinidad ve Tobago				
		85	Zambiya				

Kaynak: Transparency International, **Transparency International Corruption Perceptions Index 2014**, (Çevrimiçi) <http://www.transparency.org/cpi2014/results>, 22 Aralık 2015.

Kamu sektöründe şeffaflık, hesap verilebilirlik ve yolsuzluk yöneticilerin, kanun koyucu ve yargı tarafından fonların kullanımından ve kararlarının

sonuçlarından ne ölçüde sorumlu tutulacaklarını, ve yönetim içerisindeki kamu çalışanlarının idari kararlara, kaynakların kullanımına ve elde edilen sonuçlara ne ölçüde hesap verme sorumluluğu olduğunu belirlemektedir. Bu temel üç boyut burada, gözetici kurumların yöneticilerinin hesap verebilirliğini, kamu çalışanlarının performanslarını, sivil toplumun kamu işleri ile ilgili bilgiye erişimini ve devlet tarafından elde edilen ayrıcalıkları, çıkarları değerlendirmektedir.²⁴⁷ Aşağıdaki grafikte ise dünya çapında son on yıla ait kamu sektöründe şeffaflık, hesap verilebilirlik ve yozlaşma endeksinin seyri görülmektedir. Bu grafikten de anlaşılacağı üzere kamu sektörlerindeki yozlaşma 2005-2010 arası dalgalı bir seyir izlerken 2011 yılı ile birlikte ani bir yükselişe geçmiştir.

Grafik 4: CPIA Kamu Sektöründe Şeffaflık, Hesap Verilebilirlik ve Yozlaşma Derecelendirmesi (1 = Düşük, 6 = Yüksek)

Kaynak: The World Bank, “CPIA Transparency, Accountability, And Corruption in The Public Sector Data”, (Çevrimiçi) <http://data.worldbank.org/indicator/IQ.CPA.TRAN.XQ/countries/1W-TR?display=graph>, 22 Aralık 2015; adresindeki veriler kullanılarak düzenlenmiştir.

Bozulmanın yanı sıra, bir devletin kamuya ne kadar açık ve şeffaf olduğunun ölçülmesi de ülkenin ve ülke adına karar alan politika yapıcıların güvenilirliği ile ilgili bilgi verebilmektedir. Açık güvenilirlik dört boyuta sahiptir:²⁴⁸

²⁴⁷ Dünya Bankası, CPIA Şeffaflık, Kamuda Güvenilirlik ve Yozlaşma Verileri, (Çevrimiçi) <http://data.worldbank.org/indicator/IQ.CPA.TRAN.XQ/countries/1W-TR?display=graph>, 24 Aralık 2015.

²⁴⁸ World Justice Project, “Open Government Index 2015 Report” (Çevrimiçi) http://worldjusticeproject.org/sites/default/files/ogi_2015.pdf ya da <http://worldjusticeproject.org/open-government-index>, 22 Aralık 2015, ss. 9-10.

- **Geniş boyutta ulaşılabilen yasalar ve devlet verileri:** İlk boyut, yasal hakların üzerinde temel kanunların ve bilgilerin kamuya açık olmaması, sade bir dille sunulmuş olmaları ve toplumun tüm kesimleri tarafından kullanılan tüm dillerin ulaşabileceği şekilde yazılmış olmaları anlamına gelmektedir. Devlet tarafından yazılı ya da çevrimiçi basılmış bilgilerin ulaşılabilirliğini ve kalitesini (örneğin aktif şeffaflığını) de ölçmektedir. İster idari düzenlemeler ister kanun taslakları ya da idari kararlar ve yüksek mahkeme kararları olsun, vaktinde halkın ulaşabileceği şekilde düzenlenmelidirler.
- **Bilgiye ulaşma hakkı:** Devlet kurumu tarafından tutulan bilgilere olan talebe ulaşımın sağlanmasını ölçmektedir. Bu bilginin kamusal bir kayıt olduğu varsayılmaktadır. Aynı zamanda, istenilen bilgiye ulaşımın makul bir zaman zarfında gerçekleşip gerçekleşmediğini ve bu bilgiye ulaşıldığında sağlanan bilginin tam ve konuya dair olması ile rüşvet ödmeden makul bir maliyetle elde edilmiş olup olmadığını ölçmektedir. İnsanların aynı zamanda bilgiye ulaşma haklarının olduğunun farkındalığı ile de ilgilidir. Bu bilgi, ister devlet memurlarının bütçe kalemleri ister kamu denetçisi raporları veya kamusal projelerle alakalı olsun kamunun isteği üzerine ulaşılabilir olmalıdır.
- **Sivil katılım:** Sivil katılım mekanizmasının etkinliği; fikir, ifade, toplanma ve dernekleşme ve bu faaliyetler için devletten talepte bulunabilme özgürlüğünün korunmasını da içeren bir biçimde ölçülmektedir. Bununla beraber, insanların endişelerini çeşitli devlet memurlarına, kanun adamlarına ve yetersiz bilgi sağlayan ve kararların toplumu etkilediğini fark eden devlet yetkililerine seslerini duyurabilmeleridir.
- **Şikâyet mekanizmaları:** İnsanların devlete kamu hizmetlerinin geleceği ve performansı ya da devlet memurlarının yasal sorumluluklarını, görevlerini yerine getirip getirmediği yönündeki performansları hakkında belirli şikâyetlerde bulunup bulunamayacakları ile ilgilidir. Aynı zamanda başka bir devlet kurumu ya da hâkimden önce devletin kararlarına insanların karşı çıkıp çıkamayacakları da önemlidir. Açık, istikrarlı, kamusal olarak geniş anlamda kabul görmüş kanunlar, halkın kanunun ne olduğunu bilmesine ve yasaklamaya ve izin verilmeye nelerin yönlendirdiğinin bilinmesine yardımcı

olmaktadır. Vatandaşların bilgiye (*information*) ulaşmaları bilgi (*knowledge*) ile olmaktadır. Bilgiye dayanarak vatandaşlar diğer haklarını savunabilirler, kamusal meselelere parmak basabilirler, devleti mercek altına alabilirler ve hesap verilebilirliği talep edebilirler. Halkın katılımı, itiraz ve şikâyet edebilme olasılığı vatandaşın faaliyetlerde bir sese sahip olmasını sağlamaktadır. Aynı zamanda, vatandaşların karar mekanizmalarına katılabilmeleri yaşamlarını etkileyebilmektedir. Bu boyutların her biri, her kavramı yansıtan farklı görüşleri birçok bileşiğe ayrılmıştır.

Aşağıdaki tabloda, ülkelerin açık devlet endeksine göre sonuçları 0 ile 1 arasında sıralanmıştır. 1'e yaklaşılması, ülkelerin daha açık olduğunu işaret etmektedir.

Tablo 9: Ülkelerin WJP Açık/Şeffaf Devlet Endeksine (*WJP Open Government Index*) Göre Sonuç ve Sıralamaları (2015)

Ülkeler	Skor	Sıra	Ülkeler	Skor	Sıra
İsveç	0.81	1	Romanya	0.53	51
Yeni Zelanda	0.81	2	Sri Lanka	0.53	52
Norveç	0.81	3	Dominik Cumhuriyeti	0.52	53
Danimarka	0.78	4	Arnavutluk	0.52	54
Hollanda	0.76	5	Senegal	0.52	55
Finlandiya	0.76	6	Macaristan	0.51	56
Kanada	0.75	7	Jamaika	0.51	57
Birleşik Krallık	0.74	8	El Salvador	0.51	58
Avustralya	0.74	9	Tunus	0.51	59
Kore Cumhuriyeti	0.73	10	Fas	0.51	60
Birleşik Devletler	0.73	11	Sırbistan	0.51	61
Japonya	0.72	12	Tanzanya	0.51	62
Avusturya	0.72	13	Ekvator	0.51	63
Estonya	0.72	14	Kırgızistan	0.50	64
Almanya	0.72	15	Malavi	0.50	65
Belçika	0.70	16	Honduras	0.49	66
Fransa	0.69	17	Rusya	0.49	67
Şili	0.68	18	Tayland	0.49	68
Kosta Rika	0.68	19	Birleşik Arap Emirlikleri	0.48	69
Polonya	0.67	20	Guatemala	0.48	70
Uruguay	0.65	21	Liberya	0.48	71
Çek Cumhuriyeti	0.64	22	Zambia	0.48	72
Portekiz	0.64	23	Bangladeş	0.47	73
Hong Kong, Çin	0.63	24	Madagaskar	0.47	74
Singapur	0.63	25	Moğolistan	0.46	75
İspanya	0.62	26	Ürdün	0.46	76
Güney Afrika	0.62	27	Nijerya	0.46	77
İtalya	0.61	28	Belarus	0.46	78
Gürcistan	0.61	29	Kenya	0.46	79
Slovenya	0.60	30	Bolivya	0.45	80

Bosna Hersek	0.59	31	Lübnan	0.45	81
Endonezya	0.58	32	Türkiye	0.45	82
Hırvatistan	0.58	33	Pakistan	0.45	83
Makedonya	0.57	34	Nikaragua	0.44	84
Botsvana	0.57	35	Kazakistan	0.44	85
Yunanistan	0.57	36	Vietnam	0.43	86
Hindistan	0.57	37	Çin	0.43	87
Brezilya	0.56	38	Malezya	0.43	88
Kolombiya	0.56	39	Afganistan	0.43	89
Nepal	0.56	40	Burkina Faso	0.43	90
Gana	0.56	41	Mısır	0.42	91
Meksika	0.56	42	Uganda	0.41	92
Ukrayna	0.56	43	Fildişi Sahilleri	0.40	93
Arjantin	0.56	44	Etiyopya	0.39	94
Panama	0.55	45	Kamerun	0.39	95
Moldova	0.55	46	Sierra Leone	0.39	96
Peru	0.55	47	Venezuela	0.38	97
Beliz	0.55	48	Kamboçya	0.36	98
Bulgaristan	0.54	49	İran	0.35	99
Filipinler	0.54	50	Myanmar	0.32	100

Kaynak: World Justice Project, **Open Government Index 2015 Report**, (Çevrimiçi) http://worldjusticeproject.org/sites/default/files/ogi_2015.pdf. ya da (Çevrimiçi) <http://worldjusticeproject.org/open-government-index>, 22 Aralık 2015, s. 5.

Bir diğer bozulma örneği, bir ülkenin uluslararası ortamlarda otoritelere rüşvet vererek kazanç sağlamaya çalışmasıdır. Aşağıdaki tabloda, yapılmış bir çalışmaya göre, ülkeler bazında rüşvet ödeme endeksi sonuç ve sıralamaları yer almaktadır. Ülkeler 0 ile 10 arasında sıralanmıştır. En yüksek sonuç 10'dur. Bu sonuç, ülkelerin yurt dışında hiç rüşvet vermediğini göstermektedir. 0 ise, ülkelerin daima yurtdışında rüşvet vermelerini temsil etmektedir.²⁴⁹ Tabloya göre, yurt dışında çeşitli işlemleri gerçekleştirmek ve kâr edebilmek için en az rüşvet veren ülkeler Hollanda ve İsviçre'dir. Hollanda ve İsviçre, aynı zamanda kamu sektöründe şeffaf ve açık; bozulmanın en az yaşandığı ülkeler sıralamalarında da üstlerdedir. En alt sıralarda ise Çin ve Rusya yer almaktadır. Rusya'nın şeffaflık derecesi yüksek olmasa da Çin ile karşılaştırıldığında daha iyi durumdadır. Uluslararası yolsuzluk endeksi ölçümünde ise Çin rüşvet ödeme endeksi sonuçlarının aksine, kamu sektörü bozulması orta seviyede görülmektedir.

Tablo 10: Ülkeler Bazında Rüşvet Ödeme Endeksi Sonuç ve Sıralamaları

Sıra	Ülke	Sonuç	Gözlem Sayısı
1	Hollanda	8.8	273
1	İsviçre	8.8	244
3	Belçika	8.7	221
4	Almanya	8.6	576
4	Japonya	8.6	319
6	Avustralya	8.5	168
6	Kanada	8.5	209

²⁴⁹ Transparency International, "2011 Bribe Payers Index Results", (Çevrimiçi) <http://www.transparency.org/bpi2011/results>, 22 Aralık 2015, s. 5.

8	Singapur	8.3	256
8	Birleşik Krallık	8.3	414
10	Amerika Birleşik Devletleri	8.1	651
11	France	8.0	435
11	İspanya	8.0	326
13	Güney Kore	7.9	152
14	Brezilya	7.7	163
15	Hong Kong	7.6	208
15	İtalya	7.6	397
15	Malezya	7.6	148
15	Güney Afrika	7.6	191
19	Tayvan	7.5	193
19	Hindistan	7.5	168
19	Türkiye	7.5	139
22	Suudi Arabistan	7.4	138
23	Arjantin	7.3	115
23	Birleşik Arap Emirlikleri	7.3	156
25	Endonezya	7.1	153
26	Meksika	7.0	121
27	Çin	6.5	608
28	Rusya	6.1	172

Kaynak: Transparency International, “2011 Bribe Payers Index -- Results,” (Çevrimiçi) <http://www.transparency.org/bpi2011/results>, 24 Aralık 2015, s. 5.

Yurt dışında en çok rüşvet ödenen sektörler, aşağıdaki tabloda gösterilmektedir. Tabloya göre, en çok dış rüşvetin ödendiği sektörler tarım ve hafif sanayi sektörleridir. Bu sektörlerde yüksek sonuçlar elde edilmesinin arkasında, en çok kamusal düzenleme ve kuralın bu sektörlerde yer alması olduğu iddia edilebilir. Sektörler 0 ile 10 arasında sonuçlar elde etmişlerdir. En yüksek sonuç 10’dur. Bu durumda şirketler, o sektörde asla rüşvet vermemektedir. Sonucun 0 olması ise, şirketlerin söz konusu sektörde daima rüşvet verdiklerini göstermektedir.²⁵⁰

Tablo 11: Dış Rüşvetin Sektörler Bazında Dağılımı (2011)

Sıralama	Sektör	Sonuç	Gözlem Sayısı
1	Tarım	7.1	270
1	Hafif sanayi	7.1	652
3	Sivil Hava-Uzay	7.0	89
3	Bilgi Teknolojileri	7.0	677
5	Bankacılık ve Finans	6.9	1409
5	Ormancılık	6.9	91
7	Müşteri Hizmetleri	6.8	860
8	Telekomünikasyon	6.7	529
8	Ulaşım ve Depolama	6.7	717
10	Silah, savunma ve Ordu	6.6	102

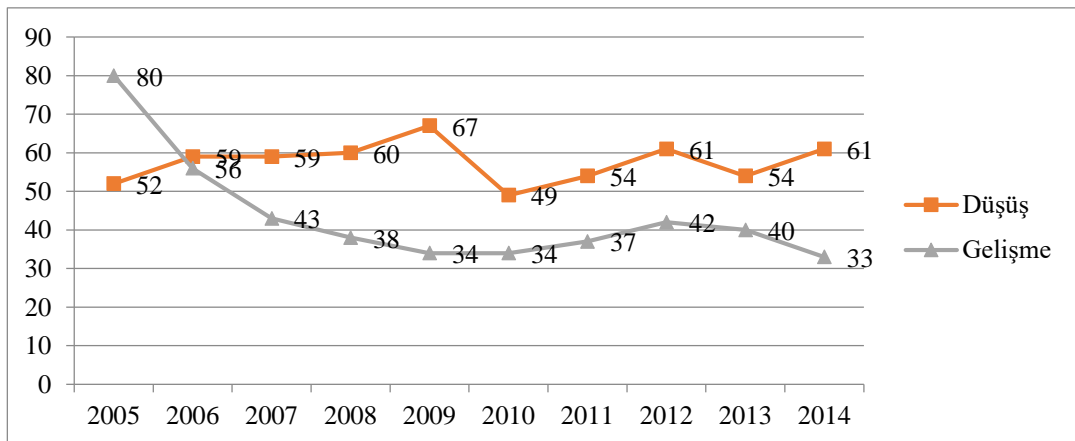
²⁵⁰ A.e., s. 15.

10	Balıkçılık	6.6	82
12	Ağır sanayi	6.5	647
13	Farmasötik ve sağlık	6.4	391
13	Güç jenerasyonu ve transmisyon	6.4	303
15	Madencilik	6.3	154
16	Petrol ve Gaz	6.2	328
17	Gayrimenkul, Emlak, Yasal ve İş Hizmetleri	6.1	674
17	Kamu Hizmetleri	6.1	400
19	Kamu iş kontratları ve inşaat	5.3	576

Kaynak: Transparency International, "2011 Bribe Payers Index -- Results,", (Çevrimiçi) <http://www.transparency.org/bpi2011/results>, 24 Aralık 2015, s. 15.

Yatırımcıların risk iştahını ve dolayısıyla ekonomik güvenliği etkileyen faktörlerden biri, ülkenin özgürlük ortamı olabilmektedir. Kaos, kargaşa ve bilinmezlik ekonomik güvenliği de tehdit etmektedir. Bir çalışmaya göre oluşturulan Özgürlük Endeksi, küresel siyasî hakların ve sivil özgürlüklerin durumunun düşüşte olduğunu göstermektedir. Demokrasinin dünyanın baskın yönetim biçimi kabul edilmesi ve uluslararası sistemlerin demokratik idealler üzerine inşa edilmesi durumu, son 25 yıldır tehdit altındadır. Demokrasinin üzerinde uzun yıllardır baskı olmasına rağmen, 2014 yılındaki demokrasi adına gelişmeler yetersiz olmuştur. Demokratik yönde kazanım yaşayan ülkelerin neredeyse iki katı oranındaki ülke, demokratik anlamda kayıplar ve düşüşler yaşamıştır. Bu durum, son dokuz yılda başlayan düşüşün son yıl itibariyle dip noktasıdır.²⁵¹

Grafik 5: Özgürlük Kazanç ve Kayıpları

Kaynak: Freedom House, "Freedom Declines and Gains", (Çevrimiçi) <https://freedomhouse.org/report/freedom-world-2015/freedom-declines-and-gains>, 22 Aralık 2015.

²⁵¹ Freedom House, "Discarding Democracy: Return to the Iron Fist Freedom in the World 2015", (Çevrimiçi) https://freedomhouse.org/sites/default/files/01152015_FIW_2015_final.pdf, 22 Aralık 2015, s. 1.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN EKONOMİK GÜVENLİK GÖRÜNÜMÜ

İkinci Meşrutiyet ile beraber gayri müslim aktörlerin Osmanlı Devleti içerisinde ticari etkinlikleri artmıştı. İktisadi faaliyetlerin gayri müslim unsurlar lehine liberalleşmiş bulunması İttihat ve Terakki mensuplarını rahatsız etmişti. Milli İktisat kavramı ve bu bakış açısı, İttihat ve Terakki tarafından gündeme getirilmiş ve iktisat politikalarının bu yönde eğilim göstermesi hedeflenmişti. Bu hedef, yeni kurulan cumhuriyetin ilk on yılının sonlarına doğru, gerekli sermaye birikimi sağlanamadığı için tekrar hayat bulmuştu. 1924 yılında düzenlenen İzmir İktisat Kongresi her ne kadar bu yönde mesajlar içermekteyse de, iktisat politikalarında gözle görülür adımların bu yönde atılması 1929 yılına dek gerçekleşmemişti.²⁵² Günümüzde ise; *“Konjonktürel şartlar ve değişen iktisadi yaklaşımlar çerçevesinde ekonomide kamu müdahalesinin ağırlığı dönemler itibariyle farklılıklar göstermekle birlikte pazar ekonomisinin geliştirilmesi ve etkinleştirilmesi Türk planlarının genel ilkesi olmuştur.”*²⁵³ düşünsel arka planı Türkiye ekonomisinde uygulanmaktadır. Bu bölümde ekonomik güvenlik hedefleri açısından Türkiye ekonomisinin içinde bulunduğu durumun çerçevesi çizilecektir.

3.1. Ekonomik Güvenlik Hedefleri Açısından Türkiye'nin Ekonomik Güvenliğinin İncelenmesi

3.1.1. Türkiye'nin Arz Zinciri Güvenliği

Türkiye'nin arz ve arz zinciri güvenliğini sağlamanın temelinde öne çıkan birkaç unsur bulunmaktadır. Bu unsurların birbirleriyle olan bağlantısı ülke ekonomisini olumlu ya da olumsuz olarak etkilemektedir. Öncelikle bir ülkenin ürettiği malları yerel veya uluslararası pazarlara ulaştırabilmesi için lojistik ve ulaşım sektörleri önemlidir. Bununla beraber coğrafi konumunun uzun vadede sabit bir güç dinamiği özelliği gösteren Türkiye; suyolları ve Boğazlar ile de konumunu

²⁵² Arzu Varlı ve Murat Koraltürk, “II. Meşrutiyetten Erken Cumhuriyete Milli İktisadın Sürekliliği ve İzmir İktisat Kongresi”, *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi (ÇTTAD)*, C: 9, S: 20-21, Bahar-Güz Dönemi, 2010, (Çevrimiçi) <http://acikerisim.deu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/12345/5017/6.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, 11 Aralık 2016, ss. 127-128.

²⁵³ TC Kalkınma Bakanlığı, *Planların Niteliği Ve Kalkınma Bakanlığının İşlevleri*, (Çevrimiçi) <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/PlanlarınNiteligiveDPTninislevleri.aspx>, 05 Ağustos 2016.

güçlendirmektedir. Fakat aynı zamanda bu avantaj, komşu ülkeler ve küresel olarak diğer ülkelerle ilişkiler bağlamında siyasi ve ekonomik olarak sorunlara da sebep olabilmektedir. Bulunduğu konum itibariyle Türkiye, düzensiz göç ile silah ve uyuşturucu kaçakçılığı güzergâhındadır. Arz zinciri güvenliği olumsuz etkilenebilmektedir.²⁵⁴

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu topraklar, coğrafi konumu itibariyle önemli ticaret yolları üzerinde bulunmaktadır. İstanbul Limanı, Birinci Dünya Savaşı yılları öncesinde de önemli bir transit ticaret merkeziydi.²⁵⁵ Günümüzde de Türkiye'nin konumu, en az geçmiş dönemlerdeki kadar mal ve hizmet ticaretinin sorunsuz yapılması için lojistik açıdan mühimdir. Bir başka deyişle Türkiye'nin coğrafi konumu, lojistik faaliyetler göz önüne alındığında ülke açısından avantajlıdır. Ülkenin;

- Büyüyen bir ekonomisinin olması,
- Farklı ve çeşitli kollarında üretim faaliyetini gerçekleştirmesi,
- Üretim kabiliyeti,
- Nüfus üstünlüğü çevresinde nispeten bir istikrar merkezi olması

Balkan ve Kafkas coğrafyası ile Karadeniz, Akdeniz ve Ortadoğu için ülkeyi gizil bir üretim ve lojistik üssü konumuna yerleştirmektedir.²⁵⁶

Bir ülkenin diğer ülkelerle kurduğu ekonomik, toplumsal ve kültürel bağlar aracılığıyla kendi kaynaklarını en etkin şekilde değerlendirmesinin ve böylelikle refahının arttırılmasının önü açılmaktadır. Bu amacı gerçekleştirmek için ulaşım sektörünü önemli bir konumda bulunmaktadır. Aynı zamanda ticaretin gelişiminin desteklenmesi için lojistik ve ulaşım sektörleri yardımcı olmaktadır. Ekonomik yapı içinde ulaştırma imkânlarının artması hem makro hem de mikro düzeyde ülke

²⁵⁴ Bu sayılanlardan ayrı olarak ülkenin ithalat bağımlılığı ile ihracatın ithalatı karşılama oranı da iktisadi bağlamda arz güvenliğinin bir göstergesi olmaktadır. Güçlü bir ekonominin devam ettirilmesi için bu gösterge kaynakların dağılımının hangi stratejik sektörler tarafından ayrıştırılarak üretim yapılması gerektiğine karar verilirken karşımıza çıkmaktadır. Üretim kararı alınıp ardından üretilen malların dağılımı için de ulaşım yollarının açık ve güvenli olmaları gerekmektedir.

²⁵⁵ Ahmet İncekara, **Dünyada ve Türkiye'de Serbest Bölgeler Uygulaması-Mevzuatı: İlgili Yasalar, Yönetmelikler, Bakanlar Kurulu Kararları, Raporlar-Görüşler**, (Ed.) Osman Selim Kocahanoğlu, Çemberlitaş İstanbul, Temel Yayınları, Yayın No: 18, 1986, s. 48.

²⁵⁶ TC Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, **Gümrük ve Ticaret Bakanlığının Lojistik Sektörüne Yönelik Uygulamaları**, Ankara, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Yayınları, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Yayın No: 8, Tasfiye Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayın No: 1, 2013, (Çevrimiçi) <http://docplayer.biz.tr/1220860-Gumruk-ve-ticaret-bakanliginin-lojistik-sektorune-yonelik-uygulamaları.html>, 23 Temmuz 2016, s. 31.

ekonomisini etkilemektedir. Makroekonomik yönüyle üretim, istihdam ve yatırım faaliyetlerini geliştirmektedir. Mikroekonomik açıdan ise, firmaların satış, pazarlama ve dağıtım aşamaları üzerinde olumlu etkiler yaratmaktadır.²⁵⁷ Cumhuriyetin kurulmasından günümüze ulaşım sektörü büyük bir yapısal dönüşüm geçirmiştir. Ancak deniz, demir ve karayolları gelişimi ülke ekonomisi tarihi içinde, çeşitli coğrafi, siyasi ve finansal sorunlar sebebiyle başat biçimde gelişmemiştir.²⁵⁸ Ulusal ve uluslararası çeşitli bağlantı noktalarında yer alan karayolları, tekrar geliştirilmeye başlanan demiryolları ve denizyolları Türkiye için fırsattır. Ancak günümüzdeki şartlar göz önüne alınarak mevcut durum tetkik edildiğinde lojistik gizil avantajlardan yeteri kadar yararlanılamadığı anlaşılmaktadır. İstanbul, Mersin ve İzmir'in illeri lojistik faaliyet merkezine has özellikler taşımaktadırlar. Maalesef bu iller, dünyadaki müşabih bölge ve illerle mukayese edildiklerinde çok daha geride bulunmaktadır. Türkiye'nin gerektirdiği kadar faal kullanılmayan ve bu gizil avantajdan istifade edilmesi için önemli bir araç olan bu lojistik merkezler, lojistik sektörünün yapısının ve lojistik hizmet anlayışının etkisiyle tüm kapasiteleriyle hizmet verememektedirler.²⁵⁹ Mamafih sektörde olumlu gelişmeler de yaşanmaktadır.²⁶⁰

- Avrupa Birliği uyum süreci kapsamında mevzuatta yapılan değişiklikler ile yapısal dönüşüm için zemin oluşturulmuştur. Bu yapısal dönüşüm, demiryollarının hem yatırım hem de işletmesi ile ilgili iyileştirmelere gidilmesinde yardımcı olmuş ve dolayısıyla aktif hizmet verilebilmesini kolaylaştırmıştır. Aynı zamanda, Avrupa Birliği sınırları dâhilinde çalışan karayolları taşımacılık filoları, kendi standartlarını Avrupa Birliği'nin çevre dostu motor standartlarına ulaştırmışlardır. Türkiye, Avrupa Birliği'nin Ortak

²⁵⁷ Cem Saatçioğlu, **Ulaştırma Ekonomisi: Sistemler-Politiklar-Uygulamalar**, İstanbul, Sümer Kitabevi, 2016, s. 223.

²⁵⁸ Ahmet İncekara, **Türkiye Ekonomisi**, İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayın No: 11, İstanbul, İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayınları, Ocak 2014, ss. 256-257.

²⁵⁹ TC Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, **a.y.**

²⁶⁰ Ömür Kanalcı, "Türkiye ve Lojistik", **AR & GE Bülten**, İzmir, İzmir Ticaret Odası Araştırma ve Meslekleri Geliştirme Müdürlüğü, (Çevrimiçi) http://www.izto.org.tr/portals/0/iztogenel/dokumanlar/turkiye_ve_lojistik_o_kanalci_26.04.2012%202-42-53.pdf, 12 Ekim 2016, ss. 31-32; Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), **Türkiye Ulaştırma ve Lojistik Meclisi Sektör Raporu 2014**, TOBB Yayın Sıra No: 2015/260, Ankara, TOBB Yayınları, (Çevrimiçi) <http://www.tobb.org.tr/Documents/yayinlar/2014/ulastirma2014.pdf>, 12 Ekim 2016, ss. 37-39.

Transit Sistemine de dâhildir.²⁶¹ Bununla birlikte, uluslararası taşımacılık faaliyetleri ülkeye döviz kazandıran iktisadi bir faaliyete de dönüştürülebilir. Filolar Avrupa standartlarında olduklarından Avrupa içi taşımacılık da gerçekleştirerek, ihracat amaçlı yapılan taşımacılığın ardından, ulaşım daha verimli ve etkin bir hale getirilebilir. Çünkü hâlihazırda acente ve hizmet ağı Avrupa ile Asya arasında köprü kurulabilecek düzeyde geniştir.

- Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları'nın (TCDD) yeni tatbik ettiği yönetmelikler demiryollarını geliştirici bir rol oynamaktadır. Demiryolları için gereken yatırımların gerçekleştirilmesi ile ülkenin bulunduğu bölge itibariyle ulaşım sektörü açısından geldiği yeri sağlamlaştıracak ve sektörün gelişim için daha iyi bir zemin oluşturacaktır. Türkiye'deki yedi liman ile olan bağlantı da gelişimi olumlu yönde etkilemektedir. Bu aşamada yeni hatların döşenmesi ve mevcut hatların iyileştirilmesi Avrupa'dan Asya'ya veya Avrupa'dan Ortadoğu'ya gerçekleştirilecek taşımacılık için önemli bir potansiyele sahiptir. Bununla beraber Türkiye'nin demiryollarındaki tecrübesi derin ve köklüdür. Sektörde yerli üretim ile sanayi yaygındır. Ülke demiryolları geçiş güzergâhı içerisinde ağır sanayi merkezleri de bulunmaktadır. Yüksek hızlı tren için gereken yeni demiryolları ile geliştirilecek konvansiyonel demiryolları ile de daha fazla bölgeye erişim sağlanabilecektir.²⁶²

²⁶¹ Ortak Transit Rejimini, Gümrükler Genel Müdürlüğü: "Ortak Transit Rejimi; 1987 yılında imzalanan Ortak Transit Sözleşmesine taraf olan ülkeler (AB ve EFTA üyesi ülkeler) arasında eşyanın gümrük vergilerinin askıya alınarak taşındığı rejimdir. Ülkemiz Ortak Transit Sözleşmesine 1 Aralık 2012 tarihi itibariyle taraf olmuştur. Ortak Transit Rejiminin amacı Sözleşmeye taraf bir ülkede açılan transit beyannamesinin, verilen teminatın ve tanınan basitleştirmelerin bir diğer taraf ülkede de geçerli olması ve bu ülkeye girişte ayrıca bir transit beyanında bulunulmasına gerek kalmadan ortak transit işleminin kesintisiz bir şekilde tamamlanmasıdır. Ortak Transit Rejimi transit eşyasının işlemlerinin hızlandırılmasını ve basitleştirilmesi sağlayan, dolayısıyla ticaret erbabının zaman kaybetmesini önleyerek maliyetlerinin düşmesini amaçlayan bir sistemdir." şeklinde tanımlamıştır. Gümrükler Genel Müdürlüğü, **Ortak Transit Rejimi ve NCTS**, (Çevrimiçi) <http://ggm.gtb.gov.tr/sikca-sorulan-sorular/ticari/ortak-transit-rejimi-ve-ncts>, 12 Ekim 2016.

²⁶² Türkiye'de "Demiryolu Ulaştırmasının Serbestleştirilmesi Hakkında Kanun" 24 Nisan 2013 tarihinde kabul edilmiştir. "Bu Kanunun amacı;

- a) Demiryoluyla yolcu ve yük taşımacılığının hizmet kalitesi açısından en uygun, etkin ve olabilecek en düşük fiyatla sunulmasını,
- b) Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları İşletmesi Genel Müdürlüğü'nün demiryolu altyapı işletmecisi olarak yapılandırılmasını,
- c) Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları Taşımacılık Anonim Şirketi adıyla demiryolu tren işletmecisi olarak bir şirket kurulmasını,

- Ülke limanları transit taşımacılık için en mütenasip yerlerde konumlanmışlardır. Liman sahalarında serbest ticaret bölgelerinin yer alması iktisadi üstünlük kazandırmaktadır. Aynı zamanda limanların daha aktif kullanılabilmesi için yapılan çalışmalar; lojistik merkez olma yolunda olumlu birer adımdır.
- Lojistik eğitimi giderek daha fazla ilgi görmektedir. Üniversitelerde sektörde yer almak üzere kalifiye elemanlar yetiştirilmektedir. Yetiştirilen kalifiye elemanlar, kendilerine sektörde daha çok yer edinmektedirler. Tecrübelerini ve sektöre dair bilgilerini paylaşarak sektörü geliştirecek dernekler de mevcuttur.²⁶³
- Lojistik şirketleri tedarik zincirlerini oluşturabilme yeteneğine sahip olmakla beraber, şirketler sektörde tecrübeli ve risk yönetiminde kabiliyetlidirler. Firmaların işgücü maliyetleri yüksek değildir.
- Konteyner gemi filosunun yaş ortalaması düşüktür. Gemilerin sayısında ve tonajında artış meydana gelmiştir. Ro-ro gemileri de yapılan alımlarla güçlendirilip gençleştirilmiştir. Ham petrol ve ham petrol ürün gemileri ülke filolarına katılmıştır. Deniz güvenliği için yüksek teknoloji destek sistemleri kullanılmaktadır.

Türkiye'nin coğrafi konumundan kaynaklanan ve arz zinciri güvenliği adına sahip olduğu diğer bir stratejik unsur boğazlara sahip oluşudur. Türkiye'nin boğazlar sistemi, İstanbul ve Çanakkale Boğazları ile Marmara Denizi'nden oluşmaktadır. Bu sistem Karadeniz ile Akdeniz'i birbirine bağlama özelliğiyle eşsizdir. Türk

---

ç) (b) ve (c) bentlerinde belirtilen demiryolu altyapı işletmecisi ve demiryolu tren işletmecisinin hukuki ve mali yapıları, faaliyetleri ve personeline ilişkin hükümler ile ilgili diğer hususların düzenlenmesini,

d) Kamu tüzel kişileri ile ticaret siciline kayıtlı şirketlerin demiryolu altyapısı inşa etmesini ve bu altyapının kullanılmasını,

e) Kamu tüzel kişileri ile ticaret siciline kayıtlı şirketlerin demiryolu altyapı işletmeciliği ve demiryolu tren işletmeciliği yapabilmelerini, sağlamaktır.” Resmî Gazete, “Amaç ve Kapsam: Madde 1”, **Türkiye Demiryolu Ulaştırmasının Serbestleştirilmesi Hakkında Kanun**, S: 28634, 1 Mayıs 2013, (Çevrimiçi) <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/05/20130501-1.htm>, 12 Ekim 2016.

²⁶³ Türkiye’de lojistik sektöründe kamu ve özel sektör arasındaki bağın daha da güçlendirilebilmesi için sivil toplum örgütlerinin yeri de önem arz etmektedir. Lojistik sektöründe başlıca sayılabilecek faaliyette bulunan altı dernekten bahsedilebilir. Bunlar: Türkiye Nakliyeciler Derneği (TND); Uluslararası Nakliyeciler Derneği (UND); Uluslararası Taşımacılık ve Lojistik Hizmet Üretenleri Derneği (UTİKAD); Uluslararası Gemi İşletmecileri ve Kombine Taşımacılar Derneği (RODER); Kargo İşletmecileri Derneği (KARİD) ile Lojistik Derneği’dir.

Boğazları, Türkiye'nin iktisadi hayatı ve askeri güvenliği için önemlidir. Aynı zamanda Karadeniz'e ortak kıyısı olan ülkelerin de gerek ekonomisi, gerek askeri güvenliği açısından hayattır. Boğaz sistemi, Karadeniz'e kıyısı olan ülkeleri dünyadaki diğer piyasalara bağlamaktadır.²⁶⁴ Boğazlar Sistemi canlı, etkin ve hareketli bir sistemdir. Bu sistemin bünyesinde değişik nitelikler barındırmaktadır ve makro su ve kara kitlelerinin arasında yer almaktadır. Sistemin sayılan özellikleri yanı sıra deviniminin yüksek olması ve çevresel şartların etkisine açık olması coğrafyayı iklimin etkilerine açık kılmıştır.²⁶⁵ Yukarıda sayılan özelliklerle beraber Türk Boğazları; fiziki şartları bakımından, boğazlardaki kuvvetli akıntılar, keskin dönüşler, hava koşulları ile dünyadaki zorlu hatta seyir açısından en tehlikeli suyollarından biridir.²⁶⁶ Türk Boğazlarındaki tek problem zorlu yolculuklar değildir. Aynı zamanda boğazlardaki trafik yoğunluğu da tehlikeli bir durum oluşturmaktadır. Trafik yoğunluğunun boyutu günümüzde boğazlardan geçen gemi sayısının 1940'lı yıllarla kıyaslandığında on katına kadar çıkmış olmasından anlaşılabilir. Boğazlardan geçiş yapan gemilerin yanı sıra boğazın her iki yakası arasında yapılan insan ve araç taşımacılığı ile de suyolları aktif olarak kullanılmaktadır.²⁶⁷ Bahsi geçen yoğunluk, deniz yolu vasıtasıyla gerçekleşen lojistik faaliyetlerini olumsuz etkileyebilmektedir.

Sonuç itibariyle Türkiye'nin arz zinciri güvenliğinin sağlanması ulaşım ve lojistik sektörlerinin gelişimleri ve coğrafi konumunun avantajlarından en yüksek seviyede yararlanmasıyla desteklenecektir. Avrupa Birliği müktesebatıyla uyumlu, atılan olumlu yapısal adımların sürdürülmesi, kıyı-sahil-sınır güvenliklerinin hem vatandaşlar hem de ülke güvenliği için tesisi edilmesi, ulaşım çeşitlerinden ülkenin doğal ve coğrafi yapısı ile uyumlu biçimde dengeli bir oranda istifade edilmesi, sektörün hem özel hem de kamu ayakları için nitelikli beşeri sermayenin

²⁶⁴ TC Dışişleri Bakanlığı, **Türk Boğazları**, (Çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.tr/turk-bogazlari.tr.mfa>, 12 Ekim 2016.

²⁶⁵ Emin Özsoy vd., "Türk Boğazlar Sistemi'nin Oşinografisi", (Çevrimiçi) ims.metu.edu.tr/cv/ozweb/marme2000.doc, 12 Ekim 2016.

²⁶⁶ TC Dışişleri Bakanlığı, **Türk Boğazları**, (Çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.tr/turk-bogazlari.tr.mfa>, 23 Temmuz 2016.

²⁶⁷ Haydar Berk, "Türk Boğazları", **Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi**, Ankara, Dışişleri Bakanlığı Yayınları, S: 2, (Çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.tr/turk-bogazlari.tr.mfa>, 12 Ekim 2016, s.y.. Aynı kaynakta belirtildiği üzere; 1947 yılında İstanbul Boğazından günde 17 gemi geçmekte iken, bu rakam son yıllarda 150'yi geçtiği gözlemlenmiştir.

yetiştirilmesi, en yeni teknoloji ile donatılan, değişen uluslararası talebe uygun olarak gelişen bir hizmet anlayışının benimsenmesi gerekmektedir. Bu gelişmelerin yaşanması doğası gereği yüksek maliyetli olan altyapı yatırımlarının finanse edilmesi ile de ilişkilidir. Ülkenin finans-kredi güvenliği ile beraber dış piyasalara giriş güvenliğinin de arz zinciri güvenliğini desteklemesi beklenmektedir. Aynı zamanda gizil alıcı ya da müşteri olan müttefik ve komşular ile yürütölen ekonomik diplomasi ile mümkün olduğunca olumlu ilişkiler kurulmalı veya gizil pazar olan alternatif ölkeler için ikincil planlar daima teorik ve teknik olarak canlı tutulmalıdır. Resmi kalkınma yardımlarının yapıldığı ölkeler, geleceğin yeni pazarları da olmaktadır.

3.1.2. Türkiye’de Piyasaya Giriş Güvenliği

Küresel ekonomik kriz son yıllarda dünya çapında gerçekleşen ekonomik faaliyetler için olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Ölkeler farklı pazarlar arayışına girmişler, dolayısıyla etkin yeni politikalar üretmek zorunda kalmışlardır. Bu durum ölkeler arasındaki ekonomik rekabeti de arttırmıştır. Böylelikle;

- “Yeni pazarlara girmek” ve
- “Mevcut pazarlardaki payın artırılması”

faaliyetleri ölkeler gündemlerinde önemli bir yer tutmaya başlamıştır. Bu hususlarda dış ticaret politikalarının gözden geçirilmeleri gerekmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı, ölkeler dış ticaret politikalarının oluşturulmasından da sorumludur. Bakanlık;

- Değişen küresel rekabet koşullarına ayak uydurabilmek;
- İhracat faaliyetlerinin planlanma aşamasından gerçekleştirilmesi aşamasına kadar basamak basamak her evrede verimliliği sağlamak;
- İhracatçıların dış pazarlarda karşılaşılabilecekleri soru ve sorunlara etkili, etkin ve hızlı yanıt verebilmek için,

İlgili kamu kurumları ve ilgili alanda faaliyet gösteren meslek kuruluşları ile iki ayaklı bir yapı oluşturmuştur. Bu yapının ilk ayağı “Enformasyon”; ikinci ayağı ise “Aksiyon” dur. Yapılanmanın enformasyon basamağının temelinde “Ölkeler Masaları” yer almaktadır. Ölkeler masaları toplamda otuz dört tane olup temel amaçları öncelikli

olarak Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelere, ihracatçılara ve meslek kuruluşlara, masanın ardından da anlaşılacağı üzere, enformasyon sağlamaktır.²⁶⁸

İnşa edilen bu yeni yapının ikinci bölümü ise “Aksiyon” ayağıdır. Aksiyon bölümünün karar verici mevkiinde bulunan birimi “Pazara Giriş Komitesi”dir. Bu komite altında:

- “Pazara Giriş Faaliyetleri Çalışma Grubu”;
- “Pazara Giriş Engelleri Çalışma Grubu” isimlerindeki gruplar bulunmaktadır.

Pazara Giriş Komitesi başkanı, dönemin Ekonomi Bakanlığı Müsteşarıdır. Komitenin daimi üyeleri ise *kamu temsilcileri* olarak:

- Ekonomi Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı,
- Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA),
- Eximbank temsilcileri yer almaktadır.

Özel sektör ve meslek örgütleri temsilcileri olarak ise;

- Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM) Başkanı ve/veya Başkan Vekilleri,
- TOBB Yönetim Kurulu Başkanı ve/veya Başkan Vekilleri,
- TÜSİAD Yönetim Kurulu Başkanı ve/veya Başkan Vekilleri,
- MÜSİAD Yönetim Kurulu Başkanı ve/veya Başkan Vekilleri,
- DEİK İcra Kurulu Başkanı,
- TUSKON Yönetim Kurulu Başkanı ve/veya Başkan Vekilleri,
- Türkiye Müteahhitler Birliği Yönetim Kurulu Başkanı ve/veya Başkan Vekilleri,
- Türk Müşavir Mühendisler ve Mimarlar Birliği Yönetim Kurulu Başkanı ve/veya Başkan Vekilleri Komitede bulunmaktadır.²⁶⁹

Pazara Giriş Komitesi, ilk olarak tayin edilen zaman zarfında ki, bu süre yıl ve /veya dönem olabilmektedir, hangi ülkeler ile öncelikli olarak iktisadi ve ticari ilişkilerin geliştirilip derinleştirileceği hususuna tekâsüf etmektedir. Ardından “Hedef ve Öncelikli Ülkeler” belirlenmekte ve bu ülkelere yönelik ikili ticaret faaliyetleri ile

---

²⁶⁸ Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı İhracat Bilgi Platformu, **Pazar Geliştirme: Hedef ve Öncelikli Ülkeler**, (Çevrimiçi) <http://destektakip.ekonomi.gov.tr/pg/section-pg-hedef-int.cfm>, 23 Temmuz 2016.

²⁶⁹ Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı İhracat Bilgi Platformu, **Pazara Giriş Komitesi ve Görevleri**, (Çevrimiçi) <http://destektakip.ekonomi.gov.tr/pg/section-pg-pgkom.cfm>, 23 Temmuz 2016.

iktisadi ilişkilere dair gelişmeleri içeren “Pazara Giriş Faaliyet Planları” hazırlanmaktadır. Planın hazırlanmasıyla birlikte söz konusu ülkenin pazarına giriş eylemlerinin yer aldığı plan karara bağlanmaktadır.

Komite; “İhraç Pazarları İzleme Raporu”nu onaylamaktadır. Bu rapor içerisinde Türkiye'nin ülke ülke ihracat başarımı ile bu doğrultuda yapılan faaliyetleri ve söz konusu faaliyetlerin sonuçları yer almaktadır. Aynı zamanda, Türk ihracatçıların ihraç pazarlarında yüz yüze geldikleri engeller ile bu engellerin çözümü için gerçekleştirilen faaliyetlerin açıklandığı yıllık “Pazara Giriş Engelleri Raporu”nu tasdik etmektedir.²⁷⁰ Bununla beraber, gerektiği durumlarda, “Pazara Giriş Faaliyetleri Çalışma Grubu” ile “Pazara Giriş Engelleri Çalışma Grubu”nu icra edilecek değişik çalışmalar dâhilinde görevlendirebilmesi de Komitenin yetkileri arasındadır.²⁷¹ Söz konusu Komite, Kurul ve Çalışma Gruplarını yeni oluşturmuş bir ülke olarak Türkiye'nin çeşitli istatistiki göstergeler içerisindeki yeri diğer ülkeler ile kıyaslandığında ortalama düzeydedir. Çünkü aynı zamanda, Türkiye’de piyasa denetimi ve gözetimi de mevcuttur. Türkiye Cumhuriyeti Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından;

“Piyasa gözetimi ve denetimi; ürünlerin piyasaya arzı veya dağıtımı aşamasında, ürün piyasada veya gerektiğinde kullanımda iken, ilgili teknik düzenlemeye uygun olarak üretilip üretilmediğini, güvenli olup olmadığını denetlemek veya denetlettirmek; güvenli olmayan ürünlerin güvenli hale getirilmesini temin etmek, gerektiğinde yaptırımlar uygulanmasını sağlamak amacıyla Bakanlığımız tarafından gerçekleştirilen her türlü faaliyeti kapsar.”

şeklinde açıklanmıştır.²⁷²

Açık Pazar endeksine göre, Türkiye'nin piyasaya açıklığındaki konumu ile ilgili durum desteklenmektedir.²⁷³ Açık Pazar ölçümlerinin 0 ile 5 arasında verilen değerler ile belirlendiği endekste G20 ekonomilerinin ortalama sonuçlarının 3,4

---

²⁷⁰ Başka bir deyişle; “İlgili birimlere intikalinden itibaren kısa dönemde çözüme ulaştırılmamış pazara giriş engellerini, çözüm planlarını ve çözüm planları doğrultusunda yapılan girişimler”i içeren rapordur.

²⁷¹ A.y..

²⁷² Türkiye Cumhuriyeti Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, "Piyasa Gözetimi ve Denetimi Sonuçları", (Çevrimiçi) <http://www.sanayi.gov.tr/Pages.aspx?pageID=574&lng=tr>, 13 Aralık 2015.

²⁷³ K. Michael Finger, “ICC Open Markets Index”, Üçüncü Baskı, Eylül 2015, International Chamber of Commerce (ICC), (Çevrimiçi) <http://www.iccwbo.org/global-influence/g20/reports-and-products/open-markets-index/>, 24 Temmuz 2016, s. 11.

olduğu görülmektedir. Bu düzey 3,7 puan olan tüm ülkelerin yer aldığı örneklem ortalamasından daha düşüktür. Türkiye, 2011-2013-2015 ölçümleri itibariyle genel ülke ortalamasının altında bir piyasa açıklığına sahiptir. Piyasaya girişteki serbestlik düzeyi düşük, ülkenin daha serbest bir ortam için gerekli düzenlemeleri özellikle ticaret açıklığı alanında bu ortalama ile kıyaslandığında yeterli değildir. Ülkenin ticaret kolaylaştırıcı altyapısındaki gelişmeler ile doğrudan yabancı yatırımları çekmek için atılan adımlar umut vaad etmektedir. Sadece dört G20 üyesi ülke ortalama açıklık oranının üzerindedir. Çoğu ülke ortalama piyasa açıklığı alanına düşmektedir. Üç ülke ise ortalama açıklık düzeyinin de altındadır. G20 ülkeleri arasında en iyi sonuca sahip olan ülkeler Almanya ve Kanada'dır. Bu ülkeleri, Avustralya ve Birleşik Krallık izlemektedir. İralamaya göre G20 ülkeleri arasında en kötü sonuca sahip olan ülkeler Hindistan, Arjantin ve Brezilya'dır. G20 ülkelerinden onbeşi toplam piyasa açıklık sonuçlarında iyileşme yaşamışlardır. Bu bahsi geçen ülkelerden Rusya, Kanada ve Kore en belirgin kazanımı yaşayan ülkeler olmuşlardır. Rusya'nın piyasa açıklık göstergesindeki bu iyileşme, daha önce ortalamanın altında sonuca sahip olan ülke kategorisinden ortalama piyasa açıklığına sahip olan ülkeler kategorisine ülkeyi getirmiştir. Aşağıdaki tabloda sıralamaların gelişimi görülmektedir.²⁷⁴

Tablo 12: G20 Ülkelerinin 2011, 2013 ve 2015 Yıllarına Dair Açık Piyasa Endeksleri (APE)

	APE 2011	APE 2013	APE 2015
Arjantina	2.5	2.5	2.5
Avustralya	3.8	4.1	4.1
Brezilya	2.3	2.2	2.3
Kanada	3.8	4.2	4.2
Çin	2.8	2.8	3.0
Fransa	3.9	3.8	3.9
Almanya	4.0	4.2	4.3
Hindistan	2.4	2.5	2.6
Endonezya	2.9	3.0	3.1
İtalya	3.5	3.7	3.7
Japonya	3.5	3.7	3.6
Kore Cumhuriyeti	3.4	3.6	3.8
Meksika	2.8	3.0	3.1
Rusya	2.6	2.8	3.1
Suudi Arabistan	3.9	3.7	3.9
Güney Afrika	3.1	3.2	3.3

²⁷⁴ A.e., ss. 15-16.

Türkiye	3.1	3.4	3.2
Birleşik Krallık	3.9	4.0	4.1
USA	3.6	3.7	3.7

Kaynak: K. Michael Finger, "ICC Open Markets Index", Üçüncü Baskı, Eylül 2015, International Chamber of Commerce (ICC), (Çevrimiçi) <http://www.iccwbo.org/global-influence/g20/reports-and-products/open-markets-index/>, 24.07.2016, s. 19.

Bu endeksin kullanılmasındaki amaç, piyasa açıklığını belirlemede kullandığı ölçütler olmuştur. Bu çalışmaya göre, bir piyasanın açıklığından bahsedilebilmesi için;

- Ticarete gözlemlenmiş açıklık oranı;
- Ticaret politikaları;
- Doğrudan yabancı yatırım açıklığı (*FDI openness*);
- Ticaret yapılabilirlik altyapısı (*trade-enabling infrastructure*) gibi unsurlar önemlidir.

Aşağıda yer alan tabloda, G20 ülkelerinin, yukarıda sayılan piyasa açıklık unsurlarının nasıl değiştiği görülmektedir. G20 ülkeleri ortalama olarak en kötü başarıyı ticaret faaliyetlerinde gözlemlenmiş açıklıkta göstermişlerdir. Söz konusu ülkeler, büyük ülkeler olmalarından dolayı, kısmen başarıları etkilenmiştir. Aynı zamanda Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYİH)'ya ithalatın oranı da bu ülkelerde beklenenden düşüktür. Ticarete gözlemlenmiş açıklık oranının düşük olması, hafifletici nedenlere rağmen, ciddi anlamda göz önünde bulundurulmalıdır. Sadece beş G20 ülkesinde ortalama seviyede ticari açıklık oranı gözlemlenmiştir. Ülkelerin onbirinde ise ticari açıklık oranı ortalamanın altındadır. Birleşik Devletler ve Japonya bu bileşende en düşük başarıyı gösteren ülkeler olmuşlardır.

G20 ülkeleri ticaret politikalarında göstermiş oldukları piyasa açıklık yaklaşımlarında ülkeleri içeren kümenin bu alandaki ortalamasının altında sonuç elde etmişlerdir. Ticaret politikaları bağlamında ülke sonuçları geniş bir yelpazeye yayılmıştır ve ülkeler için birbirlerinden farklı sonuçlar doğmuştur. Birleşik Devletler ve Japonya, gözlemlenmiş ticaret faaliyetlerindeki açıklık oranının tam tersi bir sonuçla bu alanda en başarılı ülkeler olmuşlardır. Teorik anlamda ticaret politikaları piyasa açıklığına en uygun bu iki ülkenin, gözlemlenmiş ticaret açıklıklarının kötü bir başarıyı göstermesi ilginçtir. Endonezya, Güney Afrika,

Meksika, Türkiye ve Kore'nin ticaret politikalarında açıklık girişimlerinin ortalama bir düzeydedir. Ancak Hindistan, Arjantin ve Brezilya'nın başarımı ise düşüktür. Ülke ekonomilerinin doğrudan yabancı yatırımlara olan açıklığı incelendiğinde G20 ülkelerinin ortalama bir düzeyde başarı gösterdikleri görülmektedir. Avustralya, Kanada ve Birleşik Krallık'ın; doğrudan yabancı yatırımlar için sağladıkları ortam ve kolaylıklar diğer ülke şartları ile karşılaştırıldığında daha iyi durumdadır. Doğrudan yabancı yatırımlar için en zorlu ortam Endonezya'da bulunmaktadır.

G20 ülkelerinin en iyi başarımları gösterdikleri alan ticaret kolaylaştırıcı altyapısının (*trade-enabling infrastructure*) düzenlenmesidir. Almanya, Birleşik Krallık, Japonya, Birleşik Devletler, Kanada, Fransa ve Avustralya; bu alanda sadece diğer ülkelerden daha iyi sonuçlar elde etmekle kalmamışlardır, aynı zamanda mükemmel yakın bir başarı göstermişlerdir. Hindistan ve Endonezya ise, söz konusu alanda en kötü başarımları gösteren iki ülkedir. 2011 yılında bu alanda iyi bir sonuç elde edememiş olan Rusya ise, ticaret yapılabilirlik altyapısında iyileşmelere giderek bu alanda ortalama düzeyde olan ülkeler sınıfına girmiştir. Son yıllarda sağlanan bu başarımın arkasında, tüm ülkelerin korumacılık politikalarına karşı, istikrarlı bir şekilde direnmelerinin yattığı iddia edilmektedir. Ancak son dönem Birleşik Devletler başkanlık seçimlerinde de gözlemlenebileceği üzere, yükselişe geçen korumacılık söylemlerinin politikalara ve bu sonuçlara yansıyor yansımayacağını anlayabilmek için erkendir. Bununla beraber ülkelerin kendi sonuçlarında gerçekleşen değişimlerin arkasında piyasa açıklığı hususunda göstermiş oldukları ilermeler ve bu alandaki gelişmeler yatmaktadır. Aşağıdaki tabloda yukarıda anlatılmış olan alanlardaki gelişmeler gözlemlenebilir.

Tablo 13: G20 Ülkelerinin Piyasa Açıklık Unsurları Sonuçları

G20 Sıra	Ülke	PAİ 2015 Sıra	Toplam Skor	Ticaret Açıklığı	Ticaret Politikası	DYY Açıklığı	Ticareti Kolaylaştırıcı Altyapı
1	Almanya	19	4.3	4.0	4.6	3.2	5.6
2	Kanada	24	4.2	3.5	4.6	4.1	5.1
3	Avustralya	27	4.1	3.1	4.7	4.3	5.0
4	B. Krallık	30	4.1	2.9	4.6	4.1	5.5
5	S. Arabistan	36	3.9	4.0	4.3	2.9	3.7
6	Fransa	37	3.9	2.8	4.6	3.5	5.1

7	Güney Kore	41	3.8	4.3	3.0	3.2	4.9
8	USA	42	3.7	2.1	4.8	3.5	5.2
9	İtalya	43	3.6	2.5	4.5	3.4	4.5
10	Japonya	44	3.6	2.1	4.9	2.7	5.3
11	Güney Afrika	50	3.3	2.9	3.6	3.0	3.9
12	Türkiye	51	3.2	2.8	3.3	3.4	3.9
13	Meksika	54	3.1	2.7	3.3	3.3	3.3
14	Endonezya	56	3.1	2.6	3.9	2.3	2.8
15	Rusya	57	3.1	3.2	2.7	3.5	3.0
16	Çin	59	3.0	3.0	2.5	3.0	3.9
17	Hindistan	63	2.6	3.3	1.8	2.6	2.7
18	Arjantin	65	2.5	2.8	1.8	2.5	3.5
19	Brezilya	70	2.3	2.3	1.8	2.5	3.2

Kaynak: K. Michael Finger, "ICC Open Markets Index", Üçüncü Baskı, Eylül 2015, International Chamber of Commerce (ICC), (Çevrimiçi) <http://www.iccwbo.org/global-influence/g20/reports-and-products/open-markets-index/>, 24 Temmuz 2016, s. 15.

Piyasa açıklığı üzerinde uzun ve kısa dönemlerde etkili olan bazı unsurlar bulunmaktadır. Türkiye, bu unsurları göz önünde bulundurarak kısa ve uzun vadede piyasaya giriş etkinliğini geliştirebilir. Bu unsurlar:

- **Dünya Ticaret Örgütü Ticareti Kolaylaştırma Anlaşmasının (WTO Trade Facilitation Agreement) Onaylanması ve Uygulanması:** Ticareti kolaylaştırma sürecinde ülkeler kırmızıçizgilerini azaltmakta ve gümrüklerde malların ele alınış prosedürlerini ve işlemlerini basitleştirmektedirler. Dünya Ticaret Örgütü Ticareti Kolaylaştırma Anlaşması (*WTO Trade Facilitation Agreement*) bu yönde atılmış bir adımdır. Anlaşmanın; yıllık en az 130 milyar dolar kazandırması beklenmektedir. Bu kazancın büyük miktarının ise gelişmekte olan ülkelere yönelmesi beklenmektedir.
- **Gümrüksüz (Duty-Free) ve Kotasız (Quota-Free) Piyasa Girişi Uygulamaları:** Gelişmiş ülkeler, Aralık 2005 tarihinde gerçekleşen altıncı DTÖ bakanlar toplantısında, gümrüksüz ve kotasız piyasaya giriş sunacakları hususunda anlaşıldılar. Böylelikle en az gelişmiş ülkelerin ithal ettikleri ürünlerin %97'sine kolaylık sağlayacakları taahhütünde bulundular.
- **DTÖ Bilgi Teknolojileri Anlaşmalarının (Information Technology Agreements-ITA) Genişlemesinin Tamamlanması ve e-Ticaretin Büyümesinin Dünya Çapında Teşvik Edilmesi:** Bilgi teknolojisi ürünlerinin en büyük ihracatçısı olan 81 DTÖ üyesi ülke, 24 Temmuz 2015

tarihinde, ikiyüzden fazla ek ürün üzerinde tarifeleri kaldırmak hususunda anlaşmışlardır. DTÖ üyesi 161 ülke de bu DTÖ anlaşmasından istifade edeceklerdir. Söz konusu ürünlerin ticareti sonucunda yılda yaklaşık 1,3 trilyon doların üzerinde hasılat elde edilmektedir. Aynı zamanda bu ürünlerin ticareti, küresel ticaretin yaklaşık % 7'sini oluşturmaktadır. Bu yüzde, otomobil ürünlerinden veya tekstil, giysi ile demir & çelik ticaretinin küresel bileşiminden daha büyüktür.

- **Hizmetler Sektöründe Ticaretin Serbestleşmesi:** DTÖ üyeleri hizmet sektöründe ticaretin serbestleşmesi için somut adımlar atmalıdırlar. Belirli sektörlerle odaklanmış çok taraflı müzakereler, alternative müzakere yaklaşımları TİSA (Hizmet Sektöründe Uluslararası Ticaret Anlaşması) dâhilinde denenmelidir. Ticareti yapılan hizmetlerin üzerindeki engellerin kaldırılması, dünya ticaretine toplam yaklaşık 1 trilyon dolar kazandırabilir ki, bu 1 trilyon dolar aktarıldığında, küresel olarak 9 milyon adet iş yaratabilir. Sektörün serbestleşmesine olan yaklaşımlar; pragmatik, sonuç odaklı, mutabakat temelli, şeffaf olmalıdır.
- **“Daha Yeşil” İktisadi Faaliyetlerin Ticarete Benimsenmesi:** Çok taraflı DTÖ Çevresel Mallar Anlaşması (EGA), 17 DTÖ üyesi ülke tarafından müzakere edilmektedir. Temmuz 2014’te başlayan resmi görüşmelerden sonar birçok müzakere turu yapılmış ve 650 malın tarifelerinin kaldırılması için mallar listelenmiştir. Söz konusu mallar üzerinden tarifelerin kaldırılması sadece söz konusu mallardan fazladan 10,3 milyar dolar kazandırmak kalmayacak, aynı zamanda yeşil ürünler üzerinde gerçekleşecek gümrük vergisi/tarife indirimleri, iklim değişikliğine olumlu etkisi olan bu ürünlere ulaşımı kolaylaştıracaktır.
- Yatırımlar üzerinde çok boyutlu ve yüksek standartlı bir çerçeveye doğru ilerlemenin teşvik edilmesi gereklidir. Uluslararası alanda sadece üç binin üzerinde dar ve geniş kapsamlı yatırım anlaşması mevcuttur.

Beklenenden daha yavaş olarak gerçekleşen iktisadi faaliyetler, bankaların uluslararası risk almaktan geri koymakta, firmalar yeni bir ürün için yatırım yapmakta kararsız kalmakta ve hükümetler çoğunlukla ulusal güvenlik ile

ilişkilendirerek regülasyon konularında yerel üretici koruma yönünde adım atmaya çalışmakta ve bu durum kısır bir döngüyü beslemektedir.²⁷⁵ Bu durum ABD başkanlık seçimlerinde hem Cumhuriyetçi hem de Demokrat adayların ekonomi ile ilgili korumacılık bağlamında söylemlerinde yer almıştır. Ardından başkan Obama yerine seçilecek olan selefini böyle bir durumun iktisadi faaliyetleri tehlikeye atacağı ve Kapitalizm ile çelişeceği noktasında uyarmıştır.

Sonuç olarak Türkiye'nin pazar ekonomisinin geliştirilmesi ve etkinleştirilmesi ülkenin ilkelerinde yer almakla beraber kamu müdahalesi farklı ağırlıklarda ülke ekonomisinde daima hissedilmiştir. Dünya ekonomisinin değişen koşullarına ayak uydurulabilemesi ve bu yönde esnek politikaların geliştirilmesi, sürdürülebilir bir kalkınma yaratmak için önemlidir. Türkiye bu açıdan yeni pazarlara girmekte ve mevcut pazarlarda ülke payının artırılması istikametinde yol gösterici bir haritayı çizmesi gerektiğini fark etmesi ve kurumsal altyapısını kurması olumlu ancak geç kalınmış bir adımdır. Oluşturulan bu yeni kurumsal yapının işlerliğinin etkin ve verimli kılınması ve bu durumun devam ettirilmesi sorunsalı kendi önündeki en büyük engeldir. Piyasaya giriş güvenliği iki yönlü bir kavramdır. Ülkenin kendi pazarına da giriş güvenli olmalıdır. Ancak Türkiye ekonomisinde kamu müdahalesi yani denetim ve düzenleme gerçekleştirilmektedir. Ülke tamamen Kapitalist bir sistemi uygulamamaktadır. Tüm piyasalarının bir anlamda savunmasız ve vergisiz bırakılması kendi çıkarı ve gücü ile çelişmektedir.

3.1.3. Türkiye'nin Finans ve Kredi Güvenliği

Finans piyasaları; gelirlerinin tümünü harcamayan iktisadi aktörlerin oluşturdukları tasarruf fazlasını, gelirlerinden daha çoğunu harcayan iktisadi aktörlere yönlendirdikleri piyasalardır.²⁷⁶ Küreselleşen ekonomiler ve ülkeler arası mal ile hizmet akımlarının karşılaştıkları engellerin kaldırılmasının yönündeki çabalar son yıllarda daha yoğun hissedilmektedir. Bu çabaların neticesinde finansal sermayenin de serbest bir şekilde ülkeden ülkeye dolanımına imkân sağlayan

---

²⁷⁵ Wall Street Journal, "Worries Deepen That Globalization Is Hitting the Skids", (Çevrimiçi) <http://www.wsj.com/articles/worries-deepen-that-globalization-is-hitting-the-skids-1475779212>, 07 Ekim 2016.

²⁷⁶ Frederic S. Mishkin, **The Economics of Money, Banking, and Financial Markets**, Beşinci Basım, Addison&Wesley Yayıncılık, 1997, s. 21.

düzenlemelerin yapılması da söz konusu olmuştur.²⁷⁷ Denilebilir ki, küreselleşme sürecine en iyi uyum sağlamış piyasa türü finansal piyasalardır.

Finans-Kredi güvenliği, çalışmanın ikinci bölümünde de vurgulandığı üzere, "uluslararası kredi kaynaklarına ulaşma, etkileme ya da kontrol etme" ve "uluslararası sistemde finansal geri ödemelerin sağlanması" ile ilgilidir.²⁷⁸ Bununla beraber finans ve kredi güvenliğini destekleyici unsurlar da mevcuttur. Finansal işlemler dünya çapında genellikle genel ağ kullanımını üzerinden bilişim teknolojileri kullanılarak yapılmaktadır. Bu işlemler anlık insan hatasının yanı sıra sanal ortamda kurum ve/veya uygulamaları hedef alan aktörler tarafından da tehdit edilebilmektedir. Bu durum öncelikli olarak finansal piyasa ortamı ile siber âlemi kesiştirmekte ve siber güvenliğin sağlanması aynı zamanda finans güvenliğine de dolaylı olarak yardımcı olmaktadır.²⁷⁹

Türkiye’de ilk olarak bilişim suçlarıyla ilgili Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Dairesi Başkanlığı kurulmuştur. Ardından 2011 yılında, bilişim suçlarının sürekli gelişen doğası gereği bu suçlarla daha etkin mücadele edebilmek adına Emniyet Genel Müdürlüğü’nün içyapısında özel bir birim olan Siber Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı oluşturulmuş, bu birim de devletin güvenlik stratejileriyle uyumlu, bilişim suçlarıyla etkin mücadele ederek vatandaşlardan devlete kadar tehdit altında olan tüm aktörleri koruma hedefi belirlemiştir.²⁸⁰ “Bilişim teknolojileri kullanılarak işlenen suçların soruşturulması ve dijital delillerin incelenmesi için destek veren görevli daire başkanlıklarının ve taşra teşkilatındaki birimlerin dağınık yapısının tek bir çatı altında toplanması, mükerrer yatırımların önüne geçilmesi, siber suçlarla mücadelenin etkin ve verimli olarak yürütülmesini sağlamak amacıyla 2011/2025 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Emniyet Genel

---

²⁷⁷ Ahmet İncekara, **Bankacılık ve Finansal Kurumlar**, İstanbul, İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayınları, Yayın No:3, Nisan 2011, s. 201.

²⁷⁸ Dent, **a.g.e.**, s. 17.

²⁷⁹ Hakan Hekim ve Oğuzhan Başbüyük, “Siber Suçlar ve Türkiye’nin Siber Güvenlik Politikaları”, **Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi (UGT)**, 2013, C: 4, S: 2, ss. 152-155.

²⁸⁰ TC Kalkınma Bakanlığı, “Güvenlik”, **Onuncu Kalkınma Planı: 2014-2018**, s. 37.

Müdürlüğü bünyesinde Bilişim Suçlarıyla Mücadele Daire Başkanlığı Kurulmuştur".²⁸¹ Siber suçlardan bahsedildiğinde, Türkiye’de bu alana:

- Hacking,
- Verilere Yönelik Suçlar,
- Bot-Net / D-Dos Saldırıları,
- Bilişim Sistemine Girme, Sistemi Engelleme, Bozma, Verileri Yok Etme veya Değiştirme,
- Haberleşmenin Gizliliğini İhlal,
- Özel Hayatın Gizliliği, Kişisel Verilerin Kaydedilmesi,
- Nitelikli Hırsızlık, Nitelikli İnteraktif Dolandırıcılık,
- Banka ve Kredi Kartı Suçları,
- Çocuk Pornografisi,
- Online Örgütlü Kumar girmektedir.²⁸²

Bu gelişmelerle birlikte aynı yıl 15 Temmuz (2011)’da TÜBİTAK Temel Bilimler Araştırma Enstitüsü, TÜBİTAK Bilim Kurulu’nun 15 Temmuz 2011 tarihli kararı ile TÜBİTAK BİLGEM’e bağlanmıştır. Sonrasında 2012 yılında, TÜBİTAK BİLGEM’e bağlı Yazılım Teknolojileri Araştırma Enstitüsü (YTE) ve yine aynı yıl, Siber Güvenlik Enstitüsü (SGE) ile İleri Teknoloji Araştırma Enstitüsü (İLTAREN) kurulmuştur.²⁸³ Türkiye’de siber güvenlik çalışmalarının geriye dönük bir birikimi olmamakla birlikte alanla ilgili gerçekleştirilen en önemli önemli faaliyetler bu alanı düzenleyen bazı kanunların kabulü ile sınırlı kalmıştır.

- 2004 yılında kabul edilen 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu,²⁸⁴

²⁸¹ TC İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü, **Siber Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı**, (Çevrimiçi) <https://www.egm.gov.tr/sayfalar/sibersuclarlamucadeledairebaskanligi.aspx>, 08 Şubat 2017.

²⁸² İstanbul Siber Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğü, **Görev Alanımız**, (Çevrimiçi) http://www.istanbul.pol.tr/sibersuclarlamucadele/Sayfalar/gorev_alanimiz.aspx, 08 Şubat 2017.

²⁸³ TÜBİTAK Bilişim Ve Bilgi Güvenliği İleri Teknolojiler Araştırma Merkezi (BİLGEM), **Biz Kimiz**, (Çevrimiçi) <http://bilgem.tubitak.gov.tr/tr/kurumsal/biz-kimiz>, 08 Şubat 2017.

²⁸⁴ “Kanunun amacı, elektronik imzanın hukukî ve teknik yönleri ile kullanımına ilişkin esasları düzenlemektir. Bu Kanun, elektronik imzanın hukukî yapısını, elektronik sertifika hizmet sağlayıcılarının faaliyetlerini ve her alanda elektronik imzanın kullanımına ilişkin işlemleri kapsamaktadır.”

Daha ayrıntılı bilgi için lütfen bakınız: Elektronik İmza Kanunu, Kanun Numarası: 5070, Kabul Tarihi: 15/1/2004 (Çevrimiçi) <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5070.pdf>, 06 Şubat 2017 veya Resmi Gazete, **Elektronik İmza Kanunu**, Tarih: 23/1/2004, Sayı: 25355, (Çevrimiçi) <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/01/20040123.htm#1>, 06 Şubat 2017.

- 2006 yılında 28242 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 2006/38 sayılı Yüksek Planlama Kurulu Kararında bulunan Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eki Eylem Planı,²⁸⁵
- 2008 yılında kabul edilen haberleşme sektörünü düzenlemeyi hedefleyen Elektronik Haberleşme Güvenliği Yönetmeliği,²⁸⁶
- “Ulusal Siber Güvenlik Çalışmalarının Yürütülmesi, Yönetilmesi ve Koordinasyonuna İlişkin Karar” başlıklı Bakanlar Kurulu kararı adılan en önemli somut adımlar olmuştur.²⁸⁷

Bakanlar Kurulunun yukarıda belirtilen kararının en tartışmalı maddesi ise “*siber güvenlikle ilgili alınacak kararları belirlemek, hazırlanan plan, program, rapor, usul, esas ve standartları onaylamak ve bunların uygulanmasını ve koordinasyonunu sağlamak amacıyla*” bir Siber Güvenlik Kurulu’nun kurulması olmuştur ve ilk toplantısı 24 Aralık 2012 tarihinde yapılmıştır.²⁸⁸

²⁸⁵ “Güvenlik ve Kişisel Bilgilerin Mahremiyeti” başlığı altındaki iki eylemden ilki, bilgi güvenliğine ilişkin yasal düzenlemelerin yapılmasını; ikincisi, bilgisayar olaylarına acil müdahale merkezinin kurulmasını ve kamu kurumlarının bilişim güvenliğinin sağlanmasına yönelik faaliyetleri planlamaktadır. Bilgisayar Olaylarına Müdahale Ekibi (TR-BOME), TÜBİTAK Bilişim ve Bilgi Güvenliği İleri Teknolojiler Araştırma Merkezi (BİLGEM) bünyesinde kurulmuş ve faaliyete geçirilmiştir.”

Daha ayrıntılı bilgi için lütfen bakınız: Resmî Gazete, **Bilgi Toplumu Stratejisi (2006-2010)** ve **Bilgi Toplumu Stratejisi Eylem Planı (2006-2010)**, Sayı: 26242, 28 Temmuz 2006 Cuma, (Çevrimiçi) <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/07/20060728-7.htm>, 14 Mart 2017.

²⁸⁶ Yönetmelik; “işletmecilerin fiziksel alan güvenliği, veri güvenliği, donanım-yazılım güvenliği ve güvenilirliği ile personel güvenilirliğinin sağlanması için tehditlerden ve/veya zaafiyetlerden kaynaklanan risklerin bertaraf edilmesi veya azaltılmasına ilişkin olarak alacakları tedbirlere yönelik usul ve esasları kapsamaktadır”. Daha ayrıntılı bilgi için lütfen bakınız: Resmi Gazete, **Elektronik Haberleşme Güvenliği Yönetmeliği**, 20 Temmuz 2008 Pazar, Sayı: 26942, (Çevrimiçi) <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/07/20080720-1.htm>, 16 Şubat 2017.

²⁸⁷ Siber güvenliğe ilişkin olarak makro planda atılmış en somut adımdır. Daha ayrıntılı bilgi için lütfen bakınız: Resmi Gazete, **Ulusal Siber Güvenlik Çalışmalarının Yürütülmesi, Yönetilmesi ve Koordinasyonuna İlişkin Karar**, 20 Ekim 2012 Cumartesi, Sayı: 28447, Karar Sayısı: 2012/3842, (Çevrimiçi) <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/10/20121020-18-1.pdf>, 16 Şubat 2017.

²⁸⁸ Kurul Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı başkanlığında Dışişleri, İçişleri, Milli Savunma, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı müsteşarları, Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı, Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarı, Genelkurmay Başkanlığı Muhabere Elektronik ve Bilgi Sistemleri Başkanı, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu Başkanı, TÜBİTAK Başkanı, Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanı, Telekomünikasyon İletişim Başkanı ile Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanınca belirlenecek bakanlık ve kamu kurumlarının üst düzey yöneticilerinden oluşmaktadır. Bunun yanında kararda, ulusal siber güvenliğin sağlanması için politika, strateji ve eylem planlarının hazırlanması görevinin Ulaştırma Bakanlığına verildiği belirtilmiştir. Bu madde uyarınca Ulaştırma Bakanlığı, ilgili kurum ve kuruluşların da görüşünü alarak bir siber güvenlik eylem planı hazırlamıştır. Bakanlar Kurulu Kararında; Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığına verilen görevler arasında “ulusal bilgi teknolojileri ve iletişim altyapısı ve sistemleri ile veritabanlarının güvenliğini sağlamaya, kritik altyapıları belirleyerek bunlara yönelik siber tehdit ve saldırı izleme, müdahale ve önleme sistemlerini oluşturmaya, ilgili merkezleri kurmaya, kurdurmaya, bu sistemlerin denetimi, işletimi ve sürekli güçlendirilmesine yönelik çalışmalar yapmak” sayılmaktadır. Bu kapsamda Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı bünyesinde, Ulusal Siber Olay Merkezi (USOM) adı verilen bir yapının oluşturulmasına eylem planında yer verilmiş ve hazırlıklarına başlanılmıştır. Merkezin siber güvenliğe ilişkin olaylarda

Türkiye'nin artan miktarda siber suçla karşı karşıya kalmaktadır.²⁸⁹ Türkiye tüm ülkeler göz önüne alındığında bu ülkeler içerisinde en çok siber tehdit ve saldırıya maruz kalan 20 ülke içerisinde 9.'dur. Aynı zamanda ülke kötü amaçlı bilgisayar etkinliklerinde dünyadaki faaliyetlerin toplamının % 3'üne maruz kalmaktadır. Bununla berbare kötücül kod ile ilgili sorun yaşayan ülkeler arasında Türkiye 15.'dir. Bu bilgi ve rakamlar, sonuç olarak, Türkiye'nin gerçekleşen siber saldırılar bağlamında ciddiye alınması gereken bir düzeyde tehdit altında olduğunu göstermektedir.²⁹⁰ Böyle bir ortamda, Kalkınma Bakanlığı bir yol haritası oluşturmaya çalışmıştır. Bakanlık, ülkenin beş yıllık dönemlerde siber güvenliğinin nasıl tesis edileceğine dair programlar oluşturmayı amaçlamış ve sonucunda 2015-2018 için "Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı" isimli bir taslak hazırlamıştır. Bu programda ülkenin siber güvenlik kabiliyetlerinin geliştirilmesi için gerekli eylemlere yer verilmiştir.²⁹¹

Türkiye, siber uzaydaki varlığı ile yeteneklerini geliştirmiştir. Ancak bu gelişim kendini her alanda aynı seviyede gösterememiştir. Kazançlardan en önemlileri: Devlet kurum ve kuruluşlarının siber güvenliğe olan ilgisi artmıştır ve Türk güvenlik güçleri siber tehditlerle mücadeleye ayrıca vurgu yapmaya başlamışlardır. Fakat Türkiye'nin siber alandaki kabiliyetlerini geliştirmesi sorunlar siyasallaştıkça

---

daha çok ulusal koordinasyon ve uluslararası işbirliği birimi olarak faaliyet göstereceği, ilerleyen zamanlarda kurulacak Sektörel ve Kurumsal Siber Olaylara Müdahale Ekipleriyle (SOME) bir arada siber güvenliğin sağlanmasına yönelik faaliyetler yürüteceği belirtilmektedir.

Daha ayrıntılı bilgi için lütfen bakınız: Resmi Gazete, **Ulusal Siber Güvenlik Çalışmalarının Yürütülmesi, Yönetilmesi ve Koordinasyonuna İlişkin Karar**, 20 Ekim 2012 Cumartesi, Sayı: 28447, Karar Sayısı: 2012/3842, (Çevrimiçi) <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/10/20121020-18-1.pdf>, 16 Şubat 2017.

²⁸⁹ 2013 senesinin sonunda Türkiye; tapelerin ve telefon konuşmalarının ki, bunların arasında Dışişleri Bakanlığı'nda yapılan oldukça hassas ve yüksek seviyeli bir toplantıdan alınan kayıtlar da bulunmaktadır, sızdırılmasına tanık olmuş ve soruşturmalar TÜBİTAK ve BİLGEM'e kadar ulaşmıştır.

²⁹⁰ Siber tehditler, 2010 yılında Milli Güvenlik Kurulu'nun ajandasında yer almıştır. 2012 yılında ise Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde Siber Komutanlık kurulmuştur. 2011 yılında Türkiye ilk milli Siber Güvenlik Tatbikatı'nı uygulamıştır. 2015 yılında siber güvenlik Türkiye'nin Milli Güvenlik Siyaset Belgesine girmiştir. Daha ayrıntılı bilgi için lütfen bakınız: Salih Bıçakcı vd., **Türkiye'de Siber Güvenlik ve Nükleer Enerji**, (Ed.) Sinan Ülgen, EDAM (Ekonomi ve Dış Politika Araştırma Merkezi), İstanbul, Mart 2016 (Çevrimiçi) http://edam.org.tr/document/CyberNuclear/SiberKitapTR/edam_siber_guvenlik_raporu.pdf, 29 Ağustos 2016, ss. 18-19.

²⁹¹ Daha ayrıntılı bilgi için lütfen bakınız: Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı, **2015-2018 Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı**, (Çevrimiçi) <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/EylemVeDigerPlanlar/Attachments/25/Bilgi%20Toplumu%20Stratejisi%20ve%20Eylem%20Plani-08092015.pdf>.

kısıtlayıcı olmuştur. Bu kısıtlamanın sonucunda önemli taslak yasalar çıkartılamamıştır. TÜBİTAK, soruşturmalar sonucunda ulaşılan bilgiler ışığında, ciddi boyutta beşeri sermayesini kaybetmiştir. Sonuç itibariyle Türkiye, siber güvenlik alanında, müttefik ve hasım devletlerin gerisinde kalmıştır. Türkiye'nin siber tehditlere karşın kendisini hem savunma hem de saldırı alanlarında geliştirmesi önemlidir. Ülkenin dâhil olduğu önemli entegrasyonlardan biri olan NATO'nun siber savunma ve saldırı alanlarındaki eğilimi önemlidir. Türkiye, NATO'nun daha ciddi bir siber öğretiyeye yönelmesini savunmaktadır. Fransa da Birleşik Devletler gibi kendi siber yeteneklerini açıklamak ve diğer ülkelere bu hususta bilgi birikimini ifşa edeceği için destek vermek istememektedir. Bu gibi ülkeler, siber güvenlik konusunda NATO yerine AB'nin öncü olmasını istemektedir.²⁹²

Türkiye'de finans ve kredi güvenliğini sağlamada üç kuruluş önemlidir ve uyguladıkları politikalarla güvenliğin temelini oluşturmaktadırlar. Bu kuruluşlar: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ile Sermaye Piyasası Kuruludur. Bahsi geçen kuruluşlar, finansal sistemi düzenleyen ve aynı zamanda denetleyen kuruluşlardır. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının 20/6/2013 tarihli ve 6493 sayılı Kanun ile değiştirilen şekli ile Kanununda yer alan asli görevleri arasında: *“Finansal sistemde istikrarı sağlayıcı ve para ve döviz piyasaları ile ilgili düzenleyici tedbirleri almak ve mali piyasaları izlemek”* bulunmaktadır.²⁹³ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ise kredi kuruluşlarını, kalkınma ve yatırım bankalarını, finansal kiralama, faktoring ve tüketici finansman şirketlerini denetlemektedir. Sermaye Piyasası Kurulu; sermaye piyasasının doğru şekilde çalışmasını, yatırımcıların hak ve yararlarının korunmasını sağlamaktır.²⁹⁴

Türkiye'nin bankacılık sektörü, gelişmekte olan bir sektördür. Avrupa'nın gelişen bölgesinde, Rusya'nın ardından ikinci sıradadır. Bu sektör; yüksek sermayeli

---

²⁹² A.e., s. 23.

²⁹³ Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, **Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu**, Kanun No: 1211 Kabul Tarihi: 14/1/1970, (Çevrimiçi) [http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/a7b93c7e-bb25-4fcc-b110-23f2d1dad07d](http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/a7b93c7e-bb25-4fcc-b110-23f2d1dad07d/TCMBKanun.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACEa7b93c7e-bb25-4fcc-b110-23f2d1dad07d), 21 Kasım 2016, s. 2.

²⁹⁴ Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), **Finansal İstikrar: Türkiye'de Finansal İstikrar Gelişmeleri**, (Çevrimiçi) http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/f23af107-3ac4-408d-82a1-41fe4588f80c/TCMB_KITAPCIK_2014.pdf?MOD=AJPERES, 18 Temmuz 2016, s. 20.

ve aynı zamanda likittir. Sayılan bu iki özellik, yatırımcılara finansman sağlama yönünden yapının esnek olduğunu göstermektedir. Türkiye’de; mevduat, yatırım/kalkınma ve katılım bankaları bulunmaktadır. Tüzel ve gerçek kişiler bankaların kredi verme işlemlerinden istifade edebilmektedir. Bu krediler; nakit, gayri-nakdi, faizsiz olarak, hem yerel para cinsinden hem de başka bir ülkenin parası cinsinden verilmektedir. Fakat bankalar, gerçek kişilere ticari amaç gütmeyen faaliyetlere yönelik döviz kredisi veremezler. Mamafih Türkiye’de ikamet eden kişi ve kuruluşların yurtdışından döviz cinsinden borçlanmaları halinde Türkiye’de bulunan bir bankayı aracı kılmak zorunludur.²⁹⁵

Ülkelerin uluslararası sistemde finansal geri ödemelerini sağlayabilmeleri ve uluslararası alandaki itibarları, sahip oldukları dış borçların vadesi, yapısı ve miktarı ile de ilişkilidir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, dış borç miktarlarının büyük oluşu söz konusu ülkelerin finansal sistemlerini kırılgan hale getirmekte ve dolayısıyla ekonomilerini tehdit etmektedir.²⁹⁶ 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz, Türkiye’nin brüt dış borç stokunun Gayri Safi Yurtiçi Hasılaya (GSYİH’ya) oranının % 58’e çıkmasına sebep olmuştur. Ülkenin ekonomik kriz ortamında bulunmasının yanı sıra ülkede yaşanan siyasi çalkantılar Türkiye’den yabancı sermayenin çıkması ile sonuçlanmıştır. Sonraki yıllarda istikrarlı bir biçimde uygulanmaya devam eden iktisat politikaları başarıya ulaşmış ve brüt dış borcun GSYİH’ya oranı % 40’ların altında seyretmiştir. İstanbul Yaklaşımı; 2001 krizi sonrasında, yaşanan bu kriz sebebiyle kredi borçlarını finansal kuruluşlara ve bankalara geri ödemekte güçlük çeken firmaların iktisadi faaliyetlerine devam edebilmeleri için inşa edilmiştir. Bu yaklaşım, söz konusu firmaların borçlarını ödeyebilmeleri için bu borçların yeniden yapılandırılmalarını ve ihtiyaç halinde ek kaynak temin edilmesini ön görmektedir. Bu minvalde, 2005 yılı 5411 sayılı Bankacılık Kanunu çıkarılmıştır. Böylelikle:

- Finansal istikrarın yeniden tesisi,
- Finansal sektörün gelişiminin sağlanması,

²⁹⁵ T.C. Başbakanlık Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı (Invest in Turkey), **Finansmana Erişim**, (Çevrimiçi) <http://www.invest.gov.tr/tr-TR/investmentguide/investorsguide/Pages/FinancingBusiness.aspx>, 19 Temmuz 2016.

²⁹⁶ Murat Pıçak vd., “Küresel Ekonomik Sistemde Finansal Krizleri Önleme ve Yönetme Sorunsalı”, **Mevzuat Dergisi**, Yıl: 12, S: 137, Mayıs 2009, (Çevrimiçi) <http://www.mevzuatdergisi.com/2009/05a/03.htm>, 04 Ağustos 2016.

- Finansal yapının temelini sağlamlaştırılması adına denetimin güçlendirilmesi,
- Tasarruflarını finansal sisteme güvenerek emanet edenlerin menfaatlerinin korunması,
- Finansal kurumların, kurumsal yeteneklerinin derinleştirilmesi ve güçlendirilmesi için yeni bir finansal yapının kurulması hedeflenmiştir.²⁹⁷

Uygulanan programın meyveleri 2009 yılında alınmaya başlanmıştır. Bunun sonucunda elde edilen kazanımlar kısaca şu şekildedir:²⁹⁸

- Bankacılık sektöründe krizden önce mevcut olan yapısal problemler, denetim ve gözetim mekanizmalarının oluşturulması ve var olanların daha etkin hale getirilmesiyle daha sağlıklı kılınmıştır. Temeli oluşturulan etkin yapı rekabetçiliğin sağlamlaştırılmasına da olanak verecektir.
- Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna devredilmiş olan bankalar; satış, tasfiye, devir ve birleştirme gibi yöntemler kullanılarak, bu bankalar ile ilgili problemler çözümlenmiştir.
- Özel bankalar, getirilen zorunluluklar ve alınan önlemler ile daha sağlam bir yapıya kavuşturulmuşlardır.
- Kamu bankaları yeniden yapılandırılmışlardır. Ancak kamu bankalarında ulaşılmak istenen son nokta tüm kamu bankalarının özelleştirilmesidir.

Aynı zamanda 2004 yılına gelindiğinde her iki tarafın da ciddiyetle başlattığı Avrupa Birliği adaylık müzakeresi, yurt içinde ve yurt dışında yatırımcıların algılarını olumlu yöne çevirmiştir. Bu durum ülke ekonomisini olumlu etkilemiştir. Müzakerelerin başlamasıyla oluşan olumlu hava, Türkiye'ye doğrudan yabancı sermaye girişini arttırmış ve hızlandırmıştır. Doğrudan yabancı sermaye girişinin artışı, dış borçlanmaya olan gereksinimi azaltmış ve kısmen borçlanmanın yerini almıştır. Türkiye 2001 yılı ekonomik krizinin ardından uyguladığı ekonomik reformlar ve politikalar sonucunda:

²⁹⁷ A.y..

²⁹⁸ Daha ayrıntılı bilgi için lütfen bakınız: BDDK (Bu makale, G-20 faaliyetleri kapsamında Türkiye'nin kurumları olan BDDK, TMSF, HM ve TCMB'nin işbirliğiyle oluşturulan bir çalışma grubu tarafından hazırlanmıştır), "Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi", Ankara, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 02 Nisan 2009, http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/raporlar/calisma_raporlari/6313krizden_istikrara.pdf?, 26 Kasım 2016, ss. 5-10.

- 2002-2007 döneminde yıllık yaklaşık ortalama % 7 oranında büyümüştür.
- Borç stokunun Gayri Safi Yurtiçi Hasılaya oranını kriz döneminde % 80'lere yaklaşan düzeyinden 2007 yılında % 40'a kadar geriletmiştir.
- Kişi başına düşen milli gelir yaklaşık iki bin Amerikan doları artmıştır.
- Faiz ve enflasyon oranlarında düşüşler yaşanmıştır.

Maalesef elde edilen bu kazanımlar ülke kredi notuna yansımamıştır. 2008 yılında yaşanan küresel finansal kriz nedeniyle dünya genelinde daralma yaşanmıştır. Türkiye, kriz döneminde hızlı toparlanan ülkelerden birisi olmuştur. Ülkenin ekonomik büyümesini devam ettirmiştir.²⁹⁹ Sonrasında adaylık müzakere sürecinin istenilen düzey ve ciddiyette devam etmemesi; uluslararası ortamda yaşanan ekonomik kriz ve reel sektöre olan etkisiyle birleşmiş ve süreç doğrudan yabancı sermaye girişinin yerini dış borçlanmanın tekrar almasıyla sonuçlanmıştır. 2012 yılı itibarıyla brüt dış borç stoku/ GSYİH oranı tekrar yaklaşık % 50 seviyesine yükselmiştir.³⁰⁰ Yukarıda sayılanlar özetlenecek olursa:

- I. Uluslararası ortamdaki olumlu havanın ve Avrupa Birliği adaylığı müzakere sürecinin etkilerinin geçmesiyle doğrudan yabancı sermaye girişinin yerini dış borçlanma almıştır.
- II. Türk lirasının hızlı değer kaybı ile sonuçlanan süreçlerin GSYİH'yi Amerikan doları bazında gerilemesi ile sonuçlanmasıdır.³⁰¹

Aşağıdaki grafikte Türkiye'nin 2002-2015 yılları arasındaki Brüt Dış Borç stokunun GSYİH'sine oranı yüzde olarak verilmiştir. 2016 yılının kalan bölümünde yapılacak dış borç anapara ve faiz ödemeleri göz önünde bulundurulduğunda; Kamu sektörüne 18,1 milyar Amerikan doları borç anapara ve ödemesi bulunmaktadır. Özel

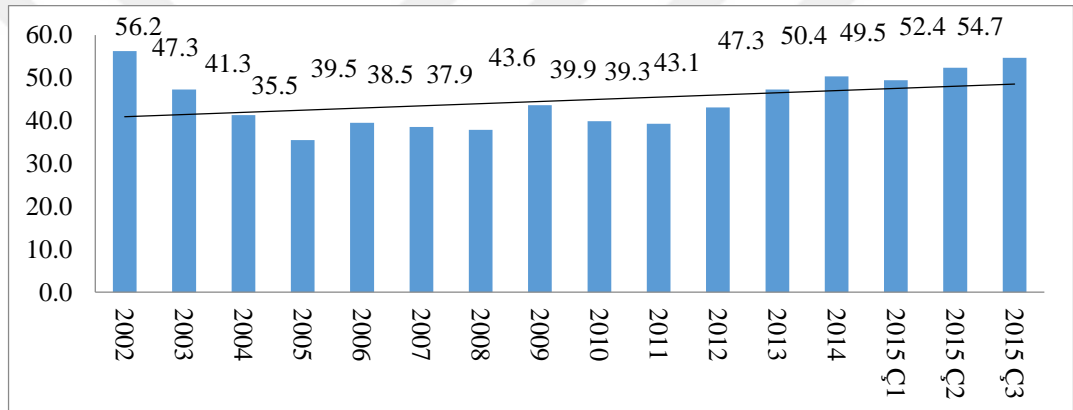
²⁹⁹ Fatih Bahadır Haspolat, **Ülke Kredi Notlarının Belirleyicileri: Türkiye'nin Kredi Notunun Ülke Karşılaştırmalı Analizi**, Uzmanlık Tezi, Yayın No: 2923, Ankara, Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Şubat 2015, (Çevrimiçi) <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Uzmanlk%20Tezleri/Attachments/388/%C3%9Cİke%20Kredi%20Notlar%C4%B1n%C4%B1n%20Belirleyicileri%20T%C3%BCrkiyenin%20Kredi%20Notunun%20%C3%9Cİke%20Kar%C5%9F%C4%B1la%C5%9Ft%C4%B1rmal%C4%B1%20Analizi.pdf>, 04.08.2016, ss. 126-127.

³⁰⁰ Mahfi Eğilmez, **Türkiye'nin Dış Borçları**, <http://www.mahfiegilmez.com/2016/04/turkiyenin-ds-borclar.html>

³⁰¹ Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla, Türk lirası cinsinden hesaplanmaktadır. Miktar Türk lirası olarak hesaplanmasının ardından Amerikan dolarına çevirmektedir. Ancak dış borçlar ise dolaysız olarak Amerikan doları olarak hesaplanmaktadır. Böylelikle Türk lirası değer kaybettiği vakit, kur yükseldiği için Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla azalmış gözükmektedir. Fakat Amerikan doları cinsinden olan dış borç miktarı değişmemektedir.

sektör ise toplamda 71,4 milyar Amerikan doları borç anapara ve faiz ödemesi almayı beklemektedir. Toplamda gerçekleşen 89,5 milyar Amerikan doları borç anapara ve faiz ödemesi 2016 yılından sonraki yıllara ilişkin miktarlar hakkında sağlıklı bilgi sağlayamamaktadır. Bunun nedeni ise yıl içinde alınacak ya da yenilenecek kısa vadeli dış borçların 2017 ile ardındaki dönemde ödenecek miktarların üzerine konacak olmasıdır. 1989 yılında 2015 yılına kadar geçen 26 yıllık sürede Türkiye'nin GSYH'sı USD bazında 4 kat artarmıştır. Buna mukabil ülkenin brüt dış borç stokunda ise yaklaşık 8 kat artış gözlemlenmiştir.³⁰²

Grafik 6: Türkiye'nin 2002-2015 Yılları Arası Brüt Dış Borç Stoku / GSYİH (%)

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, **Brüt Dış Borç Stoku,** (Çevrimiçi) <https://www.hazine.gov.tr/File/?path=ROOT%2F1%2FDocuments%2FKamu+Finansman%2FB1+%2Fstatisti%2FC4%2F9Fi%2FT%2FC3%2BCrkiye+Br%2FC3%2BCt+D%2FC4%2FB1%2FC5%2F9F+Br%2FC3%2FA7+Stoku.xls>, 30 Kasım 2016.

2015 yılı sonu ile karşılaştırıldığında Ağustos sonu kayda geçen kısa dönem dış borç stoku % 2,7 oranda artarak 105,2 milyar ABD doları olmuştur. Özellikle bu dönemde bankaların kısa dönem dış borçları 0,4 oranında azalarak 64,7 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Mamafih diğer sektörlerde dış borç oranı %8,4 oranında artarak 40,4 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Bankaların yurtdışından aldıkları kısa dönemli FX kredisi % 24,5 oranında azalmıştır. Mukim bankalardaki yerleşik olmayanların FX mevduatları 2015 yılsonuna kıyasla % 4,3 oranında artmıştır. Mevduat hesapları toplamda 17,3 milyar dolardır. Bu miktar 2015'in yılsonu miktarının yüzde 0,2 oranında altındadır. Yerleşik olmayanların Türk Lirası mevduatları ise 14,3 milyar dolar ile 2015 sonu yerleşik olmayanların Türk Lirası mevduat miktarları ile kıyaslandığında yüzde 48,6 oranda daha fazladır.

³⁰² Mahfi Eğilmez, a.y..

İthalata bağlı diğer sektörler altındaki ticari krediler ise önceki yılın sonu ile kıyaslandığında % 6,3 artarak 31,3 milyar ABD doları olmuştur.

- Borç alanlar tarafından bakıldığında, bir önceki yılın sonuyla kıyaslandığında, kamu sektörünün kısa dönemli borcu ki tamamı kamu bankalarına aittir, % 15,6 oranında artarak 16,8 milyar Amerikan dolarına ulaşmıştır. Kısa vadeli özel sektör borcu ise 528 milyon Amerikan dolarından 88,2 milyar Amerikan dolarına yükselmiştir.
- Borç verenler açısından bakıldığında, borç veren özel kişi veya kuruluşlar altındaki parasal olmayan kurumlara olan kısa vadeli borç % 3,2 oranında artmış ve 53 milyar Amerikan doları olmuştur. Parasal olmayan kurumlara olan borç ise % 4,7 oranında artarak 51,3 milyar dolar olmuştur.
- Kısa dönem dış borç stokunun para cinsinden dağılımını; % 50,7'sini Amerikan doları, % 29,5'ünü Avro, % 17,1'ini Türk lirası ve %2,7'sini de diğer para birimleri oluşturmaktadır.
- Kısa dönem dış borç stoku vade temelinde incelendiğinde, borcun 167,8 milyar Amerikan doları bir yıl ya da daha kısa sürede vadesi gelecek borçlardan oluşmaktadır. Bu borcun 21,2 milyar Amerikan doları yerleşik bankalardan, özel sektöre ait banka şubelerinden ve ilişkili yurtdışı kurumlardan alınmıştır. Borç alanlar tarafından bakıldığında, kamu sektörü bu borcun % 15,9'una sahiptir Merkez Bankası % 0,6'sından, özel sektör ise toplam stokun %83,5'inden sorumludur.³⁰³

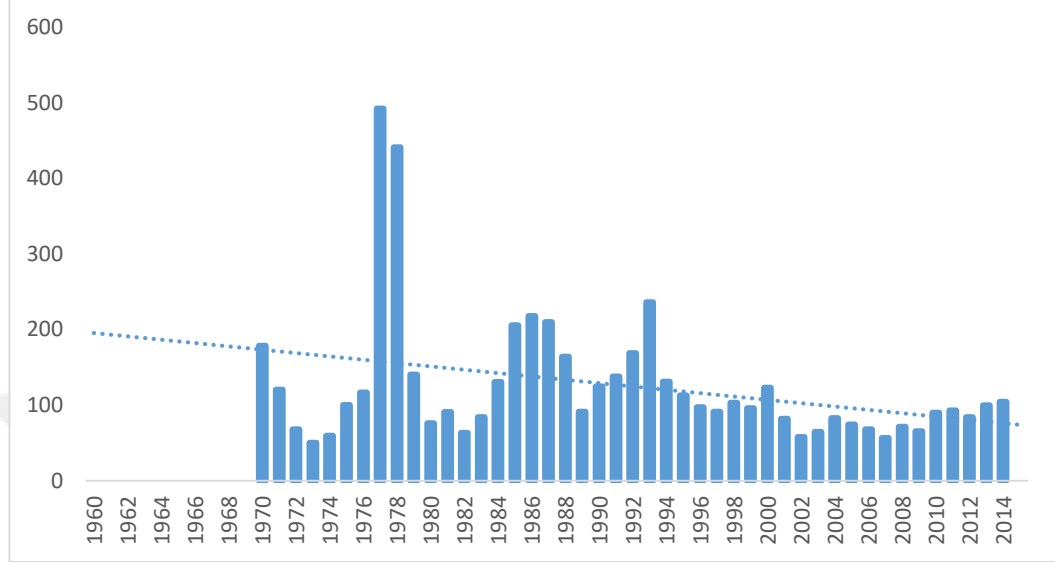
Aşağıdaki grafikte Türkiye'nin kısa dönem borçlarının toplam rezervlerine oranı yüzde olarak yer almaktadır. Rezervler üzerindeki kısa dönem borç oranının etkisi, borcun vade yapısına dikkat çekmek açısından önemlidir.³⁰⁴ Grafikten de anlaşılacağı üzere özellikle kriz dönemlerinin hemen öncesinde ve sonraki dönemlerinde kısa dönemli borcun rezervlere oranında gözle görülür düzeyde artışlar gerçekleşmektedir.

---

³⁰³ Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), **Short Term External Debt Statistics**, (Çevrimiçi) <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+EN/TCMB+EN/Main+Menu/STATISTICS/Balan ce+of+Payments+and+Related+Statistics/Short+Term+External+Debt+Statisticss/Short-Term+External+Debt+Statistics+Developments>, 26 Ekim 2016.

³⁰⁴ IMF, **Debt and Reserve Related Indicators of External Vulnerability**, (Çevrimiçi) <https://www.imf.org/external/np/pdr/debtres/>, 04 Ağustos 2016.

Grafik 7: Türkiye'nin 1970-2015 Yılları Arasında Sahip Olduğu Kısa Dönem Borç Miktarlarının Toplam Rezervine Oranı (%)

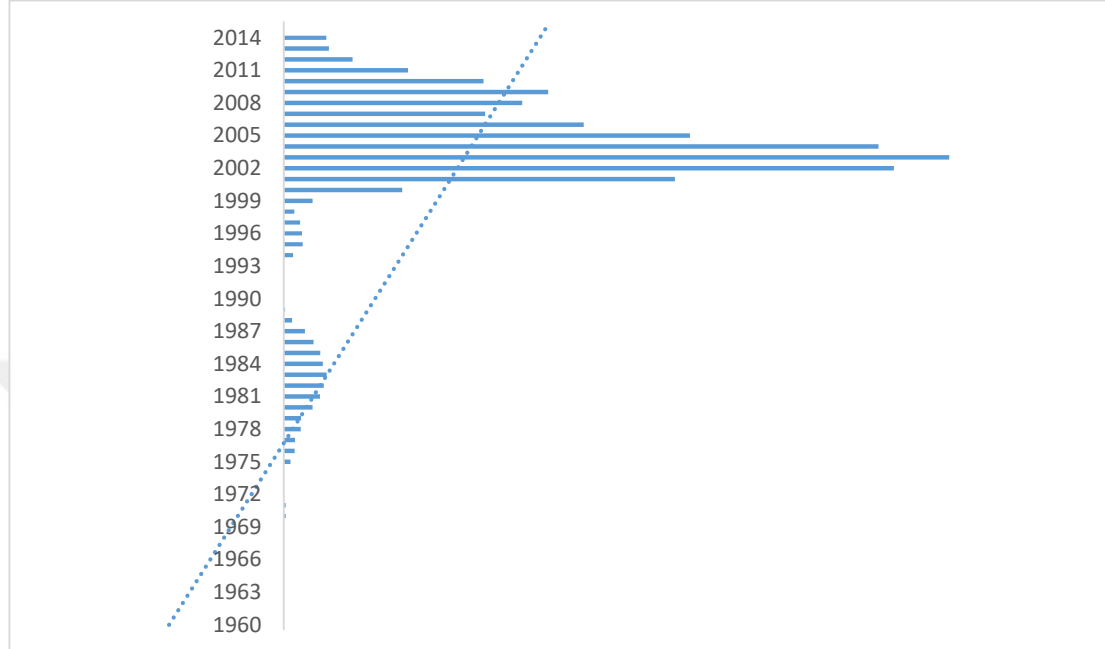

Kaynak: World Bank, Short Term Debt (% of Total Reserves), (Çevrimiçi) <http://data.worldbank.org/indicator/DT.DOD.DSTC.IR.ZS?contextual=default&end=2014&locations=TR&start=1970&view=chart>, 04 Ağustos 2016.

Türkiye Hazine Müsteşarlığı, 14 Mayıs 2013 tarihinde Uluslararası Para Fonuna (IMF'ye) olan borcunun yaklaşık 442 milyon Dolar olan, son taksidini ödemiştir. Yapılan bu son ödeme ile Türkiye, on yılda toplam 23,5 milyar Dolar olan borcunu ödeyerek borcunu bitirmiş oldu. Böylelikle Türkiye borç veren ülke statüsüne geçti.³⁰⁵ Aşağıdaki tabloda Türkiye'nin 2015 yılına kadar kullanmış olduğu toplam Uluslararası Para Fonu kredilerinin seyri görülmektedir.

³⁰⁵ TC Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, "Türkiye'nin IMF'e Olan Borcu Bitti", (Çevrimiçi) <http://kdk.gov.tr/sayilarla/turkiyenin-imfye-olan-borcu-bitti/18>, 04 Ağustos 2016.

Tablo 14: Türkiye'nin Kullanılmış Olduğu Toplam Uluslararası Para Fonu (IMF) Kredisi (ABD Doları, Taksit Ödemeleri ve Devreden Borç (*Disbursed and Outstanding Debt*))

Kaynak: World Bank, **Use of IMF Credit: Turkey,** (Çevrimiçi) <http://data.worldbank.org/indicator/DT.DOD.DIMF.CD?contextual=default&end=2014&locations=TR&start=1970&view=chart>, 04 Ağustos 2016.

Bankacılık sektörünün ekonomiye istenilen düzeyde katkı sunması için yapılan en önemli düzenleme, sektördeki sınırsız mevduat güvencesinin kaldırılmasıdır. Her ne kadar mevduat güvence sistemi, başlangıçta mevduat artışına katkı yapsa da, bu güvencenin sınırsız olması sektörde ahlaki istismara açık uygulamaları da beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte, rekabeti ve etkinliği artırıcı önemli gelişmeler de söz konusudur. Son yıllarda Basel Düzenlemeleri ve Uluslararası Tediye Bankası (Bank of International Settlements/BIS) tarafından çerçevesi çizilen uluslararası standartlara uygun olarak, bankaların sermaye/aktifler oranının yükseltildiği gözlenmektedir. Kamu bankalarının özelleştirilmesi süreci başlatılmış, ticari bankacılık yapan kamu bankalarının sayısı üçe düşürülmüş ve kalanların da hızla özelleştirilmesi devam etmektedir. AB'ye giriş süreci ile birlikte, bankalar pazar stratejileri ve örgütsel yapılarında değişme eğilimine girmişler, rekabet kavramının boyutu ve içeriği konusundaki algılarını değiştirmişlerdir.³⁰⁶ Bahsi geçen

³⁰⁶ Gamze Göçmen Yağcılar, **Türk Bankacılık Sektörünün Rekabet Yapısının Analizi**, Ankara, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK), Ağustos 2011, (Çevrimiçi)

olaylar sonucunda 2010 yılının Şubat ayında Standart & Poors Türkiye'nin kredi notunu BB-'den BB'ye yükselmiştir. Takip eden gelişmelerin de etkisiyle 2013 yılının Mart ayında ülke notu tekrar yükseltilmiş ve BB+ olarak tayin edilmiştir. Ancak bahsi geçen dönemde gerçekleştirilen ülke notu artışları, Türkiye'nin kredi değerliliğini yansıtmakta yetersiz kalmıştır. Ülke kredi notlarını etkileyen önemli risklerden birisi olarak cari açık sorunu üzerinde durulmaktadır. Türkiye ekonomisi için de risk oluşturmaktadır. Bununla birlikte, cari açık ve yüksek kredi artışları yüzünden kırılğan beşli şeklinde adlandırılan grubun S&P kredi notları karşılaştırıldığına benzerlik görülmektedir.³⁰⁷ Aşağıdaki tabloda 2000-2016 yılları arasında Türkiye'nin ülke görünümüne dair çeşitli derecelendirme kuruluşlarının vermiş oldukları değerlendirmeler yer almaktadır.

Tablo 15: Türkiye'ye Çeşitli Derecelendirme Kuruluşları Tarafından 2000-2016 Yılları Arasında Verilmiş Reytingler (Derecelendirmeler)

Ajans	Reyting	Görünüm	Tarih
Moody's	Ba1	İstikrarlı (Stabil)	Eylül 23 2016
Fitch	BBB-	Negatif	Ağustos 19 2016
DBRS	BB(high)	Negatif	Temmuz 21 2016
S&P	BB	Negatif	Temmuz 20 2016
Moody's	Baa3	Negatif İzleme	Temmuz 18 2016
S&P	BB+	İstikrarlı (Stabil)	Mayıs 06 2016
TE	44	Negatif	Nisan 16 2016
DBRS	BBB(low)	İstikrarlı (Stabil)	Temmuz 28 2014
Moody's	Baa3	Negatif	Nisan 11 2014
S&P	BB+	Negatif	Şubat 07 2014
Moody's	Baa3	İstikrarlı (Stabil)	Mayıs 16 2013
S&P	BB+	İstikrarlı (Stabil)	Mart 27 2013
Fitch	BBB-	İstikrarlı (Stabil)	Kasım 05 2012
Moody's	Ba1	Pozitif	Haziran 20 2012
S&P	BB	İstikrarlı (Stabil)	Mayıs 01 2012
Fitch	BB+	İstikrarlı (Stabil)	Kasım 23 2011
Fitch	BB+	Pozitif	Kasım 24 2010
Moody's	Ba2	Pozitif	Ekim 05 2010
S&P	BB	Pozitif	Şubat 19 2010
Moody's	Ba2	İstikrarlı (Stabil)	Ocak 08 2010
Fitch	BB+	İstikrarlı (Stabil)	Aralık 03 2009
Fitch	BB-	Pozitif İzleme	Ekim 27 2009
Moody's	Ba3	Pozitif	Eylül 18 2009
S&P	BB-	İstikrarlı (Stabil)	Eylül 17 2009
S&P	BB-	Negatif	Kasım 13 2008
S&P	BB-	İstikrarlı (Stabil)	Temmuz 31 2008
S&P	BB-	Negatif	Nisan 03 2008

https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Kitaplar/9971bddkkitap_10.pdf, 23 Temmuz 2016, ss. 130-131.

³⁰⁷Fatih Bahadır Haspolat, a.y..

Fitch	BB-	İstikrarlı (Stabil)	Mayıs 09 2007
S&P	BB-	İstikrarlı (Stabil)	Haziran 27 2006
S&P	BB-	Pozitif	Ocak 23 2006
Moody's	Ba3	İstikrarlı (Stabil)	Aralık 14 2005
Fitch	BB-	Pozitif	Aralık 06 2005
Moody's	B1	Pozitif	Şubat 11 2005
Fitch	BB-	İstikrarlı (Stabil)	Ocak 13 2005
Fitch	B+	Pozitif	Ağustos 25 2004
S&P	BB-	İstikrarlı (Stabil)	Ağustos 17 2004
S&P	B+	Pozitif	Mart 08 2004
Fitch	B+	İstikrarlı (Stabil)	Şubat 09 2004
Moody's	B1	İstikrarlı (Stabil)	Ekim 21 2003
S&P	B+	İstikrarlı (Stabil)	Ekim 16 2003
Fitch	B	Pozitif	Eylül 25 2003
Fitch	B-	Pozitif	Ağustos 06 2003
S&P	B	İstikrarlı (Stabil)	Temmuz 28 2003
Fitch	B-	Negatif	Mart 25 2003
S&P	B-	İstikrarlı (Stabil)	Kasım 07 2002
Moody's	B1	Negatif	Temmuz 10 2002
S&P	B-	Negatif	Temmuz 09 2002
S&P	B-	İstikrarlı (Stabil)	Haziran26 2002
Fitch	B	İstikrarlı (Stabil)	Şubat 05 2002
S&P	B-	Pozitif	Ocak 29 2002
Moody's	B1	İstikrarlı (Stabil)	Ocak 15 2002
S&P	B-	İstikrarlı (Stabil)	Kasım 30 2001
Fitch	B	Negatif	Ağustos 02 2001
S&P	B-	Negatif	Temmuz 11 2001
S&P	B-	İstikrarlı (Stabil)	Nisan 27 2001
S&P	B-	Negatif izleme	Nisan 17 2001
Moody's	B1	Negatif	Nisan 06 2001
Fitch	B+	Negatif izleme	Nisan 02 2001
S&P	B	Negatif izleme	Şubat 23 2001
Fitch	BB-	Negatif izleme	Şubat 22 2001
Moody's	B1	İstikrarlı (Stabil)	Şubat 21 2001
S&P	B+	Negatif izleme	Şubat 21 2001
S&P	B+	İstikrarlı (Stabil)	Aralık 05 2000

Kaynak: Trade Economics, **Turkey Credit Rating**, (Çevrimiçi)
<http://www.tradingeconomics.com/turkey/rating>, 26 Ekim 2016.

Moody's Yatırım Hizmetleri Türkiye'nin uzun vadeli kredi notunu (*long-term issuer*) ve *senior* teminatsız tahvil (*unsecured bond*) derecelendirmesini Ba1'den Baa3'e düşürmüş ve görünümünü durağan olarak belirlemiştir. Bu derece düşüşünün 15 Temmuz Darbe Girişimi ile ilişkilendirilmiştir. Ülkenin dış fonlama gerekliliğinin yüksek oluşuyla alakalı risklerin artışı ve özellikle kurumsal güç ve büyümeyi içeren krediyi destekleyen temel bileşenlerdeki zayıflama not indirimini yönlendiren sebepler olarak sayılmıştır. Stabil görünüm; aşağı yönlü riski dengelemektedir. Aşağı yönlü riskin kaynağında artan ödemeler dengesi baskısı ile Türkiye ekonomisinin esenliğindeki aşınma yer almaktadır. Ekonomi, hâlâ

büyüme göstermekte ve ekonomide sıkı mali politikaları uygulanmaktadır. Moody's bu gelişmeleri olumlu yorumlamaktadır. Moody's Hazine Musteşarlığı Varlık Kiralama A.Ş.'ye ait teminatsız uzun vadeli tahvillerinin notunu da BA1'den BAA'e düşürmüş ve görünümünün istikrarlı (stabil) olduğuna kanaat getirmiştir.³⁰⁸ Derecelendirme kuruluşlarından bir diğeri olan Fitch ise, Türkiye'nin ülke notunu en düşük yatırım notu olan 'BBB-' olarak belirlemiştir. Ancak görünümünü negatiften darbe girişimi sonrası yaptığı değerlendirmelerin ardından istikrarlı konuma çevirmiştir.³⁰⁹ S&P Küresel Derecelendirme Kuruluşu Türkiye'nin devlet borç derecelendirmesini (*sovereign debt rating*) düşürmüştür. Bu düşürüşün altında darbe girişiminin yarattığı siyasi belirsizliklerin yatırımcıları korkutması ve mali yönetimi zayıflatacağı endişesi yer almıştır. S&P Türkiye'nin kredi derecelendirmesini bir kademe düşürerek BB olarak belirlemiştir. Yatırım notunu ise iki basamak düşürmüş ve görünümünü negatife çevirmiştir. Ülkede Olağanüstü Hal (OHAL) ilan edilmiş ve darbe girişiminden sorumlu olanların OHAL içerisinde tespit edilip gerekli işlemlerin yapılacağı yetkililerce belirtilmiştir.³¹⁰

3.1.4. Türkiye'nin Tekno-Endüstriyel Yetkinliği

Tekno-endüstriyel yetkinlik güvenliği, çalışmanın önceki bölümünde de belirtildiği gibi; bir ekonominin refah, verimlilik ve diğer refah yaratan faktörlerini meydana getirme kabiliyetini koruması ve geliştirmesidir. Bu amaçla ülke, yabancı teknolojilerden istifade edebilir. Ancak söz konusu ülkenin bu teknolojilere ulaşabilmesi de gereklidir.³¹¹ Aşağıdaki grafikte bilgi ve iletişim alanlarında üretilen malların toplam ticaretteki ihracat yönüyle yıllık payları yüzde şeklinde

³⁰⁸ Moody's aynı zamanda Türkiye'nin uzun vadeli döviz cinsinden tahvil tavanını (*long-term foreign-currency bond ceiling*) Baa2'den Baa1'e; uzun vadeli döviz cinsinden mevduat tavanını Ba2'den Baa3'e indirmiştir. Ayrıntılı bilgi için lütfen bakınız Moody's Investor Service, "Rating Action: Moody's Downgrades Turkey's Issuer And Bond Ratings To Ba1 With A Stable Outlook", **Global Credit Research**, 23 Sep 2016, (Çevrimiçi) https://www.moody's.com/research/Moodys-Downgrades-Turkeys-Issuer-And-Bond-Ratings-To-Ba1-With-PR_354341, 26 Ekim 2016.

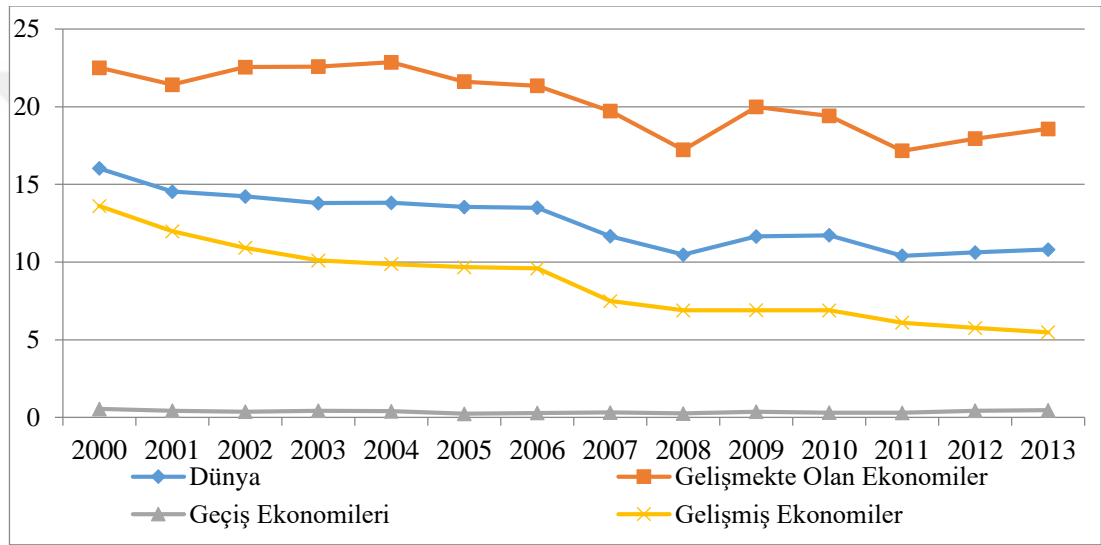
³⁰⁹ CNBC Economy, "Fitch cuts Turkey rating outlook to negative in wake of failed coup attempt", (Çevrimiçi) <http://www.cnbc.com/2016/08/20/fitch-cuts-turkey-rating-outlook-to-negative-in-wake-of-failed-coup-attempt.html>, 26 Ekim 2016.

³¹⁰ Gabrielle Coppola, Bloomberg, "S&P Cuts Turkey Credit Rating, Citing Political Uncertainty", (Çevrimiçi) <http://www.bloomberg.com/news/articles/2016-07-20/s-p-cuts-turkey-credit-rating-citing-more-political-uncertainty>, 26 Ekim 2016.

³¹¹ Christopher Dent, **The Foreign Economic Policies of Singapore, South Korea and Taiwan**, s. 18.

verilmiştir. Aşağıdaki grafikten de anlaşılacağı üzere gelişmekte olan ekonomiler bilgi ve iletişim teknolojileri mallarına yönelerek hem tekno-endüstriyel yetkinliklerini arttırmakta hem de katma değeri yüksek bu malların ihracatını gerçekleştirerek endüstriyel kabiliyetlerini geliştirmektedirler. Son tahlilde bütün bu çaba ülke ekonomisine dış ticaretten başlayarak yayılan pozitif bir etki sağlamaktadır.

Grafik 8: Bilgi ve İletişim Teknolojileri Mallarının İhracat Yönüyle Toplam Ticaretteki Yıllık Yüzde Payları (2000-2013)

Kaynak: United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD), "Information Technology Statistics", (Çevrimiçi) <http://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=15849>, 22 Aralık 2015.

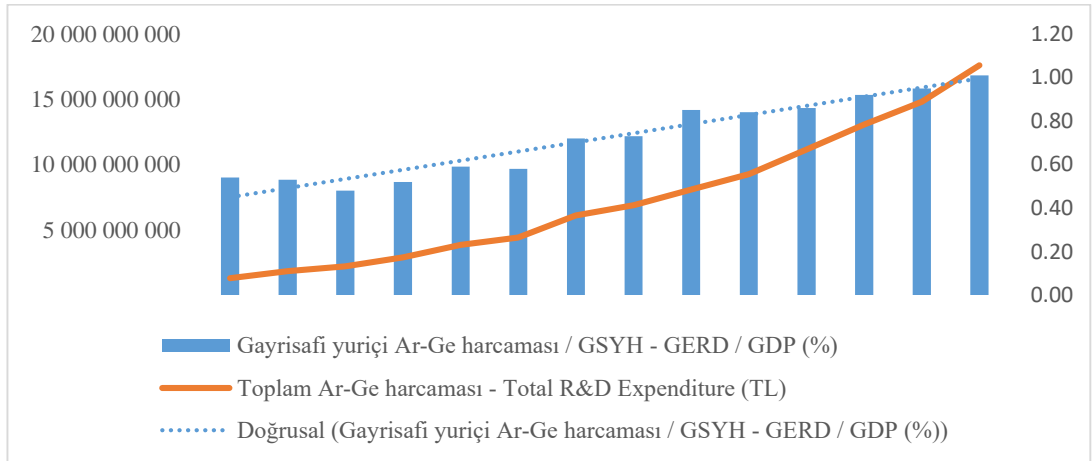
Kalkınma Bakanlığının dört yıllık periyotlar dâhilinde yayınladığı 2014-2018 dönemini kapsayan Onuncu Kalkınma Planı, Türkiye'nin gerçekleştirmek istediği teknoloji yatırımlarının ve sanayileşme politikalarının önemini:

“Sermaye birikimi ve sanayileşme süreci hızlandırılacak; yurtiçi tasarruflar, üretken yatırımlar ve üretim faktörlerinin verimlilik düzeyleri artırılacak; cari açık kalıcı bir şekilde makul düzeylere çekilecek; ekonominin yenilikçi ve ithalat bağımlılığı azalmış bir yapıya dönüştürülmesi sağlanacaktır. Bu dönüşüm sürecinde, Türkiye’de bilim ve teknoloji alanındaki gelişmelerin yakından takip edilerek yenilik üretme kapasitesinin yükseltilmesi, yeniliklerin mevcut üretim yapısıyla bütünleştirilerek üretim yapısında dönüşümün sağlanması hedeflenmektedir.”

İfadesi ile vurgulamıştır.³¹² Belirlenen bu resmi hedeflerden de anlaşılacağı üzere Türkiye'nin:

- Tasarruflar ve sermaye birikimi istenilen düzeyde gerçekleşmemektedir. Bu durum ülkeyi doğrudan yabancı yatırımlara ve konjonktürel nedenlerden bu yatırımların çekilmesi durumunda dış borca mahkûm kılmaktadır. Söz konusu dış borçlar katma değeri yüksek ve ileri teknoloji içeren alanlara kaydırılmadığında tekno-endüstriyel yetkinlik zayıflamaktadır.
- Türkiye'nin araştırma geliştirme faaliyetlerine yapılan harcamalar artmakla birlikte yeterli düzeyde değildir. Aşağıdaki grafikte toplam AR-GE harcamaları Türk lirası cinsinden sürekli arttığı görülmektedir. Fakat gayrisafi yurtiçi AR-GE harcamalarının Gayrisafi yurtiçi hasılaya oranına bakıldığında istikrarlı bir artış görülmemektedir. Demek ki, gayri safi yurtiçi hasılda yaşanan olumlu gelişmeler dönem içinde araştırma geliştirme harcamalarına yansımamakta, doğası gereği planlı olan bu harcamalar bir sonraki dönemde etkisini göstermektedir.³¹³

Grafik 9: Türkiye'nin Toplam AR-GE Harcamaları (TL) ile Gayri Safi Yurt İçi AR-GE Harcaması/GSYİH Oranının (%) Karşılaştırılması

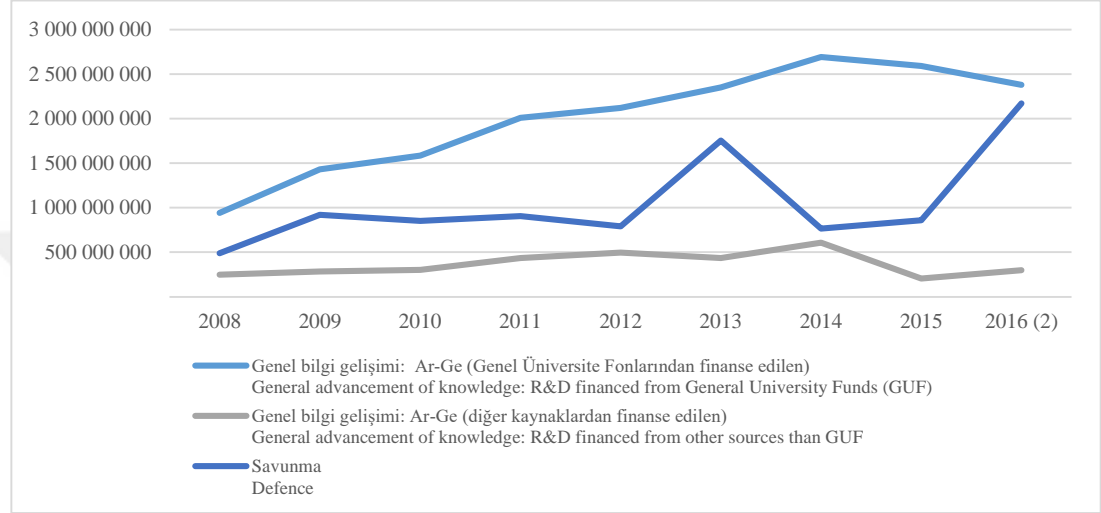
Kaynak: TÜİK, Temel İstatistikler; Bilim Teknoloji ve Bilgi Toplumu İstatistikleri: Araştırma Geliştirme Faaliyetleri İstatistikleri, (Çevrimiçi) <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, 15 Aralık 2016.

³¹² TC Kalkınma Bakanlığı, **Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018**, Ankara, 2013, (Çevrimiçi) <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalkinma%20Planlar/Attachments/12/Onuncu%20Kalk%C4%B1nma%20Plan%C4%B1.pdf>, 20 Mart 2017, s. 27.

³¹³ Nağihan Özgür, "Türk Savunma Sanayi'nde Ar-Ge Yatırım Süreçleri Üzerine Bir Çalışma", Türk Silahlı Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı, (Çevrimiçi) <http://www.tskgv.org.tr/turk-savunma-sanayinde-ar-ge-yatirim-surecleri-uzerine-bir-calisma/>, 08 Ağustos 2016.

Türkiye’de bilginin genel gelişimi öncelikle üniversite fonlarından sağlanmaktadır. Ardından bilgi gelişimini fonlayan ikinci alan savunmadır. Bu iki kaynaktan sonra diğerleri gelmektedir.

Grafik 10: Bilgi Gelişim Kaynakları

Kaynak: TÜİK, **Bilim, Teknoloji ve Bilgi Toplumu İstatistikleri**, (Çevrimiçi) <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, 20 Mart 2017.

- Ekonominin üretim yapısı olması gerektiği arzu edilen düzeyde yenilikçi değildir. Türkiye; verimlilikten yeniliğe odağına geçiş ülkeleri arasında yer almaktadır. Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi göz önüne alındığında en önemli yükselişini 2012-2013 döneminde yapan ülke, onaltı ülkeyi birden arkasında bırakarak dünya çapında, 148 ülke arasında, 44. Sırada yer almıştır. Ancak 2014-2015 döneminde bir basamak gerileyerek başlayan düşüşü, 2015-2016 döneminde daha kötüye gitmiş ve 51. Sıraya kadar gerilemiştir. Bu düşüşe sebep olan en önemli unsurlar: etkinlik artırıcı olarak görülen finansal piyasaların gelişmişliğinde ve teknolojik altyapıda; inovasyon ve çeşitlilik faktörlerinden iş dünyasının gelişmiş düzeyinde ve inovasyonda gerilemiş olmasından ileri gelmektedir. Aşağıdaki tabloda Türkiye’nin 2014-2015 ile 2015-2016 dönemlerinde Türkiye’nin Küresel Rekabet Edebilirlik Alt Endekslerinde göstermiş olduğu performans yer almaktadır.³¹⁴

³¹⁴ Rekabet Kurumu, **Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi 2015-2016 Raporu**, (Çevrimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/tr-TR/Rekabet-Yazisi/Kuresel-Rekabet-Edebilirlik-Endeksi-2015-2016-Raporu>, 22 Temmuz 2016.

Tablo 16: Türkiye'nin Küresel Rekabet Edebilirlik Alt Endeksleri

Küresel Rekabet Edebilirlik Alt Endeksleri (GCI)	Sıra		Değer	
	(2015-2016)	(2014-2015)	(2015-2016)	(2014-2015)
GCI	51	45	4,4	4,5
Temel Gereklilikler	57	56	4,7	4,8
Kurumsal Yapı	75	64	3,8	3,9
Altyapı	53	51	4,4	4,6
Makroekonomik İstikrar	68	58	4,7	4,8
Sağlık ve Temel Eğitim	73	69	5,7	5,8
Etkinlik Artırıcılar	48	45	4,3	4,4
Yüksek Öğrenim ve Hizmet içi Eğitim	55	50	4,6	4,7
Ürün Piyasalarının Etkinliği	45	43	4,5	4,6
Emek Piyasalarının Etkinliği	127	131	3,5	3,5
Finansal Piyasalarının Gelişmişliği	64	58	3,9	4,2
Teknolojik Altyapı	64	55	4,1	4,3
Pazar Büyüklüğü	16	16	5,4	5,3
İnovasyon ve Çeşitlilik Faktörleri	56	51	3,7	3,9
İş Dünyasının Gelişmişlik Düzeyi	58	50	4,1	4,3
İnovasyon	60	56	3,4	3,4

Kaynak: Rekabet Kurumu, **Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi 2015 - 2016 Raporu**, (Çevrimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/tr-TR/Rekabet-Yazisi/Kuresel-Rekabet-Edebilirlik-Endeksi-2015-2016-Raporu>, 22 Temmuz 2016.

Türkiye'nin resmi bir ekonomik istihbarat birimine ihtiyacı vardır. Ekonomik istihbarat bir ülkenin kendi çıkarlarını gözeterek vatandaşlarının refahını arttırmada önemli bir yeri vardır. Türkiye diğer ülkeleri yakından takip etmeli, ekonomik bilgi toplamalı ve küresel pazarda daha iyi bir yer edinmek için bu bilgileri kullanmalıdır.³¹⁵ Türkiye'nin ilk ticari istihbarat merkezi olan Ticari Bilgi ve İstihbarat Merkezleri (TİBİM), Mersin Ticaret ve Sanayi Odası, Adana Ticaret Odası ile Tarsus Ticaret ve Sanayi Odası ortaklığında Çukurova Kalkınma Ajansı 2015 Yılı Üretim ve Çevre Altyapısının İyileştirilmesi Mali Destek Programı kapsamında kurulmuştur.³¹⁶ Türkiye ekonomisinin yapısı göz önüne alınarak Türkiye'ye için

³¹⁵ Ekonomik istihbarat iki düzeyde incelenebilir. Birincisi ana metinde geçtiği üzere ülkeler seviyesinde ekonomik istihbarat tanımlanır. İkinci düzey ise şirketlerin kendilerine yer açmak ve Pazar paylarını arttırmak için topladıkları bilgileri ve bu bilgilerin kullanımını içeren ekonomik istihbarattır. Daha ayrıntılı bilgi için lütfen bakınız: Nevzat Güldiken, "Bilginin Elde Edilmesi ve Korunmasında Ekonomik İstihbarat Sistemlerinin Rolü", C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, C: 7, S: 2, 2006, s. 173.

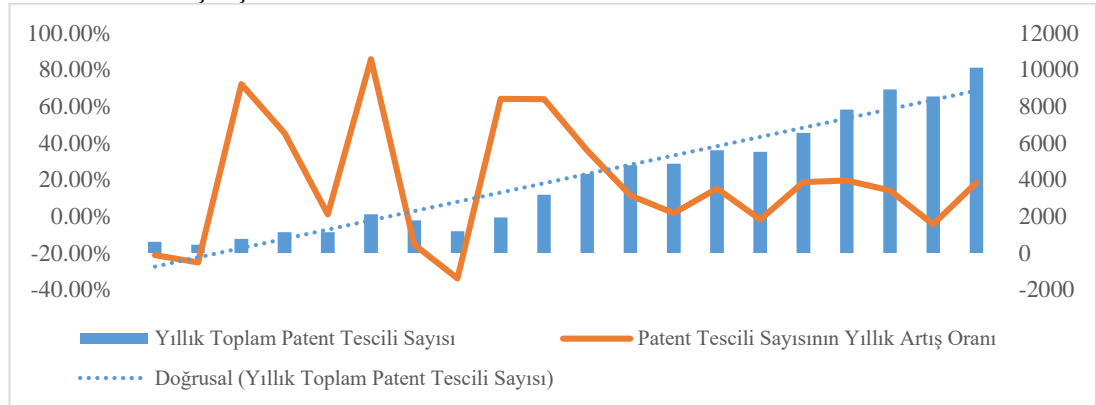
³¹⁶ Ticari Bilgi ve İstihbarat Merkezleri (TİBİM), **Hakkımızda**, (Çevrimiçi) <https://www.tibim.org/#hakkimizda>, 15 Aralık 2016.

ekonomik istihbarat modeli kurulmalıdır. Bununla birlikte özel sektör ve üniversitelerle işbirliğine gidilerek bu mekanizma beslenmelidir.³¹⁷

Türkiye ekonomisi bilgi ötesi çağda tekno-endüstriyel yetkinliğini; araştırma geliştirme faaliyetleri, savunma sanayii aracılığıyla üretilen projeler, yaratılan marka ve patentlerle arttırmaya çalışmaktadır. Bilgi ve teknoloji yoğun malların üretimi ve kullanımı beraberinde siber güvenliğin sağlanmasını gerektirmektedir. Üstelik sadece Türkiye'nin değil, Türkiye'nin ikili işbirliği içinde bulunduğu, teknoloji ve hizmet satın aldığı ülkelerin siber tehdit altında bulunması da ülkeyi etkileyecektir. Türkiye, siber güvenlik anlamında aşama kaydetmiş olmakla beraber günümüz için ulaşılan seviye yeterli değildir. Oluşturulan mevzuat ve kurulan kamu kuruluşlarını, hedeflerini gerçekleştirmekte ve eylemlerini uygulamaya koymakta geç kalmaktadır.

Türkiye, üst orta gelir grubu içerisinde, Kuzey Afrika ile Batı Asya bölgesinde yer alan bir ülke olarak tüm 141 ülke içerisinde küresel inovasyon endeksinde yeri 58. sıradır.³¹⁸ Ülkenin yıllık patent ve marka tescili oranlarına baktığımızda aşağıdaki ilk grafikten de anlaşılacağı üzere yıllık patent tescil sayısı gittikçe yükselmektedir. Ancak patent tescil sayısının yıllık artış oranına bakıldığında istikrarlı bir gelişim gösterildiği söylenemez. Yenilikçilik daha istikrarlı kılınmalıdır.

Grafik 11: Yıllık Toplam Patent Tescil Sayısı Ve Patent Tescili Sayısının Yıllık Artış Oranlarının Karşılaştırılması

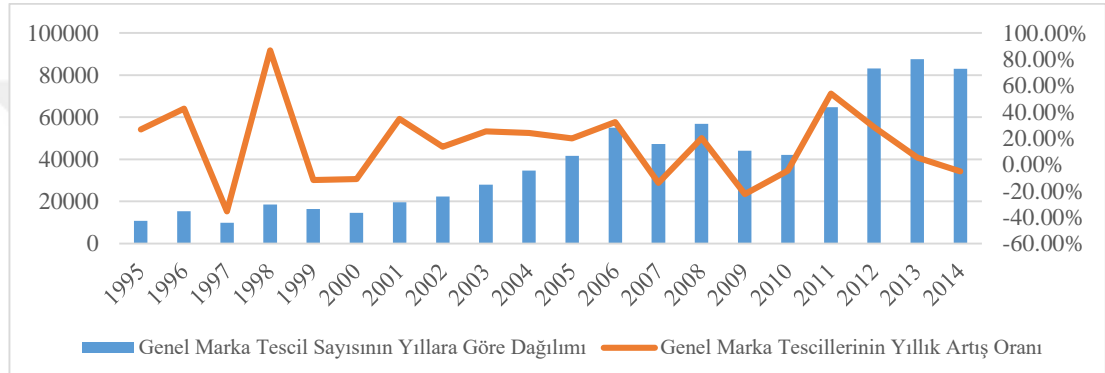
Kaynak: Türk Patent Enstitüsü, **İstatistikler: Patent**, (Çevrimiçi) <http://www.tpe.gov.tr/TurkPatentEnstitusu/statistics/>, 15 Aralık 2016.

³¹⁷ Rabia Yücelik, **Ekonomik İstihbarat Modelleri ve Türkiye İçin Öneri**, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Dış Ticaret Enstitüsü, Working Paper Series, Tartışma Metinleri, WPS NO/ 04 / 2015-06, (Çevrimiçi) <http://www.ticaret.edu.tr/uploads/dosyalar/921/WPS%20NO%2004%202015-06.pdf>, 15 Aralık 2016, s. 7.

³¹⁸ Soumitra Dutta vd. (Ed.), **The Global Innovation Index2015: Effective Innovation Policies for Development**, (Çevrimiçi) <https://www.globalinnovationindex.org/userfiles/file/reportpdf/GII-2015-v5.pdf>, 22 Temmuz 2016, s. XXX.

Aşağıdaki grafikte ise genel marka tescillerinin yıllara göre dağılımı ve genel marka tescillerinin yıllık artış oranları görülmektedir. Marka tescil sayısı ve marka tescillerinin yıllık artış oranı da patent grafiğine benzer bir eğilim göstermektedir. Genel marka tescil sayısı ekonomik kriz dönemlerinden etkilenmekle beraber yıllık artış oranları hala istikrarlı bir yükseliş gösterememektedir. Girişimcilik ve yenilikçilik daha etkin ve verimli bir biçimde desteklenmeli ve bürokratik engeller olabildiğince azaltılmalıdır.

Grafik 12: Marka Tescil

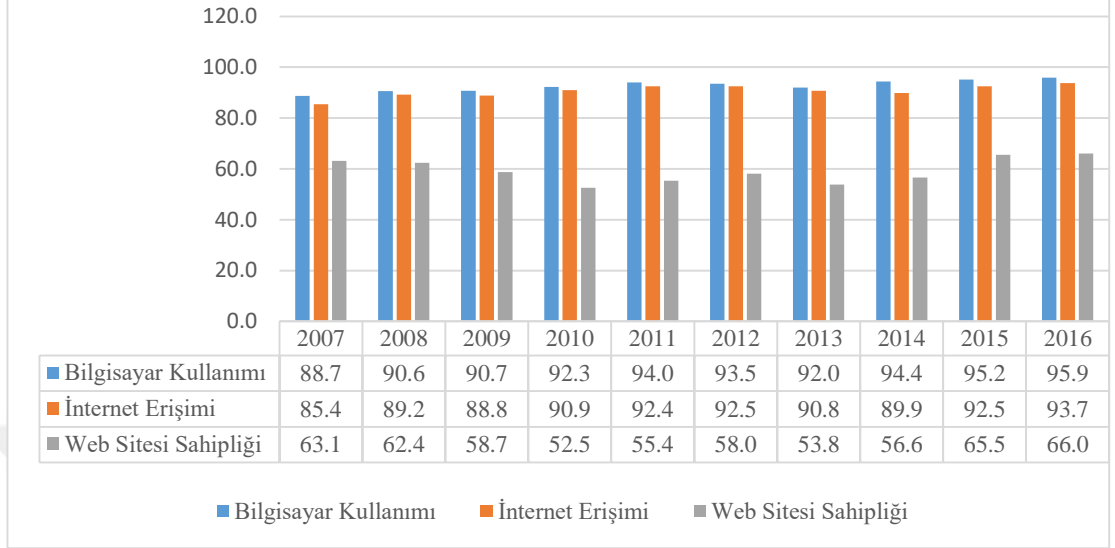

Kaynak: Türk Patent Enstitüsü, **İstatistikler: Marka,** (Çevrimiçi) <http://www.tpe.gov.tr/TurkPatentEnstitusu/statistics/>, 15 Aralık 2016.

Türkiye'deki girişimlerin bilişim teknolojileri kullanımı incelendiğinde marka değeri oluşturması ve yenilikçilik beklenen bu oluşumlara genel olarak bakıldığında temel göstergelerin dahi iyileşmesi gerektiği görülmektedir. Örneğin bir işletme kendi mal ve hizmetlerini, fiziki olarak yakınında bulunan sınırlı çevresi dışında, yurtiçinde ve yurt dışında kısmen web sitesi aracılığıyla tanıtacaktır. Girişimlerin web sitesi sahipliği % 60 civarında düşük bir oranda seyretmektedir. Aşağıdaki grafikte de görüleceği üzere bilgisayar kullanımı ve internet erişimi % 90'ların üzerindeyken, web sitesi sahipliği oranı bu oranın 2/3'ü kadardır.

Grafik 13: Türkiye’de 2007-2016 Yılları Arasında Girişimlerde Bilişim Teknolojileri Kullanımı

Kaynak: TÜİK, **Bilim, Teknoloji ve Bilgi Toplumu İstatistikleri**, (Çevrimiçi) <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, 20 Mart 2017.

Ülkelerin teknolojik yeterlilik düzeyleri dünya ekonomisindeki ve ticaretindeki yerlerinin belirlenmesinde önemli bir unsurdur.³¹⁹ Türkiye:³²⁰

- İlk milli tank ALTAY; ilk insansız hava aracı ANKA; ilk milli gemi MİLGEM projeleri;
- Uzun Menzilli Füze Savunma Sistemi Projesi;
- Deniz Araçları;
- Elektronik Harp ve Radar sistemleri;
- İnsansız ve Akıllı Sistemler;
- Silah Sistemleri;
- Uçak ve Uzay araştırmaları girişimleri ile savunma alanında öncelikli olmak üzere atılımlar gerçekleştirmektedir.

Günümüzün hızlı değişen ileri teknoloji pazarında yeterli olmamakla birlikte teknolojik gelişmelerin ilk ayağının genellikle savunma endüstrisinde atıldığı ve ardından sivil alanlara yayıldığı gerçeği de göz önünde bulundurulmalıdır.

³¹⁹ Kemal Çelebi, “Türkiye’de Teknolojik Yapı ve Dış Ticaret Üzerindeki Etkileri”, **Yönetim ve Ekonomi**, 1:2002 C: 9 S: 1-2, ss. 157-158.

³²⁰ Savunma Sanayii Müsteşarlığı, **Projeler**, (Çevrimiçi) <http://www.ssm.gov.tr/anasayfa/projeler/Sayfalar/default.aspx>, 20 Mart 2017.

3.1.5. Türkiye'nin Sosyo-Ekonomik Paradigması ve Sistem Güvenliği

Sosyo-ekonomik güvenlik; “toplumsal kabiliyetlerin geliştirilmesi; ekonomik güvenliğin sağlanması ve nüfusun korunmasız kısmının hayatta kalmasını sağlayacak ölçütlerin tesisi” olarak tanımlanabilir.³²¹ Bu tanımdan yola çıkıldığında, söz konusu ölçütlerin tesisinde görevli en önemli paydaşlardan birinin kamu kurum ve kuruluşları olduğu görülmektedir. Örneğin; Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın görev tanımı yapılırken bu amaca uyumlu bir tarif yapılmıştır: “*Birey, aile ve toplum refahını artırmak amacıyla dezavantajlı kesimler öncelikli olmak üzere tüm toplumu hedefleyen katılımcı anlayışla, adil ve arz odaklı bütüncül sosyal politikalar üretmek, uygulamak ve izlemek*”tir denilmektedir.³²² Kalkınma Bakanlığı da kalkınmanın amacını “insan odaklı” olarak tanımlamaktadır. Hayat standartlarının yükseltilmediği, toplumun refahının artırılmadığı ve temel hak ile özgürlükler zemininde yer almayan kalkınma anlayışını yeterli görmemektedir. Bununla birlikte; adil, güvenli ve huzurlu bir yaşamın inşa edilmesi kalkınma tanımına dâhil edilmiştir. Temel hak ve özgürlüklerin tesis edildiği, demokratikleşmenin, adaletin, eğitimin, sağlığın ve istihdamın güçlendirilmesi beşeri sermayeyi daha iyi bir düzeye ulaştırması beklenmektedir. Bu doğrultuda sosyal güvenlik ve kamu yönetimi alanlarında uyumlu ve bütünleşik politikaların uygulanması gerekmektedir.³²³ Ancak, sosyo-ekonomik güvenliği sağlamak sadece tek bir aktör ya da birimin yükümlülüğünde değildir. Bu güvenliği sağlayacak birimler hükümet, firmalar, hanehalkı ve toplumun tamamını da içermektedir.³²⁴

Türkiye'nin sosyo-ekonomik paradigmasının anlaşılması, günümüzde çeşitli değişken ve yapıların açıklanması ile mümkün olmaktadır.³²⁵ Nüfus ve demografik

³²¹ Alfio Cerami, “Socio-Economic Security, Transnational Solidarity and the Legitimation Crisis of the European Union”, (Çevrimiçi) <http://blogs.lse.ac.uk/eurocrisispress/2014/09/22/socio-economic-security-transnational-solidarity-and-the-legitimation-crisis-of-the-european-union/>, 22 Temmuz 2016.

³²² TC Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, **Misyonumuz**, (Çevrimiçi) <http://www.aile.gov.tr/hakkimizda/misyonumuz>, 09 Kasım 2016.

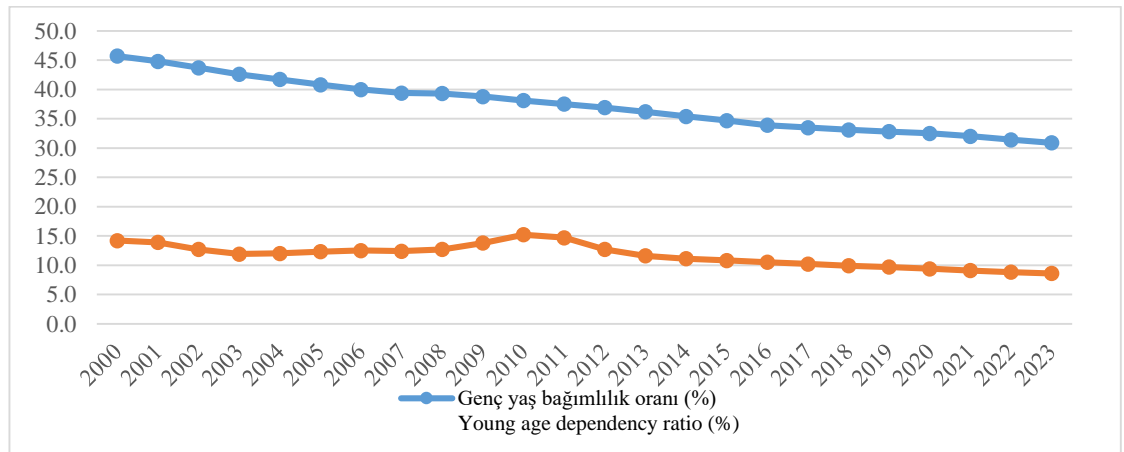
³²³ TC Kalkınma Bakanlığı, **a.g.e.**, s. 29.

³²⁴ **A.y.**

³²⁵ Türkiye'de sosyo-ekonomik anlamda en gelişmiş iller sırasıyla: İstanbul, Ankara, İzmir, Kocaeli, Antalya, Bursa, Eskişehir ve Muğla'dır. Daha ayrıntılı bilgi için bakınız: TC Kalkınma Bakanlığı, **İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE-2011)**, Bölgesel Gelişme

yapı, eğitim göstergeleri, gelir dağılımı, bilgi teknolojileri verileri ve çeşitli iktisadi istatistikler, sosyo-ekonomik paradigmayı açıklamakta yardımcı olacak araçlardır. Öncelikli olarak aşağıda seçili nüfus ve demografik yapı ile ilgili seçili göstergeler yer almaktadır. Bunlardan ilki nüfus artış hızı ve genç yaş bağımlılık oranıdır. Gelirlerin harcanmayan kısmı olan tasarruflar, sermaye birikimi açısından önem arz etmektedir. Gelirin tasarruf edilen miktarının ne kadar çok olduğu sermaye artış hızını da belirlemektedir. Nüfus artış hızı yükseldiği zaman genç yaş bağımlılık oranının da artacağı ve böylelikle bir ekonomide tasarrufların azalabileceği öngörülmektedir. Bununla beraber nüfus artış hızının yüksek olması eğitim ve sağlık harcamalarına nispeten daha bağımlı olan kesimlerin ihtiyaçlarının da paralel olarak artacağını düşündürmektedir. Aynı zamanda nüfus artış hızının yüksek olması şehirleşmenin de nedenleri arasındadır. Aksine bu hızın yüksek oluşu yurtiçi talebi arttırabilmekte, işbölümünün gelişmesine olanak sağlamakta ve teknolojik gelişmelere ön ayak olabileceği de iddia edilmektedir.³²⁶ Türkiye’de hem nüfus artış hızı hem de genç yaş bağımlılık oranı düşme eğilimindedir. Bu durumun yukarıda sayılan avantajları olabileceği gibi dezavantajları da vardır. Nüfusun artışı, gelecek nesillere azami düzeyde nitelikli hizmetler sunulabildiğinde ve sagari olarak geçimlerini sağlamanın mümkün olduğu bir ortam yaratıldığında avantaja dönüşebilir.

Grafik 14: Nüfus Artış Hızı ile Genç Yaş Bağımlılık Oranı

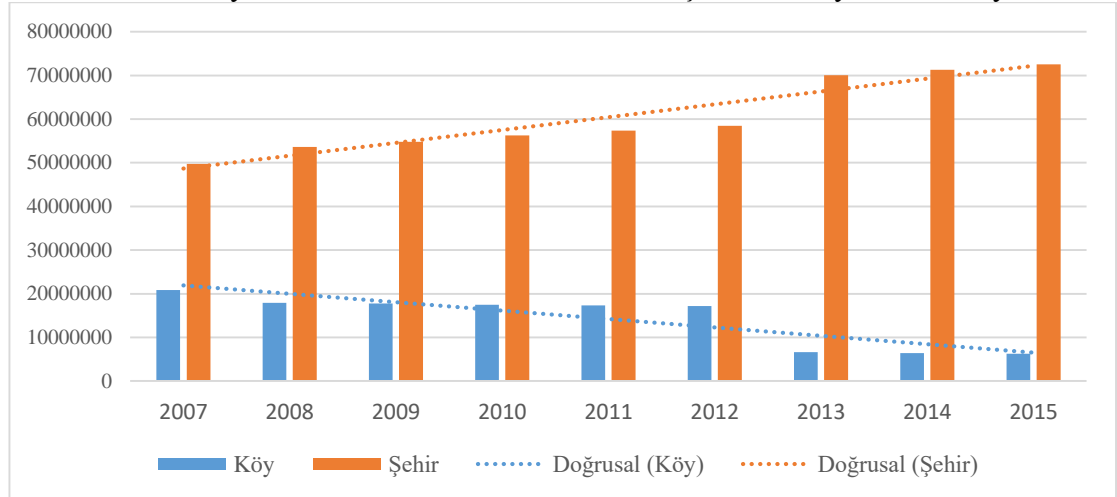
Kaynak: TÜİK, **Demografik Göstergeler,** (Çevrimiçi) www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=1636, 11 Kasım 2016.

ve Yapısal Uyum Müdürlüğü, Ankara, 2013, (Çevrimiçi) <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Yaynlar/Attachments/548/SEGE-2011.pdf>, 11 Kasım 2016, s. 53.

³²⁶ Ahmet İncekara, **Türkiye Ekonomisi**, Yayın No: II, İstanbul, İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayınları, Ocak 2014, ss. 54-55.

Sanayileşme süreci beraberinde iktisadi gelişimi de getirmiştir. Bu gelişim, şehir tipi yerleşim düzenlerinde artışa neden olmuştur. Bu yerleşme birimlerinin büyümeleri ise nüfusun bu bölgelerde toplanıp yığılması ile sonuçlanmıştır.³²⁷ Diğer bir deyişle; “özellikle sanayinin gelişmesi sonucu nüfus şehirlerde toplanmaya başlamış ve şehir alanları genişlemiştir” ve böylelikle şehirleşme doğmuştur.³²⁸ 20. Yüzyıla gelindiğinde gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler şehirleşme olgusuyla karşı karşıya kalmışlardır. Ancak, gelişmiş ülkelerde yaşananların aksine gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde, sanayileşme hızının üzerine çıkan yüksek oranda gerçekleşen işsizlik ve gizli işsizlik oranı, şehirleşmenin olması gerekenden hızlı ve çarpık olarak gerçekleşmesine neden olmuştur. Türkiye’de de 20. Yüzyılın ortalarında şehirleşme süreci hız kazanmıştır. Türkiye nüfusunun yarısından fazlası şehir alanlarında yaşamaya başlamıştır. Ancak iç göç, sanayileşme hızının üzerine çıktığından sosyal, iktisadi, siyasi ve fiziki problemler ortaya çıkmıştır.³²⁹ Aşağıda yer alan grafikte Türkiye’nin 2007-2015 yılları arasında şehir ve köy nüfusunun değişimi görülmektedir. Grafikten de anlaşılacağı üzere özellikle 2012 yılından itibaren köy nüfusunda gözle görülür bir düşüş; şehir nüfusunda da artış yaşanmıştır.

Grafik 15: Türkiye’nin 2007-2015 Yılları Arasında Şehir ve Köy Nüfusu Sayısı

Kaynak: TÜİK: Merkezi Dağıtım Sistemi, Şehir ve Köy Nüfusu İstatistikleri, (Çevrimiçi) <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>, 12 Aralık 2016.

³²⁷ Murat Yüceşahin vd., “Türkiye’de Şehirleşmenin Mekansal Dağılışı ve Değişimi”, **Coğrafi Bilimler Dergisi**, C: 2, S:1, 2004, (Çevrimiçi) <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/33/824/10459.pdf>, 11 Aralık 2016, s. 24.

³²⁸ Türk Dil Kurumu (TDK), **Şehirleşme**, (Çevrimiçi) http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.58510360e96761.55992311, 14 Aralık 2016.

³²⁹ Yüceşahin, **a.y.**

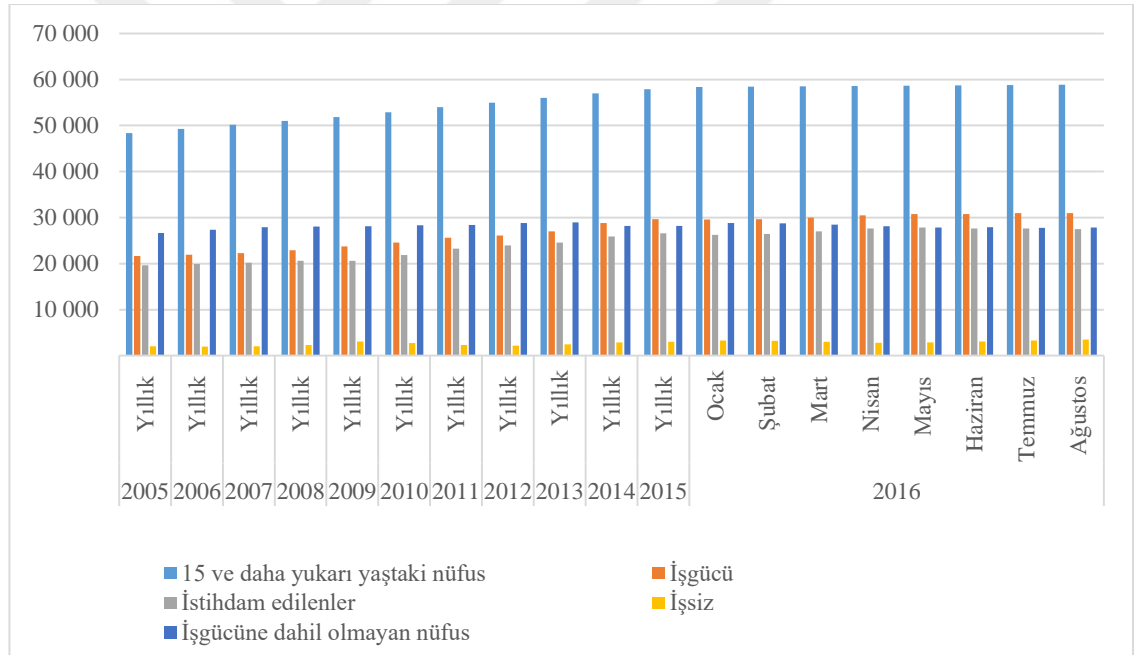
Türkiye'nin önemli bir sosyo-ekonomik paradigma göstergesi de nüfusun işgücü durumudur. 2016 yılı Ağustos döneminde belirlenen verilere göre Türkiye'de onbeş yaş ve daha yukarı yaşta olanların işsizlik durumu bir önceki yılın aynı dönemine göre daha kötüye gitmiştir. Bu yaş aralığındakilere 435.000 kişi işsiz sayısı daha eklenmiştir. Böylelikle işsizlik oranı da yüzde 1,2 oranında artarak % 11,3 düzeyinde gerçekleşmiştir. 15 ila 24 yaş arasındaki kesimin; yani, genç nüfusun işsizlik oranı da yüzde 1,6 artarak % 19,9 seviyesine ulaşmıştır.³³⁰ Genç işsizlik oranlarının genellikle toplam işsizlik oranından daha yüksek oranlarda seyretmesinin objektif nedenleri bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi bu kesimin ilk kez iş aramasıdır. Bu probleme getirilebilecek çözümler en temel anlamda istihdamın, eğitimin ve sürdürülebilir, istikrarlı büyümenin bir bileşim halinde gerçekleştirildiği politikaların kullanılmasıdır.³³¹ 15 ila 64 yaş arasındaki bireylerin işsizlik oranında ise yüzde 1,2'lik bir yükselme görülmüş ve % 11,5 oranında gerçekleşmiştir. Tarım dışı işsizlik düzeyi ise yine artışla, bir önceki yıla 1,3 puan eklenerek % 13,7 olmuştur. İstihdam edilen bireylerin toplamı bir önceki yılın aynı dönemine göre 323.000 kişi artmıştır. Bu sayı 0,1 puana tekabül etmiş ve istihdam 27 milyon 473.000 kişiye ulaşarak % 46,7 seviyesinde gerçekleşmiştir. Sektör bazında istihdam incelendiğinde tarım sektöründe çalışanların 257.000 kişi azaldığı görülmektedir. Buna mukabil tarım dışı sektörlerde çalışan bireyler ise 579.000 kişi artmıştır. İstihdam edilen bireylerin % 21'i tarım sektöründedir. Sanayi sektöründe bu oran % 19; inşaat sektöründe % 7,4; hizmetler sektöründe ise % 52,6 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye için inşaat sektörü hala önem arz etmektedir. Önceki yılın aynı dönemi göz önüne alındığında sadece hizmet sektöründe istihdam artışı gözlemlenmiştir. İşgücü sayısı 2015 Ağustos dönemi ile 2016 Ağustos dönemi karşılaştırıldığında 759.000 kişiye tekabül eden 0,5 puanlık artışla % 52,6 oranında, yani 30.967.000 kişi olarak hesaplanmıştır. Bu artış cinsiyet farkı göz önüne alındığında, söz konusu dönemlerin kıyaslanması sonucunda, kadınların işgücüne katılım oranının 1 puan arttığı söylenebilir. Erkeklerde işgücüne katılım oranı bir önceki yıllarla aynı; % 72,6 oranında kalmışken, kadınlar % 33,1 oranında işgücüne katılmışlardır. Sosyal güvenlik

³³⁰ TÜİK, **İşgücü İstatistikleri, Ağustos 2016**, S: 2157, 15 Kasım 2016, (Çevrimiçi) <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21579>, 12 Aralık 2016.

³³¹ Ahmet İncekara, **Türkiye Ekonomisi**, s. 45.

kuruluşlarına bağlı çalışmayan bireylerin sayısı bir önceki yılın aynı dönemine göre 0,5 oranında azalmış ve % 34,6 olmuştur. Kamu istihdamında da % 1,7 düzeyinde artış gerçekleşmiştir. Mevsim etkilerinden arındırılmış istihdam, 34.000 kişilik artışla, 27.081.000 kişi olarak hesaplanmıştır. İstihdam oranı da aynı kalarak % 46 oranında gerçekleşmiştir. Mevsim etkilerinden arındırılmış işsizlik oranı % 11,4 düzeyinde 0,2 oranında artış hesaplanarak tahmin edilmiştir. Mevsim etkilerinden arındırılmış işsiz sayısı 66.000 kişi artarak 3.475.000 kişi olmuştur.³³² Aşağıda yer alan grafikte, yukarıda bahsedilen gelişmelerin daha geniş bir döneme yayılmış hali; Türkiye'nin 2005-2016 yılları arasında kurumsal olmayan nüfusun³³³ işgücü durumu yer almaktadır.

Grafik 16: Kurumsal Olmayan Nüfusun İşgücü Durumu

Kaynak: TÜİK, **Temel İstatistikler (İstihdam, İşsizlik ve Ücret): Nüfusun İşgücü Durumu**, (Çevrimiçi) http://www.tuik.gov.tr/MicroVeri/Hia_2011/turkce/metaveri/tanim/index.html, 14 Aralık 2016.

Türkiye’de mezun olunan okula göre işsizlik oranları sınıflandırıldığında işsizlik oranının en yüksek olduğu okul türünün % 11,9 oranı ile lise mezunları arasında görüldüğü tespit edilmiştir. Ardından % 11,8 oranıyla ilköğretim, ortaokul

³³² TÜİK, a.y..

³³³ **Kurumsal Olmayan Nüfus:** “Üniversite yurtları, yetiştirme yurtları (yetimhane), huzurevi, özel nitelikteki hastahane, hapisane, kışla vb. yerlerde ikamet edenler dışında kalan nüfustur.” Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), **Tanım ve Kavramlar**, (Çevrimiçi) http://www.tuik.gov.tr/MicroVeri/Hia_2011/turkce/metaveri/tanim/index.html, 14 Aralık 2016.

ve orta düzeye denk meslek okullarından mezun olanlar arasında işsizlik ikinci en yüksek olarak hesaplanmıştır. Bu oranlar karşılaştırıldığında en yüksek istihdam oranına sahip okul türlerinin % 70,7 oranıyla yüksekokul ve fakülteler olduğu görülmektedir. İkinci en yüksek oranda istihdam ise % 58,1 seviyesi ile meslek lisesi mezunları arasında hesaplanmıştır. İstihdamda en düşük dal gazetecilik ve enformasyon olmuştur. Bu alanda istihdam % 50,6 oranı ile en düşük; % 29,1 oranında işsizlik oranı ile en yüksektir. Bilgisayar alanında % 16,6; Sanat alanında % 16,3 puanında işsizlik gerçekleşerek gazetecilik ve enformasyon alanlarını izlemişlerdir. İşsizlik oranının en düşük olduğu alanlar ise: % 2,5 ile güvenlik hizmetleri; % 3,2 ile sağlık ve % 7,2 ile beşeri bilimlerdir. Sağlık alanı % 83,1; veterinerlik % 83; güvenlik hizmetleri alanı % 79,4 oranlarında istihdamın en yüksek olduğu alanlardır. Eğitim durumu göz önüne alındığında işsizlik oranlarında pek farklılık görülmemektedir. Yalnız okuma-yazma bilmeyenler müstesnadır. Okuryazar olmayanların istihdam oranı % 17,9'dur. İşsizlik oranları ise % 6,3'tür. Cinsiyet açısından bakıldığında erkeklerde en yüksek işsizlik oranı okuryazar olmayanlar arasında gözlemlenmiş olmakla beraber okuryazar olmayan kadınlar işgücü piyasasında bulunmamaktadır.³³⁴

Sosyo-ekonomik durumun anlaşılmasında ve bireyin yaşam memnuniyetini ve tatminini çok yönlü izleyebilmede kullanılacak bir diğer değişken intihar sayısıdır. Batının fikir dünyasında intihar önemli bir konudur. Eflatun'dan Camus'ya kadar çoğu düşünür bu konu hakkında fikir beyan etmişlerdir. John Donne ve David Hume, en azından bazı koşullar çerçevesinde, insanın kendi yaşamını sonlandırabileceğini savunurken, Montaigne intiharı aptalca bulmaktadır. Voltaire; şehirlerde kırsala göre daha çok melankoliye (depresyona) sebebiyet verdiğini çünkü fiziki emek harcamaktan çok, düşünmek için boş zamanın bulunduğunu iddia etmektedir. Bazı intiharların (Euripides'in Phaedra'sı gibi) birinden intikam almak için gerçekleştirildiği düşünülmektedir.³³⁵ Ancak konuyla ilgili yazında öne çıkan iki önemli düşünür olmuştur: Olguya, psikanalit açıdan bakan Freud ile sosyoanalitik açıdan yaklaşan Durkheim'dır. Durkheim'a göre kişiyi sosyal yapı, kişinin içinde

³³⁴ TUİK, Basın Odası Haberleri, S: 13/2015, 19 Mart 2015, (Çevrimiçi) http://www.tuik.gov.tr/basinOdasi/haberler/2015_13_20150319.pdf, 12 Aralık 2016, s. 1.

³³⁵ Jack D. Douglas, **Social Meanings of Suicide**, Princeton: New Jersey, Princeton University Press, 1970, ss. 3-4, 6.

bulunduğu fiziki ortam kadar denetim altına alabilmekte ve ruh ile zihin yapısını etkileyebilmektedir. Elverişsiz şartlara her birey aynı tepkiyi gösteremez. Ekonomik bunalım, düzensizlik ve yanı sıra aile yaşamının durumu da Durkheim'a göre önemlidir.³³⁶

Dünyada her 40 saniyede 1 kişi yaşamını sonlandırmaya çalışmaktadır. Türkiye'de ölüm ile sonuçlanan intihar sayısının 2001 yılından 2016 yılına kadar, istatistikler incelendiğinde, arttığı görülmektedir. 2015 yılında intihar edenlerin sayısı, bir önceki yıla göre % 1,3 puan artarak 3.211 kişi olarak gerçekleşmiştir. 3.211 kişinin %72,7'si erkeklerden; % 27'ü ise kadınlardan oluşmaktadır. Bu rakamlara göre 2015 yılında her 100.000 kişiden 4'ü hayatını sonlandırmıştır. Kaba intihar hızı göz önüne alındığında Kars, Ardahan, Karaman, Tunceli ve Eskişehir bu oranın enyüksek olduğu; Iğdır, Gümüşhane, Kilis, Rize, Çankırı ise aynı oranın en düşük olduğu iller olarak gözlemlenmiştir. Yaş grubu sınıflandırması göz önüne alındığında hayatını sonlandıranların % 34,3'ünün 15-29 yaş arasında oldukları görülmüştür. İntihar eden kadınların % 18'i 15 ila 19 yaş arasında iken; erkeklerin % 12,8'i 20 ila 24 yaş arasındadır. Bu bireylerin mezuniyet durumları araştırıldığında söz konusu kişilerin % 21,4'ünün ilköğretim mezunu olduğu saptanmıştır. Medeni durumu araştırıldığında intihar edenlerin % 50,5'inin evli, % 37,7'sinin is ehiç evlenmemiş oldukları görülmüştür.³³⁷

Kurum ve kuruluşların hizmet ettikleri bireylere asgari düzeyde insani yaşam koşullarını sunmaları gerekmektedir. Birey, yaşamını idame ettiremediği sürece temel sacayaklarından biri olan ekonomik güvenliği varoluşsal olarak tehlikeye girer ve anlamını yitirir.

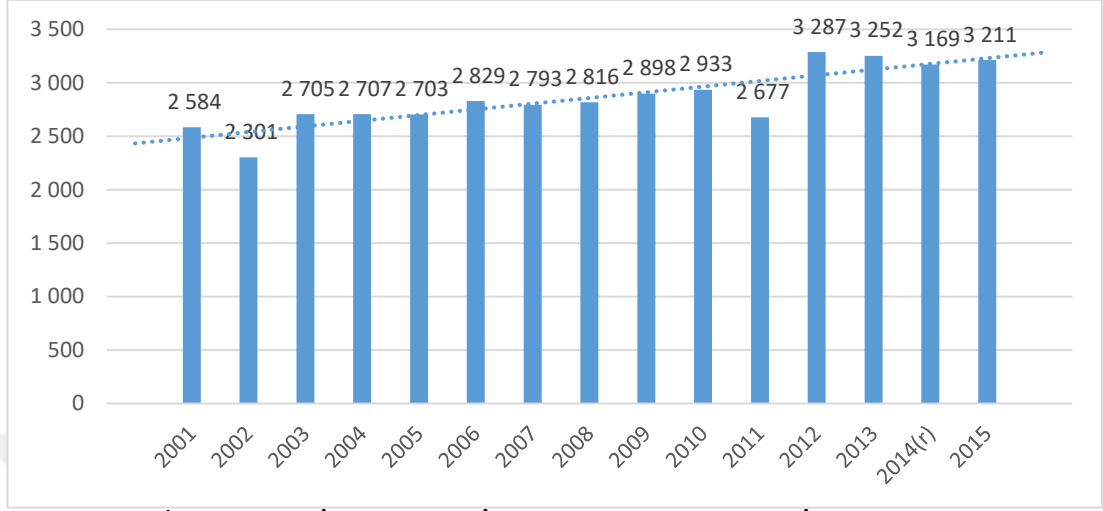
---

³³⁶ Bedri Katipoğlu, "Din Psikolojisi Açısından İntiharın Psikanalizi", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C: 8, S: 39, Ağustos 2015, ss. 1065-1066.

³³⁷ TÜİK, "İntihar İstatistikleri", **Haber Bülteni**, S: 21516, 17 Haziran 2016, (Çevrimiçi) <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21516>, 14 Aralık 2016.

Grafik 17: 2001-2015 Yılları Arası İntihar Sayısı

Kaynak: TÜİK; **Hayati İstatistikler: İntihar Sayısı ve Kaba İntihar Hızı**, (Çevrimiçi) <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, 11 Aralık 2016.

Eğitim

Türkiye’de altı yaşında ve bu yaşın üzerinde olan bireylerin toplamının % 3,78’i okuma yazma bilmemektedir. Bu kesimin % 1,29’u erkeklerden oluşuken; okuma yazma bilmeye kadınlar neredeyse bu oranın 5 katı puanda % 6,28 oranında okuma-yazma bilmemektedirler. Bununla beraber 2014 yılı istatistiklerine göre 25 yaş ve üzerinde olan nüfusa, bu yaş aralığında olup okuma-yazma bilmeyen kesim oranlandığında % 5,6 puanı elde edilmektedir. Erkeklerin % 18’i; kadınların ise % 9,2’si okuma-yazma bilmemektedir. Lise ve dengi okullardan mezun olmuş olan 25 yaş ve daha üzeri yaştakilerin bütün nüfusa oranı % 19,1’dir. Cinsiyet yönünden bakıldığında, söz konusu oran erkeklerde % 23,2, kadınlarda ise % 15’tir. Yüksekokul veya dört yıllık bir üniversite mezunu olan kişilerin toplam nüfusa olan oranı % 13,9’dur. Bu mezunların % 11,7’si kadın; % 16,2’si erkektir.³³⁸

Gelir Dağılımı

Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir geliri³³⁹ göz önüne alındığında, en yüksek geliri elde eden % 20’li kesim, 2014 yılı ile kıyaslandığında 2015 yılında yaratılan

³³⁸ TÜİK, **Haber Bülteni: İstatistiklerle Kadın**, S: 18619, 05 Mart 2015, (Çevrimiçi) <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18619>, 11 Aralık 2016.

³³⁹ **Eşdeğerlik Ölçeği:** Günümüzde gelir eşitsizliği bireysel gelirler arasındaki farklardan yola çıkılarak ölçülmektedir. Bu nedenle de hanehalkı düzeyinde toplanan gelirlerin bireysel gelirlere dönüştürülmesi gerekmektedir. Bunu, toplam hane gelirini, haneyi oluşturan fert sayısına bölerek yapmak doğru olmayacaktır. Bu hesaplamada, hanelerin yetişkin-çocuk bileşimindeki farklılıkları dikkate almak

gelirin toplamından % 0,6 oranında daha çok pay alarak oranını % 46,5'e çıkarmıştır. En düşük geliri elde eden kesimin % 20'lik grubunun toplam gelirden aldıkları hisse ise tam tersine % 0,1 oranında azalmıştır ve sonuçta % 6,1 olarak gerçekleşmiştir. Böylelikle Türkiye'de en zengin % 20'nin en yoksul % 20'ye oranı 0,2 puan artmış ve 7,4'ten 7,6'ya yükselmiştir. Gelir eşitsizliği de bir önceki döneme göre artmıştır. 2015 yılı hesaplamalarına göre, Gini katsayısı 0,006 oranında yükselerek 0,397'ye ulaşmıştır. Bu da gelir dağılımının kötüye doğru gittiğini göstermektedir.³⁴⁰ Aşağıdaki tabloda 2006-2013 yılları arasında Türkiye'de hanehalkının kullanılabilir gelirine göre Gini katsayısının değişimi kır ve kent ayrımı ile görülmektedir.

Tablo 17: 2006-2013 Yılları Arasında Türkiye'de Hanehalkının Kullanılabilir Gelirine Göre Gini Katsayısı (Kır Ve Kent)

	Yıllar							
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Türkiye	0.403	0.387	0.386	0.394	0.380	0.383	0.382	0.382
Kent	0.392	0.375	0.376	0.386	0.370	0.376	0.371	0.375
Kır	0.399	0.373	0.370	0.364	0.361	0.369	0.370	0.360

Kaynak: TÜİK, "Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2006-2013", **Haber Bülteni**, (Çevrimiçi) <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18633>, 14 Aralık 2016.

Türkiye'de yaşayanların eşdeğer hanehalkın kullanılabilir fert geliri, üç bileşenden oluşmaktadır. Bunlardan ilki % 49,7 oranıyla maaş ve ücretler; % 20 ile ikinci sırada sosyal transferler; Son ve üçüncü sırada ise % 18,8 ile müteşebbis gelirleri bulunmaktadır. Bu bileşenlerden oluşan gelir, bir önceki döneme göre % 13,5 artmıştır. Bu artış sonucunda ise fert geliri 16.515 Türk lirasına yükselmiştir. Gelirin % 20'sini oluşturan sosyal transferlerin % 92'si emekli, dul ve yetim maaşlarından; müteşebbis gelirlerinin % 73,4'ünü ise tarım sektörünün dışında elde edilen gelirlere meydana gelmektedir. Türkiye'de yaşayan vatandaşların % 14,7'si yoksulluk sınırının üzerine çıkamamıştır. Yoksulluk oranı bir önceki döneme kıyasla

gerekmektedir. Çünkü, bilimsel olarak çocuklar yetişkinlere göre daha az tüketmektedirler. Buna göre, eşdeğerlik ölçeği olarak adlandırılan katsayılar kullanılarak her bir hanehalkı büyüklüğünün kaç yetişkine (eşdeğer fert sayısına) denk olduğu hesaplanmaktadır. Hanehalkı toplam yıllık kullanılabilir geliri hanehalkının eşdeğer hanehalkı büyüklüğüne bölünerek, o hanehalkı için eşdeğer fert başına düşen diğer ifadeyle eşdeğer hanehalkı kullanılabilir geliri hesaplanmaktadır.

Daha ayrıntılı bilgi için lütfen bakınız: TÜİK, **Tanım ve Kavramlar: Eşdeğerlik Ölçeği**, (Çevrimiçi) http://www.tuik.gov.tr/MicroVeri/GYKA_Panel_2011/turkce/metaveri/tanim/essdegerlik-oelcceggi/index.html, 14 Aralık 2016.

³⁴⁰ TÜİK, **Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması**, S: 21584, 21 Eylül 2016 (Çevrimiçi) www.tuik.gov.tr/PdfGetir.do?id=21584, 12 Aralık 2016, ss. 1-2.

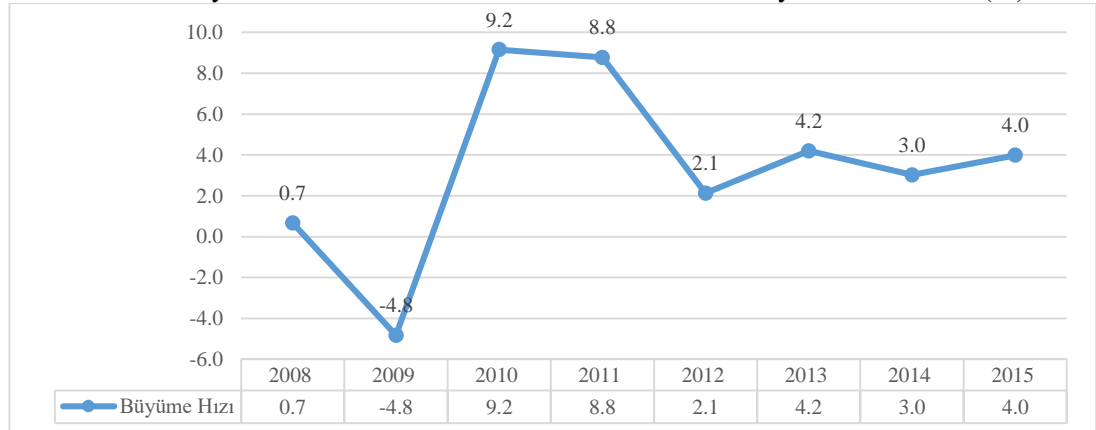
0,1 oranında artmış ve % 21,9 olarak gerçekleşmiştir. Okuryazar olmayanların % 27,2'si; herhangi bir okulu tamamlayamayanların % 23,7'si; lise ve daha düşük seviyedeki okullardan eğitim almış olanların % 12,8'i ile lise ve dengi eğitim kurumlarından mezun olmuş olanların % 5,6'sı yoksulluk çekmektedir. Sürekli yoksulluk oranı ise, Türkiye'de 2014 yılı için % 15,1 olarak hesaplanmışken 2015 yılında % 15,8 olarak gerçekleşmiştir.³⁴¹

Türkiye ekonomisinin yapısal temellerinin güçlenebilmesi adına:³⁴²

- Ekonominin bütününde özel sektörün görev alanını geliştirmek;
- Finansal sektörün iç ve dış risklere karşı dayanıklılığını arttırmak ve sektörü daha etkin kılmak;
- Toplum organizmasının sağlığını önemli ölçüde etkileyen sosyal güvenlik sistemini daha dayanıklı, daha güvenilir ve daha sıhhatli bir tabana oturtmak gerekmektedir.

Bu reformların halen yapılmakta oluşu Türkiye ekonomisinin makroekonomik esaslarını kuvvetlendirecektir. Aşağıdaki grafikte Türkiye'nin 2008-2015 yılları arasında gerçekleştirdiği iktisadi büyüme hızı oranı görülmektedir. Bu grafiğe göre küresel kriz dönemi hariç Türkiye azalarak artan bir büyüme performansı sergilemiştir.

Grafik 18: Türkiye'nin 2008-2015 Yılları Arasındaki İktisadi Büyüme Hızı Oranı (%)

Kaynak: TÜİK, **Temel İstatistikler**, (Çevrimiçi) <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, 27 Mart 2017.

³⁴¹ A.y..

³⁴² T.C. Başbakanlık Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı (Invest in Turkey), **Makroekonomik Göstergeler**, (Çevrimiçi) <http://www.invest.gov.tr/tr-TR/investmentguide/investorsguide/Pages/MacroEconomicIndicators.aspx>, 19 Temmuz 2016.

*“Türkiye, rekabet kurallarının işlediği, özel sektörün ekonomide öncü, kamunun ise düzenleyici rol oynadığı, liberal dış ticaret politikasının uygulandığı, mal ve hizmetlerin bireyler ve kurumlar arasında engelsiz olarak el değiştirebildiği bir serbest piyasa ekonomisidir.”*³⁴³ Türkiye ekonomisinin kendi ürettiği malları diğer ülkelere satmasını, yani ihracat faaliyetlerini, daha iyi bir duruma getirmek ve eksikliklerini gidermek için bazı alanlarda düzenlemeler yapılmalıdır.³⁴⁴

- Türkiye ekonomisi için sadece mevcut pazar paylarının artırılması yeterli değildir. Aynı zamanda ülke ya da bölge pazarlarından büyüme potansiyeli olanlar seçilmeli ve bu pazarlardaki mevcut pay artırılmalı veya pazara giriş sağlanmalıdır.
- İhracat yapanların hem sayısı artırılmalı hem de rekabet güçleri kuvvetlendirilmelidir. Bunun için de marka bilinirliği yaygınlaştırılmalı dolayısıyla ihracatçıların kapasiteleri büyütülmelidir.
- Ekonomide yatırım ortamı, rekabetçi üretim koşullarının sağlanmasına yardımcı olmak üzere iyileştirilmelidir. Böylelikle uluslararası rekabet edebilirlik düzeyi yükseltilmelidir. Bu hedefe ulaşılabilmesi için lojistik altyapısı kuvvetlendirilmelidir. Yabancı yatırımcıların Türkiye’ye yatırım yapılması teşvik edilerek bu yatırımlar dış ticaretle ilgili alanlara yönelendirilmelidir.
- İhraç edilen ürün yelpazesi katma değerini yüksek olduğu alanlardan çeşitlendirilmeli ve desteklenmelidir. Bununla beraber en hızlı ve doğru Pazar bilgisine ulaşım altyapısı düzenlenmeli, sürekli bilgi akışı işler kılınmalıdır.
- İhracatçılara yönelik mali araçlar ve destekler çeşitlendirilmelidir. Ancak yapılacak bu çeşitlendirme yeterli değildir, aynı zamanda bu araçların kullanımını verimli kılınmalıdır.
- İhracat alanında yenilikler teşvik edilmelidir. Araştırma geliştirme yatırımları, yüksek teknoloji içeren, katma değeri yüksek ürünlerin ihracatına kaydırılmalıdır.

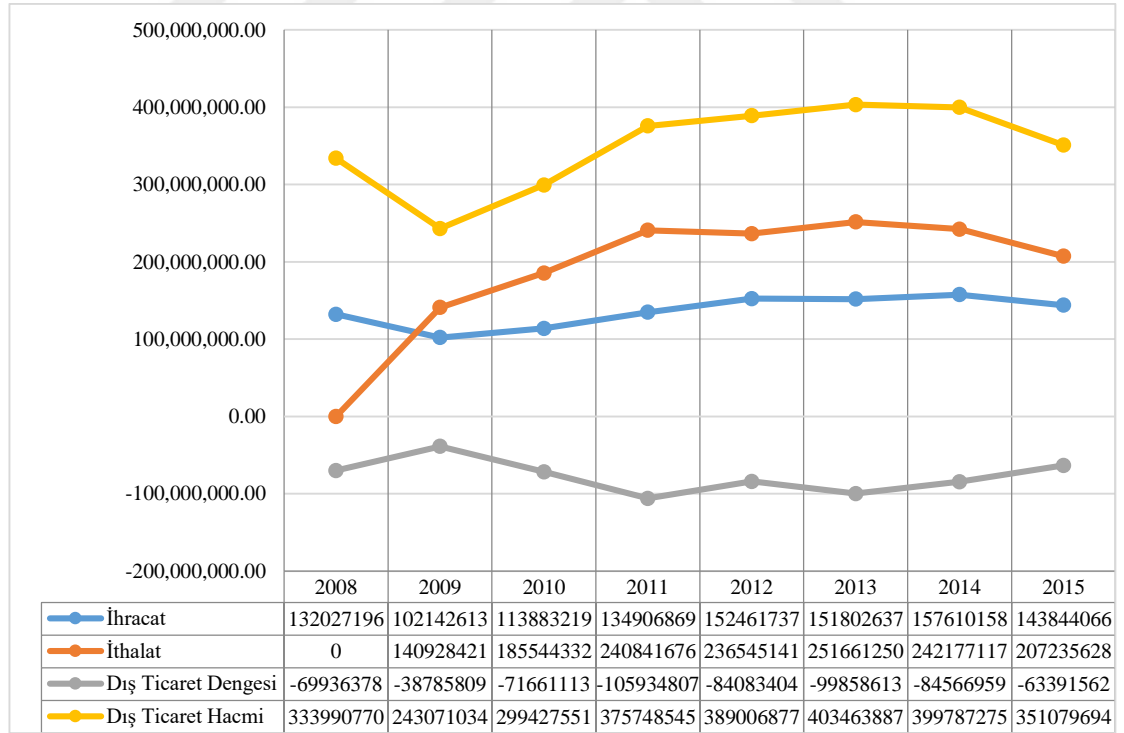
³⁴³ Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı, “Türk Ekonomisinin Genel Görünümü”, (Çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.tr/turk-ekonomisindeki-son-gelismeler.tr.mfa>, 18 Temmuz 2016.

³⁴⁴ TC Ekonomi Bakanlığı, **2023 Türkiye İhracat Stratejisi ve Eylem Planı**, (Çevrimiçi) <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/06/20120613-31-1.pdf>, 27 Mart 2017.

- Dinamik bir alan olan ticaret ürünleri pazarı, talebin ihtiyaçlarını karşılayacak mal ve hizmetlerin üretimine, yeniliklere uyum sağlayacak esneklikte olmalıdır. Bürokrasi pazar gerekliliklerine kolay uyum sağlamalı ve etkin olmalıdır. Buna yönelik ihracat ile ilgili tüm mevzuat, düzenleme ve yönetmelikler, sektörel öncelikler belirlenerek düzenlenmelidir.
- İktisadi faaliyetler birden fazla aktörü içeren, ilişkilerin güçlendirilmesinden olumlu etkilenen karşılıklı eylemlerdir. Bu sebeple çift ve çok taraflı uluslararası ticaret işbirlikleri sağlanmalıdır. Mamafih yurtiçinde de ihracatçılar ile kamu ile özel sektör, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler arasındaki iletişim ve işbirliği güçlendirilmelidir.

Aşağıdaki tabloda Türkiye'nin 2008-2015 yılları arasında gerçekleştirdiği ithalat-ihracat miktarları, dış ticaret dengesi ve hacmi yer almaktadır.

Grafik 19: İthalat-İhracat Miktarları; Dış Ticaret Dengesi ve Hacmi (2008-2015)

Kaynak: TÜİK, **Temel İstatistikler**, (Çevrimiçi) <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, 27 Mart 2017.

Sosyo-ekonomik güvenliğin sağlanması için Türkiye;

- ✓ Nüfusun eğitimini, sağlığını ve beslenme düzeyini geliştirici programlar düzenlemeye devam etmelidir.

- ✓ Organize sektörlerdeki işçilerin yasal sosyal güvenlik tedbirlerinin sağlanması yolunda hızlı ve adil çözümlere ulaştıran tedbirleri sağlamalıdır.
- ✓ İstihdam ve değer kazandırma programları aracılığıyla yoksulların gelir seviyesini iyileştirecek tedbirleri hükme bağlamalıdır.³⁴⁵ Asgari ücret seviyelerinin artışı yalnız kendi başına bir sonuç değildir. Aynı zamanda toplumun kabiliyetini arttırıcı eğitim, beslenme, sağlık kazançları, sosyo-ekonomik güvenliğin sağlanmasında ön gereksinim koşuludur.
- ✓ Adalet sistemi, toplumun yapıtaşı olan birey için çok önemlidir. Vasıflı bireylerin oluşturdukları güçlü toplumların tesisi adına etkin bir kamu yönetimi ve işler bir adalet sistemi gerekmektedir.
- ✓ Adalet sistemi; bireylerin haklarını korumakla beraber aynı zamanda ülke ekonomisindeki belirsizlikleri de azaltmalıdır. Böylelikle bireyler kısa, orta ve uzun vadelerde öngörülebilir bir yapıya kavuşacaklardır. Bu durum güvenin ve güvenliğin sürdürülebilirliği açısından önemlidir.
- ✓ Kamu yönetimi teknolojik yeniliklerden istifade edebilmeli, özellikle bilgi ve iletişim teknolojilerini verimli kullanabilmelidir. Böylelikle karar alma ve uygulama süreçleri daha etkin hale gelecektir.
- ✓ Kamu yönetimi, karar alma ve uygulama süreçlerinde her kesimi sürece dâhil eden, görüş ve tutumlarında katı olmayan, hesapverebilir ve yeterli olmalıdır.
- ✓ Sosyal harcamalarda artış olması yeterli değildir. Sosyal harcamaların yapısında nitelikli ve değer yaratıcılığı yüksek bileşimler kullanılmalıdır. Eğitim ve sağlık hizmetlerinin sunum sınırları ve erişim alanları genişletilmelidir.
- ✓ Sosyal hizmetlerin yaygınlaştırılması ve kalitesinin iyileştirilmesi gerekmektedir. Bununla beraber yoksulluk hala ülke gündeminde yer alan önemli bir kavramdır. Ülke vatandaşları yanı sıra ülkeye sığınan mültecilerin de durumu göz önüne alınarak adımların atılmaya devam edilmesi

³⁴⁵ Türkiye’de pasif istihdam politikaları uygulanmaktadır. Pasif istihdam politikaları, işsizliğin yol açtığı: “toplumsal problemleri çözmeye” ve “işsizlere asgari düzeyde de olsa ekonomik güvence sağlamaya” yönelik uygulamaları barındırmaktadır. Daha ayrıntılı bilgi için lütfen bakınız: Mustafa Sürücü, “İşsizlik, İşsizlikle Mücadelede Pasif İstihdam Politikaları: Almanya Ve Türkiye Örnekleri”, **Yurt Dışı İşçi Hizmetleri Uzmanlık Tezi**, Ankara, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler ve Yurt Dışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Nisan 2014, (Çevrimiçi) <http://www.csgeb.gov.tr/media/1785/mustafasueruecue.pdf>, 09 Kasım 2016, ss. 84-85.

gerekmektedir. Gelir dağılımının iyileştirilmesine yönelik politikalar uygulanmalı ve dezavantajlı kesimlerin himaye edilmeleri icap etmektedir.

- ✓ Fırsat eşitsizliklerinin sonraki kuşaklara aktarılması engellenmelidir.³⁴⁶

Türkiye'nin, uluslararası iktisadi sistemin bütünlüğüne duyduğu inanç ve katılımı ve bu doğrultuda çok yönlü sistemsel yönetim rejimlerini savunup savunmaması, aynı zamanda devletlerarası anlaşmalara uygun zemin temin etmesi, dolayısıyla da küresel sistemsel istikrarı etraflıca devam ettirme derecesi ile uluslararası iktisadi sistemin güvenliğinin inşasında yer alıp almadığını göstermektedir. Diğer bir bakış açısıyla neo-liberallerin *de facto* temel ekonomik güvenlik kaygısı olan uluslararası iktisadi bütünlüğün tesisi ve istikrarlı devam ettirilmesi gerekliliğidir.³⁴⁷

3.1.6. Türkiye'nin Sınırlararası Toplum ve Müttefik Güvenliği

Türkiye Cumhuriyeti'nin güvenlik politikaları temelde iki unsurdan etkilenecek şekilde şekillendiği iddia edilebilir. Bunlar;

- Ülkenin bulunduğu coğrafya, başka bir deyişle coğrafi konum;
- Coğrafi konumun uzantısı olan komşu olunan ülkelerle olan ilişkilerdir.

Yukarıda sayılan bu iki belirleyici unsur doğal olarak Türkiye'yi; Balkanlar, Avrupa, Avrupa, Kafkasya, Ortadoğu, Akdeniz ve Karadeniz bölgelerindeki olaylarda mühim bir katkısı ve etkisi olan ülke konumuna getirmiştir.³⁴⁸ Aynı zamanda ülkenin yer aldığı jeopolitik ve jeostratejik konumu çevresinde gerçekleşen olaylardan dolayı yaşadığı güvenlik endişesini böylelikle askeri konularda yönetim felsefesini ve politikalarını etkilemiştir. Böylelikle bu bahsi geçen konular mühim ve ciddi konumda bulunmasına öncülük etmiştir. Özellikle güvenlik endişesi, sınır güvenliği hususunda ülkenin acilen adım atması gerekmiştir. Bu sebepten dolayı sınır güvenliği planlaması ayrıntılı olarak yapılandırılmalı ve çalışılmalıdır.³⁴⁹ Bahsedildiği üzere

³⁴⁶ TC Kalkınma Bakanlığı, **Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018**, ss.

³⁴⁷ Dent (2002), **a.g.e.**, s. 19.

³⁴⁸ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, **Türkiye'nin Uluslararası Güvenlik Perspektifi ve Politikaları**, (Çevrimiçi) http://www.mfa.gov.tr/i_-turkiye_nin-uluslararası-guvenlik-perspektifi.tr.mfa, 17 Ekim 2016.

³⁴⁹ Emre Özşahin ve Çağlar Kıvanç Kaymaz, "Sınır Güvenliği Açısından Stratejik Bir Risk Duyarlılık Analizi: Hatay Suriye Sınırı (Türkiye)", **Turkish Studies: International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, C: 10/6, Bahar 2015, (Çevrimiçi) DOI

Türkiye’yi niteleyen, belirleyen, fiziksel, ekonomik, siyasi gerçekliklerin tümüne bakıldığında stratejik bir konumdadır. Ülkenin konumu, sınırlar arası toplum ile müttefik ilişkilerini hassas kılmakta ve etkilemektedir. Sınırların önemi böylece ortaya çıkmaktadır. Küreselleşme olgusunun da beraberinde getirdiği bazı zorluklar ile sınır güvenliği ve sınır güvenliği yönetimi konusu Türkiye için öncelikli hale gelmiştir. Özellikle yaşanan son on yıllarda Türkiye, doğu ve güneydoğu sınırlarında meydana gelen uyuşturucu ile insan ticareti ve terör problemleriyle mücadele etmek durumunda kalmıştır.³⁵⁰ Aşağıda yer alan tabloda Türkiye’nin kabaca terörden ekonomik anlamda nasıl etkilendiği yer almaktadır. Bu güvenlik tehditleri ülke ekonomisini temelde; yeni yatırımlar, işsizlik, ekonomik faaliyetler, göç ve dışlama etkisiyle beş alanda tesir etmiştir. Hem iç hem de dış tehditlerle ilgilenilmek zorunda kalmıştır.

Tablo 18: Ekonomik Etkilenme Tablosu

Etki Alanı	Oluşan Etki	Açıklama & Yorum
Yeni Yatırımlar	Olmamıştır	Yeni yatırımların olmaması ekonomiyi üç temel alanda etkilemektedir. Bunlar; <ul style="list-style-type: none"> • Teknoloji gelişmemiştir. • İstihdam yaratılmamıştır. • Reel faizler hızla artmıştır. Bu konunun diğer alanlardaki ve faktörlerdeki etkileri göz önüne alındığında en önemli ve ağır sonuçlar yaratan etki alanıdır.
İşsizlik	Artmıştır	İşsizliğin artması ekonomik sorunlar yanında sosyal sorunları da ortaya çıkarmıştır. Bölgede terör

Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8244>, 19 Temmuz 2016, s. 750. Resmi Gazete Tarihi: 21.03.1991 Resmi Gazete Sayısı: 20821, **Kara Sınırlarının Korunması ve Güvenliği Hakkında Yönetmelik**, (Çevrimiçi) <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.9007&sourceXmlSearch=&MevzuatIliski=0>, 19 Temmuz 2016.

³⁵⁰ Fatih Yurtsever, “Türkiye – Avrupa Birliği İlişkilerinde Sınır Güvenliği Konusu”, (Çevrimiçi) <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-343-2014091539guvenlik-21.pdf>, 18 Temmuz 2016, ss. 416-417.

		örgütüne katılım ve sempaticanlık da bu anlamda artmıştır.
Ekonomik Faaliyetler	Azalmıştır	Ekonomik aktivitenin azalması halkın geçim sıkıntısına düşmesini ve bundan kaynaklı sorunları beraberinde getirmiştir.
Göç	Artmıştır	Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden büyük kentlere akan göç dört önemli sonucu getirmiştir. Bunlar; <ul style="list-style-type: none"> • Kentlerin etrafında kontrolsüz ve düzensiz şekilde büyüyen uydu kentler oluşmuştur. • Bu duruma bağlı olarak sosyal sorunlar ve güvenlik sorunları oluşmuştur. • Eğitimsiz, kalifiye olmayan işgücü reel ücretleri baskılamış ve çalışanların göreceli olarak alım güçlerinin git gide azalmasına neden olmuştur. • Gecekondu bölgelerinde yaşayan eğitimsiz ve kalifiye olmayan işgücü, işsizlik nedeniyle yasa dışı faaliyetlere yönelmiştir.
Dışlama Etkisi	Oluşmuştur	Dışlama etkisi vardır. Bu durumda devlet olağandan daha çok borçlandığından özel sektöre para kalmamaktadır.

Kaynak: Rengin Gün, "PKK Terörünün Türkiye'nin Türk Dünyasına Yönelik Politikalarına Etkileri", **21. Yüzyılda Türk Dünyası Jeopolitiği: Muzaffer Özdağ'a Armağan**, (Der.) Ümit Özdağ vd., C: 2, Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2003, s. 300.

Terör problemi sadece belirli yerleşim birimleri ya da bölgeler kısıtlanmış değildir. Problemin en gerçekçi yaşandığı yerlerden biri de sınırlar ve sınır bölgeleridir. Sınırlarda yaşanan bu sorunların çözülmesi ancak bu konular üzerinde uzmanlaşarak çözümlenebilir. Sınıra ait tehlikelerin bertaraf edilebilmesi konuda uzmanlaşmış sivil ve askeri kurum ile kuruluşların işbirliği ile gerçekleşebilir. Ancak sınırlarda yaşanan tek sorun terör değildir.³⁵¹ Uyuşturucu kaçakçılığı; sadece yerel düzlemde değil aynı zamanda küreselleşmenin de etkisiyle ülke sınırlarını aşan hem sınır bölgelerini hem de uluslararası alanı ilgilendiren önemli bir suç çeşidine dönüşmüştür.

- Kazançta yüksek oranlarda kâr payının bulunması;
- Küresel olarak uyuşturucu müptelalarının sayısındaki artış;
- Terör gruplarının uyuşturucu kaçakçılığı vasıtasıyla gelir elde etme ve yüksek kârdan pay alma çabası;
- Teknolojiden gerçekleşen ilerlemelerin ve gelişmelerin madde üretimini kolaylaştırması ve yaygınlaştırması, ülkelerin gündemlerine uyuşturucu kaçakçılığı için etkin önlemler alınması gerekliliğini aldırıştır.

Söz konusu durumla mücadele sadece tek bir ülkenin çabası ile gerçekleşmeyecek kadar yaygın ve daha önce de vurgulandığı üzere küreseldir. Türkiye bu hususta kendi çabalarının yanı sıra bölgesel ve küresel düzeyde de ortaklıkların yaygınlaşması ve etkinleşmesi gayretlerine yardımcı olmaktadır. Türkiye Asya menşeli uyuşturucu maddelerin Avrupa'ya gidiş güzergâhında yer almaktadır. Uyuşturucu piyasalarının geçiş noktasında yer alan Türkiye, uluslararası düzlemde bu ciddi problemle mücadelede önemli bir aktör olarak yer almasına neden olmuştur. Öyle ki uyuşturucu ile olan mücadelede sağlanan başarılar uyuşturucu tacirlerinin alternatif güzergâhlar yaratmasına sebebiyet vermiştir.³⁵² Uyuşturucu kaçakçılığı, insan tacirliği ve diğer bütün kaçakçılık eylemleri sınırlar üzerinden gerçekleşmekte ve Türkiye'yi olumsuz etkileyen bir hal almaktadır. Aynı zamanda terör örgütleri de kaçakçılık faaliyetlerini kendi çıkarları için kullanmakta ve gelir

---

³⁵¹ Fatih Yurtsever, **Türkiye – Avrupa Birliği İlişkilerinde Sınır Güvenliği Konusu**, (Çevrimiçi) <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-343-2014091539guvenlik-21.pdf>, 18 Temmuz 2016, ss. 416-417.

³⁵² TC Dışişleri Bakanlığı, **Türkiye'nin Uyuşturucu İle Mücadelesi**, (Çevrimiçi) http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-uyusturucu-ile-mucadelesi.tr.mfa, 23 Temmuz 2016.

elde etmeye çalışmaktadırlar. Bu sebeplerden ötürü bu problemlere profesyonel çözümlerin getirilmesine yönelik adımların atılması gerekmektedir.³⁵³

Aşağıda yer alan grafikte 2002 ile 2014 yılları arasında Türkiye’ye ait terörizm endeksi yer almaktadır. Sürecin özellikle son yıllarda artışa geçtiği görülmektedir. Bunun sonucunda ülke maddi ve manevi kayıplar yaşamakta, güvenli insan ve güvenli ülkenin temelinde yükselecek olan ekonomik güvenlik yapısı da hasar görmektedir.

Grafik 20: Türkiye’nin 2002-2014 Yılları Arasında Gerçekleşen Terörizm Endeksi

Kaynak: Trade Economics, **Terörizm Endeksi: Türkiye**, (Çevrimiçi) <http://tr.tradingeconomics.com/turkey/terrorism-index>, 04 Ağustos 2016.

11 Eylül terör saldırıları sonrasında tehdit algısında değişim gözlenmiştir. Özellikle yabancıların ve azınlıkların tehdit olarak değerlendirilmeleri artmıştır. Birleşik devletler açısından yeni tehdit algılamasında hem içeride yerleşik bulunan belirli niteliklere sahip yabancı unsurlar ile benzeri özelliklere sahip dışarıdan gelen ya da gelecek olan yabancı unsurlar risk unsurları olarak nitelendirilmektedir. Böylelikle uluslararası göç de hem göç gönderen hem de göç kabul eden ülkeler için tehdit olarak sınıflandırılabilir.³⁵⁴ Temel gereksinimlerini kendi ülkelerinde

³⁵³ Yurtsever, a.y..

³⁵⁴ Bülent Çiçekli, “Uluslararası Terörizm ve Uluslararası Göç: 11 Eylül Sonrası Terör Tehdidi ve Göç Kontrol Politikalarının Terörizmle Mücadele Kullanımı”, **Avrasya Dosyası: Üç Aylık Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Güvenlik Bilimleri Özel Sayısı, C: 9, S: 2, Yaz 2003, s. 175. Örneğin; Hürriyet Gazetesi’nde 29 Eylül 2016 tarihinde Tolga Tanış tarafından yapılan “ABD’de özellikle son iki yılda kurulup örgütlenen ve Ermeni meselesinden Türkiye’yi yakından ilgilendiren diğer konulara Türkiye’nin Washington Büyükelçiliği ile yakın çalışan bazı Türk-Amerikan derneklerinin Amerikan Federal Soruşturma Bürosu (FBI) tarafından mercak altına alındıkları ortaya çıktı.” Haberi de bu tehdit algılaması ile ilgili yorumlanabilir. Daha ayrıntılı bilgi için lütfen bkz. (Çevrimiçi) <http://www.hurriyet.com.tr/turk-amerikan-derneklerine-fbi-incelemesi-baslatildi-40235451>, 17 Ekim 2016.

çeşitli nedenlerden dolayı karşılayamayan ve refah düzeylerini arttırmak isteyen bireyler; savaş, terör ve kan davası gibi olağanüstü durumların da etkisiyle vatandaşı oldukları ülkeden diğer ülkelere göç etmektedirler. Genellikle bu durum, üçüncü dünya ülkelerinden gelişmekte veya gelişmiş ülkelere doğru gerçekleşmektedir. Dünyanın bir ucundan diğerine seyahat edebilmenin kolaylaşması; teknolojinin gelişimiyle iletişimin giderek artması ve toplumların bir ağ gibi bağlanmaları göçün niteliğini değiştirmiş ve derinleştirmiştir.³⁵⁵ Geçmişte daha çok göç veren ve göç edenlerin geçiş ülkesi pozisyonunda olan Türkiye, halen göç vermekle birlikte, günümüzde ekonomisindeki olumlu yönelmeler ve nispeten iyileşen yaşam koşullarıyla daha çok göç almaya başlamıştır. Dünya üzerinde yaşanan savaşlar ve derinleşen yoksulluk uluslararası toplum içerisinde işbirliğine gidilmesini gerekli kılmaktadır. Küreselleşen dünyada yaşanan olumsuzlukların etkisi artık sadece ilgili ülkelerle sınırlı kalmamakta, tüm dünyayı etkilemektedir. Türkiye de uzak ve yakın çevresinde yaşanan olumsuzluklardan etkilenmektedir. Türkiye, karşılaştığı düzensiz göç problemine karşı bazı tedbirler almıştır:³⁵⁶

- “*Sınır Aşan Organize Suçlarla Mücadele Birleşmiş Milletler Sözleşmesi*” Aralık 2000 tarihinde imzalamıştır. Mart 2003’te de sözleşmeye taraf olmuştur.³⁵⁷
- Türk Ceza Kanunu’nda göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti suç olarak tanımlanmıştır.³⁵⁸
- Türkiye’nin göç alanındaki politikalarını düzenlemek ve göçü daha etkin yönetmek için 6458 sayılı “*Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*”, Nisan 2013’te yürürlüğe girmiştir. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çerçevesinde İçişleri Bakanlığı bünyesinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur ve 11 Nisan 2014 tarihinde faaliyete geçmiştir. Bu

---

³⁵⁵ M. Kayahan Mutlu, “Yasa Dışı Göçün Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Nedenleri”, **Avrasya Dosyası: Üç Aylık Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Güvenlik Bilimleri Özel Sayısı, Ankara, ASAM Yayınları, Yaz 2003, C: 9, S: 2, ss. 195-197.

³⁵⁶ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, **Türkiye’de Düzensiz Göç**, (Çevrimiçi) http://www.mfa.gov.tr/turkiye_de-duzensiz-goc.tr.mfa, 23 Temmuz 2016.

³⁵⁷ Sözleşmenin eki olan “Göçmen Kaçakçılığı” ve “İnsan Ticareti” ile ilgili Protokolleri aynı tarihte imzalanmıştır.

³⁵⁸ Söz konusu suçları işleyenler; 3 ila 8 yıl hapis ve on bin güne kadar adli para cezası alabilmektedirler.

kurumun görevlerinden birisi de düzensiz göçle ilgili gelişmeleri izlemek bu gelişmeler çerçevesinde gerekli tedbirleri almak ve uygulamaktır.

- Düzensiz göçün uluslararası boyutunun ve özellikle ikili ilişkilere olumsuz yansımalarının değerlendirilebilmesi bakımından faaliyetlerini İçişleri Bakanlığı eşgüdümünde sürdüren “*Düzensiz Göçle Mücadele Koordinasyon Kurulu*”nun çalışmalarına Dışişleri Bakanlığı da katılım sağlamaktadır.
- Düzensiz göçle mücadelenin güçlendirilmesi amacıyla ülkemiz tarafından, sınır kontrollerinin güçlendirilmesi; kolluk güçleri arasında işbirliği ve göçmen kaçakçılara verilen cezaların artırılması; “Göçmen Kaçakçılığı Eylem Planı”nın hazırlanması; göçmen kaçakçılığı şebekelerinin çökertilmesine yönelik yeni operasyonlar yapılması; Sahil Güvenlik Komutanlığımızın kapasitesi ile geri gönderme merkezlerinin kapasitesinin artırılması doğrultusunda çalışılmaktadır.³⁵⁹

2002 yılında sınırların daha etkin korunabilmesi için Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Sınır Güvenliği Teşkilatının veya daha kısa olarak Sınır Muhafaza Teşkilatının kurulması planı ilk kez masaya yatırılmıştır. 2010 yılına gelindiğinde ise İçişleri Bakanlığı'nın içyapısında Teşkilatın kuruluşuna dair taslak metinler hazırlanmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda Avrupa Birliği ülkelerinde sınır muhafazasının uygulamaya yönelik faaliyetleri incelenmiştir. 2018 yılına kadar çalışmaların tamamlanması ve sınır güvenliğinin sağlanmasının Türk Silahlı Kuvvetleri'nden Alınması planlanmaktadır.³⁶⁰ Bununla beraber İçişleri Bakanlığı içerisinde Sınır Yönetim Bürosu çalışmaları sürdürmektedir. Ülkemizde bugünlerde sınır güvenliği kara sınırlarında Kara Kuvvetleri Komutanlığı ile Jandarma Genel Komutanlığı tarafından sağlanmaktadır. Ülkenin deniz sınırları ise, Sahil Güvenlik Komutanlığı'na korunmaktadır. Sınır kapılarında; eşya ve araç giriş çıkışı Gümrük

³⁵⁹ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, **Türkiye’de Düzensiz Göç**, (Çevrimiçi) http://www.mfa.gov.tr/turkiye_de-duzensiz-goc.tr.mfa, 23 Temmuz 2016.

³⁶⁰ “Profesyonel silahlı sınır güvenliği teşkilatı kurulmasına ilişkin çalışmalar hakkında bilgi veren Ala, bu teşkilatın, AB fasıllarının açılması ve vize muafiyeti sağlanmasına ilişkin pakette yer aldığını ve sınır güvenliğinin sivil otorite tarafından sağlanması amacına yönelik olduğunu söyledi.” Ayrıntılı bilgi için lütfen bakınız: Sabah Gazetesi, “İçişleri Bakanı Ala: Profesyonel Sınır Güvenliği Teşkilatı Kuruyoruz”, (Çevrimiçi) <http://www.sabah.com.tr/gundem/2015/12/19/icisleri-bakani-ala-profesyonel-sinir-guvenligi-teskilati-kuruyoruz>, 24 Ekim 2016.

Teşkilatı vasıtasıyla denetlenmekte; İnsan giriş-çıkışları da Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir.³⁶¹

Politika yapıcılar Türkiye’de, istenilenden yüksek oranda gerçekleşen işsizlik probleminin çeşitli politika araçlarıyla üstesinden gelmeye çalışırken, 1990’lı yılların başından itibaren, Ortadoğu’da, bazı Asya ve Afrika ülkelerinde yaşanan karışıklıklarla belirsizlikler, ekonomik darboğazlar, savaşlar, SSCB’nin dağılması ve Körfez Savaşları sonucunda aynı zamanda kaçak yabancı işçi problemi ile de karşı karşıya kalmışlardır. İnsanlar ülkelerinde yaşadıkları sorunlar sebebiyle toplu ya da münferit, yasal ve yasal olmayan yollarla Türkiye’ye giriş yapmaktadırlar. Ülke; göç alan, barındıran veya transit ülke konumundadır. Yabancı kaçak işçilerin genellikle amacı, en kısa zamanda para biriktirip kendi ülkelerine dönmek olduğu için, insan sağlığını tehdit edecek ve güvenliksiz koşullarda çalışabilmektedirler. Bununla beraber işçilerin genellikle büyük kapasiteli olmayan küçük ve orta ölçekli firmalarda çalıştıkları gözlemlenmiştir. İnşaat, döküm, deri, tekstil, plastik, tarım, gemicilik, yükleme-boşaltma, temizlik, tezgâhtarlık, otelcilik gibi alanlarda gelir elde etmekle beraber, söz konusu kişiler ticaret, kaçakçılık, uyuşturucu pazarlama gibi işlerde de çalışmaktadırlar.³⁶²

Türkiye’ye üç tür göçmen gelmektedir:³⁶³

1. Doğu Avrupa ülkelerinden, örneğin; Romanya, Ukrayna, Belarus, Moldova’tan doğrudan Türkiye’ye iş bulmak için gelen kişiler ilk gruptadır. Bu kişiler tekstil, tarım ve inşaat gibi sektörlerde çalışmakla beraber orta ve üst sınıf aileler Doğu Avrupalı kadınları ev işlerinde ve çocuk bakıcılığı ya da dadılık hizmetlerinde kayıtlı/kayıtsız çalışan olarak kullanmaktadırlar. Bununla beraber maalesef yine aynı uyruklu kadınların fuhuş/eğlence sektöründe güvenliksiz koşullarda çalışmakta veya çalıştırılmaktadırlar.³⁶⁴ Son dönemde gerçekleştirilen akademik çalışmalar, fuhuş sektöründe yasa

³⁶¹ M. Raşit Adıgüzel, “Uzman Fikri: Gümrük Muhafaza mı Sınır Muhafaza mı?”, **Gümrük Müşaviri Dergisi**, (Çevrimiçi) http://dergi.igmd.org/44/gmmd_devam.html, 18 Temmuz 2016.

³⁶² Resmi Gazete, **Kayıt Dışı İstihdamla Mücadele (KADİM) Projesi**, (Çevrimiçi) <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/10/20061004-13-1.pdf>, 16 Şubat 2017, s. 3.

³⁶³ Taşkın Deniz, “Uluslar Arası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye”, **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Yıl: 18, S: 1, Nisan 2014, (Çevrimiçi) <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/tsadergisi/article/view/5000146799/5000133962>, 16 Şubat 2017, s. 185.

³⁶⁴ A.y..

dışı yollarla çalışanların kişisel güvenlik sorunlarını irdelemiştir. Böylelikle sivil toplumun duyarlılığını artırmıştır. Ancak evlerde çalışan göçmen kadınların kişisel güvenlik problemleri henüz istenilen düzeyde kamuoyu ve yetkililer tarafından ilgi görmemektedir. Devlet tarafından sınır dışı edilme korkuları evlerde çalışan göçmenlerce daha az hissediliyor olsa da onları ailelerin güvensizlikleştirdiği ortama karşı savunmasız bırakmaktadır.³⁶⁵

2. İran, Irak, Pakistan, Bangladeş, Sri Lanka, Nijerya, Somali, Kongo gibi ülkelerden gelen göçmenler, genellikle Avrupa'ya gitmek için Türkiye'yi transit geçiş alanı olarak kullanmaktadırlar. Ancak ülkeye kaçak ya da vize ihlalleriyle gelen bu kişilerin bir kısmı geçişlerini anında yapamamakta ve ülkede kalış süresince kayıtdışı olarak çeşitli işlerde çalışarak yaşamlarını idame ettirmeye çalışmaktadırlar.
3. Üçüncü tür göçmenler ise, sığınma talebinin sonuçlarını bekleyen veyahut sığınma talepleri olumsuz sonuçlanan göçmenlerden oluşmaktadırlar. Bu kişiler kendi vatandaşı oldukları ülkelere dönmeyip ülkede kalarak kaçak işçi olarak çalışmayı tercih etmektedirler. Bununla beraber aynı gruptaki kişilerin bir kısmı ise farklı bir ülkeye göç etmenin yollarını aramaktadırlar.

Ülkeler diğer ülkeler ile toplumsal, siyasi, askeri ve ekonomik ilişkiler kurarak tıpkı bireyler gibi varlıklarını sürdürmektedirler. Tüm ilişkilerin bir şekilde birbirini etkileyebildiği günümüz küresel dünyasında etkinliğin düzeyi ve derecesi ülkelerin sahip oldukları siyasi, kültürel ve ekonomik güçleri ile belirlenebilmektedir. Aynı zamanda söz konusu ülke(ler)de doğal kaynakların varlığı ya da yokluğu da kurulan ilişki de önem az edebilmektedir. Bahsedilen süreç sanayi devrimi ile hız kazanmış, bilginin yaygınlaşmasıyla hızlanmış ve küreselleşme ile üst seviyelere ulaşmıştır.³⁶⁶ Ülkeler arası ilişkilerin güven üzerine inşa edilebilmesi için ülkeler arası işbirliklerin kurulması ve ortaklıkların oluşturulması önem arz etmektedir. Bu bağlamda Türk dış politikası;

---

³⁶⁵ Ayşen Üstübcü, "Türkiye'ye yönelik Kadın Göçü: Seks işçileri ve Ev İçi Hizmetlilerin Kişisel Güvenlik Sorunlarını İlişkilendirmek", (Çevrimiçi) <https://ku.academia.edu/AysenUstubici/Papers>, 2011, 16 Şubat 2017, s. 1.

³⁶⁶ A. Beril Tuğrul, "Türkiye'nin Üye Olduğu Uluslar Arası Kuruluşlar ve Türkiye Enerji Politikalarına Olası Etkileri", (Çevrimiçi) http://www.dektmk.org.tr/pdf/enerji_kongresi_11/45.pdf, 25 Ekim 2016, s. 2.

- Ülkeler ile dostça ilişkiler kurulması ve sürdürülmesi;
- Uluslararası veya bölgesel işbirliklerinin ikili ya da çok taraflı tesis edilmesi;
- İhtilafların barışsever yöntem ve yollarla çözümlenmesi;
- Yerel, bölgesel ve uluslararası düzlemde barış ve refahın sağlanması ve/veya daha iyi koşullara getirilerek artırılması temel amaçlarına sahiptir.

Yukarıda sayılan temel amaçlar doğrultusunda; “*iyi komşuluk, egemenlik, bağımsızlık ve toprak bütünlüğüne saygı iç işlerine müdahalede bulunulmaması*” prensipleri ülke politikasının ana öğelerini oluşturmaktadır.³⁶⁷ Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulduğu dönemde Birinci Dünya Savaşı ve öncesi ile bağlantılı problemlerle ilgilenmek zorunda kalmıştır. 1929 yılında yaşanan Büyük İktisadi Buhan’ın etkileri ve 1930’lu yılların sonunda Avrupa’da yeni bir savaşın ortaya çıkma ihtimalleri Türkiye’nin dışa açık hareket etmesini kısıtlamıştır. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonraki dönemde Türkiye, uluslararası ortamda; iktisadi, siyasi, askeri ve kültürel boyutları bulunan birbirinden farklı ya da birbiri ile benzer, çeşitli kuruluşlara karşı ilgi göstermiştir. Fakat ülkenin şimdiye dek sürdürdüğü çok yönlü siyasi politikası mevcut ortam sebebiyle değişikliğe uğramıştır.³⁶⁸ Aynı dönemde (1923-1930) Türkiye; Yunanistan, Romanya, Yugoslavya ile Balkan Antantı’nı oluşturmuştur. Komşularıyla işbirliğini yine bu zaman diliminde İran, Irak, Afganistan ile Sadabat Paketi’nı kurarak sağlamlaştırmıştır. İmzalanan anlaşmalardan da görüleceği üzere Türkiye çok taraflı işbirlikleri kurmaya çalışmıştır.³⁶⁹

İttifaklar, bir örgüt olabilecekleri gibi aynı zamanda bir süreci de temsil edebilmektedirler. Kurulan ittifaklar ister bir örgüt ister bir süreç olarak hayat bulsunlar, hayata geçmelerinin ardındaki temel neden belirli sayıdaki devlet tarafından dışarıdan gelecek tehdidi bertaraf etmektir. İttifakların altında ideolojik nedenler de bulunabilir.³⁷⁰ II. Dünya Savaşı’nın ardından Türkiye, Batı Blok’unda

³⁶⁷ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, **Türkiye’nin Uluslararası Güvenlik Perspektifi ve Politikaları**, (Çevrimiçi) http://www.mfa.gov.tr/i_-turkiye_nin-uluslararasi-guvenlik-perspektifi.tr.mfa, 17 Ekim 2016.

³⁶⁸ Ahmet İncekara ve Mesut Savrul, **Küreselleşme Ekonomik Entegrasyonlar ve Türkiye**, İstanbul, İktisadi Araştırma Vakfı, Yayın No: 24, Ekim 2015, ss. 218-219, 221.

³⁶⁹ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, **Türkiye’nin Uluslararası Güvenlik Perspektifi ve Politikaları**, (Çevrimiçi) http://www.mfa.gov.tr/i_-turkiye_nin-uluslararasi-guvenlik-perspektifi.tr.mfa, 17 Ekim 2016.

³⁷⁰ Erdem Özlük ve Duygu Özlük, “NATO’yu Anlamak: Dönüşümü, Yeni Kimlikleri ve Uyum Süreçleri”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S: 31, 2014, ss. 211-212.

yer almıştır. 1952 yılında ise Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (*North Atlantic Treaty Organization-NATO*)’ne üye olmuştur. NATO; Soğuk Savaş döneminde, 4 Nisan 1949 tarihinde Washington Anlaşması ile kurulmuştur. Kuruluş metninin girişinde:

- “*Bireysel özgürlük*” ve “*hukukun üstünlüğü*” ilkeleri temelinde bütün halkların özgürlüklerinin korunmasının;
- Kuzey Atlantik bölgesinde ise “*istikrar*” ve “*refah*”ın gelişmesi geliştirilmesinin amaçlandığı yazmaktadır.³⁷¹

Anlaşmanın 2. Maddesinde:

“Taraflar, özgür kurumlarını güçlendirerek, bu kurumların üzerine kurulu olduğu ilkelerin daha iyi anlaşılmasını sağlayarak ve istikrar ile refah koşullarını geliştirerek barışçıl ve dostça uluslararası ilişkilerin daha da geliştirilmesine katkı yapacaklardır. Uluslararası ekonomi politikalarında çatışmayı ortadan kaldırmaya yönelecekler ve taraflardan herhangi biri ya da hepsi ile ekonomik işbirliğini teşvik edeceklerdir.”; 5. Maddesinde “*BM Yasası'nın 51. Maddesinde tanınan bireysel ya da toplu öz savunma hakkını kullanarak, Kuzey Atlantik bölgesinde güvenliği sağlamak ve korumak için bireysel olarak ve diğerleri ile birlikte, silahlı kuvvet kullanımı da dâhil olmak üzere gerekli görülen eylemlerde bulunarak saldırıya uğrayan Taraf ya da Taraflara yardımcı olacakları konusunda anlaşmışlardır.*”

İfadeleri yer almaktadır.³⁷² Anlaşma metninin girişinde (dibacesinde) ve maddelerinde yer alan bu açıklamalar NATO kurulurken, örgütün toplumsal, siyasi ve ekonomik alanlarda etkin bir biçimde faaliyet göstermesinin ön görüldüğü anlaşılmaktadır. Ancak, Soğuk Savaş dönemi, -her ne kadar temelde iki iktisadi sistemin çatışması olsa da- siyasi ilkeler ve Batı düşüncesinin korunması yayılması reflekslerinden hareketle askerî savunma stratejilerinin ön planda olduğu bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye, Batı Blok’unun güvenliğine katkıda bulunurken aynı zamanda Ortadoğu’da ve Balkanlarda geleneksel güvenlik

³⁷¹ Tırnak içinde yer alan italik kelimelerde olan vurgu, yazar tarafından yapılmıştır. Orijinal metinde bu vurgu yer almamaktadır.

³⁷² Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO), **Kuzey Atlantik Anlaşması**, Vaşington DC, 04 Nisan 1949, (Çevrimiçi) http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=tr, 02 Şubat 2017.

politikasını sürdürerek ortaklıkları pekiştirmek istemiştir.³⁷³ Fakat ülkenin dış ilişkileri batı ülkeleri ile gelişmeye başlamıştır.

1980’li yıllar serbestleşme faaliyetlerinin dünya çapında yayılması ve Türkiye’nin serbestleşme politikaları uygulamaya başlaması ile ülkenin muhatap olduğu ülke sayısında (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin dağılması vb. etkiler dolayısıyla) artış meydana gelmiştir. Böylelikle Türkiye, Batılı ülkelerle ilişkilerini derinleştirmeye çalışırken doğuda yer alan ülkeler ile etkileşime geçmeye başlamıştır. Avrupa Birliği hedefinin yanı sıra Türkiye;

- Karadeniz İşbirliği Teşkilatı,
- Ekonomik İşbirliği Teşkilatı
- Developing Eight (D-8) gibi bütünleşmelerin kuruluşunda öncülük ederek politikalarını derinleştirip müttefiklerini çeşitlendirmiştir.³⁷⁴

Küreselleşme son dönemde ülkeleri yakınlaştırıcı etkisinin yanı sıra kültür ve medeniyetleri birbirlerinden uzaklaştırıcı işlev de görmüştür. Bu durum ülkeler arasında görülemsi gereken dostane işbirliklerine daha çok ihtiyaç duyulmasına neden olmuştur. Bu niyet; bir başka deyişle “*işbirliğine dayalı güvenlik*” amacı da NATO’ya ait “Stratejik Konsept”te de kendine yer bulmuştur. Türkiye’nin müttefikleri ile işbirliklerinin artması yönündeki amacı ve NATO’nun bu amaca uygun dönüşümü, Türkiye’nin NATO’da proaktif politikalar uygulamasına zemin teşkil etmektedir. 1991 Roma, 1999 Washington ve 2010 Lizbon zirveleri, coğrafi olarak genişlemeye giden Örgüt’ün yeni güvenlik dinamikleri ışığında kendisini yenilediği platformlar olmuştur.³⁷⁵ NATO’nun 2010 Lizbon Zirvesi’nde, 10 yıllık dönemde nasıl politikalar izleyeceğini özetleyen kararlar alınmıştır. Kriz yönetimi,

³⁷³ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, a.y..

³⁷⁴ İncekara ve Savrul, a.y..

³⁷⁵ Bu zirvelerin yanı sıra NATO’nun değişen konseptine örnek gösterilebilecek önemli toplantılardan birisi de 2004 yılında Türkiye’de gerçekleştirilen İstanbul Konferansı’dır. NATO’nun genişleme sürecine dâhil olan yedi Doğu Avrupa ülkesi ilk kez bu toplantıya katılmıştır. Bununla beraber Ortadoğu ülkeleri ile olan ilişkilerin geliştirilmesi de kararlaştırılmıştır. Daha ayrıntılı bilgi için lütfen bakınız Hakan Bırsel, “Başlangıçtan Günümüze NATO Sorunsalı “Madalyonun İki Yüzü””, **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Mayıs 2012, S: 25, s. 117. Tarık Oğuzlu, “NATO’nun Dönüşümü ve Geleceği”, **Ortadoğu Analiz**, Nisan 2012, C: 4, S: 40, s. 14.

işbirliğine dayalı güvenlik ve toplu savunma temel görevleri çerçevesinde politikalarını oluşturup yönlendireceği vurgulanmıştır.³⁷⁶

Türkiye, NATO'ya dâhil olan ülkeler içerisinde en büyük ikinci orduya sahip, Müslüman ve demokratik siyasi rejime sahip bir ülkedir. NATO bünyesinde yer alan Türkiye:³⁷⁷

- NATO Uygulama/İstikrar Gücü ile Bosna Hersek Koruma Gücü çerçevesinde emniyetli bölgeler oluşturulmasında,
- Eski Yugoslavya sınırlarında iktisadi yaptırımlar ile silah ambargosuna Sharp Guard Harekâtı çerçevesinde destek verilmesine,
- Eski Yugoslavya'nın hava sahasının kontrolünde Deny Flight Operasyonuna
- 1997 yılında insani yardımların Arnavutluk'a Alba Harekâtı çerçevesinde yapılmasına,
- NATO Kosova Gücüne,
- Irak'a eğitim desteğine,
- ISAF ve Bölgesel İmar Ekibine katılarak Afgan yönetimini desteklemek, Afgan ordusunu eğitmek adına,
- NATO Daimi Deniz Güven Grubu'nda yer alarak Aden Körfezi'nde korsanlığı önlemeye,
- Libya'daki krizin çözülmesi için 25bin kişinin Libya'dan tahliye edilmesine ve Kaddafi yönetimi ile Libya'lı muhalifler arasında barışçıl çözümler için arabuluculuk kurumuna doğrudan katkıda bulunmuştur.

Ancak Türk politika yapıcılar son 20 yıldır NATO'nun uygulamalarına sorgusuz ve doğrudan destek vermenin sakıncalarına vurgu yapmaktadırlar. Türkiye ittifakın dönüşümünde daha etkin olmak istemektedir. Genişleyen bir NATO ittifakı Türkiye'ye yukarıda belirtildiği üzere alan açabileceği gibi Türkiye'nin dış politikaları ile bu genişleme süreci çelişebilir. Aynı zamanda 11 eylül sonrası

---

³⁷⁶ NATO, **Lizbon Sonrası NATO**, (Çevrimiçi) http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20111122_nato_after_lisbon_TUR.pdf, 03 Şubat 2017.

³⁷⁷ Ertan Efeğil, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde, Devlet-içi Çatışmalarda Türkiye-NATO Arasındaki İşbirliği Arayışları", **Ortadoğu Analiz**, Nisan 2014, C: 4, S: 40, ss. 46-47.

dönüşen terör algısında ABD'nin yanı sıra özellikle PKK hususunda Türkiye ittifaktan yeterli destek göremediğini düşünmektedir.³⁷⁸

Türkiye geçmiş yıllarda olduğu gibi günümüzde de müttefik ve dost ülkelerle çeşitli müzakerelere gitmekte ve anlaşmalar imzalamaktadır. Özellikle son dönemde NATO üyeleriyle ve Balkanlar, Ortadoğu, Güney Akdeniz, Kuzey Afrika, Orta ve Uzak Doğu Asya ve Güney Amerika'da yer alan ülkelerle; üçüncü ülkelere karşı olmayan bilakis güvenlik alanında işbirliği yapılmasını sağlayan askeri, teknolojik ve ekonomik boyutlu işbirlikleri gerçekleştirmiştir.³⁷⁹ Örneğin; 2005 yılında "Medeniyetler İttifakı" projesi dönemin İspanya Başbakanı Zapatero'nun teklifi ile Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan beraber hayata geçmiştir. Ardından Birleşmiş Milletler tarafından da sahip çıkılarak bir Birleşmiş Milletler teşebbüsü haline gelmiştir. Yine Birleşmiş Milletler çatısı altında kurulan Dostlar Grubu'nun üye ülke sayısı da kurulduğu dönemden bu yana 145'e yükselmiştir. Özellikle 11 Eylül terör saldırıları sonrasında doğan ve batılı dünya tarafından benimsenen Müslüman dünyaya karşı olumsuz bakışın etkilerini hafifletmek ve karşılıklı iletişim ile kültürlerin yakınlaşarak birbirlerini ötekileştirmeyecekleri bir ortamın yaratılması amaçlanmıştır. Karşılıklı duyulan korku ve şüphe bu duyguları istismar etmek isteyen farklı odakların kendi çıkarlarını sağlamalarını kolaylaştırabilmektedir. *"İttifak, tüm toplumların kalkınma, güvenlik, çevre ve refah konularında birbirlerine bağımlı oldukları hususunu esas almakta ve öncelikle önyargı, yanlış algılama ve kutuplaşmayla başa çıkmak amacıyla ortak siyasi bir irade oluşturmayı hedeflemektedir."*³⁸⁰

Türkiye, bulunduğu coğrafi konum itibariyle bölgesinde gerçekleşen her olaydan dolaysız olarak etkilenmektedir. Bölgenin istikrarsız oluşu, savaş halinin bulunması, istikrarsızlık, yoksulluk ve refah arayışları; Türkiye'ye ekonomik, toplumsal ve siyasi boyutlarda yansımaktadır. Türkiye bölgede dengelerin sağlanması ve istikrarın oluşması için çaba göstermektedir. Türkiye, son dönemlerde

³⁷⁸ Tarık Oğuzlu, "NATO ve Türkiye: Dönüşen İttifakın Sorgulayan Üyesi", **Uluslararası İlişkiler**, C: 9, S. 34, Yaz 2012, s. 104, 114.

³⁷⁹ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, **Türkiye'nin Uluslararası Güvenlik Perspektifi ve Politikaları**, (Çevrimiçi) http://www.mfa.gov.tr/i_-turkiye_nin-uluslararasi-guvenlik-perspektifi.tr.mfa, 17 Ekim 2016.

³⁸⁰ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, **Medeniyetler İttifakı Girişimi**, (Çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.tr/medeniyetler-ittifaki.tr.mfa>, 17 Ekim 2016.

bu yönde daha aktif bir dış politika izlemeye başlamıştır. Örneğin Afro-Avrasya bölgesinde yaşanan sorunlar için; tarafların iletişime geçmeleri, çatışmaların çözülmesi, anlaşmaya ve uyum sağlama yolunda çaba gösterilmesi adına Türkiye arabulucu rolünü üstlenmiştir. Ekonomi ve siyasi diplomasi araçları etki boyutları çeşitlendirerek daha verimli sonuçlar alınması ve kalıcı, istikrarlı barışın sürdürülebilmesi için kullanılmaktadır. Aynı zamanda iletişim kanallarının açık bulunması olası ihtilaf meselelerinin önlenmesinde ya da vücut bulduklarında daha kolay çözümlenmesinde yardımcı olacaktır.³⁸¹

3.2. Uygulamaya Dayalı Politikala Alanında Ekonomik Güvenliğin Tesisi

3.2.1. Doğrudan Yabancı Yatırım Politikaları

Bir ülkenin iktisadi büyümesinin istikrarlı olabilmesi için büyümenin kaynaklarından biri olan yurt içi tasarruf oranları ve bu oranları artırmak önem arz etmektedir. Türkiye'nin yurtiçi tasarrufları, sermaye birikimi ve kaynakları iktisadi kalkınma sürecini sürekli desteklemede Cumhuriyetin kuruluş döneminden günümüze yetersiz kalmıştır. Türkiye'nin gelirleri artırmak vasıtasıyla yurtiçi tasarrufu yukarılara çekebilmesi için, son on yılda uygulamaya çalıştığı makroekonomik politikalar, istikrarlı ekonomik ortamın varlığını oluşturmada kısa ve orta vadede istenilen düzeye ulaşamamıştır.³⁸² Bu sebeplerden dolayı geçmişten günümüze, doğrudan yabancı yatırımlar ülke ekonomisi için ehemmiyet taşımaktadır. Çünkü doğrudan yabancı yatırımların yöneldiği ülkeler; idare ve iş bilgilerinde gelişme, istihdamın artırılması, varsa atıl doğal kaynakların kullanılması, dış ticaret açıklarının azaltılması ve son tahlilde ekonomik büyümenin sağlanması gibi sonuçlardan istifade etme beklentisi içerisindeyken doğrudan yatırımı yapan ülkeler ise, doyamamış bir piyasaya girip arzda bulunmak, ucuz girdi imkânlarından

³⁸¹ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, **Uyuşmazlıkların Çözümü Ve Arabuluculuk**, (Çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.tr/uyusmazliklarin-cozumu-ve-arabuluculuk.tr.mfa>, 17 Ekim 2016.

³⁸² Türkiye'deki özel tasarrufları tayin eden etkenler; reel faiz oranı, gayri safi özel kullanılabilir gelir, genç nüfus bağımlılık oranı ve enflasyonla yakından ilişkilidir. 2001 yılında ekonomik istikrara geçiş çalışması ile ihtiyat güdüsü ile edilen tasarruf miktarında azalma görülmüştür. Daha ayrıntılı bilgi için lütfen bakınız Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı, **Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) Özel İhtisas Komisyonu Raporları: Yurtiçi Tasarruflar Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, (Çevrimiçi) <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/ze1%20htisas%20Komisyonu%20Raporlar/Attachments/256/Yurti%20C3%A7i%20Tasarruflar%20C3%96ze1%20C4%B0htisas%20Komisyonu%20Raporu.pdf>, 17 Haziran 2017.

yararlanmak, vergi tarifeleri ve lojistik gibi maliyetleri azaltmak yoluyla kazanç sağlamaya çalışmaktadırlar.³⁸³

Dünya çapında liberal politikalar, 70'li yıllarda tekrar rağbet görmeye başlamıştır. Gelişmekte olan ülkelerin yükselen ekonomiler olarak da adlandırılmasıyla bu ülkelerin de gelişmiş ülkelerin uyguladıkları iktisadi politikalar uygulaması teşvik edilmiştir. Bunun sonucunda henüz iktisadi, kurumsal ve hukuki alt yapısı tam oluşturulamamış ülkeler dış şoklara açık ve kırılgan hale gelmişlerdir. Bu yapıya sahip ülkelerin sermaye birikimi probleminin doğrudan yabancı yatırımlarla çözüme kavuşabileceği düşünülmüştür.³⁸⁴ 1980'de çıkarılan "Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar" ile gerçekleşen finansal serbestleşme öncesinde ülkeye giren yabancı sermaye yatırımları istenilen düzeye ulaşmamıştır.³⁸⁵ 1980 öncesinde yabancı sermaye yatırımlarının teşvik etmek amacıyla bazı yasal düzenlemeler yapılmış ve kanunlar çıkarılmıştır. Bunlardan ilki 22 Nisan 1947 tarihli 13 Sayılı Karar ile çıkarılan Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkındaki düzenlemedir. Yabancı sermaye yatırımları ile ilgili çıkarılan ilk kanun ise yabancı sermayeyi teşvik etmek amacıyla 1 Mart 1950 tarihinde 5583 Sayılı olarak Hazinece Özel Teşebbüslere Kefalet Edilmesine ve Döviz Taahhüdünde Bulunulmasına Dair Kanun adı altında yürürlüğe girmiştir.³⁸⁶ 1954 yılında 6224 Sayılı "Yabancı Sermaye Kanunu" ile Türkiye'de doğrudan yabancı yatırım faaliyetleri resmî bir çerçeveye oturtulmuştur. Bu Kanun; Türkiye'de, 1950'lerden 2003'e kadar geçen sürede çıkarılan ve yabancı sermaye konusunda oldukça liberal

---

³⁸³ Kadir Karagöz, "Türkiye'de Doğrudan Yabancı Yatırım Girişlerini Belirleyen Faktörler: 1970-2005", Journal of Yasar University, C: 2, S: 8, s. 930;

"Doğrudan yatırım denildiğinde; bir firmayı satın alma, yeni kurulacak bir firma için kuruluş sermayesi sağlama ve/veya mevcut bir firmanın sermayesine katılma yoluyla, bir ülkenin firmaları tarafından diğer bir ülkeye yapılan ve teknoloji, know-how, işletmecilik bilgisi, işgücü ve yatırımcının kontrol yetkisini de kendisi ile birlikte getiren yatırımlar anlaşılmaktadır."

Daha ayrıntılı bilgi için lütfen bakınız: M. Emin Erçakar ve Erdal Tanas Karagöl, Türkiye'de Doğrudan Yabancı Yatırımlar, SETA Analiz, S: 33, Ocak 2011, s. 5.

³⁸⁴ Muhsin Kar ve Fatma Tatlısöz, "Türkiye'de Doğrudan Yabancı Sermaye Hareketlerini Belirleyen Faktörlerin Ekonometrik Analizi", KMu İİBF Dergisi Yıl:10 Sayı:14 Aralık/2008, s. 2.

³⁸⁵ Türkiye Cumhuriyeti Devletine 1980 yılına kadar yapılan Marshall yardımı gibi yurt dışı yardımlar bu başlık dâhiline alınmamışlardır. Karar hakkında daha ayrıntılı bilgi için lütfen bakınız: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), "Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar", (Çevrimiçi) <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/8bb1302e-cecc-4ae4-962254365f8ee2e1/kambiyo2.pdf?MOD=AJPERES>, 17 Haziran 2016.

³⁸⁶ Sefer Şener ve Cüneyt Kılıç, "Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Yabancı Sermaye", **Bilgi**, S: 16, 2008/1, (Çevrimiçi) https://www.academia.edu/1565653/Osman%C4%B1dan_G%C3%BCn%C3%BCmde_Yabancı_Sermaye, 17 Haziran 2016, s. 30.

hükümler içeren bir kanundur. 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu, yabancı yatırımı “*memleketin iktisadi inkişafına yararlı olması, Türk hususi teşebbüslerine açık bulunan bir faaliyet sahasında çalışması ve inhisar veya hususi bir imtiyaz ifade etmemesi*” koşullarıyla her alanda çalışmakta özgür bırakıyordu. Bu Kanun’da, sermaye kavramı da geniş tutulmuştur.³⁸⁷ Uygulanmaya başlanan ilk serbestleşme politikaları ile çıkarılan kanunlardan günümüz ihtiyaçlarına cevap verecek ve kapsamı daha geniş tanımlayacak yeni kanunlara geçilmiştir. 2003 yılında yürürlüğe giren 4875 sayılı yeni “Yabancı Sermaye Kanunu”nda doğrudan yabancı yatırım;

“Yabancı yatırımcı tarafından; Yurt dışından getirilen Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası’nca alım satımı yapılan konvertibl para şeklinde nakit sermaye, devlet tahvilleri hariç olmak üzere şirket menkul kıymetleri, makine ve teçhizat, sınai ve fikri mülkiyet hakları ile, Yurt içinden sağlanan yeniden yatırımda kullanılan kar, hasılat, para alacağı veya mali değeri olan yatırımla ilgili diğer haklar, doğal kaynakların çıkarılması ve aranmasına ilişkin haklar gibi iktisadi kıymetler aracılığıyla yeni şirket kurmayı veya şube açmayı, menkul kıymet borsaları dışında hisse edinimi veya menkul kıymet borsalarından en az % 10 hisse oranı ya da aynı oranda oy hakkı sağlayan edinimler yoluyla mevcut bir şirkete ortak olmak” şeklinde tanımlanmaktadır.³⁸⁸

Bir ülkeye istenilen düzeyde doğrudan yabancı yatırımın gelip gelmemesinin ardında çeşitli faktörler bulunmaktadır. Bunların arasında; Siyasi istikrarsızlık, ulusallaştırma ihtimali; doğrudan yatırım yapılacak ülkenin ve dolayısıyla pazarın büyüklüğü ile diğer pazarlara yakınlığı, iktisadi büyüme oranı, enflasyon, ödemeler dengesi değişimleri, GSMH ve asgari ücretteki değişimler sayılabilir.³⁸⁹ Aynı

³⁸⁷ Erçakar ve Karagöl, **a.g.e.**, s. 9.

³⁸⁸ TC Resmî Gazete, **Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu: Kanun No. 4875**, S: 25141, 17.6.2003, (Çevrimiçi) <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/06/20030617.htm> veya https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc087/kanuntbmmc087/kanuntbmmc08704875.pdf, 18 Temmuz 2016.

³⁸⁹ Kar ve Tathısöz, **a.g.e.**, ss. 7-8. Türkiye’de net asgari ücret 448,62 dolardır. Brüt asgari ücret ise 567,93 dolardır. Sosyal güvenlik primi ödemesi (% 14) 79,51; İşsizlik sigortası fonu ödemesi (% 1) 5,68; Gelir vergisi (% 15) 29,81; Asgari geçim indirimi 42,60; Damga vergisi (% 0,759) 4,31 dolardır. Böylelikle toplam kesinti tutarı 119,31 dolardır. İşverene maliyeti ise toplamda brüt asgari ücret (567,93 dolar) artı Sosyal güvenlik primi işveren payı 88,03 dolar ve İşverenin işsizlik sigortası fonuna katkısı (% 2) 11,36 dolar ile 667,32 dolardır. Ayrıntılı bilgi için lütfen bakınız: T.C. Başbakanlık Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı (Invest in Turkey), **Türkiye’de İş Yapmanın Maliyeti**, (Çevrimiçi) <http://www.invest.gov.tr/tr-TR/investmentguide/investorsguide/Pages/BusinessPremises.aspx>, 19 Temmuz 2016.

zamanda bir ülkeye gelen doğrudan yabancı yatırımlara uygulanan kısıtlamalar o ülkeye olan doğrudan yabancı yatırımları etkilemektedir. Yabancıların yurt içi yatırımcılarla eşit olmamaları ya da aynı fırsatların verildiği ortamların kısıtlı olması; Eleme veya onay mekanizmaları; yabancıların kilit konumundaki yerlere atanmasındaki kısıtlamalar; işletme ve idare ile ilgili kısıtlamalar (Örneğin; toprak sahipliği gibi) da önemli faktörlerdir.³⁹⁰ Türkiye bu kısıtlamalar göz önünde bulundurularak oluşturulmuş OECD endeksine göre OECD ülkeleri arasında ortalama bir değere OECD üyesi olmayan ülkeler ile tüm ülkeler göz önüne alındığında ortalama bir konumdadır.³⁹¹ Aşağıda bu endekse ait değerler yer almaktadır.

Tablo 19: Ülke Ülke Doğrudan Yabancı Yatırım Endeksi Skorları (Kapalı = 1, Açık = 0)

TÜM ÜLKELER	0.072	0.020	0.006	0.021	0.117
OECD	0.059	0.024	0.001	0.013	0.095
OECD Olmayan	0.096	0.014	0.014	0.036	0.157
Avustralya	0.023	0.108	0.003	0.003	0.138
Avusturya	0.058	0.009	0.000	0.009	0.076
Arjantin	0.025	0.000	0.000	0.000	0.025
Belçika	0.014	0.000	0.000	0.002	0.016
Brezilya	0.080	0.000	0.005	0.033	0.116
Kanada	0.067	0.082	0.000	0.005	0.153
Şili	0.067	0.000	0.015	0.003	0.081
Çin	0.226	0.135	0.048	0.069	0.457
Çek Cumhuriyeti	0.049	0.000	0.000	0.006	0.055
Danimarka	0.063	0.000	0.000	0.001	0.063
Mısır	0.055	0.000	0.000	0.049	0.104
Estonya	0.052	0.000	0.000	0.046	0.098
Finlandiya	0.019	0.000	0.000	0.021	0.040
Fransa	0.038	0.000	0.001	0.014	0.053
Almanya	0.020	0.000	0.000	0.004	0.025
Yunanistan	0.032	0.002	0.002	0.024	0.059
Macaristan	0.065	0.000	0.000	0.001	0.066
İzlanda	0.173	0.200	0.000	0.108	0.430
Hindistan	0.191	0.025	0.005	0.000	0.220
Endonezya	0.274	0.000	0.048	0.014	0.332
İrlanda	0.035	0.000	0.000	0.024	0.059
İsrail	0.070	0.018	0.000	0.032	0.120
İtalya	0.069	0.000	0.000	0.004	0.073
Japonya	0.230	0.000	0.007	0.005	0.241
Güney Kore	0.139	0.000	0.001	0.002	0.142

³⁹⁰ OECD, "Measuring FDI Restrictiveness", (Çevrimiçi) <http://www.oecd.org/investment/fdiindex.htm>, 18 Temmuz 2016.

³⁹¹Blanka Kalinova vd., "OECD's FDI Restrictiveness Index: 2010 Update", OECD Working Papers on International Investment, 2010/03, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/5km91p02zj7g-en>, 18 Temmuz 2016, ss. 19-20.

Letonya	0.051	0.000	0.000	0.034	0.085
Litvanya	0.036	0.000	0.000	0.014	0.050
Lüksemburg	0.003	0.000	0.000	0.000	0.004
Meksika	0.131	0.095	0.000	0.037	0.264
Fas	0.056	0.000	0.005	0.006	0.067
Hollanda	0.003	0.000	0.000	0.001	0.004
Yeni Zelanda	0.039	0.200	0.000	0.023	0.263
Norveç	0.063	0.000	0.002	0.005	0.071
Peru	0.057	0.000	0.050	0.045	0.152
Polonya	0.058	0.000	0.000	0.053	0.111
Portekiz	0.003	0.000	0.000	0.003	0.006
Romanya	0.008	0.000	0.000	0.000	0.008
Rusya	0.216	0.040	0.005	0.122	0.384
Suudi Arabistan	0.199	0.025	0.075	0.080	0.354
Slovakya	0.049	0.000	0.000	0.000	0.049
Slovenya	0.011	0.000	0.000	0.000	0.012
Güney Afrika	0.022	0.000	0.000	0.067	0.089
İspanya	0.019	0.000	0.000	0.000	0.019
İsveç	0.028	0.027	0.000	0.001	0.057
İsviçre	0.070	0.009	0.000	0.011	0.090
Türkiye	0.070	0.000	0.001	0.001	0.072
Birleşik Krallık	0.036	0.000	0.000	0.022	0.059
Birleşik Devletler	0.100	0.000	0.008	0.008	0.116

Kaynak: Blanka Kalinova vd., "OECD's FDI Restrictiveness Index: 2010 Update", OECD Working Papers on International Investment, 2010/03, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/5km91p02zj7g-en>, 18 Temmuz 2016, ss. 19-20.

Küresel doğrudan yabancı yatırımların akışı 2013 yılında gerçekleşen 1.47 trilyon Dolardan, 2014 yılında 1.23 trilyon Dolara % 16 düşmüştür. Ancak ülke grupları arasında yatırım akışında farklılıklar olabilmektedir. Örneğin; gelişmekte olan ülkelerin 2014 yılında doğrudan yabancı yatırımlarında % 2'lik artış gerçekleşmiştir ve miktarı 681 milyar Dolar olmuştur. 2014 yılında gerçekleşen tüm doğrudan yabancı yatırımların % 55'i gelişmekte olan ülkelere akmıştır. Doğrudan yabancı yatırımlara ev sahipliği yapan ilk 10 ülkenin 5'i gelişmekte olan ülkelerdir. Bu durumun gerçekleşmesindeki en büyük etken öncelikli olarak gelişen Asya'dır. Bölgeye doğrudan yabancı yatırımların akışı % 9 oranında artarak 465 milyar dolar olmuştur, bu yatırımların çoğu gelişmekte olan ülkelere yönelmiştir. Afrika'ya yapılan doğrudan yatırımlar 54 milyar dolar ile aynı kalmıştır. Ancak Latin Amerika'ya Karayipler'e gelen yatırımlar son dört yılın artışının sonlanması ile % 14'lük bir düşüş göstermiş ve 159 milyar dolar civarında gerçekleşmiştir.³⁹² Geçiş ekonomilerinde doğrudan yabancı yatırımlar % 50'den de fazla düşerek 48 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Gelişmiş ülkelere; Avrupa'ya ve Kuzey

³⁹² UNCTAD, **World Investment Report 2015: Reforming International Investment Governance**, New York ve Geneva, United Nations, 2015, (Çevrimiçi) http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2015_en.pdf, 18 Temmuz 2016, ss. 30-31.

Amerika'ya olan akış ise % 28 oranında 499 milyar dolara azalmıştır. Avrupa'daki yatırımlar % 11 azalarak 289 milyar dolar olmuştur. Kuzey Amerika'da ise % 51'lik kayıp yaşanmış ve 146 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2014 yılında, gelişmekte olan ülke ekonomilerden diğer ülkelere doğru gerçekleşen yatırımlar, %23 oranında artarak 468 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Gelişmiş ülkeler tarafından yapılan yatırımlar ve gelişmiş ülkelere yapılan dış yabancı yatırımlar toplamda safi olarak sabittir. Bunun başlıca nedeni gelişmiş ülkelere ait çok uluslu şirketlerin sınırlar arası birleşmelerin ve satın almaların yaygınlaşmış olması ve diğer şirketlerin kapanmasıyla durumun dengeye gelmiş olmasından kaynaklanmaktadır.³⁹³

Türkiye'ye yönelen doğrudan yabancı yatırımlar, ülkenin kendi kategorisindeki diğer ülkelerle karşılaştırıldığında, istenilen düzeyde gerçekleşmemektedir. Son dönemdeki gelişmeler yaşanmadan önce aşağıda sayılan yapısal problemler Türkiye'ye yapılan doğrudan yabancı yatırımları etkilemekteydi:

394

- Bürokratik işlemlerin çokluğu ve sonuçların geç alınması; yolsuzluğun yaygın olduğunun düşünülmesi sebepleriyle yatırımcıların giriş ve faaliyet işlemlerindeki maliyetlerin yüksek olması;
- Yüksek kronik enflasyon;
- Ekonominin istikrarsız oluşu;
- 1980'deki serbestleşme dönemine kadar ekonominin içe dönük bir yapıda bulunuşu;
- Fikri mülkiyet hakları kavramının oluşmasındaki geç kalınlık ve bu hakların korunmasındaki yeterliliğin düşük olması;
- Enflasyon ve kabul edilmiş uluslararası muhasebe standartlarının olmayışı;
- Özelleştirme ile ilgili yaşanan sıkıntılar, başarısızlıklar;
- Hukuki yapının güncel sorunlara cevap veremeyişi ve eksik altyapı bahsedilen nedenler arasında gösterilmekteydi.

Avrupa Birliği'ne üyelik müzakereleri ile yürütülen reform çalışmalarının devam etmesi dahi doğrudan yabancı yatırımın çekilmesinde beklenen sonuç elde

³⁹³ A.y..

³⁹⁴ Kar ve Tatlısöz, a.g.e., ss. 9-10.

edilememiştir. Doğrudan yabancı yatırımın çekilmemesi ise oluşturulmak istenilen kaynağın özelleştirmeler aracılığı ile meydana getirmeye çalışılması neden olmuştur. Son dönemlerde ise, Türkiye'ye akan doğrudan yabancı yatırım girişi sadece hizmet sektöründe mevcut olan işletmeleri edinmek yoluyla ülkeye giriş yapmıştır.³⁹⁵

Tablo 20: En Çok Doğrudan Yabancı Yatırım Alan Ülkelerden Seçili Örnekler ve Türkiye

ÜLKELER	YILLAR		
	2012	2013	2014
ABD	169,7	230,8	92,4
Çin Halk Cumhuriyeti	121,1	123,9	128,5
Hong Kong	70,2	74,3	103,3
Brezilya	65,3	64,0	62,5
İngiltere	59,4	47,7	72,2
Singapur	56,7	64,8	67,5
Avustralya	55,8	54,2	51,9
TÜRKİYE	13,3	12,4	12,1
Dünya Toplamı	1.402,9	1.467,2	1.228,3

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı, **Uluslararası Doğrudan Yatırımlar 2014 Yılı Raporu**, Eylül 2015, (Çevrimiçi) <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-231834>, 27 Mart 2017, s. 4.

Türkiye için 2014 yılı ile 2013 yılı, kendisine gelen doğrudan yabancı yatırımlar açısından kıyaslandığında, dünya genelindeki doğrudan yabancı yatırımlardan aldığı payı %0,84'ten % 0,99'a arttırmıştır. Gelişmekte olan ülkeler içerisinde değerlendirildiğinde bu ülkeler arasında kendisine çektiği yatırımlar diğer gelişmekte olan ülkeler ile kıyaslandığında payı %1,60'tan %1,66'a yükselmiştir. 2009 yılından bu yana Avrupa ekonomisinin kriz öncesi zamana göre toparlanamamış oluşu ve Batı Asya'da gerçekleşen jeopolitik sorunların güvenliğinin sağlanmasında zayıflık görülmesi Türkiye'nin 2014 yılında bölgede en iyi yatırım çeken ülkelerden biri olmasına sebep olmuştur. Ancak en çok yatırım çekmesi durumu yatırımların halen istenilen düzeyde gerçekleştiklerini göstermemektedir. Aynı zamanda 2014 dönemi itibariyle gelişmekte olan Asya ülkelerinde, Batı Asya bölgesi hariç, diğer tüm alt bölgelerde doğrudan yabancı sermaye akışında artış gözlemlenmiştir. Söz konusu bölge ise son altı yıldır ilerleme kaydedememiştir.

³⁹⁵ A.y..

Bölge genelinde azalan yatırımlar ise özellikle Körfez ülkelerinde kmau yatırımları ile telafi edilmeye çalışılmıştır. Türkiye özelinde ise aynı zamanda ülkeye yatırım gerçekleştiren ve yatırım yapan ülkelerin %72'sini oluşturan ülkelerin kendi ekonomilerindeki değişimler ve gelişmeler de Türkiye'ye gelen yatırımları etkilemektedir.³⁹⁶ Aşağıda yer alan tabloda Türkiye'nin son yıllarda çektiği doğrudan yabancı yatırımların milyon ABD Doları cinsinden miktarı ve hangi yatırımların hangi bileşenlerden oluştuğu görülmektedir.

Tablo 21: Türkiye'de Yıllara Göre Doğrudan Yabancı Yatırım (DYY) Girişi (Milyon ABD Doları)

	2010	2011	2012	2013	2014
DYY Toplamı (Net)	9.099	16.176	13.282	12.457	12.530
Özsermaye Yatırımları (Net)	6.221	14.146	10.126	9.298	8.445
• Girdiler	6.256	16.137	10.759	9.866	8.699
• Tasfiye İhraçları	35	1.991	633	568	254
Şirketlerarası İkrarlar*	384	17	520	110	-236
Gayrimenkul (Net)	2.494	2.013	2.636	3.049	4.321

* Yabancı sermayeli şirketlerin yabancı ortaklardan aldığı ikrazlar

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı, **Uluslararası Doğrudan Yatırımlar 2014 Yılı Raporu**, Eylül 2015, s. 11.

Türkiye, aynı kategorideki diğer ülkelerle karşılaştırıldığında bulunduğu coğrafi konumdan, sahip olduğu büyük iç pazardan, geniş iletişim ağından ve nispeten uygun emek maliyetinden istifade edememektedir. Bu ikilemin temelinde en çok doğrudan çeken Güney ve Güneydoğu Asya ülkelerine bakılarak anlaşılabilir. Bu ülkeler doğrudan yabancı yatırımı çekebilmek için siyasi reformlar gerçekleştirdikleri görülmektedir. Bu reformların arasında bürokrasinin azaltılarak idari engelleim kaldırıldığı, günün şartlarına uygun yeni teşvikler getirildiği, doğrudan yabancı yatırımların haklarının ve avantajlarının garanti altına alındığını ve yerel işletmelerin de küresel alanda rekabet edebilmeleri için teşvik edildikleri görülmektedir.³⁹⁷ Türkiye'ye en yüksek doğrudan yabancı yatırım akışı, aşağıdaki tablodan da görüldüğü üzere, Avrupa, Kuzey Amerika ve Körfez ülkelerinden gerçekleşmektedir. Tablodan da görüldüğü üzere Türkiye'ye gelen doğrudan yabancı

³⁹⁶ Bu on ülke: Hollanda, Avusturya, ABD, Almanya, İngiltere, Lüksemburg, Belçika, Yunanistan, Fransa ve İspanya'dır. T.C. Ekonomi Bakanlığı, **Uluslararası Doğrudan Yatırımlar 2014 Yılı Raporu**, Eylül 2015, s. 11.

³⁹⁷ T.C. Başbakanlık Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı (Invest in Turkey), **Türkiye'de Doğrudan Yatırım**, (Çevrimiçi) <http://www.invest.gov.tr/tr-TR/investmentguide/investorsguide/Pages/FDIinTurkey.aspx>, 19 Temmuz 2016.

yatırımların istikrarlı bir artış içinde olmadığı görülmektedir.³⁹⁸ Türkiye’de doğrudan yabancı yatırımı artırabilmek adına 2012 yılında yeni bir teşvik sistemi oluşturmuştur. Ancak kısa vadede bu teşvik sisteminin sonuçları istenilen düzeye ulaşmamıştır.

Tablo 22: Türkiye’de Coğrafi Dağılıma Göre DYY Girişi (ABD Milyon Dolar)

	2009	2010	2011	2012	2013*	2014*
Avrupa	5.248	4.939	12.588	7.925	6.400	6.566
Gelişmiş Avrupa	4.942	4.737	11.495	7.303	5.272	5.512
EFTA ülkeleri	281	197	323	592	234	324
Diğer Avrupa ülkeleri	25	5	770	30	894	730
Afrika	2	0	0	0	221	42
Kuzey Afrika	1	0	0	0	0	0
Diğer Afrika ülkeleri	1	0	0	0	221	42
Amerika	331	384	1.485	491	343	325
Kuzey Amerika	312	378	1.423	471	342	325
Orta Amerika	12	0	57	16	1	0
Güney Amerika	7	6	5	4	0	0
Asya	673	928	2.055	2.337	2.899	1.766
Yakın ve Orta Doğu ülkeleri	361	473	1.558	1.593	2.286	1.231
Körfez Arap ülkeleri	209	388	195	940	880	425
Diğer Yakın ve Orta Doğu ülkeleri	78	45	1.359	653	1.406	788
Diğer Asya ülkeleri	312	455	497	744	613	535
Okyanusya ve kutup bölgeleri	12	5	9	6	3	0
Sınıflandırılmamış	0	0	0	0	0	0
Toplam	6.266	6.256	16.137	10.759	9.866	8.699

(*) Geçici

Kaynak: T.C. Başbakanlık Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı (Invest in Turkey), **Türkiye’de Doğrudan Yatırım**, (Çevrimiçi) <http://www.invest.gov.tr/tr-TR/investmentguide/investorsguide/Pages/FDIinTurkey.aspx>, 19 Temmuz 2016.

Ülkenin yeni yatırım teşvik sistemi; stratejik sektörler için hazırlanmıştır. Bu yeni teşvik sistemi ile ithal edilen ara mallara olan bağımlılığın azaltılması hedeflenmiştir. Aynı zamanda:

- Cari açığın azaltılması;
- Az gelişmiş bölgelere sağlanan yatırım desteklerinin genişletilmesi;
- Destek unsuru miktarlarının artırılması, kümelenme faaliyetlerinin teşvik edilmesi;
- Teknoloji dönüşümü sağlayacak yatırımların desteklenmesi amaçlar arasında yer almaktadır.³⁹⁹

1 Ocak 2012 tarihi itibarıyla geçerli olan yeni yatırım teşvik sistemi; yerli ve yabancı yatırımcının eşit oranda istifade edebildiği, dört ayrı başlıktan oluşan düzenlemeyi içermektedir. Bunlar:

I. Genel Yatırım Teşvik Uygulamaları;

³⁹⁸ A.y..

³⁹⁹ T.C. Başbakanlık Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı (Invest in Turkey), **Teşvikler: Yatırım Teşvikleri**, (Çevrimiçi) <http://www.invest.gov.tr/tr-TR/investmentguide/investorsguide/Pages/Incentives.aspx>, 19 Temmuz 2016.

- II. Bölgesel Yatırım Teşvik Uygulamaları;
- III. Büyük Ölçekli Yatırım Teşvik Uygulamaları;
- IV. Stratejik Yatırım Teşvik Uygulamaları'dır.⁴⁰⁰

Aşağıdaki tabloda Türkiye'de farklı yatırım teşvik rejimleri çerçevesinde sağlanan destek unsurları görülmektedir. Bu tablodan da anlaşılacağı üzere teşvik uygulamaları vergi, sigorta ile prim ve faiz oranı ile arazi unsurları üzerinden desteklenmektedir.

Tablo 23: Türkiye'de Farklı Yatırım Teşvik Rejimleri Çerçevesinde Sağlanan Destek Unsurları

Destek Unsurları	Genel Yatırım Teşvik Uygulamaları	Bölgesel Yatırım Teşvik Uygulamaları	Büyük Ölçekli Yatırım Teşvik Uygulamaları	Stratejik Yatırım Teşvik Uygulamaları
KDV İstisnası	+	+	+	+
Gümrük Vergisi Muafiyeti	+	+	+	+
Vergi İndirimi		+	+	+
Sosyal Sigortalar Prim Desteği (İşveren Payı)		+	+	+
Gelir Vergisi Stopajı İndirimi*		+	+	+
Sosyal Sigortalar Prim Desteği (Çalışan Payı)*		+	+	+
Faiz Oranı Desteği **		+		+
Arazi Tahsisi		+	+	+
KDV İadesi***				+

* Yatırımın Bölge 6'da gerçekleştirilmesi halinde sağlanır.

** Yatırımın Bölgesel Yatırım Teşvik Uygulamaları kapsamında Bölge 3, 4, 5 veya 6'da gerçekleştirilmesi halinde sağlanır.

***Asgari sabit yatırım tutarı 500 milyon TL olan stratejik yatırımların inşaat harcamaları için sağlanır.

Kaynak: T.C. Başbakanlık Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı (Invest in Turkey), **Teşvikler: Yatırım Teşvikleri**, (Çevrimiçi) <http://www.invest.gov.tr/tr-TR/investmentguide/investorsguide/Pages/Incentives.aspx>, 19 Temmuz 2016.

3.3.2. Türkiye'nin Resmi Ekonomik Kalkınma Yardımları ve İşbirliği Politikaları (ODAC): Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA)

Sürdürülebilir kalkınma kavramının küresel mânâda ülkelerin gündemlerinde yer almaya başlaması ve iktisadî etkinliklerin küresel istikrarı bu hedef doğrultusunda sağlayacağı düşüncesi, ülkelerin artan sorumlulukları bağlamında resmi ekonomik kalkınma yardımlarını ve işbirliklerini bir araç olarak ortaya çıkarmıştır. Türkiye; son yıllarda daha istikrarlı kıldığı iktisadi yapısıyla uluslararası kalkınma işbirliği ve resmi kalkınma yardımları (Official Development Assistance, ODA) vasıtasıyla uluslararası iktisadi arenada öncü bir rol üstlenme hedefi gütmeye başlamıştır. Türkiye, resmi kalkınma yardımları aracını dış politikasına eklemiş

⁴⁰⁰A.y..

vebu aracın yardımıyla dış politikasını proaktif kılmıştır. Bulunduğu coğrafi alan ve tarihi bağlar nedeniyle Türkiye, hem küresel anlamda hem de bölgesel anlamda önemli roller üstlenebilecek, istikrarı sağlamada paydaş olabilecek bir konumdadır. Ülke sahip olduğu bu temel ve arka plan ile yumuşak gücünü kullanarak bölgede gerçekleşen anlaşmazlıklar karşısında arabuluculuk yapabilir; Resmi kalkınma yardımları ile doğal ve insan eli ile yaratılmış afetler karşısında ülkelerin istikrar kazanmasına destek olabilir; Bölgesel işbirlikleri ile anlaşmazlıklara çözüm üretmeye çalışabilir.⁴⁰¹

Tarihsel olarak bakıldığında Türkiye, ilk dış yardım paketini Devlet Planlama Teşkilatı aracılığıyla Sudan, Somali, Senegal, Moritanya, Gambiya, Gine ve Gine-Bissau'ya, kurumsal inşa amacı adına meydana getirmiştir. Bu paket 10 milyon ABD doları tutarındadır ve 5 Haziran 1985 tarihinde oluşturulmuştur. SSCB'nin dağılmasıyla birlikte bölgede yeni bağımsız devletler oluşmuştur. Soğuk Savaş politikalarının yönlendirdiği bölgesel politikalarda değişime gidilmesi gerekmiştir. Türkiye, yaşanan bu gelişmeler ışığında tarihi ve kültürel bağlarla bağlı olduğu bu bölgedeki yeni kurulan devletlerin inşası ve iktisadi dönüşümü için destek olmak istemiştir.⁴⁰² Böylelikle Türk İşbirliği ve Koordiansyon Ajansı (TİKA) 1992 yılında kurulmuş ve Türkiye'nin kalkınma işbirliği politikasının uygulanması sorumluluğu ile vazifelendirilmiştir. TİKA'nın vazifeleri ve çalışma esasları; 12 Mayıs 2001 tarihli ve 24400 sayılı Resmi Gazete 'de yayımlanan 4668 sayılı Kanunda öncelikli olarak:

“Türk dilinin konuşulduğu cumhuriyetler ve akraba toplulukları ile Türkiye'ye komşu ülkeler olmak üzere, kalkınma yolundaki ülkeler ve topluluklarla diğer ülkelerin kalkınmalarına yardımcı olmak, bu ülke ve topluluklarla ekonomik, ticarî, teknik, sosyal, kültürel ve eğitim alanlarındaki işbirliğini projeler ve programlar aracılığı ile geliştirmek, yapılacak yardım ve işlemleri yürütmek üzere, Başbakanlığa bağlı ve tüzel kişiliği haiz Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi

⁴⁰¹ Türkiye Cumhuriyeti Dış İlişkiler Bakanlığı, **Türkiye'nin Kalkınma İşbirliği: Genel Özellikleri ve En Az Gelişmiş Ülkelere Yönelik Yaklaşımı: Türkiye'nin Uluslararası Kalkınma Faaliyetleri**, (Çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.tr/turkiyenin-kalkinma-ismirligi.tr.mfa>, 05 Ağustos 2016.

⁴⁰² A.y..

Başkanlığının kurulması ile teşkilât ve görevlerine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.”

Olarak tanımlanmıştır.⁴⁰³

24 Ekim 2011 tarihinde kabul edilen 656 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile teknik işbirliği ve koordinasyon sürecinin etkinliğinin artırılabilmesi amacı ile TİKA yeniden yapılandırılmıştır. Buna göre TİKA'nın ajansın görevleri aşağıdaki gibi belirlenmiştir.⁴⁰⁴

a) İşbirliğinde bulunulması hedeflenen ülke ve topluluklarla iktisadi, ticari, teknik, sosyal, kültürel ve eğitim alanlarındaki ilişkileri karşılıklı kalkınmaya da katkıda bulunacak şekilde projeler ve faaliyetler temelinde geliştirmek, söz konusu ülke ve toplulukların kalkınma hedef ve ihtiyaçlarına uygun işbirliği program ve projelerini hazırlamak veya hazırlatmak, bununla ilgili gerekli düzenlemeleri ve takibi yapmak ve bunların uygulanmasında koordinasyonu sağlamak.

b) İşbirliğinde bulunulması hedeflenen ülke ve toplulukların iktisadi gelişim sürecinde ihtiyaç duyacakları ekonomik altyapı araçlarını ve destek programlarını hazırlamak, ekonomik büyüme, yatırım ortamının hazırlanması ve geliştirilmesi, işsizliğin ve yoksulluğun azaltılması, eğitim seviyesinin yükseltilmesi, iyi yönetim, kadın ve ailenin toplumsal yaşamda ve kalkınmadaki rolü, bilgi teknolojileri transferi, çevre ve doğal kaynakların yönetimi, enerji, altyapı, sürdürülebilir kalkınma gibi alanlarda katkı temin etmek, bu ülkelere kurumsal, insan kaynakları ve benzeri alanlarda kapasite geliştirme destekleri sağlamak.

c) Gerektiğinde yabancı ülke ve topluluklara yapılacak insani yardım ve teknik desteklerin koordinasyonunu sağlamak.

ç) Kalkınma alanında ulusal ve yararlanıcı ülkelerin kamu kurumları, üniversiteleri, sivil toplum ve özel sektör kuruluşları ile işbirliği halinde program, proje ve faaliyetler gerçekleştirmek ve gerektiğinde uzman desteği sağlamak.

⁴⁰³ TC Resmi Gazete, **Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığının Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun (Ekonomik, Kültürel, Eğitim ve Teknik İşbirliği Başkanlığı Kurulması, 206 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin İki Maddesinin Değiştirilmesi ve 190 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Eki Cetvellere Bir İlave Yapılması Hakkında 480 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü ile Devlet Memurları Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun)**, Kanun No: 4668, Kabul Tarihi: 2.5.2001, Madde: 1, (Çevrimiçi) <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2001/05/20010512.htm#1>, 20 Aralık 2016.

⁴⁰⁴ TC Resmi Gazete, **Kanun Hükmünde Kararname: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığının Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname**, Karar Sayısı: KHK/656, Madde: 3, 2 Kasım 2011 ÇARŞAMBA, Sayı: 28103, (Çevrimiçi) <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/11/20111102-1.htm>, 20 Aralık 2016.

- d) İşbirliği yapılması hedeflenen ülke ve topluluklarda kamu yönetimi, hukuk, eğitim, kültür ve diğer sosyal alanlardaki işbirliğini güçlendirmek amacıyla proje ve programlar hazırlamak, hazırlatmak ve uygulamak, bu ülke ve topluluklardan eğitim ve staj amacıyla Türkiye'ye gönderilecek kamu görevlileri ve diğer kişilere burs ve benzeri destek sağlamak.*
- e) Yurtdışında kültürel işbirliği programları yürütmek ve gerektiğinde Türk kültürüyle ilgili faaliyet gösteren merkezlerle işbirliği yapmak.*
- f) Kalkınma yardımları ve ülkemizin dış yardımlarıyla ilgili uygulama ve teknik koordinasyon ile takibi sağlamak, envanter hazırlamak ve raporlar yayınlamak.*
- g) Yurtdışında bulunan ortak tarihi, kültürel ve toplumsal mirasın ve değerlerin korunmasına, toplumlar arası önyargıların giderilmesine ve medeniyetler arası diyalogun güçlendirilmesine yönelik sosyal ve kültürel proje ve çalışmalarını uygulamak.*
- ğ) Görev alanıyla ilgili olarak uluslararası işbirliğine ilişkin çalışmalarda yer almak ve koordinasyonu sağlamak, gerektiğinde uluslararası kuruluşlar ve bunların temsilcilikleriyle ortaklaşa projeler yürütmek.*
- h) İşbirliğinde bulunulması hedeflenen ülkelerin yanı sıra, özellikle tarihi, coğrafi, sosyal ve kültürel bağlarımızın bulunduğu ülkelere, ilgili ülkenin kalkınmışlık düzeyine bakılmaksızın, teknik katkı ve destekte bulunmak ve ortak projelere açık olan tüm ülkelere gelecek talepleri değerlendirmek.*
- ı) Başkanlığın faaliyetleri kapsamında programa alınacak ülke ve topluluklara yönelik işbirliği ve yardım projeleri hakkında Danışma Kuruluna bilgi vermek.*
- i) Mevzuatla Başkanlığa verilen diğer görev ve hizmetleri yapmak.*

Söz konusu kanun hükmünde kararname, 02 Kasım 2011 tarihli ve 28103 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.⁴⁰⁵

- Türkiye'nin kalkınma işbirliğini ulusal aktörlerin yanı sıra, uluslararası kuruluşlar ve ikili donörler ile koordine etmekten de sorumludur.
- Türkiye'nin Resmi Kalkınma Yardımlarının istatistiklerini toplamak ve raporlamakla görevlidir.
- TİKA'nın misyonu, kalkınma ortağı ülkelerde yoksulluğun giderilmesine ve sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunmaktır.
- TİKA'nın başlıca faaliyeti, ortak ülkelerde kurumsal kapasitenin ve insan kaynaklarının geliştirilmesi amacıyla teknik işbirliğinde bulunmaktır. Türkiye'nin diğer ülkeler ile karşılaştırıldığında diğer ülkelere oranla

⁴⁰⁵ Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) Başkanlığı, **2014 Faaliyet Raporu**, Haz. Gökhan Umut ve Nurçin Yıldız, Ankara, Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı, Raporlama ve Koordinasyon Birimi, 2014, (Çevrimiçi) <http://www.tika.gov.tr/upload/2016/Prestij%20Eserler/Faaliyet%20Raporu%202014.pdf>, 06 Aralık 2016, s. 10.

mütehassıslığı daha derin ve deneyimli olduğu konularda eğitim vererek ve danışmanlık yaparak bu teknik işbirliklerini gerçekleştirmektedir. Eğitimleri ve danışmanlık hizmetlerini, bu ülkelerde kapasite oluşumunu sağlamak adına yapılan yardımlarla desteklemektedir.

- TİKA restorasyon çalışmalarında da bulunmaktadır. Kültürel mirasların korunmasına özen göstermektedir. Bununla beraber kurum, hastane ve okul da inşa etmektedir.
- Başkanlık, altyapı projeleri gerçekleştirmektedir. Sağlık ve ulaştırma alanlarının yanı sıra sulama gibi özellikli alanlarda da finansal kaynak sağlamaktadır.
- TİKA yukarıda sayılan maddelerin dışında insani yardımda da bulunmaktadır.⁴⁰⁶

Türkiye komşu sınır bölgelerinde proaktif politikalar üretmek ve söz sahibi olmak ve bununla birlikte faaliyette bulunduğu dış pazarları çeşitlendirip genişletmek adına Afrika ülkeleri ile kalkınma işbirliği çerçevesinde ilişkilerini yenilemeye başlamıştır. Afrika Birliği, 2002 yılında Türkiye'yi gözlemci ülke konumuna getirmiştir. 2005 yılı ise Türkiye tarafından Afrika Yılı olarak duyurulmuştur. Yine 2005 yılında Etiyopya'da Türkiye'nin ilk Afrika Ofisi açılmış, bu ofisin açılmasının ardından Sudan ve Senegal ofisleri faaliyete geçmiştir. 2008 yılında Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi gerçekleştirilmiş, ardından aynı yıl Afrika Birliği Türkiye'nin Birliğin stratejik ortağı olduğunu duyurmuştur. Türkiye, bölgede temel olarak insani yardımlar yapmakta; sağlık, eğitim, tarım, su, mesleki eğitim alanlarında ülkelere yardımcı ve ülkelerin kurumsal kapasitelerini geliştirmelerine destek olmaktadır.⁴⁰⁷

Türkiye'nin resmi kalkınma yardımları 2000 yılından günümüze kadar artma meyli göstermektedir. 2002 yılında ülkenin toplam resmi kalkınma miktarı 85 milyon ABD doları olarak gerçekleşmiştir. 2014 yılına gelindiğinde ise bu miktar 3,591 milyon ABD doları olarak hesaplanmıştır. Aşağıdaki grafikte Net resmi kalkınma yardımlarının gayrisafi yurtiçi hasılaya oranının 2008 yılından 2015 yılına kadar olan

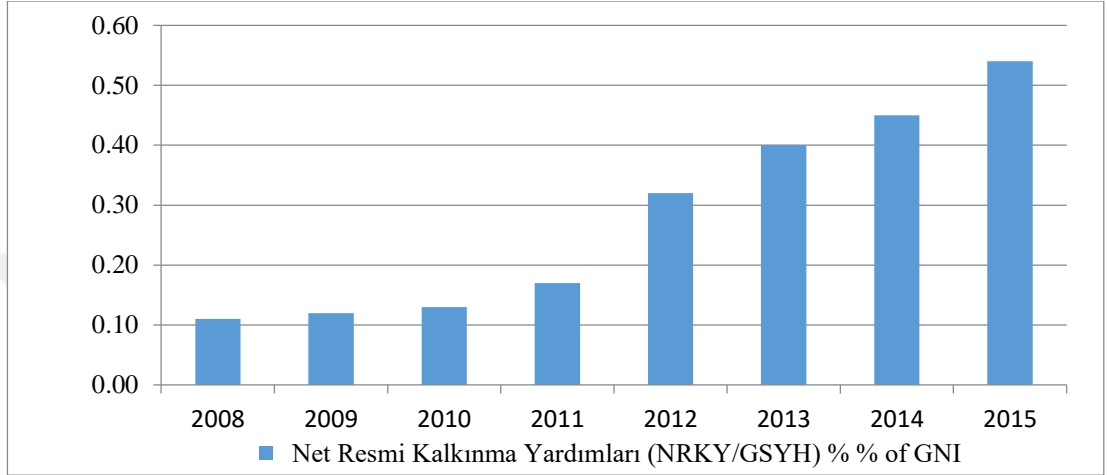
---

⁴⁰⁶ Türkiye Cumhuriyeti Dış İlişkiler Bakanlığı, **Türkiye'nin Kalkınma İşbirliği: Genel Özellikleri Ve En Az Gelişmiş Ülkelere Yönelik Yaklaşımı: Türkiye'nin Uluslararası Kalkınma Faaliyetleri**, (Çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.tr/turkiyenin-kalkinma-isbirligi.tr.mfa>, 05 Ağustos 2016.

⁴⁰⁷ A.y..

değişimi yer almaktadır. Bu grafikten de anlaşılacağı üzere Türkiye'nin yapmış olduğu yardım yüzdesi giderek artmaktadır.

Grafik 21: Türkiye'nin 2008-2015 Yılları Arasında Gerçekleşen NRKY/GSYİH Oranının Değişimi

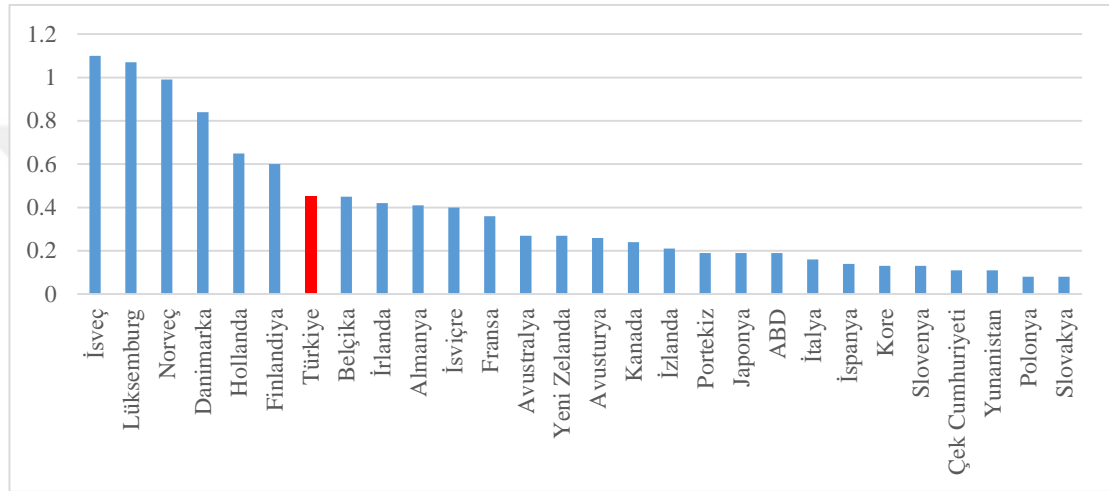
Kaynak: OECD, Country statistical profile: Turkey, 8 Eylül 2016, (Çevrimiçi) http://www.oecd-ilibrary.org/economics/country-statistical-profile-turkey_20752288-table-tur, 21 Aralık 2016.

Resmi kalkınma yardımlarının en önemli özelliği uluslararası sistemde ülkelerin kalkınmalarının finanse edilmesi için güvenilir kaynaklar olmalarından ileri gelmektedir. Development Assistant Committee (DAC)⁴⁰⁸ üyesi ülkeler, 2008 yılında yaşanan küresel krizin etkisiyle ekonomilerindeki küçülmeler yaşamışlardır. Bu sebeple söz konusu ülkeler kalkınma yardımlarında kesintiye gitmişlerdir. Resmi kalkınma yardımlarının Gayri Safi Milli Hasılaya olan oranı (RKY/GSMH) fedakârlık katsayısı olarak isimlendirilmektedir. 2014 döneminde bu oran DAC üyesi ülkeler göz önüne alındığında ortalama %0,29 puanında gerçekleşmiştir. Türkiye için fedakârlık katsayısı oranı ise, 2014 yılı için %0,45'dir. DAC ülkelerinin en az gelişmiş ülkelere yaptıkları iki taraflı yardımlar bir önceki döneme göre reel olarak %16 olarak azalmıştır. Söz konusu yardımlar, toplamda 25 milyar ABD doları

⁴⁰⁸ **DAC (Development Assistant Committee);** ikili kalkınma işbirliği yapan ülkeler için önde gelen bir uluslararası forumdur. DAC'ın esas amacı, kalkınma işbirliği politikalarını ve diğer ilgili politikaları teşvik ederek sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlamaktır. OECD, **Kalkınma Yardımları Komitesine Katılım**, (Çevrimiçi) [https://www.oecd.org/dac/dac-global-relations/TURKISH%20-%202002-02-15%20-%20Joining%20the%20DAC%20\(2\).pdf](https://www.oecd.org/dac/dac-global-relations/TURKISH%20-%202002-02-15%20-%20Joining%20the%20DAC%20(2).pdf), 11 Aralık 2016, s. 1.

civarında hesaplanmıştır.⁴⁰⁹ 2014 yılında ülkelerin toplam resmi kalkınma yardımlarının yaklaşık üçte ikisi iki taraflı yardımlardır. Afrika kıtasına yapılan iki taraflı yardımlar 2014 yılında toplam 28 milyar ABD doları iken ki bir önceki yıla kıyasla %5 azalmıştır; Sahra Altı Afrika için aynı yıl 25 milyar ABD doları yardım olarak gerçekleşmiştir.⁴¹⁰

Grafik 22: DAC Üyesi Ülkelerin ve Türkiye'nin 2014 Yılı Net RKY/GSMH Oranları (%)⁴¹¹

Kaynak: TİKA, **Türkiye'den Dünyaya Kalkınma Yardımları-2014 Raporu**, Haz. Füsun Gür vd., Ankara, (Çevrimiçi) <http://www.tika.gov.tr/upload/publication/KYR%20%202014.PDF>, 11 Aralık 2016, s. 105.

TİKA'nın desteğiyle Türkiye 2014 yılında resmi ve özel kalkınma yardımlarının bir önceki yıla göre % 47,3 arttırmıştır. Böylelikle Türkiye'nin 2014 yılı resmi ve özel kalkınma yardımlarının toplamı 6.403 milyon ABD doları olmuştur. Türkiye bir önceki yıla kıyasla yaklaşık % 9 oranında arttırdığı resmi kalkınma yardımlarıyla insani yardımlarda önemli bir konuma yükselmiştir. Ülkenin 2014 yılında gerçekleştirdiği kalkınma yardımlarının yarıya yakın kısmı yaklaşık %48'i insani yardımlardan meydana gelmiştir. İnsani yardımların büyük çoğunluğu, yaklaşık % 85'i ise Suriye'den gelen mültecilere ayrılmıştır. 2014 yılı döneminde Türkiye'ye Suriye, Afganistan ülkelerinden ve Afrika, Asya ile Ortadoğu

⁴⁰⁹ Yardım yapan (donör) ülkelerden yardımı alan ülkelere doğrudan gerçekleştirilen yardımlar iki taraflı yardımlardır. Özellikle 2013 yılında Myanmar'a yapılan borç hafifletme yardımının 2014 yılında ülkeye yapılmaması bu miktarı düşürmüştür.

⁴¹⁰ TİKA, **Türkiye'den Dünyaya Kalkınma Yardımları-2014 Raporu**, Haz. Füsun Gür vd., Ankara, (Çevrimiçi) <http://www.tika.gov.tr/upload/publication/KYR%20%202014.PDF>, 11 Aralık 2016, s. 103.

⁴¹¹ Birleşmiş Milletlerin ülkeler için hedefi, bu oranın % 0,7 olmasıdır.

bölgelerinden gelenlere toplam 799,52 milyon ABD doları kadar yardım yapılmıştır. Aynı dönemde Türkiye iki taraflı resmi kalkınma yardımlarında çoğunluğu Orta Doğu bölgesine; en çok ikinci yardımı Güney ve Orta Asya bölgelerine; üçüncü sırada ise Afrika bölgesine ve son olarak da Balkanlar ile Doğu Avrupa bölgelerine yapmıştır. Suriye, Tunus, Kırgızistan, Somali ve Filistin iki taraflı resmi kalkınma yardımlarından en çok yararlanan ülkeler olmuşlardır. Türkiye'nin en az gelişmiş ülkelere yaptığı yardımlar göz önüne alındığında, en çok yardım yapılan ülkeler Somali, Afganistan, Yemen ve Sudan olmuştur Güney ve Orta Asya Bölgelerinde sermaye ihracı diğer bölgelerle kıyaslandığında tekâsüf etmekle beraber Afrika, Latin Amerika, Avrupa ve Uzak Doğu bölgelerine de sermaye ihracı gerçekleştirilmektedir.⁴¹²

Türkiye'deki yerel Sivil Toplum Kuruluşları (STK), 2014 döneminde toplam 368,28 milyon ABD doları kalkınma yardımında bulunmuşlardır. Suriye, Filistin, Somali ve Bosna Hersek Türk STK'larının en fazla yardım gerçekleştirdikleri ülkeler olmuşlardır.⁴¹³ Bununla beraber Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB); kâr amacı gütmeyen sivil toplum kuruluşlarının üniversitelerin, uluslararası kuruluşların, düşünce kuruluşlarının ve araştırma merkezlerinin, Türkiye haricinde yaşamını sürdüren vatandaşlara, soydaş ve akraba olan camiaya, Türkiye'deki kamusal kaynaklar ile burslu okuyan yabancı öğrencilere yönelik yaptıkları çalışmalara proje temelli finansal yardımda bulunmaktadır. 2011 yılından bu yana 70'in üzerinde ülkede 800'e yakın proje desteklenmiştir. Proje oluşturmuş olanlar, yaklaşık 70 milyon TL'nin finansal destek görmüşlerdir.⁴¹⁴

⁴¹² Türkiye'nin Azerbaycan'a enerji sektöründe 2014 döneminde yaptığı 1.926 milyon ABD dolarlık yatırım dikkat çekicidir.

⁴¹³ TC Başbakanlık Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), "Türkiye'nin 2014 Kalkınma Yardımları Yüzde 47 Arttı", (Çevrimiçi) http://www.tika.gov.tr/tr/haber/turkiye'nin_2014_kalkinma_yardimlari_yuzde_47_artti-19967, 05 Ağustos 2016.

⁴¹⁴ TC Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığının kurumsal çerçevesi:

"Başbakanlığa bağlı müsteşarlık düzeyinde bir kamu kurumu olarak 6 Nisan 2010 tarihinde kurulmuş olan başkanlık, yurtdışındaki vatandaşlarımız, soydaş ve akraba topluluklarımız ile Türkiye'de öğrenim gören uluslararası burslu öğrencilerimize yönelik çalışmalarını koordine etme, bu alanlarda verilen hizmetleri ve yapılan faaliyetleri geliştirme görevini üstlenmiştir. Yeni Türkiye vizyonunu ortaya koyan kurumlardan biri olan Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın çalışmalarıyla gerek yurtdışında yaşayan vatandaşlarımızla gerekse soydaş ve akraba topluluklarla ilişkiler güçlendirilmekte, ekonomik, sosyal ve kültürel olarak daha yakın ilişkiler tesis edilmektedir."

Şeklinde çizilmiştir. TC Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), **Kurumsal**, (Çevrimiçi) <https://www.ytb.gov.tr/kurumsal.php>, 11 Aralık 2016; YTB, **Proje Destekleri**, (Çevrimiçi) https://www.ytb.gov.tr/proje_destek.php, 11 Aralık 2016. Ayrıca YTB,

3.3. Türkiye'nin Ekonomik Diplomasisi ve Ekonomik Güvenlik İlişkisi

Ekonomik diplomasi; iktisat politikaları konuları ilişkilidir. Dünya Ticaret Örgütü gibi standartları belirleyen teşkilatlarda temsilciler heyetinin yaptıkları işler gösterilebilir. Aynı zamanda iktisadi diplomatların yabancı ülkelerdeki iktisat politikalarını gözlemleyip rapor etmeleri ve bu faaliyetlere binaen kendi devletlerine, söz konusu ülkeye nasıl etki edebileceklerini politika önerileri ile sunmaları da bir çeşit ekonomik diplomasi. Ekonomik diplomasi, iktisadi kaynakları kullanmaktadır. Belirli bir dış politika amacına uygun olarak, ödüllerden ya da kısıtlamalardan istifade etmektedir. Bu duruma bazen “iktisadi devlet yönetimi (*economic statecraft*)” de denilmektedir. Ekonomik diplomasiye örnek olarak, bir Türk firmasının damping stratejisi DTÖ kuallarına göre yasa dışı olabilmektedir. Başka bir firma ise, Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (*International Telecommunications Union*) tarafından kabul edilen regülasyonlar sayesinde yabancı bir pazara girebilecektir. Bir diğer firma, Dünya Fikri Mülkiyet Hakları Örgütü'nin (World Intellectual Property Organization) çok boyutlu anlaşması sayesinde patentlerini koruma hususunda yardım alabilecektir. Aynı zamanda, Uluslararası Çalışma Örgütü (*International Labor Organization*)'nün emek konvansiyonunu imzalayan ülkeler tarafından, bir başka şirket de haksız endüstriyel ilişkileri uygulamalarından dolayı eleştirilebilecektir veya Dünya Bankası'ndan Bir Türk şirketinin hakları lehine Mısır'a Kahire'deki bir havaalanının inşaatı adına müdahale etmesi istenebilecektir.⁴¹⁵

---

kuruluşundan bu yana çalışma sahasında en önemli paydaşlar olarak gördüğü STK'ların etkin ve profesyonel çalışmalar yürütebilmelerinin zorunlu şartı olarak gördüğü kurumsal, idari, faaliyet ve teknik kapasitesinin güçlendirilmesi çerçevesinde önemli çalışmalar yürütmektedir. Bu çerçevede YTB, 2011 yılından bu yana sivil toplum kuruluşları ile istişare ve değerlendirme programları, Kampanya, Tanıtım ve Medya İlişkileri, STK'larda Liderlik, Proje Hazırlama ve Uygulama Yöntemleri, Gönüllü Yönetimi ve Sosyal Medya Araçları Kullanımı gibi konuları kapsayan seminer ve eğitim programları, STK kapasite analiz çalışmaları gerçekleştirilmektedir. Ayrıntılı bilgi için lütfen bakınız: YTB, **STK Kapasite Geliştirme**, (Çevrimiçi) https://www.ytb.gov.tr/stk_kapasite.php, 11 Aralık 2016.

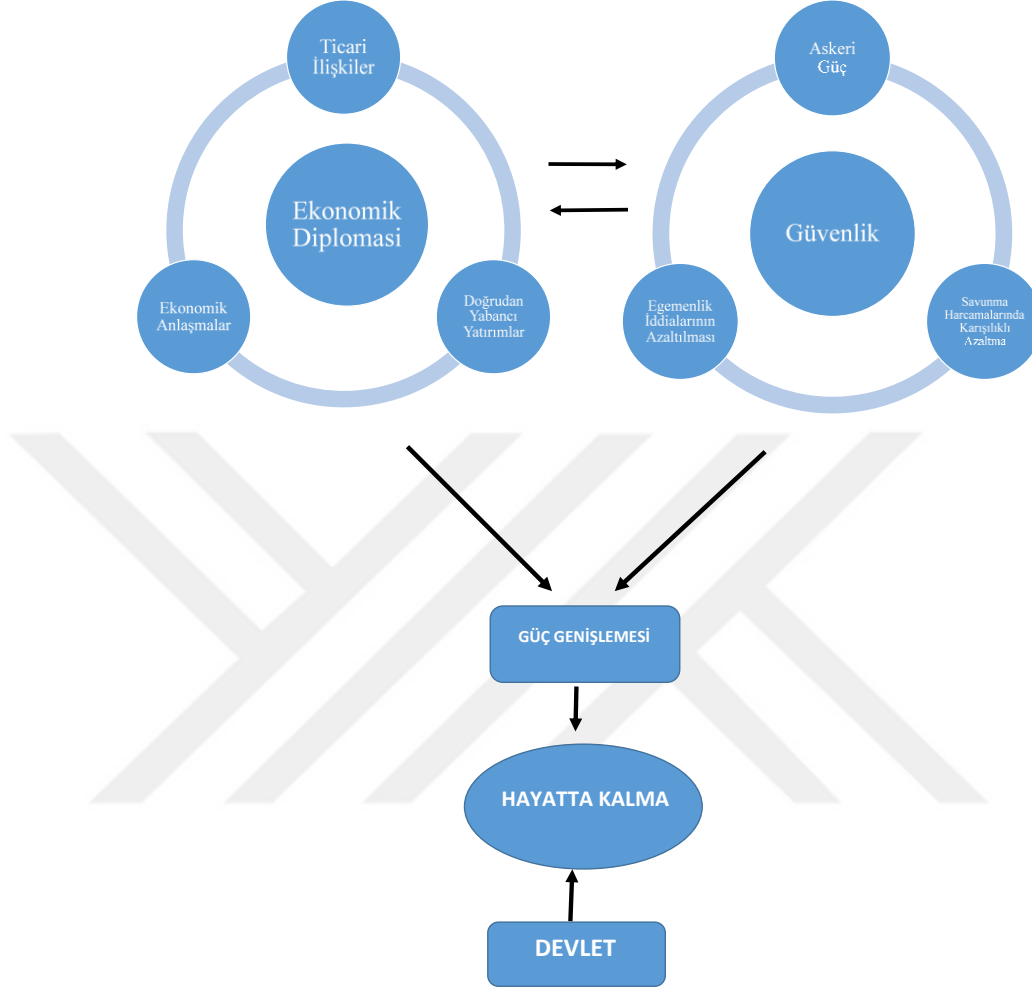
⁴¹⁵ Mehmet Ögütçü ve Raymond Saner, “Fine-tuning Turkey's economic diplomacy In support of its EU accession process”, 2-4 Ağustos 2007 tarihli ICCEES Regional European Congress Berlin' e başvurmak için hazırlanmıştır, (Çevrimiçi) <http://www.diplomacydialogue.org/images/files/20100625-Turkey%20economic%20diplomacy.pdf>, 17 Aralık 2016, s. 8, 12. Bu çalışmada yazarlar ekonomik diplomasi ile reklam diplomasisini birbirinden ayırmakta ve ekonomik diplomasinin çok uzun zamandan beri bir araç olarak uygulandığını savunmaktadır.

Ticari ilişkiler, ekonomik anlaşmalar, doğrudan yabancı yatırımlar ile ilgili olan “ekonomik diplomasi”, aynı zamanda askeri güç, egemenlik iddialarının azaltılması ve savunma harcamalarının aaltılmasıyla ilişkili “güvenlik” ile de doğrudan ilişkilidir. Bu iki alanın etkileşimi güç genişlemesini ve beraberinde devletin hayatta kalma refleksini günümüz dünyasında destekleyecektir. Smz konusu ilişki aşağıdaki şekilde görülmektedir. Örnek olarak 2009 küresel kriz öncesi Türkiye-Yunanistan ilişkileri alınabilir. Türkiye ile Yunanistan arasındaki siyasi ilişkiler, her iki ulus devlet kurulduğundan beri günümüze kadar hassasiyet içermektedir. Çoğunlukla ülke gündemlerine hâkim olan konular, her iki ulus devletin de varoluşlarının bir parçası olarak pür güvenlik endişeleri olmuştur. Ancak 2000 yılına geldiğinde yavaş yavaş ülkeler arasında ilişkiler farklılaşmaya başlamıştır. Öncelikle iki ülke arasında iki ekonomi anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmalar, yatırımları ve diğer işbirliklerini ekonomik bağları kuvvetlendirmek adına ortaklıkları desteklemek için imzalanmıştır. Bu anlaşmalar iki ülke arasında yeni bir uzlaşma bağlamında; telekomünikasyon, gemi inşası, ulaşım, enerji, turizm ve çevre ile ilgili imzalanmıştır. Mart 2013’te ise Yunanistan’ın kötü iktisadi koşulları ve ekonomisi ülkeyi Türkiye ile yeni 25 anlaşma imzalamaya itmiştir ki, bu anlaşmalar Realistlerin düşük politka diye tanımladıkları sağlık sektörü, nakliyat ve denizcilik taşımacılığı, turizm sektörü alanlarında güven ortamını desteklemek adına imzalanmıştır.⁴¹⁶ Bu yeni diplomatik yaklaşım güvenliğe farklı bir alandan ekonomik ilişkiler ile yaklaşılabilceğini göstermektedir.

---

⁴¹⁶ Pyrrros Papadimitriou ve Victoria Pistikou, **Procedia Economics and Finance**, S: 9, 2014, DOI:10.1016/S2212-5671(15)00015-5, (Çevrimiçi) <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2212567115000155>, s. 58.

Şekil 6: Ekonomik Diplomasi ve Güvenlik İlişkisi

Kaynak: Pyrros Papadimitriou ve Victoria Pistikou, *Procedia Economics and Finance*, S: 9, 2014, DOI:10.1016/S2212-5671(15)00015-5, (Çevrimiçi) <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2212567115000155>, s. 45.

Türkiye Cumhuriyetinin ekonomi ve diplomasi ilişkisi kısaca tarihsel olarak gözden geçirildiğinde öncelikle kuruluş döneminin, yeni bir devletin varlığını kabul ettirme ve dünya siyasetinde var olduğunu gösterme çabalarını içerdiği görülmektedir. Bununla beraber ülkenin ekonomik gücü, savaşların doğurmuş olduğu zararlar ve sermaye birikimi eksikliğiyle, kuvvetli değildir. Devletin öncelikli amacı siyasi diplomasi olmak zorunda kalmıştır.⁴¹⁷ İkinci Dünya Savaşı sonrasında ve Demokrat Parti'nin iktidarda olduğu dönemde de diplomaside siyasi çıkarlar ön plandadır. Özellikle Soğuk Savaş dönemi, her ne kadar temelde farklı iki iktisadi

⁴¹⁷ Temel İskit, "Dış Politika ve Dış Ekonomik İlişkilerin Yönetimi", *TC Dış İlişkiler Bakanlığı Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, S: 3, (Çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.tr/dis-politika-ve-dis-ekonomik-iliskilerin-yonetimi.tr.mfa>, 18 Temmuz 2016.

anlayışı barındıran sistemlerin mücadelesi gibi gözükmese de, ülkenin dış ilişkileri siyaset odaklıdır. 14 Aralık 1960 tarihinde OECD'nin kurucu konvansiyonunda yer alan Türkiye, kurulduğu tarihte piyasa ekonomisine sahip 34 ülkenin oluşturduğu bu teşkilata üye olmuştur.⁴¹⁸ İktisadi yapısı gereği teşkilatın yapısı ile pek uyumlu olmasa da Türkiye'nin SSCB karşısında Batının yanında yer alan son sınır noktası olması nedeniyle kuruluşa katılması uygun görülmüştür. 1960 ile 1980 arasındaki periyotta Türkiye, ithal ikameci iktisadi politikalar gütmektedir. Ülkenin dış ekonomik ilişkileri bu bağlamda daha sınırlayıcı kalmış ve dış yardım ile ilişkili görülmüştür. Avrupa Ekonomik Topluluğu ile olan ilişkiler de yine yüksek politika tercihleri bağlamında bu dönemde değerlendirilebilir.⁴¹⁹

1980'lerin başından itibaren Türkiye'nin iktisat politikaları dönüşüme uğramıştır. Ekonomik serbestleşmenin başlaması ve ithal ikameci politikalardan ihracat merkezli büyümeye yönelik politikalara geçişle dış ilişkilerde ekonomik çıkar hedefi ve iktisat politikaları araç olarak kullanılmaya başlanmıştır.⁴²⁰ Bu amaçla 1986 yılında DEİK kurulmuştur. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK); *"Türk özel sektörünün dış ticaret, uluslararası yatırımlar, hizmetler, müteahhitlik ve lojistik başta olmak üzere, dış ekonomik ilişkilerini yürütme, bu bağlamda yurt içi ve dışı yatırım imkânlarını araştırma, Türkiye'nin ihracatını artırmaya katkı sağlama ve benzeri iş geliştirme çalışmalarını koordine etmekle görevlidir."*⁴²¹ 1990'lı yıllarda ilk defa Cumhurbaşkanı Özal döneminde bürokratların yanısıra işadamları da yurt dışı gezilerde cumhurbaşkanının yanında yer almışlardır. Cumhurbaşkanı Demirel döneminde işadamları gezilere katılmaya devam etmişler; Ancak, Cumhurbaşkanı Sezer döneminde yurt dışı gezilere iş adamları götürülmemiştir.⁴²²

2000'li yıllara gelindiğinde gelişen küreselleşme olgusunun ve değişen güvenlik algısının da etkisiyle Türkiye'nin de dış ilişkilere bakışı da gelişmiş

⁴¹⁸ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, **İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı (OECD)**, (Çevrimiçi) http://www.mfa.gov.tr/iktisadi-isbirligi_ve-gelisme-teskilati-_oecd_.tr.mfa, 16 Aralık 2016.

⁴¹⁹ Temel İskit, **a.y.**.

⁴²⁰ **A.y.**.

⁴²¹ Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK), **DEİK Hakkında: DEİK Vizyon, Yaklaşım ve Hedefleri**, (Çevrimiçi) <https://www.deik.org.tr/287/DeikHakkinda.html>, 11 Aralık 2016.

⁴²² Haluk Alkan ve Muhammed Hüseyin Mercan, "Yeni Burjuvazi, Ekonomik Kalkınma Ve Afrika: TUSCON Afrika Ticaret Köprüleri", **Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi**, C: 1, S:1, 2013, (Çevrimiçi) <http://dspace.marmara.edu.tr/bitstream/handle/11424/864/1208-2255-1-SM.pdf?Sequence=1&isAllowed=y>, 15 Aralık 2016, s. 28.

ülkelere kıyasla daha geç de olsa dönüşmeye devam etmiştir. Artık dış ilişkiler toplumsal, ekonomik, askeri ve kültürel çok boyutlu hale gelmiştir. Avrupa Birliği'ne adaylık süreci hala gündemi 2000'lerin başından ikinci on yılının ortalarına kadar meşgul etmektedir.⁴²³ 2000 sonrası dönemde yaşanan dış ekonomik ilişkilerdeki değişim; artık devletin yönetiminde sadece Cumhuriyet temayülünden gelen lider güçlerin bulunmayışından, fakat aynı zamanda irili ufaklı, daha küçük şehirlerde kurulmuş Anadolu şirketlerinin de tekrar destek gördüğü bir sisteme geçilmesini de kapsamaktadır. Türkiye Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD)'ın yanı sıra Müstakil İşadamları Derneği (MÜSİAD)'ın etkin lobicilik faaliyetlerinde bulunduğu bu dönem ekonomik diplomasi teamülleri oluşmaya başlamıştır.⁴²⁴ Ayrıca çok yönlü dış ilişkilerin yönetimini kolaylaştırmak için Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü; 30 Ocak 2010'nda 27478 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2010/3 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile kurulmuştur.⁴²⁵

*“Kamu diplomasisi, Türk dış politikasının ve yumuşak güç kapasitesinin en önemli araçlarından biri olarak Türkiye'nin uluslararası kamuoyunda görünürlüğünü ve etkinliğini arttırmayı hedeflemektedir (...) Türkiye'nin tanıtımında ve algı yönetiminde merkezi bir öneme sahip olan ve diplomasi, dış yardımlar, bilim ve teknoloji, **ekonomi**, yükseköğretim, turizm, kültür, sanat ve medya gibi geniş bir alana yayılan kamu diplomasisi faaliyetleri, Türkiye'nin yeni potansiyellerinin dünya kamuoyunda tanınmasını sağlar.”⁴²⁶ Şeklinde tanımlanmıştır.*

Bununla beraber Dış Ekonomik İlişkiler Kurumu; 11 Eylül 2014'de çıkarılan 6552 sayılı kanunla yeni bir yapıya kavuşmuş, daha da güçlendirilerek “Türk özel sektörünün dış ekonomik ilişkilerini yürütme” görevini üstlenmiştir. DEİK'in vizyonu:

---

⁴²³ İskit, a.y..

⁴²⁴ Şahin Vallée, “Turkey's Economic and Financial Diplomacy”, **Turkish Policy Quarterly**, C: 9, S: 4, (Çevrimiçi) <http://turkishpolicy.com/Files/ArticlePDF/turkeys-economic-and-financial-diplomacy-winter-2010-en.pdf>, 17 Aralık 2016, s. 71.

⁴²⁵ TC Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, **Kuruluş**, (Çevrimiçi) <http://kdk.gov.tr/faaliyetler/kurulus/7>, 16 Aralık 2016.

⁴²⁶ TC Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, **Vizyon & Misyona**, (Çevrimiçi) <http://kdk.gov.tr/faaliyetler/vizyon-misyon/8>, 16 Aralık 2016.

“Kamu, sivil toplum ve özel sektör işbirliği ile bölgesel ve küresel düzlemde ekonomik ve siyasi gelişmelere yön verebilecek, makroekonomik istikrarı yakalamış, küresel rekabet gücüne, lider girişimcilere ve markalara sahip, yüksek teknoloji üretebilen, yenilikçi, dünya ticaretinde önemli pay sahibi, dünyanın başlıca yatırım, finans ve AR-GE merkezlerinden biri olan ve her alanda çağdaş standartları uygulayan bir Türkiye’dir. Dış ekonomik ilişkilere bir bütün olarak yaklaşmayı ilke edinen DEİK, dış ticaret, Türkiye’ye yönelik yabancı yatırımlar ve Türk özel sektörünün dış yatırımları, yurtdışı müteahhitlik, enerji, bankacılık ve finans ve lojistik alanlarını kapsayan çalışmalar gerçekleştirmektedir” şeklinde belirlenmiştir.⁴²⁷

DEİK’in yukarıda bulunan hedeflere ulaşabilmesi aşağı yer alan etkinlikleri gerçekleştirmesiyle mümkün kılınmaktadır.⁴²⁸

- Zaruri durumlarda devlet organlarına fikir vermek;
- Türk firmalarının yeni piyasalara girşinde ve hâlihazırda buldukları pazarlarda derinleşmelerine imkân sağlamak;
- Milletlerarası faaliyetler organize etmek;
- Türkiye’nin dış iktisadi ilişkilerinin gelişmesi için strateji oluşturup uygulamaya girmesini sağlamak;
- Türk iş dünyasının gerekli iktisadi faaliyetleri yapabilmesi için ihtiyaç duyulan bilgileri toplayıp oluşturmak;
- Doğrudan yabancı yatırımların Türkiye’ye daha çok çekilebilmesine yardımcı olacak adımlar atmak;
- Türkiye’de iktisadi faaliyet gösteren özel sektöre, yurt içinde ve yurt dışında, dünya çapında ya da bölgesel etkileşimini arttırmak adına yardımcı olmak;
- Türkiye’deki firmaların dünya çapında sahada oyuncu olabilmeleri için eğitimler düzenlemek;
- Kamu diplomasisini desteklemek;

---

⁴²⁷ DEİK Faaliyet Raporu

⁴²⁸ DEİK, a.y..

- Kültür-sanat çalışmaları öncelikli olarak ülkeler arasında çift yada çok taraflı sosyal ilişkilerin gelişmesine vasıta olmak;
- Türk iş dünyasını; milletlerarası ve çokuluslu yapılarda temsil etmek ve ülke adına lobi yapmak.

DEİK'in faaliyet tanımlarından da anlaşılacağı üzere Türkiye'nin ekonomik diplomasi düzeyi henüz başlangıç aşamasındadır. Daha etkin ve etkili hareket edilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak Türkiye'nin yapısal olarak ekonomide öncü bir devlete (proaktif devlete)⁴²⁹ tahavvül etmesi önünde bazı sınırlamalar bulunmaktadır: (I) Sanayi stratejisinin geniş kapsamlı olmayışı; (II) Asimetrik bir yapıda olan dış ticaret alanı ve (III) Cemiyette bir içi yapmak ve sonuçlandırmak için gereken isteğin yüksek olmayışı, bir başka deyişle g revdaşlık özelliğinin eksikliği bu eksiklikler olarak sayılabilir.⁴³⁰

3.4. Türkiye'nin Ekonomik Güvenliği  zerinde Aktörlerin Etkisi: Bürokrasi ve Sivil Toplum Kuruluşları (STKlar)

Ekonomik güvenliği etkileyen aktörlere söz konusu olduğunda, temelde *“devlet bürokrasisi”*, *“demokratikleşme süreci ve sivil toplum kuruluşları”*ndan bahsedilebilir. Bürokrasi; bir ülkede hedeflenen kamusal amaçların gerçekleştirilmesi için b y en kamu kesiminde görevli devlet memurlarının meydana getirdiği hiyerarşik bir düzenleniş biçimidir.⁴³¹ Bürokrasinin  lkede; Osmanlı Devleti'nden bu yana Türkiye Cumhuriyeti 'ne değin ve sonrasında siyasi hayatın şekillenmesinde önemli bir yeri olmuştur. şekillenen siyasi yapı, ülke politikalarında karar alıcıları meydana getirdiği için ülkenin ekonomik, toplumsal ve kültürel hayatı ile bu alanların keşişim noktaları bürokrasinin etkisi altında olmuştur. Bununla beraber değişik zaman dilimlerinde bürokratların önderliğinde teşkilatlanmalar gidildiği görülmektedir.  rnek olarak verilmesi gerekirse 1961 Anayasasının oluşturduğu ortam sayesinde Ordu Yardımlaşma Kurumu (OYAK) ile Memur Yardımlaşma

⁴²⁹ Proaktif devlet; önde gelen/ nc  devlet iken, reaktif devlet; takip eden devlettir.

⁴³⁰ Mustafa Kutlay, 'Yeni Türk Dış Politikası' nın Ekonomi Politiiği: Eleştirel Bir Yaklaşım”, **Uluslararası İlişkiler**, C: 9, 2012, s. 101.

⁴³¹ Ahmet Karaaslan ve İbrahim Bakırtaş, “Bürokrasinin Ekonomik Analizi (Kavramlar, Modeller, Sorunlar ve çözüm  nerileri)”, **Dumlupınar  biversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S: 3, 1999, (evrimii) https://birimler.dpu.edu.tr/app/views/panel/ckfinder/userfiles/17/files/DERG_/3/51-72.pdf, 05 Ağustos 2016, s. 93.

Kurumu (MEYAK) kurulmuştur.⁴³² Bu kurumların yanı sıra ekonomik ve toplumsal alanlara ilaveten yönetim alanında bürokrasi Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) ile de müessiriyetini arttırmıştır.⁴³³ Ancak Teşkilatın müdahalesinin sınırlı olduğu, yani; *“Türkiye'deki planlama yaklaşımının en belirgin özelliği kamu kesimi için emredici, özel kesim için yol gösterici nitelikte oluşudur”* iddiası planlarda geçerliliğini korumaktadır.⁴³⁴ Bürokrasinin bir ülkede vatandaşların güvenini sarsmasının temelinde siyasallaşmanın eğilimi bulunmaktadır. Türkiye için de bu problemin varlığı geçerlidir. Güven unsurunun her boyutta özellikle iktisat boyutunda da sarsılmasını önlemek için:⁴³⁵

- Kanuni gerekçeler önemlidir. Özellikle kamu görevlilerinin atanmalarında, görev ve yer değişikliklerinde veyahut görevden alınmalarında bu husus göz önünde bulundurulmalıdır. Öznel ölçütler bu işlemlerin yapılmasında kıstas olmamalıdır. Örneğin; Uyumlu çalışma koşulu hukuk devleti ilkesiyle daima örtüşmeyebilmektedir.
- Her türlü kadroya atanacak bireylerin özellikleri önceden belirlenmiş olmalıdır. Nitelikli beşeri sermayeden istifade edebilmek için kifayetsiz kişilere öncelik verilmelidir. Gerekli niteliklere haiz olmayan kişilere sadece tanıdık, eş-dost olmalarından dolayı öncelik verilmemelidir.
- Kamu hizmet kalitesinde gerekli standartlardan ödün verilmemelidir. Kamu yararı öncelikli olmalı ideoloji ve siyasi görüş kararları etkilememelidir.
- Özellikle üst düzey yöneticilerin atandıkları kadrolarda kalacakları sürenin alt ve hatta üst sınırı belirlenmelidir.

Bürokrasinin bu temeller üzerinde şekillenmesi aynı zamanda demokratikleşme sürecine ve seviyesine de yardımcı olacaktır. Demokratikleşme süreci, toplumun daha açık, daha katılımcı olduğu ve böylelikle otoriterleşmenin azaldığı süreci ifade etmektedir. Demokrasi; bünyesinde çok çeşitli kurumları ve mekanizmaları

⁴³² MEYAK, OYAK kadar başarılı olamamıştır.

⁴³³ A.y..

⁴³⁴ Devlet Planlama Teşkilatı, 2011 yılında Kalkınma Bakanlığı'na dönüştürülmüştür. Devlet Planlama Teşkilatı, 2011 yılında Kalkınma Bakanlığı'na dönüştürülmüştür. TC Kalkınma Bakanlığı, **Planların Niteliği Ve Kalkınma Bakanlığının İşlevleri**, (Çevrimiçi) <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/PlanlarınNiteligiVeDPTninislevleri.aspx>, 05 Ağustos 2016.

⁴³⁵ Gülise Gökçe vd., “Türkiye’de Siyasetin Bürokrasi Üzerindeki Etkisi: Siyasallaşma”, **Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, S: 4, 2002, (Çevrimiçi) <http://sead.selcuk.edu.tr/sead/article/view/420/415>, 21 Aralık 2016, s. 55.

barındıran, bir devlet sistemidir. Siyasi güç, bu sistemde halkın iradesine dayanmaktadır.⁴³⁶ Demokratikleşme sürecinin önemli aktörlerinden biri sivil toplum kuruluşlarıdır. Türkiye’de 109.517 adet aktif olarak faaliter gösteren sivil toplum kuruluşu bulunmaktadır. Sivil toplum kuruluşları; toplum içerisinde birliği sağlamada, ulusal ve uluslararası yardım faaliyetlerini gerçekleştirmekte önemli bir rol oynarlar. Fakat sivil toplum kuruluşlarının tek rolü toplumsal boyutla sınırlı değildir. Aynı zamanda bireyin, toplumun ve ülkenin siyasi ile iktisadi hayatına da etki etmektedir. STKlar; demokrasiyi, bireyleri toplum hayatını şekillendiren kararlar almada katılımcı kılarak güçlendiren yapılardır. Yoksullukla mücadelede, eğitim şartlarının iyileştirilmesinde, yerel yönetim süreçlerinin verimli kılınmasında, toplumun dışında kalmış genç ve yaşlı bireyleirn tekrar topluma kazandırılmasında, iş dünyası ile devlet mekanizmaları arasındaki organik bağın oluşumunda STK faaliyetleri görülmektedir.⁴³⁷

Türkiye’de yer alan sivil toplum kuruluşlarına mevzuat dâhilinde yaklaşıldığında temel olarak üç birimin faaliyet gösterdiği anlaşılmaktadır. Bunlar kooperatifler, dernekler ve vakıflardır. Ayrıca bu yapıların temsilcilikleri, şubeleri ve üst kuruluşları da sivil toplum kuruluşlarının içerisinde yer almaktadır. Türkiye’deki STKlar:

- Çevre, Doğal Hayat, Hayvanları Koruma Dernekleri;
- Çocuk Dernekleri Dış Türkler ile Dayanışma Dernekleri;
- Engelli Dernekleri;
- Eğitim Araştırma Dernekleri;
- Toplumsal Değerleri Yaşatma Dernekleri;
- Gıda, Tarım Ve Hayvancılık Alanında Faaliyet Gösteren Dernekler;
- Hak ve Savunuculuk Dernekleri;
- İmar, Şehircilik ve Kalkındırma Dernekleri;

---

⁴³⁶ United Nations (UN), **An Agenda For Democratization**, (Çevrimiçi) http://www.un.org/fr/events/democracyday/pdf/An_agenda_for_democratization.pdf, 05 Ağustos 2016, s. 3. Türkiye demokrasi sıralamasında bir önceki yıla göre yedi sıra gerileyerek ülkeler arasında 69. Sırada yer almıştır. Bu sıralamaya göre Türkiye, Botswana ve Hindistan’ın altında Paraguay’ın üzerinde yer almaktadır. David F. J. Campbell vd., **The Democracy Ranking 2015**, (Çevrimiçi) http://democracyranking.org/ranking/2015/data/Scores_of_the_Democracy_Ranking_2015_A4.pdf, 05 Ağustos 2016, s. 2.

⁴³⁷ TC İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, **Sivil Toplum Projesi Platformu**, (Çevrimiçi) https://www.dernekler.gov.tr/tr/Anasayfalinkler/Sivil_Toplum_Platformu.aspx, 05 Ağustos 2016.

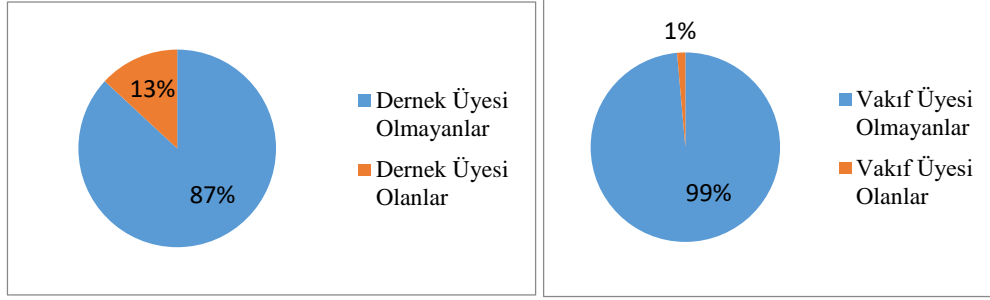
- İnsan Yardım Dernekleri; Kamu Kurumları Ve Personelini Destekleyen Dernekler;
  - Kültür, Sanat Ve Turizm Dernekleri Mesleki Ve Dayanışma Dernekleri;
  - Sağlık Alanında Faaliyet Gösteren Dernekler;
  - Şehit Yakını Ve Gazı Dernekleri; Spor ve Spor ile İlgili Dernekler;
  - Bireysel Öğreti ve Toplumsal Gelişim Dernekleri;
  - Uluslararası Teşekküller ve İşbirliği Dernekleri;
  - Yaşlı ve Çocuklara Yönelik Dernekler;
  - Dini Hizmetlerin Gerçekleştirilmesine Yönelik Faaliyet Gösteren Dernekler
- Düşünce Temelli Dernekler

Olarak tasnif edilebilirler.⁴³⁸ Türkiye’de STKlara üye olan birey sayısı, son dokuz yılda neredeyse iki katına çıkarak, 5,3 milyon kişiden 10 milyon kişiye ulaşmıştır. Bu gelişme olumlu olmakla birlikte üyelik sayısının gelişmiş ülke düzeylerine ulaşmadığı toplam nüfusun % 13’üne tekabül eden rakama yükseldiği görülmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere ülke vatandaşlarının sivil topluma iştiraki ve katkısı sınırlı almaktadır. Bu sınırlılığın arka planında STKların vatandaşların gereksinimlerine ve sorunlarına tam cevap verememesi ve teşkilatlanmanın günümüzde de negatif algılanması yatmaktadır, hatta “örgüt” sözcüğü yerine “kuruluş” sözcüğünün kullanımı tercih edilmektedir.⁴³⁹ Aşağıdaki şekillerde Türkiye’de dernek ve vakıf üyesi olanlar ile olmayanların toplam nüfus içindeki yüzdeleri görülmektedir.

⁴³⁸ Yaşama Dair Vakıf (YADA), **Verilerle Sivil Toplum Kuruluşları**, Türkiye’de Sivil Toplumun Gelişimi Ve Sivil Toplum Kamu İşbirliğinin Güçlendirilmesi Projesi, (Çevrimiçi) <http://en.yada.org.tr/pdf/c9b3f2a6d1595bde1124f6df6e830903.pdf>, s. 17.

⁴³⁹ Tefik Başak Ersen, **Görüş: Türkiye’de STK’lar ve Son 10 Yıl**, 04 Şubat 2016, (Çevrimiçi) <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/turkiyede-stklar-ve-son-10-yil>, 27 Aralık 2016.

Grafik 23: Türkiye’de Dernek ve Vakıf Üyeliği

Kaynak: Yaşama Dair Vakıf (YADA), **Verilerle Sivil Toplum Kuruluşları**, Türkiye’de Sivil Toplumun Gelişimi Ve Sivil Toplum Kamu İşbirliğinin Güçlendirilmesi Projesi, (Çevrimiçi) <http://en.yada.org.tr/pdf/c9b3f2a6d1595bde1124f6df6e830903.pdf>, s. 17.

STK’larda en sık rastlanan üç ana etkinlik türü olduğu söylenebilir.⁴⁴⁰

- Etkinliklerden en çok icra edileni üyelerin çeşitli etkinliklerle bir araya gelmesini hedeflemektir. Sohbet toplantıları, yemekler/iftar yemekleri, paneller, piknikler ve geziler bu etkinliklere örnektir.
- İkinci faaliyet alanı, STKların baskı grubu olmaları ve kamuoyunu oluşturma fonksiyonları ile alakalıdır. Toplumda etkili olan şahıslar ve milletvekilleri ile müzakereler, basın toplantı ve açıklamaları, yerel televizyon kanallarında, ulusal basında yer alma çalışmalarıdır.
- Son faaliyet sınıfı yardımlardır. Ayni ve nakdi yardımlar ile burslar bu sınıflandırma dâhilindedir.

Türkiye’de STKlara yönelik çeşitli düzenlemeler yapılarak, STKların durumları iyileştirilmeye çalışılmıştır.⁴⁴¹

- Sivil toplum kuruluşları ile ilgili idari ve yasal düzenlemeler yapılmış ve ilgili mevzuatın eksiklikleri giderilmeye çalışılmıştır. Bahsi geçen düzenlemeler ile STKların çözüm üretme gizilleri ve toplumsal ile iktisadi hayata katkıları artmıştır.
- STKlara kamu yararı ve vergi muafiyeti dâhilinde kamu-STK ortaklıkları oluşturulabilmektedir. Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı, SODES, Kalkınma Ajansları ve çeşitli Bakanlıklarca yürütülen hibe programlarıyla

⁴⁴⁰ YADA, **a.g.e.**, ss. 88-89.

⁴⁴¹ TC Kalkınma Bakanlığı, Onuncu Kalkınma Planı: 2014-2018, (Çevrimiçi) , ss. 39-40.

STKlar için kaynak yaratılmaktadır ve böylelikle müşterek tasarılar meydana getirilmektedir.

- STKların kalkınma sürecine daha fazla katkı yapabilmeleri amacıyla gerçek ve tüzel kişilerin yapacakları finansal desteklere yönelik vergisel teşvikler geliştirilmelidir.
- STKlar ile kamu kesiminin paydaşlığının sınırları belirlenmeli; usullerin, kaynak miktarlarının ve çeşitliliğinin artırılması gerekmektedir.
- STKların kuvvetli, çok yönlü, pluralist ve sürdürülebilir bir sivil toplum için etkinliklerinin artırılması gerekmektedir.
- Ulusal öncelikler ve kamu yararı doğrultusunda faaliyet gösteren STKlar öncelikli olarak desteklenecektir.
- Kamu yararı kavramı ile kamu yararına ilişkin faaliyetler her ülkenin kendisine has toplumsal yapısı ve kültürü nedeniyle farklılıklar gösterebilmektedir. Ancak bu durum ülkelerin kamu yararı tanımlamalarını yapmalarında yada öngörülen kamu yararlarını objektif ve maddeler halinde tasnif edilmesini engelleyecek bir ortam teşkil etmemektedir. Hollanda, Almanya, Fransa, Polonya vb. ülkelerde kamu yararına olan maksatlar ülkelerin ilgili mevzuatlarında maddeler halinde sıralanarak objektif kriterlere bağlanmıştır.⁴⁴² Türkiye’de de kamu yararı ve vergi muafiyeti durum ve pozisyonlarının tanımlarının uluslararası standartlara ve uygulamalara uygun kriterler dâhilinde yeniden oluşturulmalıdır.
- STK’ların iç ve dış denetim standartları belirlenecek, etkin ve objektif denetime önem verilecektir.

3.5. Ekonomik Güvenliği Destekleyen Unsurlar Bağlamında Türkiye’nin Ekonomik Güvenliği

Ekonomik Güvenliği destekleyen unsurlar olarak:

- Ekonomik Verilerin Güvenilirliği;
- Politika Yapıcıların İtibarı ve Güvenilirliği;

---

⁴⁴² T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, **Kamuya Yararlı Dernek Statüsünün İrdelenmesi ile Kamuya Yararlı Derneklerle İlgili Yürütülen İş ve İşlemlerin Değerlendirilmesi**, Araştırma Raporu, 17 Şubat 2010, (Çevrimiçi) <https://www.tccb.gov.tr/assets/dosya/ddk32.pdf>, 23 Aralık 2016, s. 10.

- Kurumsal Yapıların Güvenilirliği ve Şeffaflığı ve
- Hukukî İşleyişin Güvenilirliği gösterilebilir.

Çalışmanın ikinci bölümünde zikredildiği üzere, bu unsurların varlığından çok yokluğunu, belirlenen uluslararası ölçüt ve endekslerle tasvir etmek daha kolaydır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'in ilkeleri; yer aldığı 5429 Sayılı Kanun'da: *“Resmî istatistiklerin kalitesinin geliştirilmesi için Program kapsamında üretilen istatistikler, Güvenilirlik, tutarlılık, tarafsızlık, istatistikî gizlilik, güncellik ve şeffaflık ilkelerine göre hazırlanır ve uygulanır.”*⁴⁴³ Bu cümleden de anlaşılacağı üzere hesaplanıp hazırlanan resmi istatistiklerin mutlaka güvenilir, tutarlı, tarafsız, güncel ve şeffaf olması gerekmektedir. TÜİK'in temel vazifelerinden biri budur. Ancak Türkiye'de verilerin hesaplanma yöntemleri yıllar içerisinde birkaç defa değişmiştir. Son olarak da Avrupa standartlarına uyabilmek adına Aralık 2016'da yöntem değişikliği yapılmıştır. Bu değişikliklerin nedenleri ve geçmiş verilerin yayınlanmaya devam edilmesi, kamuoyunun aydınlatılması önemlidir. Nitekim TÜİK Kanununda da:

“Resmî istatistiklerin gerçekleri yansıtmasının sağlanması, tüm kullanıcılara tarafsız ve eş zamanlı olarak sunulması, gizlilik ilkesine riayet edilmesi, kamuoyunun bilgi edinme hakkının gözetilmesi temel esaslardır. Resmî istatistiklerin kalitesinin ve ilkelere uygunluğunun değerlendirilebilmesi için gerekli tüm bilgiler ve resmî istatistik üretiminde kullanılan yöntemler kamuoyuna açıklanır. Programı uygulayan tüm kurum ve kuruluşlar ile görevliler, bu Kanunda ve bu Kanuna dayanılarak çıkarılacak her türlü düzenleyici işlemlerde belirtilen ilkelere uymakla yükümlüdür”

Denilmektedir.⁴⁴⁴

İktisadi gözlemlerin doğruluğunu birçok hata kaynağı etkilemektedir. Örneğin; iktisadi gözlemlerin tasarlanmış deneylerden yoksun oluşu ve gözlemlere ait istatistiklerin, deney ürünü değil de işletmelerin ve devletin faaliyetlerinin çıktıları olmaları ile bunun sonucunda en doğru ve kesin verilerin yüksek maliyetli ve ağır

⁴⁴³ Resmi Gazete, **Türkiye İstatistik Kurumu Kanunu**, "İlkeler", (Çevrimiçi) <http://tuik.gov.tr/jsp/duyuru/upload/TuikKanun.pdf>, s. 9621. Aynı zamanda Hazine Müsteşarlığına bağlı Uluslararası Yatırımcı Ofisi de öncelikli hedefi olarak sürekli bilgi akışını gerçekçi ve güvenilir verileri yatırımcılara sağlayarak hâkim makro-ekonomik bütünü sunabilmeyi belirlemiştir. TC Hazine Müsteşarlığı, "What is the function of the Investor Relations Office?", (Çevrimiçi) <http://www.treasury.gov.tr/en-US/Pages/FREQUENTLY-ASKED-QUESTIONS>, 30 Aralık 2016.

⁴⁴⁴ A.y..

bedelli oluşu bunlardan biridir. Bununla beraber bilginin saklanması ve açıkça yalan söylenmesi de görülebilmektedir. Şirketlerin, rakiplerine rekabet stratejileri ve güçleri hakkında onları yanlış yönlendirme güdüsüyle ya da vergi otoritelerine ve devlete vergiden kaçınmak veya sübvansiyon alabilmek için yanlış beyanatta bulunabilmektedirler. Devletlerin de şirketlere benzer bir şekilde istatistikleri tahrif etme güduları bulunmaktadır. Böylelikle yönetimde bulunan partinin iktidarda kalma olasılığı artabilmektedir. Aynı zamanda tahrif edilmiş istatistikler dış yardım alınmasında ya da dış ülkeler tarafından tanınırlığın artmasına vesile olabilmektedir. Örneğin Yunanistan devletinin resmi görevlileri, Avrupa Para Birliğine girebilmek için, bütçe açıklarını tahrif etmişlerdir. Ayrıca veri toplama işlemleri hatalara sebebiyet verebilmektedir. Farklı ve aynı düzeyde eğitim almamış veri toplayan kişiler, süreçte hata yapabilmekte ve son tahlilde toplam istatistiğe ulaşırken verilerin doğruluğunu tehlikeye düşürebilmektedir. Bununla beraber tasnif hataları ve açık olmayan tanımlamalar istatistiksel bilginin içerisinde tekrarlanmalara neden olabilmektedir.⁴⁴⁵

Yukarıda sayılanların dışında Türkiye'nin ekonomik verilerinin kesiksiz ve bütüncül olmadığı görülmektedir. Cumhuriyet öncesi dönemin arşiv verileri, özellikle belirli bir konu ve başlık ile ilgilenen araştırmacılar haricinde kesintisiz bir biçimde tasnif edilmiş ve kamuoyuna sunulabilmiş değildir. Yeterli kaynak ve bilim insanı bulunmamaktadır. Cumhuriyet döneminin kuruluş yıllarından ki, 26 Şubat 1926 tarihli ve 3517 sayılı Merkezi İstatistik Dairesi Hakkındaki Talimatnamenin Meriyeti Vaz'ına dair kararname ile Merkezi İstatistik Dairesi kurulmuş olsa da, günümüze ise yine benzer problemler söz konusudur.⁴⁴⁶ Ayrıca istatistiklerin doğruluğu ve bu istatistiki verilere duyulan güven, ülke ekonomisindeki öngürülebilirliği, şeffaflığı arttıracak ve hanehalkı ile yatırımcıların ekonomik faaliyetlerde bulunmalarını kolaylaştıracaktır. Doğru ve sürdürülebilir bilgi kaynağının bulunması güvenin oluşmasında ve devam etmesinde önemlidir.

---

⁴⁴⁵ Philipp Bagus, "The Problem of Accuracy of Economic Data", **Mises Daily Articles**, Mises Institute, 17 Ağustos 2006, (Çevrimiçi) <https://mises.org/library/problem-accuracy-economic-data>, 30 Aralık 2016.

⁴⁴⁶ TÜİK, **İstatistiğin Tarihsel Gelişimi**, (Çevrimiçi) <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=tarihce>, 10 Ocak 2016.

Onuncu Kalkınma Planında yasal sınırlar içindeki alanın iyileştirilmesi ile yargı düzeninin işlerlik ve sonuç alma süreç hızının artmasının yanı sıra adalet sisteminin etkililiğinin ve tutarlılığının daha iyi sağlanması konuları öncelikli olarak ele alınmıştır. Bu konular sadece siyasi ve toplumsal boyutları içermemektedir. Yargı ile ilgili hususlar iktisadi bir bakış ile de incelenebilir. Ekonomik boyuttan bakıldığında yargı sisteminde reform yapılmasının ve yasal çerçevelerin iyileştirilmelerinin iktisadi faaliyetlere katkısı bulunmaktadır. Örneğin, ekonomik güvenliğin sağlanmasında yardımcı bir işlev üstlenen uluslararası doğrudan yatırımlar açısından mevzunun gündeme getirilmesi ve hukuki düzenlemelerin öngörülebilir, açık ve şeffaf olmasının uluslararası doğrudan yatırımların sürdürülebilirliği ve istikrarı açısından yapılması kayda değer bir adım olacaktır. Bu kapsamda Onuncu Kalkınma Planında:

“...Daha üst ölçekte kurumsal kalite kapsamında, belirsizliklerin en aza indirilmesi amacıyla kurallılık temelinde şeffaflık, hesap verebilirlik ve hukukun üstünlüğü ilkelerinin işlerliği güçlendirilecektir. Aynı kapsamda, kayıt dışılık ve yolsuzlukla mücadeleye devam edilecek, vergi düzenlemelerinde öngörülebilirlik ve istikrar sağlanacak, fikri mülkiyet ve patent hakları korunacak, piyasaların etkin işlemesi sağlanacak ve yatırım ortamı güçlendirilecektir.”

Şeklinde ifade edilen politikaların hayata geçirilmesi planlanmıştır.

Yukarıdaki hususların yanı sıra her türlü siyasi, ekonomik ve toplumsal faaliyetleri yerine getirecek olan vatandaşların, esas egemen unsur ve iktisadi faaliyetlerin yapıtaşı olmaları nedeniyle kendilerini güvende hissetmeleri önemlidir. Bu açıdan bakıldığında temel hak ve özgürlükler önemlidir. Temel hak ve özgürlükler alanlarında aşağıdaki uygulamalar yapılmıştır.⁴⁴⁷

- Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları, temel hak ve özgürlükleri zarar gördüğü durumlarda bireysel olarak Anayasa Mahkemesine başvurma haklarını 2012 yılında elde etmişlerdir.
- Türkiye İnsan Hakları Kurumu Kanunu 2012 yılında çıkarılmıştır. Türkiye İnsan Hakları Kurumunun, temelde insan haklarının muhafazasının

⁴⁴⁷ Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, **Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) Adalet ve Temel Hak ve Özgürlükler Bölümleri**, (Çevrimiçi) http://www.sgb.adalet.gov.tr/ekler/pdf/Onuncu_Kalkinma_Plani_Adalet_ve_Temel_Hak_ve_ozgurlukler_bolumleri.pdf, 30 Aralık 2016, ss. 1-4.

sağlanması ve bu hususta eksik olan noktaların geliştirilmesi mevzusunda çalışmalarda bulunması amacı hedeflenmiştir.

- 6384 sayılı Kanun; yargılama müddetinin uzun olması ile mahkeme kararlarının uygulanmaması nedenleriyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılan başvurular için 2013 yılında iç hukuk yöntemi oluşturulmasını öngörmüştür.
- İnsan Hakları Daire Başkanlığı; AİHM kararlarının icrasının takibi ve ihlallerin bertaraf edilebilmesine dair çalışmaların yürütülebilmesi için Adalet Bakanlığının iç yapısında oluşturulmuştur.
- AİHM'ye yapılan bireysel başvurular sonucunda verilen kararların “yargılamanın yenilenmesi” sebebi sayılması için usul kanunlarında değişiklikler yapılmış ve gözden geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı onaylanmıştır.
- Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununda değişiklikler yapılmıştır.
- Anayasa değişikliğiyle temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmeler, iç hukukta kanunlardan üstün hale getirilmiştir.
- Türkçe dışındaki dil ve lehçelerde özel kursların faaliyete geçebilmesi olanağı sunulmuştur. Aynı zamanda bu farklı dil ve lehçeler ile yayın da yapılabilmektedir.
- Siyasi partilerin Türkçe dışındaki dillerde de propaganda çalışmaları yürütebilmektedir.
- 2013 yılında yürürlüğe giren 6411 sayılı Kanun; “...Ayrıca sanık; a) İddianamenin okunması, b) Esas hakkındaki mütalaanın verilmesi, üzerine sözlü savunmasını, kendisini daha iyi ifade edebileceğini beyan ettiği başka bir dilde yapabilir...” ifadesine yer vermiştir.⁴⁴⁸
- Vakıflar Kanunu yeniden düzenlenmiştir. Bu yeniden düzenleme ile sivil toplumun güçlendirilmesi hedeflenmiştir.
- Yüksek Askeri Şurada alınan ihraç kararları için karşı yargı yolu açılmıştır. Bunun sonucunda sivil bireylerin askeri mahkemelerde yargılanmasının önüne geçilmiş ve sivillerin hakları anayasal güvencenin altına alınmıştır.

⁴⁴⁸ Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı, **Ceza Muhakemesi Kanunu İle Ceza Ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun**, Kanun No: 6411, Kabul Tarihi: 24/1/2013, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6411.html>, 30 Aralık 2016.

- Kişisel bilgilerin korunmasını isteme hakkı için anayasal güvence getirilmiştir.
- Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarının ülke dışına çıkmaları üzerindeki sınırlamalar kısıtlanmıştır. Bu durum tamamen yargı kararı şartı ile ilişkilendirilmiştir.
- Anayasada kadın-erkek eşitliğinden ve avantajlı olmayan gruplardan yana yapılacak pozitif ayrımcılığın eşitlik ilkesine aykırı olmayacağı kararı getirilmiştir.
- Çocuk hakları için anayasal bir temel oluşturulmuştur.
- Siyasi Partiler Kanununda yapılan düzenlemelerle beraber partilerin daha hür teşkilatlanabilmelerine imkân sağlanmıştır.
- Sendika ile ilişkili haklar ile grev hakkı ile alakalı çizilen sınırlar genişletilmiştir. Bununla beraber memurlara ve diğer kamu görevlilerine toplu sözleşme hakkı getirilmiştir.

Bütün bu önemli gelişmeler zemininde ülkemizde çoğulcu ve özgürlükçü demokrasinin desteklenmesine duyulan ihtiyaç sürmektedir. Aynı zamanda temel hak ve hürriyetler, hukuk devleti, düşünce, inanç ve teşebbüs özgürlüğü gibi ilkelerle değerlerin nispeten daha derin bir şekilde kök salması gerekmektedir.⁴⁴⁹ Doğu Avrupa ve Orta Asya ülkeleri arasında, üst-orta sınıf gelir düzeyindeki ülkeler arasında sınıflandırılan Türkiye'nin hukukun üstünlüğü endeksine göre 113 ülkeden 99. sırada yer aldığı tespit edilmiştir. Doğu Avrupa ve Orta Asya bölgesinde en iyi konumda olan ülkenin Hırvatistan olduğu görülmüştür. Ülkenin sıralaması 113 ülke içerisinde 34'tür. Ardından Bosna Hersek ve Makedonya gelmektedir. 2015 yılından 2016 yılına gelindiğinde Arnavutluk, Türkiye ile Rusya ise konumlarında düşüş yaşamışlardır. Türkiye sekiz sıra birden gerilemiştir.⁴⁵⁰

⁴⁴⁹ TC Kalkınma Bakanlığı, **Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018**, Ankara, 2013, (Çevrimiçi) <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalkinma%20Planlar/Attachments/12/Onuncu%20Kalk%C4%B1na%20Plan%C4%B1.pdf>, 30 Aralık 2016.

⁴⁵⁰ World Justice Project, **Rule of Law 2016 Index**, (Çevrimiçi) <http://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index>, 30 Aralık 2016.

Tablo 24: Hukukun Üstünlüğü Endeksi 2016, Türkiye

	Faktör Yönü	Faktör Skoru	Bölgesel Sıra	Gelir Sıra	Küresel Sıra
Hükümet Gücünün Sınırlanması	—	0,32	12/13	36/37	108/113
Yolsuzluğun Bulunmaması	—	0,48	4/13	19/37	58/113
Açık Hükümet	—	0,42	12/13	34/37	96/113
Temek Haklar	—	0,34	13/13	34/37	105/113
Düzen ve Güvenlik	↓	0,59	12/13	34/37	98/113
Yasal Düzenleme	↓	0,44	9/13	31/37	84/113
Sivil Adalet	—	0,46	12/13	33/37	86/113
Suç Adaleti	—	0,4	8/13	24/37	75/113

Kaynak: World Justice Project, **Rule of Law 2016 Index: Turkey**, <http://data.worldjusticeproject.org/#/groups/TUR>, 30 Aralık 2016.

2016 yılı 15 Temmuz darbe girişimi sonrası Olağanüstü Hal (OHAL) ilanı, ülkenin küresel anlamda sıralamasını geriletmiştir. Bununla beraber söz konusu çalışmaya göre, 2015 yılı sonunda OHAL ilan edip 2016 yılına uzatan Fransa'nın sıralamasının, bu gelişmelerden sadece "Düzen ve Güvenlik" başlığı altında etkilendiği görülmektedir.⁴⁵¹

Çalışmanın ikinci bölümünde açıklandığı üzere bir diğer bozulma örneği bir ülkenin uluslararası ortamlarda otoritelere rüşvet vererek kazanç sağlamaya çalışmasıdır. Aşağıdaki tabloda, yapılmış bir çalışmaya göre, ülkeler bazında rüşvet ödeme endeksi sonuç ve sıralamaları yer almaktadır. Ülkeler 0 ile 10 arasında sıralanmışlardır. En yüksek sonuç 10'dur. Bu sonuç ülkelerin yurtdışında hiç rüşvet vermediklerini göstermektedir. 0 ise, ülkelerin daima yurtdışında rüşvet vermelerini temsil etmektedir.⁴⁵² Tabloya göre Türkiye 28 ülkeden 19. Sıradadır. Rüşvet ve yolsuzluk ile gerçekleştirilen mücadele ile olumlu sonuçlar elde edilse de konu ile ilgili devamlılık arz eden faaliyetlerde bulunulmalıdır. İş ahlakı, adalet ve halka hizmet gibi kavramlar devlet ve özel sektör çalışanlarına, girişimcilere temel eğitim

⁴⁵¹ World Justice Project, **Rule of Law 2016 Index: France**, (Çevrimiçi) <http://data.worldjusticeproject.org/#/groups/FRA>; World Justice Project, **Rule of Law 2016 Index: Turkey**, <http://data.worldjusticeproject.org/#/groups/TUR>, 30 Aralık 2016.

⁴⁵² Transparency International, "2011 Bribe Payers Index -- Results," (Çevrimiçi) <http://www.transparency.org/bpi2011/results>, 22 Aralık 2015, s. 5.

aldıkları dönemlerde verilmelidir. Aynı zamanda söz konusu çalışanların gelirleri tatmin edici ve asgari düzeyde tüm temel ihtiyaçlarını karşılayacak miktarlarda olmalıdır.

Tablo 25: Ülkeler Bazında Rüşvet Ödeme Endeksi Sonuç ve Sıralamaları

Sıralama	Ülke	Sonuç	Gözlem Sayısı
1	Hollanda	8.8	273
1	İsviçre	8.8	244
3	Belçika	8.7	221
4	Almanya	8.6	576
4	Japonya	8.6	319
6	Avustralya	8.5	168
6	Kanada	8.5	209
8	Singapur	8.3	256
8	Birleşik Krallık	8.3	414
10	Amerika Birleşik Devletleri	8.1	651
11	France	8.0	435
11	İspanya	8.0	326
13	Güney Kore	7.9	152
14	Brezilya	7.7	163
15	Hong Kong	7.6	208
15	İtalya	7.6	397
15	Malezya	7.6	148
15	Güney Afrika	7.6	191
19	Tayvan	7.5	193
19	Hindistan	7.5	168
19	Türkiye	7.5	139
22	Suudi Arabistan	7.4	138
23	Arjantin	7.3	115
23	Birleşik Arap Emirlikleri	7.3	156
25	Endonezya	7.1	153
26	Meksika	7.0	121
27	Çin	6.5	608
28	Rusya	6.1	172

Kaynak: Transparency International, “2011 Bribe Payers Index -- Results,” (Çevrimiçi) <http://www.transparency.org/bpi2011/results>, 24 Aralık 2015, s. 5.

Yine çalışmanın ikinci bölümünde değinildiği üzere bir devletin kamuya ne kadar açık ve şeffaf olduğunun ölçülmesi de ülkenin ve ülke adına karar alan politika yapıcıların güvenilirliği ile ilgili bilgi verebilmektedir. Açık güvenlik dört boyuta sahiptir:⁴⁵³

- Geniş boyutta ulaşılabilen yasalar ve devlet verileri,
- Bilgiye ulaşma hakkı,

⁴⁵³ World Justice Project, “Open Government Index 2015 Report,” (Çevrimiçi) http://worldjusticeproject.org/sites/default/files/ogi_2015.pdf, 22 Aralık 2015, ss. 9-10.

- Sivil katılım,
- Şikâyet mekanizmaları (nın kusursuz işleyişi).

Bu başlıklar göz önüne alındığında Türkiye 100 ülke arasında 82. sıradadır. Son on yıllarda devlet verileri ve yasaların ulaşılabilirliği artmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu tekrar yapılanmıştır. Fakat her verinin uzun vadeli gelişimine ulaşmak genel ağ ortamından hâlâ mümkün değildir. Akademik çalışmalar dâhilinde bile ücret karşılığında bazı verilere ulaşabilmektedir. 09 Ekim 2003 tarihinde 4982 numarası ile çıkarılan Bilgi Edinme Kanunu bu yolda önemli bir adım olmuştur.⁴⁵⁴ Bununla birlikte 2006 yılında hayata geçirilen ve bir halkla ilişkiler uygulaması olan Başbakanlık İletişim Merkezi (BİMER) 2006/3 Sayılı Başbakanlık Genelgesiyle yürürlüğe girmiştir.⁴⁵⁵ Türkiye’de sivil topluma katılım düzeyi, daha önce de belirtildiği üzere, olumlu bir etkiye sahip olmamasından dolayı düşüktür. Lakin vakıf ve dernek kültürü bu olumsuz etkiyi, özellikle yardım alanında silmektedir. Dernek ve vakıfların aynı zamanda sivil topluma katılım ve fikir beyanı hakkındaki işlevinin de vurgulanması, halkın üzerinde 1980’lerden günümüze miras kalmış olumsuz etkinin silinmesinde etkili olabilecektir.

Tablo 26: Ülkelerin WJP Açık/Şeffaf Devlet Endeksine (*WJP Open Government Index*) Göre Sonuç ve Sıralamaları (2015)

Ülkeler	Sonuçlar	Sıralama	Ülkeler	Sonuçlar	Sıralama
İsveç	0.81	1	Romanya	0.53	51
Yeni Zelanda	0.81	2	Sri Lanka	0.53	52
Norveç	0.81	3	Dominik Cumhuriyeti	0.52	53
Danimarka	0.78	4	Arnavutluk	0.52	54
Hollanda	0.76	5	Senegal	0.52	55
Finlandiya	0.76	6	Macaristan	0.51	56
Kanada	0.75	7	Jamaika	0.51	57
Birleşik Krallık	0.74	8	El Salvador	0.51	58
Avustralya	0.74	9	Tunus	0.51	59
Güney Kore	0.73	10	Fas	0.51	60
Birleşik Devletler	0.73	11	Sırbistan	0.51	61
Japonya	0.72	12	Tanzanya	0.51	62
Avusturya	0.72	13	Ekvator	0.51	63
Estonya	0.72	14	Kırgızistan	0.50	64
Almanya	0.72	15	Malavi	0.50	65
Belçika	0.70	16	Honduras	0.49	66
Fransa	0.69	17	Rusya	0.49	67

⁴⁵⁴ Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı, **Bilgi Edinme Kanunu**, 09 Ekim 2003, 4982 Sayılı Knaun, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4982.html>, 11 Ocak 2017.

⁴⁵⁵ Başbakanlık İletişim Merkezi (BİMER), **BİMER Hakkında**, (Çevrimiçi) <https://www.bimer.gov.tr/bimer-hakkında>, 11 Ocak 2017.

Şili	0.68	18	Tayland	0.49	68
Kosta Rika	0.68	19	Birleşik Arap Emirlikleri	0.48	69
Polonya	0.67	20	Guatemala	0.48	70
Uruguay	0.65	21	Liberya	0.48	71
Çek Cumhuriyeti	0.64	22	Zambia	0.48	72
Portekiz	0.64	23	Bangladeş	0.47	73
Hong Kong SAR, Çin	0.63	24	Madagaskar	0.47	74
Singapur	0.63	25	Mogolistan	0.46	75
İspanya	0.62	26	Ürdün	0.46	76
Güney Afrika	0.62	27	Nijerya	0.46	77
İtalya	0.61	28	Belarus	0.46	78
Gürcistan	0.61	29	Kenya	0.46	79
Slovenya	0.60	30	Bolivya	0.45	80
Bosna Hersek	0.59	31	Lübnan	0.45	81
Endonezya	0.58	32	Türkiye	0.45	82
Hırvatistan	0.58	33	Pakistan	0.45	83
Macedonya	0.57	34	Nikaragua	0.44	84
Botsvana	0.57	35	Kazakistan	0.44	85
Yunanistan	0.57	36	Vietnam	0.43	86
Hindistan	0.57	37	Çin	0.43	87
Brezilya	0.56	38	Malezya	0.43	88
Kolombiya	0.56	39	Afganistan	0.43	89
Nepal	0.56	40	Burkina Faso	0.43	90
Gana	0.56	41	Mısır	0.42	91
Meksika	0.56	42	Uganda	0.41	92
Ukrayna	0.56	43	Fil Dişi Sahilleri	0.40	93
Arjantin	0.56	44	Etiyopya	0.39	94
Panama	0.55	45	Kamerun	0.39	95
Moldova	0.55	46	Sierra Leone	0.39	96
Peru	0.55	47	Venezuela	0.38	97
Beliz	0.55	48	Kamboçya	0.36	98
Bulgaristan	0.54	49	İran	0.35	99
Filipinler	0.54	50	Myanmar	0.32	100

Kaynak: World Justice Project, “Open Government Index 2015 Report,” (Çevrimiçi) http://worldjusticeproject.org/sites/default/files/ogi_2015.pdf. ya da (Çevrimiçi) <http://worldjusticeproject.org/open-government-index>, 22 Aralık 2015, s. 5.

Yukarıdaki ülkelerin WJP Açık/Şeffaf devlet endeksini gösteren tablo, anlatılanları özetlemektedir.

SONUÇ

Her birey zihninde farklı korkuları, endişeleri ve umutları barındırır. İnsanların farklı korkular ve hedefler doğrultusunda nasıl hareket edeceklerinin tahmin edilmesi kolay değildir. Davranışları insanlardaki gibi birebir gözlemlenemeyen devletler de aynı koşullar altında tıpkı insanlardaki gibi birbirlerinden farklı hareket edebilmektedirler. Bundan dolayı güven ile güvenlik kavramlarının tanımlarına çeşitli ve farklı noktalardan bakmak, tasvir etmek mümkündür. Geleneksel perspektif, güvenliği, kargaşa ve anarşinin hâkim olduğu bir ortamda ulus devletlerin kendi çıkarlarını korumak için ortaya koydukları mücadele ile sınırlamıştır. Eleştirel perspektif ise, güvenliğe bakışın sadece tek bir aktör ve tek bir boyut ile sınırlandırılmayacağını, sadece devletlerin değil bireyin, cinsiyetlerin, bölgelerin ve uluslararası toplumun güvenliğinin ve güven durumunun sürdürülebilirliğinin önemli olduğunu savunmuştur. Böylelikle kendi güvenlik anlayışlarını geliştirmişler ve referans nesnesi tekilden çoğula doğru çeşitlendirmişlerdir. Bununla beraber görüş, güvenlik kavramı, dönemin ihtiyaçları dâhilinde ekonomik, toplumsal ve çevresel boyutlarıyla da incelemiştir.

Çalışmanın konusu olan ekonomik güvenlik kavramına ise, yazında daha çok mikro düzeyde yani; hane halkı, bireyler, yerel topluluklar ve firmalar gibi yerel paydaşları odak birimler olarak seçen düzeyde yaklaşım ve kavramın ana hedefi bu referans nesnelerinin iktisadi yaşam ve faaliyet alanlarını geliştirmek olarak belirlenmiştir. Ancak günümüzde hâlâ işlevi en önemli olan aktör ulus-devletlerdir. 11 Eylül terör saldırısının gerçekleşmesi, dikkatleri tekrar devletlerin ellerinde tuttukları politika araçlarına ve yaptırımlara çekmiştir. Bunun sonucunda yazında ekonomik güvenliğin makro düzeyde tanımlandığı bir kavrama ihtiyaç vardır. Ancak ekonomik güvenlik tanımı oluşturulurken, makroekonomik düzlemde ulus devletlere uygulanabilecek bir çerçeve çizilmesi, beraberinde çeşitli sınırlamalar ve kısıtlar getirmektedir. Bu durum göz önüne alındığında güvenliğin tesisi için tehditlerin asgari düzeye çekilmeleri ancak fırsatların da azami düzeye çıkarılmasını sağlayacak bir tanım geliştirilmesi gerekmiştir. Bunun sonucunda ekonomik güvenlik, riskler ve tehditler karşısında, birimlerin yapısal bütünlüğünün, refah yaratma yeteneklerinin, siyasi ve iktisadi çıkarlarının dış ekonomi politika hedefleriyle korunması şeklinde

tanımlanmıştır. Bu tanım, dış ekonomi politikalarının makroekonomik çerçeve içinde sunulmasıyla oluşturulmuştur.

Ekonomik güvenliğin tanımı temelde iki ana alan olan teknik ve uygulamaya dönük politikalardan ve destekleyici unsurlardan oluşmaktadır. Teknik alanda yer alan ekonomik güvenlik unsurları altı başlıktan oluşmaktadır. Öncelikle dış ve iç kaynakları kapsayan anahtar arz zincirlerinin güven altına alınması ile mal ve hizmet üreticisi bir ülkenin kendi mallarını ve hizmetlerini, dünya üzerindeki herhangi bir piyasaya girişinin kolaylık derecesini içermektedir. Bununla beraber, bir ekonominin refah, verimlilik ve diğer refah yaratan faktörlerini oluşturma kabiliyetini koruması ve geliştirmesi yolunda teknoloji üretmesini veya yabancı teknolojilere ulaşabilmesi de tanım dâhilindedir. Ayrıca, ülkenin uluslararası kredi kaynaklarına ulaşması ile uluslararası sistemde finansal geri ödemelerini sağlaması unsurlar arasında yer almaktadır. Son olarak, ekonominin yapısal özelliklerinden sosyo-ekonomik paradigması ile seçtiği iktisadi sistemin güvenliğinin korunması ile tüm bu ekonomik ilişkileri kurabilmesi için sınırlar arası toplum güvenliği ile müttefik güvenliğinin sağlanması ekonomik güvenliği tamamlamaktadır. Bunların dışında, bütün bu unsurlardan sonuç alabilmek için ekonomik diplomasi, uluslararası ekonomik ilişkilerin etkin ve verimli tesisinde en önemli araçtır. Çalışmada, yukarıda ayrıntılandırılan tanımı geliştirerek basit bir denklem şeklinde formüle edilmiştir. Bu noktada, ekonomik güvenliğin sadece teknik ile uygulamaya dayalı politikaların ve ekonomik diplomasinin değil, ekonomik verilerin güvenilirliği, politika yapıcıların itibarı ve güvenilirliği, kurumsal yapıların güvenilirliği ve şeffaflığı, hukukî işleyişin güvenilirliği gibi destekleyici unsurların da ekonomik güvenlik için hayati önem taşıdığı ifade edilmiştir. Böylelikle ekonomik güvenlik kavramına daha geniş bir anlam yüklenmiştir. Kavram tanımlandıktan ve sınırları belirlendikten sonra Türkiye'nin ekonomik güvenliği denildiğinde anlaşılması gerekenler açıklanmalıdır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin geçmişi nerdeyse bir asra yaklaşmıştır. Bu dönem içerisinde geçirdiği ve etkisine maruz kaldığı savaşlar, yerel ve uluslararası buhranlar, tasarruf ve dolayısıyla sermaye birikiminin yeterli düzeyde sağlanamamasının sonucu oluşan müteşebbis eksikliği, borçlanma sarmalı, enflasyon ile işsizlik sorunları ile uğraşırken uyguladığı politikalar, kamu müdahalesinin

ağırlığı değişmekle birlikte 1980’den günümüze pazar ekonomisinin geliştirilmesi ile etkinleştirilmesi yönünde olmuştur. İktisadi zihniyetin ve cumhuriyeti kuran elitlerin ihtiyaç ve günün şartlarına göre oluşturduğu karma ekonomik sistemin kurduğu model, dışsal şoklar, yapısal zorluklar ve içsel problemlerle mücadele etmek zorunda kalmıştır. Ekonomik güvenlik tanımının çerçevesinde Türkiye ekonomisi incelendiğinde, potansiyelinin hâlâ önemli bir temel oluşturmasına karşın, sahip olduğu özelliklerin seçilen hedef ve politika araçları ile birlikte uluslararası sistemin ve yapıların da müdahalesi ile hem güçlü hem de zayıf yanlarını oluşturdukları gözlemlenmektedir.

Ekonomik güvenlik yaklaşımı çerçevesinde incelendiğinde, öncelikle Türkiye’nin arz zinciri güvenliğini pekiştirmek için lojistik sektörün geliştirilmesi gerekmektedir. Lojistik sektörün etkin kullanımı ise uzun vadede coğrafi konumdan verimli bir biçimde istifade edilmesinden geçmektedir. Lojistik altyapısı kuvvetlendirilerek ekonomide yatırım ortamının iyileştirilmesine ve rekabetçi üretim koşullarının sağlanmasına yardımcı olunacaktır. Diğer taraftan küreselleşmenin olumlu etkileri yanında negatif yönleri de göz önünde bulundurularak kıyı-sahil-sınır güvenliğine özel önem verilmeli ve bu alanda hukuki herhangi bir boşluk bırakılmamalıdır. Düzensiz göçün yaratacağı ekonomik, toplumsal, demografik sonuçlar isabetli biçimde tespit edilmelidir.

Yeni pazarlara giriş ve mevcut pazarlardan daha fazla pay elde etme ekonomik güvenliğin diğer bir unsurudur. Türkiye’nin son yıllarda yeni pazarlara girmekte ve mevcut pazarlarda ülke payının artırılması istikametinde, yol gösterici bir haritayı çizmesi gerektiğini fark etmesi ve kurumsal altyapısını kurması olumlu ancak geç kalınmış bir adımdır. Türkiye ekonomisi için sadece mevcut pazar paylarının artırılması yeterli değildir. Aynı zamanda ülke ya da bölge pazarlarından büyüme potansiyeli olanlar seçilmeli ve bu pazarlardaki mevcut pay artırılmalı veya pazara giriş sağlanmalıdır. Pazara giriş güvenliğinin sürdürülebilir olması için ihracat yapanların sayısı kadar rekabet düzeyleri de artırılmalıdır. Bu bağlamda, markalaşma ve katma değeri yüksek ürünlere yönelme öncelikli uygulama alanları olmalıdır. Bilgi akışının sağlanması, mali araçlar ve destekler, ar-ge teşvikleri, kanuni altyapının ve bürokrasinin reform edilmesi yoluyla ihracat gücü artırılmalıdır. Diğer

taraftan, uluslararası ticaret işbirliklerinin sağlanması da piyasaya giriş güvenliği açısından önem taşımaktadır. Ayrıca piyasaya giriş güvenliği iki yönlü bir kavramdır. Kendi ekonomik çıkarlarından ödün verilmeden diğer devletlerin de güvenli bir şekilde Türkiye piyasasına girişi güven altına alınması, ticari işbirliklerin sürekliliğini sağlayacaktır.

Borç bulabilme-ödeyebilme ile kredileri yönlendirme kabiliyeti olan finans-kredi güvenliği, finansal işlemlerin gerçekleşmesini sağlayan dijital ortamın güvenliğinin sağlanması ile desteklenmektedir. Türkiye, dış borç bulmakta ve ödemekte büyük zorluklarla karşılaşmamaktadır. Ancak 2008 yılında etkileri görülmeye başlayan küresel kriz ile AB üyelik sürecinin durmasının olumsuz etkileri doğrudan yabancı yatırımların azalmasına neden olduğu için Türkiye borçlanarak gerekli yatırımları yapmak zorunda kalmıştır. Bu durum finans-kredi güvenliğini uzun vadede kırılgan hale getirebilir. Ayrıca siber alanda Türkiye karşılaşacağı tehditlere hazırlıklı olmalıdır. 15 Temmuz 2016 tarihli darbe girişimine ve OHAL'e varan TÜBİTAK tape skandalları, kurumsallaşmasının başında olan siber alanın güçlenmesini sekteye uğratmıştır. Bunun sonucunda Türkiye 2011'de atılan siber güvenlik adımlarının sonuçsuz kalmasıyla tehlike altındadır.

Türkiye ekonomisinin refah, verimlilik ve diğer refah yaratan faktörlerini oluşturma kabiliyetini koruması ve geliştirmesi amacıyla teknolojik gelişmeleri yakında takip etmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, güncel teknolojinin elde edilmesi yerel ar-ge çalışmaları veya yabancı yatırımlar aracılığıyla teknolojinin transferi şeklinde sağlanabilir. Ancak bu iki alanda da sorunlar bulunmaktadır. Yabancı yatırımlar konusunda Türkiye'nin, aynı kategorideki diğer ülkelerle karşılaştırıldığında bulunduğu coğrafi konumdan, sahip olduğu büyük iç pazardan, geniş iletişim ağından ve nispeten uygun emek maliyetinden istifade edemediği görülmektedir. Diğer taraftan, odak noktası, yenilik üretme kapasitesinin yükseltilmesi, yeniliklerin mevcut üretim yapısıyla bütünleştirilerek üretim yapısında dönüşümün sağlanması olması gerekirken güncel ülke kalkınma planlarında hâlâ sanayileşme sürecinden ağırlıklı olarak bahsedilmektedir. Hâlbuki imalat sanayinin kapasitesinin arttırılmasının ve ithal ikame politikalarının verimli kılınmasının yanı sıra yeniliklerin sağlanması gerekmektedir. Bilgi transferinin sağlanması ve yenilikçi

sektörlerin teşviki için Türkiye’de resmi bir ekonomik istihbarat birimi kurulmalıdır. Bu birim, özel sektör ve üniversitelerle işbirliği mekanizmasıyla beslenmelidir.

Türkiye’nin sosyo-ekonomik paradigmasının iyileştirilmesi ekonomik güvenliğe doğrudan katkı sağlayacaktır. Türkiye, sosyal harcamaların yapısında nitelikli ve değer yaratıcılığı yüksek bileşimler kullanılmalıdır. Yoksullukla mücadeleye devam edilmelidir. Eğitim ve sağlık hizmetlerinin sunum sınırları ve erişim alanları genişletilmelidir. Ülke vatandaşlarının yanı sıra mültecilerin de durumu göz önüne alınarak ileriki adımlar ülkenin demografik, toplumsal ve ekonomik yapısındaki değişimler hesaplanarak atılmalıdır. Gelir dağılımının iyileştirilmesine yönelik politikalar uygulanmalı ve fırsat eşitsizliklerinin sonraki kuşaklara aktarılması engellenmelidir. Türkiye, bulunduğu coğrafi konum itibariyle bölgesindeki istikrarsızlık ve kaos, savaş hali, yoksulluk ile refah arayışları Türkiye’nin sınırlar arası toplum ve müttefik güvenliğini de şekillendirmektedir. Türkiye bölgede dengelerin sağlanması ve istikrarın oluşması için çaba gösteren daha aktif bir dış politika izlemeye devam etmelidir. Ancak muzdarip olunan terör problemini orta ve uzun vadede çözecek askeri, ekonomik ve toplumsal adımlar da atılmalıdır. Ekonomik ve siyasi diplomasi araçları, etki boyutları çeşitlendirerek daha verimli sonuçlar alınması ve kalıcı, istikrarlı uluslararası barışın sürdürülebilmesi için kullanılmalıdır.

Uygulamaya dayalı politika alanında ekonomik güvenliği destekleyen doğrudan yabancı yatırımlar ile resmi kalkınma yardımları Türkiye için önem arz etmektedir. Ülkeye yapılan yatırımları arttırmak için stratejik sektörler için yeni yatırım teşvik sistemi hazırlanmıştır. Bu sistemin hayata verimli bir şekilde geçirilmesi gerekmektedir. Çünkü borçlanarak büyüme devam ettirilebilir bir politika değildir. Türkiye doğrudan yabancı yatırımları çekmek istemekle beraber az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere resmi kalkınma yardımında bulunmaktadır. Resmi kalkınma yardımları, iktisadi bir araç olarak kullanılmakta, ekonomik ilişkilerin güçlendirilmek istendiği ülke ile karşılıklı fayda sağlanmaktadır. Yeni Pazar arayışında olan Türkiye’nin tanınmasında bu yardımların olumlu etkileri vardır. Ayrıca ekonomik güvenlik farklı aktörlerden de etkilenmektedir. Bürokrasi ve sivil toplum kuruluşları bu aktörlerdendir. Türkiye’de ekonomik güvenliğin desteklenmesi

için kamu yönetimi teknolojik yeniliklerden istifade ederek karar alma ve uygulama süreçleri daha etkin hale getirmelidir. Kamu yönetimi, katı olmayan, hesap verebilir ve yeterli olmalıdır. Sivil toplum kuruluşları ise, ulusal ve uluslararası sosyal faaliyetlerin koordine edilmesini sağladıkları kadar bireyin, toplumun ve devletin hem siyasal hem de iktisadi hayatına etki etmektedirler. Yoksullukla mücadele, eğitim şartlarının iyileştirilmesi, yerel yönetim süreçlerinin verimli kılınması, toplumun dışında kalmış genç ve yaşlı bireylerin tekrar topluma kazandırılması, iş dünyası ile devlet mekanizmaları arasındaki organik bağın oluşumu gibi birçok alanda STK faaliyetleri görülmektedir. Ekonomik faaliyetin sağlıklı bir şekilde yürümesi ve kamu ile sivil kesimin koordinesi açısından STK'lar önem arz etmektedir. Bu bağlamda, ekonomik güvenliği destekleyici bir unsur olan sivil toplum alanının kanuni altyapısının iyi düzenlenmesi, sağlıklı denetim mekanizmaları ile birlikte etkin teşvik politikalarının hayata geçirilmesi önem arz etmektedir. Vasıflı bireylerin oluşturdukları güçlü toplumların tesisi adına etkin bir kamu yönetimi ve işler bir adalet sistemi gerekmektedir. Adalet sistemi; bireylerin haklarını korumakla beraber aynı zamanda ülke ekonomisindeki belirsizlikleri de azaltmaktadır. Böylelikle piyasalar kısa, orta ve uzun vadelerde öngörülebilir bir yapıya kavuşacaklardır. Bu durum güvenin ve güvenliğin sürdürülebilirliği açısından önemlidir. Devlet ve özel sektör verileri, bilgiye ulaşma hakkı dâhilinde açık ve şeffaf olmalıdır. Alınan kararlarda sivil katılıma önem verilmelidir. Bununla birlikte şikâyet mekanizmaları, vatandaşın devletine duyduğu güveni pekiştiren bir öge olarak, kusursuz işletilmelidir.

Türkiye'nin ekonomik güvenliğinin sağlanması ülkenin kendi dinamiklerinin yanı sıra diğer ülkeler ile olan ilişkilerinden de etkilenmektedir. Böyle karmaşık bir ilişkiler ağında yol alabilmek kolay değildir. Ekonomik güvenliğe bütüncül bakışın sağlanması adına kavramın tüm unsurlarının göz önünde bulundurulması zorunludur. Hem politika yapıcılar hem de konu ile ilgilenen akademisyenler için kavramın sınırlarının çizilmesi orta ve uzun vadede bir yol haritası oluşturmak için faydalı olacaktır. Bu çalışma ile ekonomik güvenliğin sınırlarının çizilmesi ve alt unsurların belirlenmesi amaçlanmıştır. Ancak bu alt unsurların hepsi ayrı ayrı uzmanlaşma gerektirecek kadar derindir. Böylelikle bu çalışmanın çizdiği çerçeveye gelecekte

çalışmalar, araştırmalar ve politikalar Türkiye'nin ekonomik güvenliğinin tesisini daha belirgin bir sınırlarda tanımlanmasına ve incelenmesine olanak sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Açıkmeşe, Sinem
Akgül: "Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri", **Uluslararası İlişkiler**, C: 8, S: 30, Yaz 2011, (Çevrimiçi) <http://www.uidergisi.com.tr/wp-content/uploads/2013/02/algı-mi-soylem-mi.pdf>, 09 Ekim 2016, ss. 43-73.
- Ackleson, Jason: "Border Security Technologies: Local and Regional Implications", **Review of Policy Research**, C:22, S: 2, Mart 2005, ss. 137-155.
- Adalet Bakanlığı
Strateji Geliştirme
Başkanlığı: "Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)" Adalet ve Temel Hak ve Özgürlükler Bölümleri, (Çevrimiçi) http://www.sgb.adalet.gov.tr/ekler/pdf/Onuncu_Kalkinma_Plani_Adalet_ve_Temel_Hak_ve_ozgurlukler_bolumleri.pdf, 30 Aralık 2016.
- Adıgüzel, M. Raşit: "Uzman Fikri: Gümrük Muhafaza mı Sınır Muhafaza mı?", **Gümrük Müşaviri Dergisi**, (Çevrimiçi) http://dergi.igmd.org/44/gmmd_devam.html, 18 Temmuz 2016.
- Aile ve Sosyal
Politikalar Bakanlığı: "Misyonumuz", (Çevrimiçi) <http://www.aile.gov.tr/hakkimizda/misyonumuz>, 09 Kasım 2016.
- Aitken, Rob: "Financializing Security: Political Prediction Markets And The Commodification Of Uncertainty", **Security Dialogue** (Special Issue on The Global Governance of Security and Finance), C: 42, S: 2, 2011, DOI:

10.1177/0967010611399617, 22 Aralık 2015, ss. 123 - 141.

Akhtar, Shayerah Ilias ve Vivian C. Jones: “Proposed Transatlantic Trade and Investment Partnership (T-TIP): In Brief”, US Congressional Research Service Reports, S: R43158, 11 Haziran 2014, (Çevrimiçi) <https://www.fas.org/sgp/crs/row/R43158.pdf>, 22 Aralık 2015.

Aksu, Muharrem ve Faruk Turhan: “Yeni Tehditler, Güvenliğin Genişleme Boyutları ve İnsani Güvenlik”, **Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi**, 2012, C: 4, S: 2, ss. 69-80.

Aktürk, İsmail ve Mesut Albeni: “Doğal Afetlerin Ekonomik Performans Üzerine Etkisi: 1999 Yılında Türkiye’de Meydana Gelen Depremler ve Etkileri”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C: 7, S: 1, 2002, ss. 1-18.

Alden, Edward: “What Europe Can Learn From America’s 9/11 Response”, *Fortune*, 17 Kasım 2015, (Çevrimiçi) <http://fortune.com/2015/11/17/paris-attacks-immigration-europe/>, 19 Aralık 2015.

Alkan, Haluk ve Muhammed Hüseyin Mercan: “Yeni Burjuvazi, Ekonomik Kalkınma Ve Afrika: TUSCON Afrika Ticaret Köprüleri”, **Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi**, C: 1, S:1, 2013, (Çevrimiçi)

<http://dspace.marmara.edu.tr/bitstream/handle/11424/864/1208-2255-1-SM.pdf?Sequence=1&isAllowed=y>, 15 Aralık 2016, ss. 25-42.

Amicelle, Anthony: “Towards A ‘New’ Political Anatomy Of Financial Surveillance”, **Security Dialogue** (Special Issue on The Global Governance of Security and Finance), C: 42, S. 2, 2011, DOI: 10.1177/0967010611401472, ss. 161-178.

- Annan, Kofi: “International: Two Concepts of Sovereignty”, **The Economist**, C: 352 (8137), 18 Eylül 1999, (Çevrimiçi) <http://search.proquest.com.mutex.gmu.edu/docview/224071973?accountid=14541>.
- Antimiani , Alessandro ve Luca Salvatici: “Regionalism versus Multilateralism: The Case of the European Union Trade Policy”, **Journal of World Trade**, C: 49, S: 2, 2015, (Çevrimiçi) <https://www.kluwerlawonline.com/document.php?id=TRAD2015011>, 22 Aralık 2015, ss. 253-275
- Arman, Murat Necip: “Avrupa Komşuluk Politikasında Sorunlu Alanlar: İnsan Güvenliği ve Komşuluk İlişkisi”, **Uluslararası İlişkiler**, C: 8, S: 31, Güz 2011, ss. 45-68.
- Aşçı, Bahar: “Savaşın ve Rekabetin Değişimi: Ekonomik İstihbarat”, **21. Yüzyıl**, S. 52, Nisan 2013, (Çevrimiçi) https://www.academia.edu/9671475/Sava%C5%9F_ve_Rekabetin_De%C4%9Fi%C5%9Fimi_Ekonomik_%C4%B0stihbarat, 23 Eylül 2016, ss. 38-43.
- Aydın, Mustafa ve Neslihan Kaplanoğlu: “Regionalization of Great Power Security – Near Abroad, Broader Middle East, and European Neighbourhood”, **Globalization and Environmental Challenges Reconceptualizing Security in the 21st Century**, (Ed.) Hans Günter Brauch vd., Berlin, New York, Springer, 2007, ss. 763-774.
- Aytaç, Gizem Bilgin ve Gül Pınar Ekrem Gülboy: “Critical Approaches for Identity Policies-Minority Rightsas A Conceptof Modern Security Studies”, Uluslararası Ortadoğu Kongresi, Türkiye, 1-2 Kasım 2011, ss. 495-501.
- Bagus, Philipp: “The Problem of Accuracy of Economic Data”, Mises Daily Articles, Mises Institute, 17 Ağustos 2006, (Çevrimiçi) <https://mises.org/library/problem-accuracy-economic-data>, 30 Aralık 2016.

Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü:	“Kuruluş”, http://kdk.gov.tr/faaliyetler/kurulus/7 , 16 Aralık 2016.	(Çevrimiçi)
Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü:	“Vizyon & Misyon”, http://kdk.gov.tr/faaliyetler/vizyon-misyon/8 , 16 Aralık 2016.	(Çevrimiçi)
Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü:	“Türkiye’nin IMF’e Olan Borcu Bitti”, http://kdk.gov.tr/sayilarla/turkiyenin-imfye-olan-borcu-bitti/18 , 04 Ağustos 2016.	(Çevrimiçi)
Başbakanlık Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı:	“Finansmana Erişim”, http://www.invest.gov.tr/tr-TR/investmentguide/investorsguide/Pages/FinancingBusiness.aspx , 19 Temmuz 2016.	(Çevrimiçi)
Başbakanlık Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı:	“Makroekonomik Göstergeler”, http://www.invest.gov.tr/tr-TR/investmentguide/investorsguide/Pages/MacroEconomicIndicators.aspx , 19 Temmuz 2016.	(Çevrimiçi)
Başbakanlık Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı:	“Türkiye’de İş Yapmanın Maliyeti”, http://www.invest.gov.tr/tr-TR/investmentguide/investorsguide/Pages/BusinessPremises.aspx , 19 Temmuz 2016.	(Çevrimiçi)
Başbakanlık Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı:	“Türkiye’de Doğrudan Yatırım”, http://www.invest.gov.tr/tr-TR/investmentguide/investorsguide/Pages/FDIinTurkey.aspx , 19 Temmuz 2016.	(Çevrimiçi)
Başbakanlık Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı:	“Teşvikler: Yatırım Teşvikleri”, http://www.invest.gov.tr/tr-TR/investmentguide/investorsguide/Pages/Incentives.aspx , 19 Temmuz 2016.	(Çevrimiçi)

- BDDK “Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi”, Ankara, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 02 Nisan 2009,
http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/raporlar/calisma_raporlari/6313krizden_istikrara.pdf?, 26 Kasım 2016.
- Benoit, Emile: “Growth and Defense in Developing Countries”, **Economic Development and Cultural Change**, C: 26, S: 2, Ocak 1978, (Çevrimiçi)
<http://www.jstor.org/stable/1153245>, 19 Aralık 2015, ss. 271-280.
- Berk, Haydar: “Türk Boğazları”, **Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi**, S: 2, Mayıs 2001, (Çevrimiçi)
<http://www.mfa.gov.tr/turk-bocazlari.tr.mfa>, 12 Ekim 2016, s.y.
- Bilgin, Pınar: “Individual and Societal Dimensions of Security”, **International Studies Review**, 2003, S: 5, ss. 203-222.
- Bilgin, Pınar: “Güvenlik Çalışmalarında Yeni Yaklaşımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları”, **Stratejik Araştırmalar, Stratejik Araştırma ve Etüt Merkezi**, C: 8, S: 14, Ocak 2010, s. 69-96.
- Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, “Piyasa Gözetimi ve Denetimi Sonuçları”, (Çevrimiçi)
<http://www.sanayi.gov.tr/Pages.aspx?pageID=574&lng=tr>, 13 Aralık 2015.
- BİMER: “BİMER Hakkında”, (Çevrimiçi)
<https://www.bimer.gov.tr/bimer-hakkinda>, 11 Ocak 2017.
- Birdişli, Fikret: “Eleştirel Güvenlik Çalışmaları Kapsamında Frankfurt Okulu ve Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Sorunlarına Eleştirel Bir Yaklaşım: Galler Ekolü”, **Güvenlik Stratejileri**, Yıl: 10, S: 20, ss. 230-256.
- Birsel, Hakan: “Başlangıçtan Günümüze NATO Sorunsalı “Madalyonun İki Yüzü””, **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal**

Bilimler Dergisi, Mayıs 2012, S: 25, ss. 109-124.

- BMI Research: “High Value-Added Industries to Drive Growth”, **Singapore Country Risk Report**, (Çevrimiçi) <http://www.bmiresearch.com/news-and-views/high-value-added-industries-to-drive-growth>, 22 Aralık 2015.
- Booth, Ken: “Introduction”, **Critical Security Studies and World Politics**, (Ed.) Ken Booth, Colorado, Lynne Rienner Publisher Inc., 2005.
- Booth, Ken: “Critical Explorations”, **Critical Security Studies and World Politics**, (Ed.) Ken Booth, Colorado, Lynne Rienner Publisher Inc, 2005.
- Brandt, Willy vd.: **North-South A Program for Survival**, Sekizinci Baskı, Cambridge; Massachusetts, the MIT Press, 1986.
- Brauch, Hans Günter: “Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü”, **Uluslararası İlişkiler**, C: 5, S: 18, Yaz 2008, (Çevrimiçi) <http://www.uidergisi.com.tr/wp-content/uploads/2011/06/Guvenligin-Yeniden-Kavramsallastirilmasi.pdf>, 07 Ekim 2016, ss. 1-47.
- Brown, Bryan: “The Cuban Missile Crisis”, **Junior Scholastic**, C: 115, S: 3, 01 Ekim 2012.
- Brunet-Jailly, Emmanuel ve Bruno Duperyon: “Introduction: Borders, Borderlands and Porosity”, **Borderlands: Comparing Border Security in North America and Europe**, (Ed.) Emmanuel Brunet-Jailly, Ottawa Ontario, University of Ontario Press, 2007, ss. 1-18.
- Burke, Anthony: “Security”, **An Introduction International Relations: Australian Perspectives**, (Ed.) Richard Devitak vd., Cambridge, Cambridge University Press, 2007, ss. 144-154.

- Buzan Barry vd.: **Security: A New Framework Analysis**, London, Lynne Rienner Publishers, 1998.
- Buzan, Barry: **People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era**, İkinci Basım, Londra, Harvester Wheatsheaf Yayıncılık, 1991.
- Cable, Vincent: “What is International Economic Security?”, **International Affairs**, C: 71, S: 2, 1995, (Çevrimiçi) <http://www.jstor.org/stable/2623436>, DOI: 10.2307/2623436, 19 Aralık 2015, ss. 305-324.
- Campbell, David F. J. vd.: “The Democracy Ranking 2015”, (Çevrimiçi) http://democracyranking.org/ranking/2015/data/Scores_of_the_Democracy_Ranking_2015_A4.pdf, 05 Ağustos 2016.
- Carr, Edward Hallett: **Yirmi Yıl Krizi**, (Çev.) Can Cemgil, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015.
- Cavelty, Myriam Dunn: **Cyber-Security and Threat Politics: US Efforts to Secure the Information Age**, London ve New York, Routledge, 2007.
- Çelebi, Kemal: “Türkiye’de Teknolojik Yapı ve Dış Ticaret Üzerindeki Etkileri”, **Yönetim ve Ekonomi**, C:9, S:1-2, 2002, ss. 157-172.
- Ceolin, Davide: “Reliability Analyses of Open Government Data”, Proceedings of the 9th International Workshop on Uncertainty Reasoning for the Semantic Web co-located with the 12th International Semantic Web Conference (ISWC 2013), Sydney, Avustralya, October 21, 2013, (Çevrimiçi) <http://ceur-ws.org/Vol-1073/pospaper2.pdf>, 22 Aralık 2015.
- Cerami, Alfio: “Socio-Economic Security, Transnational Solidarity and the Legitimation Crisis of the European Union”, (Çevrimiçi)

- <http://blogs.lse.ac.uk/eurocrisispress/2014/09/22/socio-economic-security-transnational-solidarity-and-the-legitimation-crisis-of-the-european-union/>, 22 Temmuz 2016.
- Chauffour, Jean-Pierre and Jean-Christophe Maur: “Beyond Market Access: The New Normal of Preferential Trade Agreements”, ***Policy Research Working Paper***, World Bank Group, (Çevrimiçi) <http://dx.doi.org/10.1596/1813-9450-5454>.
- Chishti, Muzaffar ve Claire Bergeron: “Post-9/11 Policies Dramatically Alter the U.S. Immigration Landscape”, ***Policy Beat***, 8 Eylül 2011, (Çevrimiçi) <http://www.migrationpolicy.org/article/post-911-policies-dramatically-alter-us-immigration-landscape>, 22 Aralık 2015.
- Chishti, Muzaffar: “Immigration and Security Post-Sept. 11”, 01 Ağustos 2002, (Çevrimiçi) <http://www.migrationpolicy.org/article/immigration-and-security-post-sept-11>, 14 Aralık 2015.
- Çiçekli, Bülent: “Uluslararası Terörizm ve Uluslararası Göç: 11 Eylül Sonrası Terör Tehdidi ve Göç Kontrol Politikalarının Terörizmle Mücadele Kullanımı”, ***Avrasya Dosyası***, Güvenlik Bilimleri Özel Sayısı, C: 9, S: 2, Yaz 2003.
- Clemens Jr., Walter C. : ***Dynamics of International Relations***, Maryland, Rowman & Littlefield Publishers Inc., 1998, s. 14.
- CNBC Economy: “Fitch cuts Turkey rating outlook to negative in wake of failed coup attempt”, (Çevrimiçi) <http://www.cnbc.com/2016/08/20/fitch-cuts-turkey-rating-outlook-to-negative-in-wake-of-failed-coup-attempt.html>, 26 Ekim 2016.
- Combes, Pierre-Philippe ve Miren Lafourcade: “Competition, Market Access And Economic Geography: Structural Estimation And Predictions For France”, ***Regional Science and Urban Economics***, C: 41, S: 6,

Kasım 2011, DOI: 10.1016/j.regsciurbeco.2011.03.012,
24 Aralık 2015, ss. 508-524.

Committee on “Social Security in America”, 1937,
Economic Security https://www.ssa.gov/history/reports/ces/cesbook.html,
(CES), (Çevrimiçi) 09 Kasım 2015.

Coppola, Gabrielle: “S&P Cuts Turkey Credit Rating, Citing Political
Uncertainty”, Bloomberg, (Çevrimiçi)
http://www.bloomberg.com/news/articles/2016-07-20/s-
p-cuts-turkey-credit-rating-citing-more-political-
uncertainty, 26 Ekim 2016.

Çörtük, Orcan: “Türkiye-IMF İlişkileri ve İlişkilerin Hesap Bazında
İşleyişi”, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet
Merkez Bankası, Muhasebe Genel Müdürlüğü, Ankara,
2006, (Çevrimiçi)
http://www3.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/tezler/orca
ncortuk.pdf, 09 Ağustos 2016.

Council of Supply “Definitions”, (Çevrimiçi) https://cscmp.org/about-
Chain Management us/supply-chain-management-definitions, 19 Aralık
Professionals 2015.

(CSCMP):
Cowen, Deborah: “A Geography of Logistics: Market Authority and the
Security of Supply Chains”, **Annals of the Association
of American Geographers**, C: 100, S: 3, 07 Haziran
2010 (Çevrimiçi)

http://dx.doi.org/10.1080/00045601003794908,
DOI:10.1080/00045601003794908, 19 Aralık 2015.

Creusen, Harold ve “Market Entry and Economic Diplomacy”, **Applied
Arjan Lejour: Economics Letters**, C: 20, S: 5, 2013,
DOI:10.1080/13504851.2012.714066, ss. 504-507.

- Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu: “Kamuya Yararlı Dernek Statüsünün İrdelenmesi ile Kamuya Yararlı Derneklerle İlgili Yürütülen İş ve İşlemlerin Değerlendirilmesi, Araştırma Raporu”, 17 Şubat 2010, (Çevrimiçi) <https://www.tccb.gov.tr/assets/dosya/ddk32.pdf>, 23 Aralık 2016.
- Dalby, Simon: “Contesting an Essential Concept: Reading the Dilemmas in Contemporary Security Discourse”, **Critical Security Studies: Concepts and Cases**, (Ed.) Keith Krause ve Michael C. Williams, Borderlines: University of Minnesota Press, 1997, ss. 3-32.
- Değer, Saadet: “Economic Development and Defense Expenditure”, **Economic Development and Cultural Change**, C: 35, S: 1, Ekim 1986, (Çevrimiçi) <http://www.jstor.org/stable/1154149>, ss. 179-196.
- Deniz, Taşkın: “Uluslar Arası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye”, **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Yıl: 18, S: 1, Nisan 2014, (Çevrimiçi) <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/tsadergisi/article/view/5000146799/5000133962>, 16 Şubat 2017.
- Denning, Dorothy: “Testimony On The Cyberterrorism”, Birleşik Devletlere Karşı Olan Tehditler Duruşması (Hearing on Terrorist Threats To The United States), [H.A.S.C. No. 106–52], İkinci Oturum, 23 Mayıs 2000, (Çevrimiçi) http://commdocs.house.gov/committees/security/has144240.000/has144240_of.htm, 07 Ekim 2016.
- Dent, Christopher M.: “Economic Security”, **Contemporary Security Studies**, (Ed.) Alan Collins, Contemporary Security Studies, New York, Oxford University Press, 2007, s. 204-222.
- Dent, Christopher M.: **The Foreign Economic Policies of Singapore, South Korea and Taiwan**, Massachusetts; ABD, Edward Edgar

Publishing Inc., 2002.

- DeSouza, Patrick J.: “Introduction and Overview”, **Economic Strategy and National Security: A Next Generation Approach**, (Ed.) Patrick J. DeSouza, Colorado: ABD, Westview Press, 2000.
- Department of Homeland Security (DHS): “Economic Security Overview”, (Çevrimiçi) <http://www.dhs.gov/topic/economic-security-overview>, 22 Aralık 2015.
- DHS: “Border Security: Trade”, (Çevrimiçi) <http://www.dhs.gov/topic/trade>, 22 Aralık 2015.
- DHS: “Economic Security”, (Çevrimiçi) <http://www.dhs.gov/economic-security>, 19 Aralık 2015.
- Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu: “DEİK Hakkında: DEİK Vizyon, Yaklaşım ve Hedefleri”, (Çevrimiçi) <https://www.deik.org.tr/287/DeikHakkinda.html>, 11 Aralık 2016.
- Dış İlişkiler Bakanlığı: “Türkiye’nin Kalkınma İşbirliği: Genel Özellikleri ve En Az Gelişmiş Ülkelere Yönelik Yaklaşımı: Türkiye’nin Uluslararası Kalkınma Faaliyetleri”, (Çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.tr/turkiyenin-kalkinma-isbirligi.tr.mfa>, 05 Ağustos 2016.
- Dış İlişkiler Bakanlığı: “Türk Ekonomisinin Genel Görünümü”, (Çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.tr/turk-ekonomisindeki-son-gelismeler.tr.mfa>, 18 Temmuz 2016.
- Dış İlişkiler Bakanlığı: “İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı (OECD)”, (Çevrimiçi) http://www.mfa.gov.tr/iktisadi-isbirligi_ve-gelisme-teskilati-_oecd_.tr.mfa, 16 Aralık 2016.
- Dış İlişkiler Bakanlığı: “Medeniyetler İttifakı Girişimi”, (Çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.tr/medeniyetler-ittifaki.tr.mfa>, 17 Ekim 2016.

- Dış İlişkiler Bakanlığı: “Türkiye’nin Uluslararası Güvenlik Perspektifi ve Politikaları”, (Çevrimiçi) http://www.mfa.gov.tr/i_turkiye_nin-uluslararasi-guvenlik-perspektifi.tr.mfa, 17 Ekim 2016.
- Dış İlişkiler Bakanlığı: “Türkiye’de Düzensiz Göç”, (Çevrimiçi) http://www.mfa.gov.tr/turkiye_de-duzensiz-goc.tr.mfa, 23 Temmuz 2016.
- Dış İlişkiler Bakanlığı: “Uyuşmazlıkların Çözümü Ve Arabuluculuk”, (Çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.tr/uyusmazliklarin-cozumu-ve-arabuluculuk.tr.mfa>, 17 Ekim 2016.
- Dışişleri Bakanlığı: “Türk Boğazları”, (Çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.tr/turk-bogazlari.tr.mfa>, 12 Ekim 2016.
- Dışişleri Bakanlığı: “Türkiye'nin Uyuşturucu İle Mücadelesi”, (Çevrimiçi) http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-uyusturucu-ile-mucadelesi.tr.mfa, 23 Temmuz 2016.
- Donnelly, Jack: **Realism & International Relations**, Port Chester, New York, USA: Cambridge University Press, 2000
- Douglas, Jack D.: **Social Meanings of Suicide**, Princeton: New Jersey, Princeton University Press, 1970.
- Dünya Bankası: “CPIA Şeffaflık, Kamuda Güvenilirlik ve Yozlaşma Verileri”, (Çevrimiçi) <http://data.worldbank.org/indicator/IQ.CPA.TRAN.XQ/countries/1W-TR?display=graph>, 24 Aralık 2015.
- Dutta, Soumitra vd.: (Ed.), **The Global Innovation Index2015: Effective Innovation Policies for Development**, (Çevrimiçi) <https://www.globalinnovationindex.org/userfiles/file/reportpdf/GII-2015-v5.pdf>, 22 Temmuz 2016.
- Efegil, Ertan: “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde, Devlet-içi Çatışmalarda Türkiye-NATO Arasındaki İşbirliği Arayışları”, **Ortadoğu Analiz**, Nisan 2014, C: 4, S: 40, ss. 42-48.

- Eğilmez, Mahfi: “Türkiye’nin Dış Borçları”, (Çevrimiçi) <http://www.mahfiegilmez.com/2016/04/turkiyenin-ds-borclar.html>, 18 Temmuz 2016.
- Ekonomi Bakanlığı İhracat Bilgi Platformu: “Pazar Geliştirme: Hedef ve Öncelikli Ülkeler”, (Çevrimiçi) <http://destektakip.ekonomi.gov.tr/pg/section-pg-hedef-int.cfm>, 23 Temmuz 2016.
- Encyclopædia Britannica, “Pax Romana”. Encyclopædia Britannica Online, Encyclopædia Britannica Inc., 2016, (Çevrimiçi) <http://www.britannica.com/event/Pax-Romana>, 04 Şubat 2016.
- Enders, Walter ve Todd Sandler: **The Political Economy of Terrorism**, Cambridge, Cambridge University Press, 2006, ss. 204-205.
- Erami, Narges ve Arang Keshavarzian: “When Ties Don’t Bind: Smuggling Effects, Bazaars And Regulatory Regimes in Postrevolutionary Iran”, **Economy and Society**, C: 44, S: 1, Şubat 2015, (Çevrimiçi) <http://dx.doi.org/10.1080/03085147.2014.909986>, 24 Aralık 2015, ss. 110-139.
- Erçakar, M. Emin ve Erdal Tanas Karagöl: “Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırımlar”, **SETA Analiz**, S: 33, Ocak 2011.
- Ersen, Tefvik Başak: “Görüş: Türkiye’de STK’lar ve Son 10 Yıl”, 04 Şubat 2016, (Çevrimiçi) <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/turkiyede-stklar-ve-son-10-yil>, 27 Aralık 2016.
- Ertüzün, Tefvik: “Milli İktisadi Güç ile Milli Güvenlik Gücü Münasebetleri”, Anonim Ed. **Harp Ekonomisi**, İstanbul, Harp Akademileri Basımevi, 1985.
- European Commission Economic and Financial Affairs: “Why Euro?”, (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu/economy_finance/euro/why/stability_growth/index_en.htm, 02 Mayıs 2016.

- Felbermayr, Gabriel J. ve Mario Larch: “The Transatlantic Trade And Investment Partnership (TTIP): Potentials, Problems and Perspectives”, **CESifo Forum**, C: 14, S: 2, Yaz 2013, (Çevrimiçi) <https://www.cesifo-group.de/ifoHome/publications/docbase/details.html?docId=19093256>, 22 Aralık 2015, s. 49-60.
- Finger, K. Michael: “ICC Open Markets Index”, Üçüncü Basım, Eylül 2015, International Chamber of Commerce (ICC), (Çevrimiçi) <http://www.iccwbo.org/global-influence/g20/reports-and-products/open-markets-index/>, 19 Aralık 2015.
- Freedom House: “Privatizing Censorship, Eroding Privacy: Freedom on the Net 2015”, Ekim 2015, (Çevrimiçi) https://freedomhouse.org/sites/default/files/Resized_FOTN2015_Global_Internet_Population_By_FOTNStatus.jpg, 24 Aralık 2015.
- Freedom House: “Discarding Democracy: Return to the Iron Fist Freedom in the World 2015”, (Çevrimiçi) https://freedomhouse.org/sites/default/files/01152015_FIW_2015_final.pdf, 22 Aralık 2015.
- Gökçe, Gülise vd.: “Türkiye’de Siyasetin Bürokrasi Üzerindeki Etkisi: Siyasallaşma”, **Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, S: 4, 2002, (Çevrimiçi) <http://sead.selcuk.edu.tr/sead/article/view/420/415>, 21 Aralık 2016, ss. 45-58.
- Green, Eric Marshall: **Economic Security and High Technology Competition in an Age of Transition**, Birinci Basım, Praeger, Londra, 1996.
- Güldiken, Nevzat: “Bilginin Elde Edilmesi ve Korunmasında Ekonomik İstihbarat Sistemlerinin Rolü”, **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, C: 7, S: 2, 2006, ss. 169-181.

- Gümrük ve Ticaret Bakanlığı: “Gümrük ve Ticaret Bakanlığının Lojistik Sektörüne Yönelik Uygulamaları”, Ankara, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Yayınları, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Yayın No: 8, Tasfiye Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayın No: 1, 2013, (Çevrimiçi) <http://docplayer.biz.tr/1220860-Gumruk-ve-ticaret-bakanliginin-lojistik-sektorune-yonelik-uygulamaları.html>, 23 Temmuz 2016.
- Gümrükler Genel Müdürlüğü: “Ortak Transit Rejimi ve NCTS”, (Çevrimiçi) <http://ggm.gtb.gov.tr/sikca-sorulan-sorular/ticari/ortak-transit-rejimi-ve-ncts>, 12 Ekim 2016.
- Hacker, Jacob S. vd.: *Economic Insecurity Across the American States: New State Estimates from the Economic Security Index*, Haziran 2012, (Çevrimiçi) http://economicsecurityindex.org/assets/state_reports/ESI_cross_state.pdf, sayfa yok, 19 Aralık 2015.
- Hansen, Lene ve Helen Nissenbaum: “Digital Disaster, Cyber Security, and the Copenhagen School”, *International Studies Quarterly*, C: 53, S: 4, Aralık 2009, ss. 1155–1175.
- Haspolat, Fatih Bahadır: “Ülke Kredi Notlarının Belirleyicileri: Türkiye'nin Kredi Notunun Ülke Karşılaştırmalı Analizi”, Uzmanlık Tezi, Yayın No: 2923, Ankara, Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Şubat 2015, (Çevrimiçi) <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Uzmanlk%20Tezleri/Attachments/388/%C3%9Cİke%20Kredi%20Notlar%C4%B1n%C4%B1n%20Belirleyicileri%20T%C3%BCrkiyenin%20Kredi%20Notunun%C3%9Cİke%20Kar%C5%9F%C4%B1la%C5%9Ft%C4%B1rmal%C4%B1%20Analizi.pdf>, 04.08.2016.
- Hazine Müsteşarlığı: “What is the function of the Investor Relations Office?”, (Çevrimiçi) <http://www.treasury.gov.tr/en->

US/Pages/FREQUENTLY-ASKED-QUESTIONS, 30
Aralık 2016.

Head, Keith ve John
Ries: “Do Trade Missions Increase Trade?”, **Canadian Journal of Economics**, C: 43, S: 3, Ağustos 2010, (Çevrimiçi) doi:10.1111/%28ISSN%291540-5982, ss. 754–775.

Hekim, Hakan ve
Oğuzhan Başbüyük: “Siber Suçlar ve Türkiye’nin Siber Güvenlik Politikaları”, **Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi**, C: 4, S: 2, 2013, ss. 135-158.

Hekim, Hakan ve
Oğuzhan Başbüyük: “Siber Suçlar ve Türkiye’nin Siber Güvenlik Politikaları”, **Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi (UGT)**, 2013, C: 4, S: 2, ss. 152-155.

Her Majesty's Treasury
(HM Treasury): “The Financial Challenge to Crime And Terrorism”, Şubat 2007, (Çevrimiçi) http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.hm-treasury.gov.uk/d/financialchallenge_crime_280207.pdf, 24 Aralık 2015.

Herzog, Lisa ve
Andrew Walton: “Qualified Market Access and Inter-diciplinarity (Research Note)”, **Ethics & Global Politics**, C: 7, No: 2, 28 Mayıs 2014, (Çevrimiçi) <http://dx.doi.org/10.3402/egp.v7.24507>, 24 Aralık 2015, ss. 83–94.

Hopf, Ted: “The Promise of Constructivism in International Relations Theory”, **International Security**, C: 23, S: 1, Yaz 1998, (Çevrimiçi) <http://www.jstor.org/stable/2539267>, ss. 171-200.

Hoyt, Paul D.: “The ‘Rogue State’ Image in American Foreign Policy”, **Global Society**, C: 14, S: 2, 2000 (Çevrimiçi Basımı: 14 Haziran 2010), (Çevrimiçi) DOI: 10.1080/13600820050008464, s. 300.

- Hürriyet Gazetesi: "Türk amerikan derneklerine FBI inceleme" (Çevrimiçi)
<http://www.hurriyet.com.tr/turk-amerikan-derneklerine-fbi-incelemesi-baslatildi-40235451>, 17 Ekim 2016.
- İçişleri Bakanlığı
Dernekler Dairesi
Başkanlığı: "Sivil Toplum Projesi Platformu", (Çevrimiçi)
https://www.dernekler.gov.tr/tr/Anasayfalinkler/Sivil_Toplum_Platformu.aspx, 05.08.2016.
- Ikenberry, G. John: "Market Solutions for State Problems: The International and Domestic Politics of American Oil Decontrol", **International Organization**, C: 42, S: 1, Kış 1988, (Çevrimiçi) <http://www.jstor.org/stable/2706773>, 19 Aralık 2015, ss. 151-177.
- IMF: "Debt and Reserve Related Indicators of External Vulnerability", (Çevrimiçi)
<https://www.imf.org/external/np/pdr/debtres/>, 04 Ağustos 2016.
- IMF: "How the IMF Promotes Global Economic Stability", FactSheet, 10.03.2016, (Çevrimiçi)
<https://www.imf.org/external/np/exr/facts/globstab.htm>, 02 Mayıs 2016.
- İncekara, Ahmet ve Mesut Savrul: "Küreselleşme, Büyüme ve Ekonomik Entegrasyonlar Türkiye Açısından Bir Değerlendirme", **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, C: 61, S: 2, 2011, (Çevrimiçi)
<http://dergipark.gov.tr/iuifm/issue/841/9333>, 24 Aralık 2015, ss. 3-22.
- İncekara, Ahmet ve Mesut Savrul: Ahmet İncekara ve Mesut Savrul, **Küreselleşme Ekonomik Entegrasyonlar ve Türkiye**, İstanbul, İktisadi Araştırma Vakfı, Yayın No: 24, Ekim 2015.
- İncekara, Ahmet: **Dünyada ve Türkiye’de Serbest Bölgeler Uygulaması-Mevzuatı: İlgili Yasalar, Yönetmelikler, Bakanlar Kurulu Kararları, Raporlar-Görüşler**, Çemberlitaş

İstanbul, Temel Yayınları, Yayın No: 18, 1986.

- İncekara, Ahmet: “Enerji-İnovasyon-Yaratıcı Girişimci”, (Çevrimiçi) www.iav.org.tr/yonetim/dosya/makale/Enerji-ve-%C4%B0novasyon.ppt, 29 Ağustos 2016.
- İncekara, Ahmet: **Bankacılık ve Finansal Kurumlar**, İstanbul, İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayınları, Yayın No:3, Nisan 2011.
- İncekara, Ahmet: **Globalleşme ve Bölgeselleşme Sürecinde Nafta ve Etkileri**, İTO Yayınları, İstanbul, 1995, (Çevrimiçi) <http://www.ito.org.tr/itoyayin/0008503.pdf>, 24 Aralık 2015.
- İncekara, Ahmet: **Türkiye Ekonomisi**, İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayın No: 11, İstanbul, İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayınları, Ocak 2014.
- İskit, Temel: “Dış Politika ve Dış Ekonomik İlişkilerin Yönetimi”, **TC Dış İlişkiler Bakanlığı Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi**, S: 3, (Çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.tr/dis-politika-ve-dis-ekonomik-iliskilerin-yonetimi.tr.mfa>, 18 Temmuz 2016.
- İstanbul Siber Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğü: **Görev Alanımız**, (Çevrimiçi) http://www.istanbul.pol.tr/sibersuclarlamucadele/Sayfalar/gorev_alanimiz.aspx, 08 Şubat 2017.
- İyiler, Raife Y.: “Yenilikçi Girişimler Bilginin Ticarileştirilmesi ve Teknoloji Bölgeleri”, İ.A.V Bilgi Merkezi: Elektronik Yayınlar, (Çevrimiçi) <http://www.iav.org.tr/yonetim/dosya/makale/yenilikci-girisimler.pdf>, 29 Ağustos 2016.
- Jackson, Robert ve Georg Sørensen: **Introduction to International Relations Theories and Approaches**, Beşinci Basım, Oxford, Oxford University Press, 2013.

- Jahn, Beate: “Classical Theory and International Relations in Context”, **Classical Theory in International Relations**, (Ed.) Beate Jahn, Cambridge, Cambridge University Press, 2006, ss. 1-26.
- Jervis, Robert: “Realism, Neoliberalism, and Cooperation Understanding the Debate”, **Progress in International Relations Theory Appraising the Field**, (Ed.) Colin Elman ve Miriam Fendius Elman, Belfer Center for Science and International Affairs Studies in International Security, Cambridge, Massachusetts, MIT Press, 2003, ss. 276-310.
- Jiang, Yang: “Great Power Style’ in China’s Economic Diplomacy: Filling the Shoes of a Benign Hegemon?”, **The Hague Journal of Diplomacy**, C: 6, S: 1-2, 2011, DOI: <http://dx.doi.org/10.1163/187119111X564104>, 22 Aralık 2015, ss. 63-81.
- Kahler, Miles: “Rationality in International Relations”, **International Organization**, C: 52, S: 4, Sonbahar 1998, (Çevrimiçi) <http://www.jstor.org/stable/2601362>, ss. 919-941
- Kalinova, Blanka vd.: “OECD’s FDI Restrictiveness Index: 2010 Update”, OECD Working Papers on International Investment, 2010/03, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/5km91p02zj7g-en>, 18.07.2016.
- Kalkınma Bakanlığı: “İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Gelişmişlik Sıralaması Araştırması” (SEGE-2011), Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Müdürlüğü, Ankara, 2013, (Çevrimiçi) <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Yaynlar/Attachments/548/SEGE-2011.pdf>, 11 Kasım 2016.
- Kalkınma Bakanlığı: “Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018”, Ankara, 2013, (Çevrimiçi) <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/A>

- ttachments/12/Onuncu%20Kalk%C4%B1nma%20Plan%C4%B1.pdf.
- Kalkınma Bakanlığı: “Planların Niteliği Ve Kalkınma Bakanlığının İşlevleri”, (Çevrimiçi)
<http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/PlanlarınNiteligiveDP Tnisislevleri.aspx>, 05 Ağustos 2016.
- Kalkınma Bakanlığı: “Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) Özel İhtisas Komisyonu Raporları: Yurtiçi Tasarruflar Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, (Çevrimiçi)
<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/zel%20htisas%20Komisyonu%20Raporlar/Attachments/256/Yurti%C3%A7i%20Tasarruflar%20%C3%96zel%20%C4%B0htisas%20Komisyonu%20Raporu.pdf>, 17 Haziran 2017.
- Kanalıcı, Ömür: “Türkiye ve Lojistik”, AR & GE Bülten, İzmir, İzmir Ticaret Odası Araştırma ve Meslekleri Geliştirme Müdürlüğü, (Çevrimiçi)
http://www.izto.org.tr/portals/0/iztogenel/dokumanlar/turkiye_ve_lojistik_o_kanalci_26.04.2012%2022-42-53.pdf, 12 Ekim 2016.
- Kar, Muhsin ve Fatma Tatlısöz: “Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Hareketlerini Belirleyen Faktörlerin Ekonometrik Analizi”, **KMU İİBF Dergisi** Yıl:10 Sayı:14, Aralık/2008, ss.1-12.
- Karaaslan, Ahmet ve İbrahim Bakırtaş: “Bürokrasinin Ekonomik Analizi (Kavramlar, Modeller, Sorunlar ve Çözüm Önerileri)”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S:3, 1999, ss. 51-72.
- Karagöz, Kadir: “Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırım Girişlerini Belirleyen Faktörler: 1970-2005”, **Journal of Yasar University**, C: 2, S: 8, ss. 929-948.
- Katipoğlu, Bedri: “Din Psikolojisi Açısından İntiharın Psikanalizi”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C: 8, S: 39,

Ağustos 2015, ss. 1064-1070.

- Katzenstein, Peter J.: "International Relations and Domestic Structures: Foreign Economic Policies of Advanced Industrial States", **International Organization**, C. 30, S. 1, 1976, (Çevrimiçi) <http://www.jstor.org/stable/2706246>, 19 Aralık 2015, ss. 1-45.
- Keohane, Robert: "Theory of World Models" (Ed.) Robert Keohane, **Neorealism and Its Critics**, New York, Columbia University Press, 1986, ss. 158-203.
- Kessler, Oliver: "Beyond Sectors, Before The"World: Finance, Security and Risk", **Security Dialogue** (Special Issue on The Global Governance of Security and Finance), C: 42, S: 2, 2011, DOI: 10.1177/0967010611400775, 24 Aralık 2015, ss. 197-215.
- Kolodziej, Edward A.: **Security and International Relations**, Cambridge, Cambridge University Press, 2005.
- Kolodziej, Edward A.: **Security and International Relations**, Cambridge, Cambridge University Press, 2005.
- Koyuncu, Çiğdem Ayfın : "Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımları Açısından Güvenlik Konusunun Analizi", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C: 67, S: 1, 2012, (Çevrimiçi) <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/1646/17594.pdf>, 23 Eylül 2016, ss. 111-139.
- Kulkarni, Manu N.: "Global Political and Economic Security: Wishes and Horses", **Economic and Political Weekly**, Vol. 30, No. 52, Aralık 1995, (Çevrimiçi) <http://www.jstor.org/stable/4403610>, ss. 3343-3345.
- Kumcu, Ercan: "Yeni fiyat endeksleri ve ekonomik verilerin güvenilirliği", **Hürriyet Gazetesi**, 06 Şubat 2005, (Çevrimiçi) <http://www.hurriyet.com.tr/yeni-fiyat-endeksleri-ve-ekonomik-verilerin-guvenilirligi-294581>,

21 Kasım 2015.

- Kutlay, Mustafa: “Yeni Türk Dış Politikası' nın Ekonomi Politiği: Eleştirel Bir Yaklaşım”, **Uluslararası İlişkiler**, C: 9, 2012, ss. 101-127.
- Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO): **Kuzey Atlantik Anlaşması**, Vaşington DC, 04 Nisan 1949, (Çevrimiçi) http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=tr, 02 Şubat 2017.
- La Londe, Bernard J. ve James M. Masters: “Emerging Logistics Strategies”, **International Journal of Physical Distribution & Logistics Management**, C: 24, S: 7, 1994, (Çevrimiçi) <http://dx.doi.org/10.1108/09600039410070975>, 19 Aralık 2015, ss. 35 - 47.
- Lake, Jennifer E. vd.: “Border and Transportation Security: The Complexity of the Challenge”, CRS Report for Congress, 29 Mart 2005, (Çevrimiçi) <https://www.fas.org/sgp/crs/homsec/RL32839.pdf>, Order Code: RL32839, 19 Aralık 2015.
- Lebovic, James H. ve Ashfaq Ishaq: “Military Burden, Security Needs, and Economic Growth in the Middle East”, **Journal of Conflict Resolution**, Cilt: 31, Sayı: 1, Mart 1987, ss. 109-138.
- Lebow, Richard Ned: “Classical Realism”, **International Relations Theories Discipline and Diversity**, (Ed.) Tim Dunne vd., 3. Basım, Oxford, Oxford University Press, 2013, ss. 59-76.
- Leigh, Ian: “The Accountability of Security and Intelligence Agencies”, **Handbook of Intelligence Agencies**, (Ed.) Loch K. Johnson, London ve New York, Routledge, 2007, ss. 67-81.
- Linklater, Andrew ve Hidemi Suganami: “Introduction”, **The English School of International Relations: A Contemporary Reassessment**, (Ed.)

- Andrew Linklater ve Hidemi Suganami, Cambridge, Cambridge University Press, 2006, ss. 1-11.
- Luciani, Giacomo: "The Economic Content of Security", **Journal of Public Policy**, C: 8, S: 2, Nisan-Haziran, 1988, (Çevrimiçi) <http://www.jstor.org/stable/4007203>, 19 Aralık 2015, ss. 151-173.
- Lummus, Rhonda R. ve Robert J. Vokurka: "Defining Supply Chain Management: A Historical Perspective and Practical Guidelines", **Industrial Management & Data Systems**, C: 99, S: 1, 1999, (Çevrimiçi) <http://dx.doi.org/10.1108/02635579910243851>, 19 Aralık 2015, ss. 11 - 17.
- Luong, Minh A.: "The Challenges Of Economic Intelligence", **Handbook of Intelligence Agencies**, (Ed.) Loch K. Johnson, London ve New York, Routledge, 2007, ss. 163-172.
- Makinen, Gail: "The Economic Effects of 9/11: A Retrospective Assessment", Report for Congress, 27 Eylül 2002, Order Code RL31617, (Çevrimiçi) <https://fas.org/irp/crs/RL31617.pdf>, 29 Ağustos 2016.
- Mandel, Robert: **The Changing Face of National Security: A Conceptual Analysis, Connecticut**, ABD, Greenwood Press, 1994.
- Mathews, Jessica Tuchman: "Redefining Security", *Foreign Affairs*, Vol. 68, No. 2 (Spring, 1989, (Çevrimiçi) <http://www.jstor.org/stable/20043906>, ss. 162-177.
- McAndrews, James J. ve Simon M. Potter: "Liquidity Effects of the Events of September 11, 2001", **Economic Policy Review** (Federal Reserve Bank of New York), 01 Kasım 2002, C: 8, S: 2, (Çevrimiçi) <https://www.newyorkfed.org/medialibrary/media/research/epr/02v08n2/0211mcanpdf.pdf>, 24 Aralık 2015, ss. 59-79.

- MCSI: "MSCI Global Market Accessibility Review June 2015", Haziran 2015, (Çevrimiçi) https://www.msci.com/documents/1296102/1626811/MSCI_Global_Market_Accessibility_Review_June2015.pdf/bc3f34a2-b4e0-460f-8cb2-1c88d458a72b, 19 Aralık 2015.
- Mearsheimer, John J.: "The False Promise of International Institutions", *International Security*, C: 19, S: 3, Kış 1994/1995, ss. 5-54.
- Mertens, Charlotte ve Maree Pardy: "'Security' and Its Effects in Eastern Democratic Republic Of Congo", *Third World Quarterly*, 05 Temmuz 2016, (Çevrimiçi) <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01436597.2016.1191341>, ss. 1-24.
- Michalopoulos, Constantine ve Francis Ng.: "Developing Country Trade Policies And Market Access Issues: 1990-2012", Policy Research Working Paper, S: 6463, Mayıs 2013, (Çevrimiçi) <http://dx.doi.org/10.1596/1813-9450-6463>, 27 Ağustos 2016.
- Milner, Helen: "International Theories of Co-operation Among Nations: Strengths and Weaknesses", *World Politics*, C: 44, S: 3, Nisan 1992, (Çevrimiçi) <http://www.jstor.org/stable/2010546> ya da DOI: 10.2307/2010546, 24 Aralık 2015, ss. 466-496.
- Miş, Nebi: "Güvenikleştirme Teorisi ve Siyasal Olanın Güvenikleştirilmesi", *Akademik İncelemeler Dergisi*, C: 6, S: 2, 2011, ss. 345-381.
- Mishkin, Frederic S.: **The Economics of Money, Banking, and Financial Markets**, Beşinci Basım, Addison&Wesley yayıncılık, 1997.

- Monoson: S. Sara ve Michael Loriaux: “Peireles, Realism and the Normative Conditions of Deliberate Action”, **Classical Theory in International Relations**, (Ed.) Beate Jahn, Cambridge, Cambridge University Press, 2006, ss. 27-51.
- Moody’s Investor Service: “Rating Action: Moody's Downgrades Turkey's Issuer And Bond Ratings To Ba1 With A Stable Outlook”, Global Credit Research, 23 Sep 2016, (Çevrimiçi) https://www.moodys.com/research/Moodys-Downgrades-Turkeys-Issuer-And-Bond-Ratings-To-Ba1-With--PR_354341, 26 Ekim 2016.
- Morgenthau, Hans Joachim: **Politics Among Nations: The Struggle for Peace**, New York, Knopf, 1954.
- Motaal, D.: “The Shift from "Low Politics" to "High Politics": Climate Change”. **Environmental Policy and Law**, 2010, C: 40, S: 2/3, ss. 98 - 109.
- Muro, Mark vd.: “America’s Advances Industries: What They Are, Where They Are And Why They Are Matter”, Şubat 2015, (Çevrimiçi) <http://www.brookings.edu/research/reports2/2015/02/03-advanced-industries#/M10420>, 24 Aralık 2015, s. 3.
- Mutlu, M. Kayahan: “Yasa Dışı Göçün Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Nedenleri”, Avrasya Dosyası: Üç Aylık Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi, Güvenlik Bilimleri Özel Sayısı, Ankara, ASAM Yayınları, Yaz 2003, C: 9, S: 2, ss. 195-197.
- Nabi, Ijaz ve Jayasankar Shivakumar: **Back from the Brink: Thailand’s Response to the 1997 Economic Crisis**, Washington DC, World Bank, Haziran 2001, (Çevrimiçi) <http://dx.doi.org/10.1596/0-8213-4949-X>.

- National Security Council (NSC): A National Security Strategy for A New Century, Mayıs 1997, (Çevrimiçi) <http://clinton2.nara.gov/WH/EOP/NSC/Strategy/>, 22 Aralık 2015.
- Nelson, Brett: "16 Ways 9/11 Changed The Way We Do Business", **Forbes**, 08 Eylül 2011, (Çevrimiçi) <http://www.forbes.com/sites/brettnelson/2011/09/08/16-ways-911-changed-the-way-we-do-business/2/>, 24 Aralık 2015.
- Nesadurai, Helen E. S.: "Conceptualising Economic Security in an Era of Globalisation: What Does the East Asian Experience Reveal?", CSGR Working Paper, S: 157/05, Şubat 2005, (Çevrimiçi) <http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/csgr/research/workingpapers/2005/wp15705.pdf>, 22 Aralık 2015.
- Nicholson, Linda: "Feminism and Marx: Integrating Kinship with the Economic", **Feminism as Critique**, (Ed.) Seyla Benhabib ve Drucilla Cornell, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1987.
- Nitsch, Volker: "State Visits and International Trade," **World Economy**, C: 30, S: 12, 01 Aralık, 2007, ss. 1797–1816, (Çevrimiçi) doi:10.1111/j.1467-9701.2007.01062.x.
- OECD: "Measuring FDI Restrictiveness", (Çevrimiçi) <http://www.oecd.org/investment/fdiindex.htm>, 19 Aralık 2015.
- OECD: "Measuring FDI Restrictiveness", (Çevrimiçi) <http://www.oecd.org/investment/fdiindex.htm>, 18.07.2016.
- OECD: Kalkınma Yardımları Komitesine Katılım, (Çevrimiçi) <https://www.oecd.org/dac/dac-global-relations/TURKISH%20-%202002-02-15%20->

%20Joining%20the%20DAC%20(2).pdf, 11 Aralık 2016.

- OECD: "Policy Framework for Investment 2015 Edition", Paris, OECD Publishing, (Çevrimiçi) <http://dx.doi.org/10.1787/9789264208667-en>, 19 Aralık 2015.
- Office of Homeland Security: National Strategy for Homeland Security, Washington DC, Government Printing Office, Temmuz 2002, (Çevrimiçi) <http://www.dhs.gov/sites/default/files/publications/nat-strat-hls-2002.pdf>, 19 Aralık 2015.
- Öğütçü, Mehmet ve Raymond Saner: "Fine-tuning Turkey's economic diplomacy in support of its EU accession process", 2-4 Ağustos 2007 tarihli ICCEES Regional European Congress Berlin' e başvurmak için hazırlanmıştır, (Çevrimiçi) <http://www.diplomacydialogue.org/images/files/20100625-Turkey%20economic%20diplomacy.pdf>, 17 Aralık 2016.
- Oğuzlu, Tarık: "NATO'nun Dönüşümü ve Geleceği", **Ortadoğu Analiz**, Nisan 2012, C: 4, S: 40, ss. 8-18.
- Oğuzlu, Tarık: "NATO ve Türkiye: Dönüşen İttifakın Sorgulayan Üyesi", **Uluslararası İlişkiler**, C: 9, S. 34, Yaz 2012, ss. 99-124.
- Okano-Heijmans, Maaike: "Japan's New Economic Diplomacy: Changing Tactics or Strategy?", **Asia-Pacific Review**, C: 19, S:1, 2012, DOI:10.1080/13439006.2012.678628, ss. 62-87.
- Ordenez, Karina: "Securing the United States-Meksika Border: An On-Going Dilemma", Homeland Security Affairs, Proceedings of the 2008 Center for Homeland Defense and Security Annual Conference, **The Journal of the NPS Center for Homeland Defense and Security**,

- Nisan 2008, (Çevrimiçi)
<https://www.hsaj.org/articles/132>, 19 Aralık 2015, ss. 1-10.
- Oxford Dictionaries: "Definition; Supply Chain"
<http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/supply-chain>, 19 Aralık 2015.
- Oxford Dictionaries: "Protagonist" (Çevrimiçi)
http://www.oxforddictionaries.com/us/definition/american_english/protagonist, 19 Aralık 2015.
- Oxford Dictionaries: "Failed State", (Çevrimiçi)
www.oxforddictionaries.com/definition/english/rogue-state?q=rogue+state, 16 Haziran 2016.
- Oxford Dictionaries: "Rogue State", (Çevrimiçi)
<http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/rogue-state?q=rogue+state>, 16 Haziran 2016.
- Özgür, Nagihan: "Türk Savunma Sanayi'nde Ar-Ge Yatırım Süreçleri Üzerine Bir Çalışma", Türk Silahlı Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı, (Çevrimiçi)
<http://www.tskgv.org.tr/turk-savunma-sanayinde-ar-ge-yatirim-surecleri-uzerine-bir-calisma/>, 08 Ağustos 2016.
- Özlük, Erdem ve Duygu Özlük: "NATO'yu Anlamak: Dönüşümü, Yeni Kimlikleri ve Uyum Süreçleri", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S: 31, 2014, ss. 209-225.
- Özlük, Erdem: "Feminist Yaklaşım", Haydar Çakmak (ed.), **Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavram ve Teoriler**, Ankara, Platin Yayınları, 2007, ss. 198-204.
- Özşahin, Emre ve Çağlar Kıvanç Kaymaz: "Sınır Güvenliği Açısından Stratejik Bir Risk Duyarlılık Analizi: Hatay Suriye Sınırı (Türkiye)", **Turkish Studies: International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, C: 10, S: 6, Bahar 2015, (Çevrimiçi) DOI Number:

<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8244>, 19
Temmuz 2016, s. 745-762.

- Özsoy, Emin vd.: “Türk Boğazlar Sistemi'nin Oşinografisi”, (Çevrimiçi), ims.metu.edu.tr/cv/ozweb/marme2000.doc, 12 Ekim 2016.
- Papadimitriou, Pyrras ve Victoria Pistikou: “Economic Diplomacy and Security in Sovereign States”, **Procedia Economics and Finance**, S: 9, 2014, ss. 42-65.
- Pekkanen, Saadia M. vd.: "Trading Gains for Control: International Trade Forums and Japonyaese Economic Diplomacy", **International Studies Quarterly**, C: 51, S: 4, Aralık 2007, (Çevrimiçi) <http://www.jstor.org/stable/4621750>, 22 Aralık 2015, ss. 945-970.
- Peoples, Columba ve Nick Vaughan-Williams: **Critical Security Studies: An Introduction**, Routledge, 2010.
- Pıçak, Murat vd.: “Küresel Ekonomik Sistemde Finansal Krizleri Önleme ve Yönetme Sorunsalı”, **Mevzuat Dergisi**, Yıl: 12, S: 137, Mayıs 2009, (Çevrimiçi) <http://www.mevzuatdergisi.com/2009/05a/03.htm>, 04 Ağustos 2016.
- Pirages, Dennis: “Microsecurity: Disease Organisms and Human Well-Being”, **The Washington Quarterly**, C:18, S:4, ss. 5-12.
- Price-Smith, Andrew T.: **Contagion and Chaos Disease, Ecology, and National Security in the Era of Globalization**, Cambridge, Massachusetts, MIT Press, 2009.
- Prins, Gwyn: “The Four-Stroke Cycle in Security Studies”, **International Affairs (Royal Institute of International**

- Affairs 1944-**), C: 74, S: 4, Ekim 1998, (Çevrimiçi)
<http://www.jstor.org/stable/2625370>, 22 Eylül 2016, ss.
781-808.
- Rekabet Kurumu: Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi 2015-2016 Raporu,
(Çevrimiçi) <http://www.rekabet.gov.tr/tr-TR/Rekabet-Yazisi/Kuresel-Rekabet-Edebilirlik-Endeksi-2015-2016-Raporu>, 22 Temmuz 2016.
- Resmi Gazete: “Amaç ve Kapsam: Madde 1”, Türkiye Demiryolu
Ulaştırmasının Serbestleştirilmesi Hakkında Kanun, S:
28634, 1 Mayıs 2013, (Çevrimiçi)
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/05/20130501-1.htm>, 12 Ekim 2016.
- Resmi Gazete: “Kara Sınırlarının Korunması ve Güvenliği Hakkında
Yönetmelik”, S: 20821, 21.03.1991 (Çevrimiçi)
<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Asp?MevzuatKod=7.5.9007&sourceXmlSearch=&MevzuatIliski=0>, 19
Temmuz 2016.
- Resmi Gazete: Türkiye İstatistik Kurumu Kanunu, "İlkeler", (Çevrimiçi)
<http://tuik.gov.tr/jsp/duyuru/upload/TuikKanun.pdf>, s.
9621.
- Resmi Gazete: **Elektronik Haberleşme Güvenliği Yönetmeliği**, 20
Temmuz 2008 Pazar, Sayı: 26942, (Çevrimiçi)
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/07/20080720-1.htm>, 16 Şubat 2017.
- Resmi Gazete: **Elektronik İmza Kanunu**, Tarih :23/1/2004, Sayı
:25355, (Çevrimiçi)
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/01/20040123.htm#1>, 06 Şubat 2017.
- Resmi Gazete: **Kayıt Dışı İstihdamla Mücadele (KADİM) Projesi**,
(Çevrimiçi)
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/10/20061004>

-13-1.pdf, 16 Şubat 2017, s. 3.

Resmî Gazete: “Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu: Kanun No. 4875”, S: 25141, 17.6.2003, (Çevrimiçi) <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/06/20030617.htm> veya https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc087/kanuntbmmc087/kanuntbmmc08704875.pdf, 18 Temmuz 2016.

Resmî Gazete: “Kanun Hükmünde Kararname: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığının Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname”, Karar Sayısı: KHK/656, Madde: 3, 2 Kasım 2011 ÇARŞAMBA, Sayı: 28103, (Çevrimiçi) <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/11/20111102-1.htm>, 20 Aralık 2016.

Resmî Gazete: "Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığının Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun" Kanun No: 4668, Kabul Tarihi: 2.5.2001, Madde: 1, (Çevrimiçi) <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2001/05/20010512.htm#1>, 20 Aralık 2016.

Roberts, David: “Empowering The Human Security Debate: Making It Coherent and Meaningful”, **International Journal on World Peace**, Vol. 22, No. 4, December 2005, ss. 3-16, (Çevrimiçi) <http://www.jstor.org/stable/20753509?origin=JSTOR-pdf>.

Robles Jr., Alfredo C.: "EU FTA Negotiations with Sadc And Mercosur: Integration into The World Economy or Market Access for EU Firms?", **Third World Quarterly**, C: 29, S: 1, 2008, DOI: 10.1080/01436590701726608, 14 Kasım

2015, ss. 181-197.

- Rose, Andrew K.: “The Foreign Service and Foreign Trade: Embassies as Export Promotion,” **World Economy**, C: 30, S: 1, Ocak 2007, ss. 22–38, doi:10.1111/%28ISSN%291467-9701/issues.
- Saatçioğlu, Cem: **Ulaştırma Ekonomisi: Sistemler-Politiklar-Uygulamalar**, İstanbul, Sümer Kitabevi, 2016.
- Sabah Gazetesi: “İçişleri Bakanı Ala: Profesyonel Sınır Güvenliği Teşkilatı Kuruyoruz”, (Çevrimiçi) <http://www.sabah.com.tr/gundem/2015/12/19/icisleri-bakani-ala-profesyonel-sinir-guvenligi-teskilati-kuruyoruz>, 24 Ekim 2016.
- Sakarya Esnaf ve Sanatkârlar Birliği, UMEM: “Uzmanlaştırılmış Meslek Edinme Merkezleri Kursları”, (Çevrimiçi) <http://www.sesob.org.tr/userfiles/file/pdf/2.pdf>, 09 Kasım 2016.
- Savunma Sanayii Müsteşarlığı: "Projeler", (Çevrimiçi) <http://www.ssm.gov.tr/anasayfa/projeler/Sayfalar/default.aspx>
- Seabrooke, Leonard: “Economists and Diplomacy: Professions and the Practice of Economic Policy,” **International Journal**, C: 66, S: 3, The Future of Diplomacy: Yaz 2011, (Çevrimiçi) <http://www.jstor.org/stable/23104372>, 22 Aralık 2015, ss. 629-642.
- Selmier II, W. Travis ve Chang Hoon Oh: "Economic Diplomacy and International Trade: ASEAN's Quest to Value-Claim", **The World Economy**, C: 36, S: 2, Şubat 2013, DOI: 10.1111/twec.12002, 24 Aralık 2015, ss. 233-252.
- Şener, Sefer ve Cüneyt Kılıç: “Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Yabancı Sermaye”, **Bilgi**, S: C:16, S:1, 2008, ss. 22-49.

- Shannon, Claude E. ve Warren Weaver, Sheffi, Yossi: **The Mathematical Theory of Communication**, Birinci Basım, Urbana, University of Illinois Press, 1949.
- “Supply Chain Management under the Threat of International Terrorism”, **The International Journal of Logistics Management**, C: 12, S: 2, 2001, (Çevrimiçi) <http://dx.doi.org/10.1108/09574090110806262>, 19 Aralık 2015, ss. 1-11.
- Sperling, James ve Emil Joseph Kirchner: **Recasting the European Order: Security Architectures and Economic Cooperation**, Manchester, Manchester University Press, 1997.
- Squalli, Jay v.d.: "An Analysis of Market Access", **Applied Economics**, C: 42, S: 14, 2010, DOI: 10.1080/00036840701736198, 19 Aralık 2015, s. 1833-1844.
- Stank, Theodore P. vd.: “Supply Chain Collaboration And Logistical Service Performance”, **Journal Of Business Logistics**, C: 22, S: 1, Mart 2001, DOI: 10.1002/j.2158-1592.2001.tb00158.x, ss. 29–48.
- Steans, Jill vd.: **An Introduction to International Relations Theory: Perspectives and Themes**, Üçüncü Basım, Essex, Pearson Education Limited, 2010.
- Stevenson, Mark ve Martin Spring: “Flexibility From A Supply Chain Perspective: Definition And Review”, **International Journal of Operations & Production Management**, C:27, S:7, 2007, (Çevrimiçi) <http://dx.doi.org/10.1108/01443570710756956>, 19 Aralık 2015, ss. 685 - 713.
- Stiglitz, Joseph: **Making Globalization Work**, Birinci Basım, New York, Penguin Books, 2007, s. 26.
- Stremlau, John: "Clinton's Dollar Diplomacy", **Foreign Policy**, S: 97, 1994, Kış 1994-1995, (Çevrimiçi) <http://www.jstor.org/stable/1149437>, DOI:

10.2307/1149437, 19 Aralık 2015, ss. 18-35.

- Suhrke, Astri: “Peacekeepers as Nation-Builders: Dilemmas of the UN in East Timor”, **International Peacekeeping**, C: 8, S: 4, (Çevrimiçi) DOI: 10.1080/13533310108413917; <http://dx.doi.org/10.1080/13533310108413917>, ss. 1-20.
- Sun, Tzu: **Savaş Sanatı**, (Kindle Sürümü), (Çev.) Adil Demir, Kastaş Yayınları, Üçüncü Baskı, Mart 2008, Bölüm XIII, Madde: 4.
- Sürücü, Mustafa: “İşsizlik, İşsizlikle Mücadelede Pasif İstihdam Politikaları: Almanya Ve Türkiye Örnekleri”, Yurt Dışı İşçi Hizmetleri Uzmanlık Tezi, Ankara, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler Ve Yurt Dışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Nisan 2014, (Çevrimiçi) <http://www.csgb.gov.tr/media/1785/mustafasueruecue.pdf>, 09 Kasım 2016.
- Tangör, Burak: “Kuramsal Tartışmalar Işığında İnsan Güvenliği ve Politikaları”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, C: 8, S: 30, 2012, ss .59-92.
- TC İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü: **Siber Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı**, (Çevrimiçi) <https://www.egm.gov.tr/sayfalar/sibersuclarlamucadeleda irebaskanligi.aspx>, 08 Şubat 2017.
- TCMB: “Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar”, (Çevrimiçi) http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/8bb1302e-cecc-4ae4-962254365f8ee2e1/kam_biy02.pdf?MOD=AJPERES, 17 Haziran 2016.
- TCMB: “Finansal İstikrar: Türkiye’de Finansal İstikrar Gelişmeleri”, (Çevrimiçi) <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/f23af107-3ac4-408d-82a1->

- 41fe4588f80c/TCMB_KITAPCIK_2014.pdf?MOD=AJPERES, 18.07.2016.
- TCMB: "Short Term External Debt Statistics", (Çevrimiçi) <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+EN/TCMB+EN/Main+Menu/STATISTICS/Balance+of+Payments+and+Related+Statistics/Short+Term+External+Debt+Statisticss/Short-Term+External+Debt+Statistics+Developments>, 26 Ekim 2016.
- TCMB: "Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu", Kanun No: 1211 Kabul Tarihi: 14/1/1970, (Çevrimiçi) http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/a7b93c7e-bb25-4fcc-b110-23f2d1dad07d/TCMBKanun.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE_a7b93c7e-bb25-4fcc-b110-23f2d1dad07d, 21 Kasım 2016.
- Terry, Jillian vd.: "Women and War: Gender Identity and Activism in Times of Conflict", **International Feminist Journal of Politics**, C:15, S:2, DOI: 10.1080/14616742.2013.779144, ss. 282-285.
- The Economist: "Terror Futures: A Bet Too Far", 31 Temmuz 2003, (Çevrimiçi) <http://www.economist.com/node/1957767>, 24 Aralık 2015.
- The Policy Analysis Market (PAM): "Concept Overview", (Çevrimiçi) <http://cryptome.org/pam/pam-site.htm#Concept>, 24 Aralık 2015.
- The United States Senate Committee on Finance: "Economic Security", (Çevrimiçi) <http://www.finance.senate.gov/issue/?id=2135a2c9-707e-4468-8088-c793521b8b63>, 19 Aralık 2015.
- Thucydides: "From History of the The Peloponnesian War", **International Relations in Political Thought: Text From the Ancient Greeks to the First World War**,

- (Ed.) Chris Brown vd., Cambridge University Press, 2002, ss. 34-60.
- Thucydides: **The Peloponnesian War**, (Çev.) Mark Hammond, Oxford World Classics, New York, Oxford University Press Inc., 2009
- Thurow, Lester C.: "Comparative Advantage, Factor-Price Equalization, Industrial Strategies and Trade Tactics", **Political Economy of 21st Century: Contemporary Views On The Trend Economics**, (Ed.) Charles J. Whalen, Armonk: New York, ME Sharpe Inc., ss. 213-224.
- Ticari Bilgi ve İstihbarat Merkezleri (TİBİM): "Hakkımızda", (Çevrimiçi) <https://www.tibim.org/#hakkimizda>, 15 Aralık 2016.
- TİKA: "Türkiye'den Dünyaya Kalkınma Yardımları-2014 Raporu", Haz. Füsun Gür vd., Ankara, (Çevrimiçi) <http://www.tika.gov.tr/upload/publication/KYR%20%202014.PDF>, 11 Aralık 2016.
- TİKA: "Türkiye'nin 2014 Kalkınma Yardımları Yüzde 47 Arttı", (Çevrimiçi) http://www.tika.gov.tr/tr/haber/turkiye'nin_2014_kalkinma_yardimlari_yuzde_47_artti-19967, 05 Ağustos 2016.
- TİKA: "2014 Faaliyet Raporu," Haz. Gökhan Umut ve Nurçin Yıldız, Ankara, Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı, Raporlama ve Koordinasyon Birimi, 2014, (Çevrimiçi) <http://www.tika.gov.tr/upload/2016/Prestij%20Eserler/Faaliyet%20Raporu%202014.pdf>, 06 Aralık 2016.
- Trade and Industry Bureau of Hong Kong: "Key Result Areas (KRAs)" (Çevrimiçi) <http://www.policyaddress.gov.hk/pa98/english/epo/evaluate.pdf>, 22 Aralık 2015.
- Transparency International: "How Do You Define Corruption?" (Çevrimiçi) <https://www.transparency.org/what-is->

- corruption/#define., 24 Aralık 2015.
- Transparency International: "What is Transparency?", (Çevrimiçi) <https://www.transparency.org/what-is-corruption/#what-is-transparency>, 24 Aralık 2015.
- Transparency International: "2011 Bribe Payers Index -- Results,", (Çevrimiçi) <http://www.transparency.org/bpi2011/results>, 22 Aralık 2015.
- Transparency International: "Transparency International Corruption Perceptions Index 2014", (Çevrimiçi) <http://www.transparency.org/cpi2014/results>, 22 Aralık 2015.
- TÜBİTAK Bilişim Ve Bilgi Güvenliği İleri Teknolojiler Araştırma Merkezi (BİLGEM): **Biz Kimiz,** (Çevrimiçi) <http://bilgem.tubitak.gov.tr/tr/kurumsal/biz-kimiz>, 08 Şubat 2017.
- Tuğrul, A. Beril: "Türkiye'nin Üye Olduğu Uluslar Arası Kuruluşlar ve Türkiye Enerji Politikalarına Olası Etkileri", (Çevrimiçi) http://www.dektmk.org.tr/pdf/enerji_kongresi_11/45.pdf, 25 Ekim 2016.
- TUİK: "Tanım ve Kavramlar", (Çevrimiçi) http://www.tuik.gov.tr/MicroVeri/Hia_2011/turkce/meta-veri/tanim/index.html, 14 Aralık 2016.
- TUİK: "İntihar İstatistikleri", Haber Bülteni, S: 21516, 17 Haziran 2016, (Çevrimiçi) <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21516>, 14 Aralık 2016.
- TUİK: "Basın Odası Haberleri", S: 13/2015, 19 Mart 2015, (Çevrimiçi) http://www.tuik.gov.tr/basinOdasi/haberler/2015_13_20150319.pdf, 12 Aralık 2016.

- TUİK: “Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması”, S: 21584, 21 Eylül 2016 (Çevrimiçi)
www.tuik.gov.tr/PdfGetir.do?id=21584, 12 Aralık 2016.
- TUİK: “Haber Bülteni: İstatistiklerle Kadın”, S: 18619, 05 Mart 2015, (Çevrimiçi)
<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18619>, 11 Aralık 2016.
- TUİK: “İşgücü İstatistikleri”, Ağustos 2016, S: 2157, 15 Kasım 2016, (Çevrimiçi)
<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21579>, 12 Aralık 2016.
- TUİK: “Tanım ve Kavramlar: Eşdeğerlik Ölçeği”, (Çevrimiçi)
http://www.tuik.gov.tr/MicroVeri/GYKA_Panel_2011/turkce/metaveri/tanim/essdeggerlik-oelcceggi/index.html, 14 Aralık 2016.
- TUİK: “İstatistiğin Tarihsel Gelişimi”, (Çevrimiçi)
<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=tarihce>, 10 Ocak 2016.
- Tür, Özlem ve Çiğdem Aydın Koyuncu: “Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımı: Temelleri, Gelişimi, Katkı ve Sorunları”, **Uluslararası İlişkiler**, C: 7, S: 26, Yaz 2010, (Çevrimiçi)
<http://www.uidergisi.com.tr/wp-content/uploads/2013/02/feminist-uluslararasi-iliskiler.pdf>, 09 Ekim 2016, ss. 3-24.
- Türk Dil Kurumu (TDK): “Güdümlü” (Çevrimiçi)
http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.56aaca1971e986.95546576, 28 Ocak 2016.
- Türk Dil Kurumu (TDK): “Şehirleşme”, (Çevrimiçi)
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.58510360e96761.55992311, 14

Aralık 2016.

- Türk Dil Kurumu
(TDK): "Data Kelimesinin Sözlük Anlamı", Güncel Türkçe Sözlük (Çevrimiçi)
http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.565119ccbfd612.0148541, 21 Kasım 2015.
- Türk Dil Kurumu
(TDK): Türk Dil Kurumu, "Güvenlik", Güncel Türkçe Sözlük, (Çevrimiçi)
http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.572754706eac78.51401103, 02.05.2016.
- Türkiye Büyük Millet
Meclisi Başkanlığı: "Bilgi Edinme Kanunu", 09 Ekim 2003, 4982 Sayılı Knaun, (Çevrimiçi)
<https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4982.html>, 11 Ocak 2017.
- Türkiye Büyük Millet
Meclisi Başkanlığı: "Ceza Muhakemesi Kanunu İle Ceza Ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun", Kanun No: 6411, Kabul Tarihi: 24/1/2013, (Çevrimiçi)
<https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6411.html>, 30 Aralık 2016.
- Türkiye Odalar ve
Borsalar Birliği
(TOBB): "Türkiye Ulaştırma ve Lojistik Meclisi Sektör Raporu 2014", TOBB Yayın Sıra No: 2015/260, Ankara, TOBB Yayınları, (Çevrimiçi)
<http://www.tobb.org.tr/Documents/yayinlar/2014/ulastirma2014.pdf>, 12 Ekim 2016.
- UK Parliament: "Business and Enterprise Committee, "Risk And Reward: Sustaining A Higher Value-Added Economy", (Çevrimiçi)
<http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200809/cms>

elect/cmberr/746/74605.htm#note16, 22 Aralık 2015.

- UNCTAD: “World Investment Report 2015: Reforming International Investment Governance”, New York ve Geneva, United Nations, 2015, (Çevrimiçi) http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2015_en.pdf, 18.07.2016.
- United Nations (UN): “An Agenda For Democratization”, (Çevrimiçi) http://www.un.org/fr/events/democracyday/pdf/An_agenda_for_democratization.pdf, 05 Ağustos 2016.
- United Nations (UN): "International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism", Adopted by the General Assembly of the United Nations in Resolution 54/109 of 9 December 1999, (Çevrimiçi) <http://www.un.org/law/cod/finterr.htm>, 24 Aralık 2015.
- United Nations Security Council: “Resolution 1372 (2001)”, 28 Eylül 2001, (Çevrimiçi) <http://www.un.org/en/sc/ctc/specialmeetings/2012/docs/United%20Nations%20Security%20Council%20Resolution%201373%20%282001%29.pdf>, 24 Aralık 2015.
- Uslu, Ateş: “Diplomasi Tarihinin Ötesi: Uluslararası İlişkiler Tarih Yazımında Fransız Ekolü”, **Uluslararası İlişkiler**, C: 11, S: 44, Kış 2015, (Çevrimiçi) http://www.uidergisi.com.tr/wp-content/uploads/2016/06/44_1.pdf, ss. 25-49.
- Üstübcü, Ayşen: “Türkiye’ye yönelik Kadın Göçü: Seks işçileri ve Ev İçi Hizmetlilerin Kişisel Güvenlik Sorunlarını İlişkilendirmek”, (Çevrimiçi) <https://ku.academia.edu/AysenUstubici/Papers>, 2011, 16 Şubat 2017

- Vallée, Shahin: “Turkey’s Economic and Financial Diplomacy”, **Turkish Policy Quarterly**, C: 9, S: 4, (Çevrimiçi) <http://turkishpolicy.com/Files/ArticlePDF/turkeys-economic-and-financial-diplomacy-winter-2010-en.pdf>, 17 Aralık 2016, s. 63-72.
- Varlı, Arzu ve Murat Koraltürk: “II. Meşrutiyetten Erken Cumhuriyete Milli İktisadın Sürekliliği ve İzmir İktisat Kongresi”, **Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi (ÇTTAD)**, C: 9, S: 20-21, Bahar-Güz Dönemi, 2010, (Çevrimiçi) <http://acikerisim.deu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/12345/5017/6.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, 11 Aralık 2016, ss. 127-142.
- von Geusau, Frans A. M. Alting ve Jaques Pelkmans: "Preface", **National Economic Security: Perceptions, Threats and Policies**, (Ed.) Frans A. M. Alting von Geusau ve Jaques Pelkmans, Tilburg; Hollanda, John F. Kennedy Ins., 1982.
- Wall Street Journal: “Worries Deepen That Globalization Is Hitting the Skids”, (Çevrimiçi) <http://www.wsj.com/articles/worries-deepen-that-globalization-is-hitting-the-skids-1475779212>, 07 Ekim 2016.
- Waltz, Kenneth Neal: **Theory of International Politics**, Addison-Wesley Pub. Co., 1979.
- Ward, Michael D. ve David R. Davis: “Sizing Up the Peace Dividend: Economic Growth and Military Spending in the United States, 1948-1996”, **The American Politic Science Review**, C: 86, S: 3, Eylül 1992, (Çevrimiçi) <http://www.jstor.org/stable/1964136>, DOI: 10.2307/1964136, 19 Aralık 2015, ss. 748-755.
- Watts, David: "Security & Vulnerability in Electric Power Systems", NAPS 2003, 35. North American Power Symposium, University of Missouri-Rolla in Rolla, Missouri, 20-21 Ekim 2003, (Çevrimiçi)

<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.69.4104&rep=rep1&type=pdf>.

Weimann, Gabriel: “Cyberterrorism How Real Is the Threat?”, Special Report, Washington DC, United States Institute of Peace, No: 119, Aralık 2004, (Çevrimiçi) <https://Www.Usip.Org/Sites/Default/Files/Sr119.Pdf>, 07 Ekim 2016.

Weldes, Jutta: **Constructing National Interests: The United States and the Cuban Missile Crisis**, Minnesota, University of Minnesota Press, Ağustos 1999.

Williams, Zachary vd.: “Why All the Changes? An Institutional Theory Approach To Exploring The Drivers Of Supply Chain Security (SCS)”, **International Journal of Physical Distribution & Logistics Management**, C: 39, S: 7, 2009, (Çevrimiçi) <http://dx.doi.org/10.1108/09600030910996279>, 19 Aralık 2015, ss. 595–618.

World Justice Project: “Open Government Index 2015 Report,” (Çevrimiçi) http://worldjusticeproject.org/sites/default/files/ogi_2015.pdf. ya da <http://worldjusticeproject.org/open-government-index>, 22 Aralık 2015.

World Justice Project: “Rule of Law 2016 Endex”, (Çevrimiçi) <http://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index>, 30 Aralık 2016.

World Justice Project: “Rule of Law 2016 Endex: France”, (Çevrimiçi) <http://data.worldjusticeproject.org/#/groups/FRA>, 30 Aralık 2016.

World Justice Project: “Rule of Law 2016 Endex: Turkey”, (Çevrimiçi) <http://data.worldjusticeproject.org/#/groups/TUR>, 30 Aralık 2016.

- Yağcılar, Gamze
Göçmen: Türk Bankacılık Sektörünün Rekabet Yapısının Analizi, Ankara, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK), Ağustos 2011, (Çevrimiçi) https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Kitaplar/9971bddkkitap_10.pdf, 23.07.2016, ss. 130-131.
- Yakop, Mina ve Peter
A. G. van Bergeijk: “Economic Diplomacy, Trade and Developing Countries,” **Cambridge Journal of Regions, Economy & Society**, C: 4, S: 2, Temmuz 2011, ss. 253–67, (Çevrimiçi) doi:10.1093/cjres/rsr002, 28 Kasım 2015.
- Yaşama Dair Vakıf
(YADA): “Verilerle Sivil Toplum Kuruluşları, Türkiye’de Sivil Toplumun Gelişimi Ve Sivil Toplum Kamu İşbirliğinin Güçlendirilmesi Projesi”, (Çevrimiçi) <http://en.yada.org.tr/pdf/c9b3f2a6d1595bde1124f6df6e830903.pdf>.
- YTB: “Kurumsal”, (Çevrimiçi) <https://www.ytb.gov.tr/kurumsal.php>, 11 Aralık 2016;
- YTB: “Proje Destekleri”, (Çevrimiçi) https://www.ytb.gov.tr/proje_destek.php, 11 Aralık 2016.
- YTB: “STK Kapasite Geliştirme”, (Çevrimiçi) https://www.ytb.gov.tr/stk_kapasite.php, 11 Aralık 2016.
- Yüceçelik, Rabia: Ekonomik İstihbarat Modelleri ve Türkiye İçin Öneri, Tartışma Metinleri, No. 04/2015-06, İstanbul, İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Enstitüsü, (Çevrimiçi) <http://www.ticaret.edu.tr/uploads/dosyalar/921/WPS%20NO%2004%20%202015-06.pdf>, 23 Eylül 2016.
- Yüceşahin, Murat vd.: “Türkiye’de Şehirleşmenin Mekansal Dağılışı ve Değişimi”, **Coğrafi Bilimler Dergisi**, C: 2, S:1, 2004, (Çevrimiçi) <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/33/824/10459.pdf>, 11 Aralık 2016, s. 23-39.

- Yurtsever, Fatih: “Türkiye – Avrupa Birliği İlişkilerinde Sınır Güvenliği Konusu”, (Çevrimiçi)
<http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-343-2014091539guvenlik-21.pdf>, 18 Temmuz 2016.
- Zalewski, Daniel A.: "Economic Security and the Myth of the Efficiency/Equity Trade-Off", **Journal of Economic Issues**, C: 39, S: 2, Haziran 2005, (Çevrimiçi)
<http://www.jstor.org/stable/4228150>, 19 Aralık 2015, s. 383-390.
- Elektronik İmza Kanunu, Kanun Numarası: 5070, Kabul Tarihi: 15/1/2004 (Çevrimiçi)
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5070.pdf>, 06 Şubat 2017.

ÖZGEÇMİŞ

Canan Özge EĞRİ

Araştırma Görevlisi

İstanbul Üniversitesi, İktisat Bölümü, Merkez Kampüs, Beyazıt-İstanbul/ Türkiye

ozgeegri@istanbul.edu.tr

EĞİTİM

- 2010-2017 *Doktora*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı

Tez Konusu: 11 Eylül Sonrası Değişen Güvenlik Algısı ve Ekonomik Güvenlik: Türkiye Örneği

- 2006-2009 *Yüksek Lisans*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Politikası Anabilim Dalı

Tez Konusu: Küreselleşme Sürecinde Değişen Ulusal Güç Dinamikleri ve Türkiye Ekonomisine Etkisi

- 2001-2005 *Lisans*, İstanbul Üniversitesi, İktisat Bölümü

YABANCI DİL

- İngilizce İleri Düzey
- Almanca Başlangıç Düzeyi

İŞ TECRÜBESİ

- 2009 Cumhuriyet Üniversitesi İktisat Bölümü, Sivas Araştırma Görevlisi
- 2010 Kırklareli Üniversitesi İktisat Bölümü, Kırklareli Araştırma Görevlisi
- 2010-2017 İstanbul Üniversitesi İktisat Bölümü, İstanbul Araştırma Görevlisi
- 2014-2016 Doktora Tez Araştırma Dönemi, Fairfax, VA / USA